prof.
Ştefan Cervatiuc

Istoria Teatrului la Botoşani
1838-1944

Vol. 1
1838-1900

QUADRAT

prof.
Ştefan Cervatiuc

Istoria Teatrului la Botoşani

(1838-1944)

*

Vol. 1
(1838-1900)

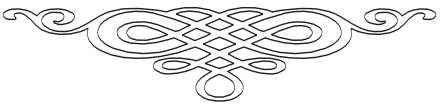

Editura QUADRAT
Botoşani, 2008

www.cimec.ro

Argument

Chiar aşa, simt că trebuie să argumentez de ce, la o vreme în care lectura nu este tocmai o îndeletnicire de TOP, eu am făcut o asemenea comandă în care, ştiam bine, cercetarea urma să fie dusă până la amănunt - amănuntul doar aparent nesemnificativ!

La baza întreprinderii mele - aceea de a cere cu insistenţă d-lui prof. **Ştefan Cervatiuc** să elaboreze o astfel de lucrare - am aşezat convingerea că teatrul are - în funcţionarea sa - un set de principii, dar şi fapte de viaţă care, indiferent de anii la care se face referire - rămân oarecum aceleaşi.

Cu siguranţă, mulţi contemporani - inclusiv dintre cei care gravitează în jurul teatrului - vor socoti că a reinventaria aspecte ale vieţii teatrale din anii de mult trecuţi este o operaţiune absolut inutilă. Eu sunt de o altă părere, drept care l-am rugat insistent, luni în şir, pe bunul meu prieten într-ale scrisului, profesorul Ştefan Cervatiuc, să se "rupă" de alte proiecte şi să pună cap la cap tot ceea ce avea despre teatrul botoşănean, să cerceteze şi alte surse, să umple golurile din documentare pentru a aşeza în cele din urmă pe masa celor interesaţi o **istorie adevărată** a teatrului, mă rog, a spectacolului la Botoşani.

Mă simţeam dator faţă de o istorie copleşitoare în domeniu - 170 de ani de teatru în limba română la Botoşani nu-i un fapt chiar de ici de colo, după cum simţeam că şi tinerele generaţii de actori, regizori, scenografi au a lua seama la ceea ce au întreprins predecesorii lor.

www.cimec.ro

Fănică Cervatiuc este, el însuşi, un "tezaur". Aparţine de o şcoală ilustră de arhivişti, se află în vârf de carieră şi, să o spun sincer şi tranşant, nimeni altcareva nu s-ar fi putut apropia de subiect aşa cum o putea face doar domnia sa!

Cercetătorul în cauză mi-a aprins inima, mi-a accelerat spre paroxism imaginaţia, m-a umilit arătându-mi isprăvile unor directori de teatru din vremuri de mult apuse la Botoşani!

Ştefan Cervatiuc este un cercetător care, deşi foloseşte uneori bastonul pentru a merge pe stradă, are o coloană vertebrală de invidiat - îndeosebi în sensul figurat al lucrurilor - "aruncând în aer" idei ce au "domnit" zeci de ani aici precum şi în literatura naţională de specialitate - între acestea - cum că el şi numai el - Costache Caragiale - ar fi întemeietorul teatrului la Botoşani. Ştefan Cervatiuc scoate în arenă un alt nume: **Nicolini**. Şi - se înţelege - îşi argumentează "descoperirea".

Ştefan Cervatiuc "se războieşte" cu cercetători consacraţi şi vede o altă traiectorie a trecerii lui Eminescu prin teatrul de la Botoşani.

Dar despre ce nu scrie Ştefan Cervatiuc?

Şi altădată - ca şi acum - trupele de actori nu puteau să-şi permită luxul de a bate gongul începutului de spectacol fără o consistentă subvenţionare locală şi chiar guvernamentală.

Ne spune don Fănică Cervatiuc în cercetarea dumisale că Botoşanii erau - cam la fel precum Iaşii - răscruce de drumuri... teatrale, evoluând aici trupe româneşti, dar şi germane, franceze, israelite, cel puţin trupele autohtone probându-şi în sălile şi grădinile botoşănene - în faţa unui public deosebit de avizat - şansele de a cuceri spectatorii Europei Centrale şi Nordice în turneele care începeau tocmai de aici, de la Botoşani.

Ştefan Cervatiuc ne farmecă imaginaţia purtându-ne prin preajma mai tuturor marilor actori care au păşit prin Moldova, grădinile Botoşanilor - cu scene amenajate şi pentru spectacole de teatru - distrând protipendada, dar şi făcând "şcoală morală", publicul în cauză pedepsind cu asprime repertoriile slabe şi interpretările de mâna a doua...

Fără a fi ostentativ în construcţie, Ştefan Cervatiuc ne lasă să înţelegem rolul teatrului în existenţa Moldovei în graniţele fireşti, accentuând pe starea de spirit care avea să ducă la existenţa României în limitele geografice normale.

Să nu uităm, la Botoşani exista şi - în parte, mai este şi acum - un adevărat "creuzet etnic", armeni, evrei, nemţi, polonezi, bineînţeles, numeroşi români regăsindu-şi în spectacole teatrale visuri, aspiraţii, dureri sociale şi chiar politice.

www.cimec.ro

Se accentuează în unele pagini ale cercetării pe **sacrificiul** cerut cu absolută necesitate de îndeletnicirea de actor. "Contractele de management" prevedeau, adeseori, câte 4-5 premiere pe lună, cu câte 30 sau chiar mai multe spectacole în aceeaşi perioadă, doar pasiunea făcându-i pe protagonişti să uite de neajunsurile vieţii domestice, succesul la public fiind hrană binefăcătoare pentru sufletele şi trupurile artiştilor.

Dar nu doar teatru... Între prima şi ultima pagină din cartea pe care tocmai o aveţi sub priviri veţi găsi referiri pertinente la teatrul de păpuşi - atenţie, agreabil în acele vremuri chiar şi pentru spectatorii vârstnici, la spectacolele de operă şi operetă şi la cele de fanfară.

Ştiu, când mai toată lumea aleargă cu sufletul la gură pentru a face bani şi iarăşi bani, este greu să ajungi la starea în care să "deguşti" o lectură precum cea pe care ne-o propune Ştefan Cervatiuc! Dar cred că merită efortul de a zăbovi peste aceste pagini, nu-i vorba doar să ştergem colbul de pe foi îngălbenite, ci se află la mijloc - indirect - chiar teatrul de azi!

Vă rog să mă credeţi, n-am luat pâinea de la gura actorilor pentru a mai aşeza - orgolios - o carte într-un raft! În primul rând pe actori îi rog să redescopere bucuria lecturii! Cu siguranţă, după ultima filă citită din acest volum ei, actorii, îşi vor privi profesia cu alţi ochi!

Traian Apetrei,
ziarist,
director al Teatrului "Mihai Eminescu" Botoşani

www.cimec.ro

CUVÎNT CĂTRE CITITORI

Istoria teatrului din Botoşani a fost pentru autorul volumului de faţă şi al celor ce vor mai urma una dintre cele mai vechi şi mai de suflet preocupări din activitatea sa de valorificare a documentelor ce i-au trecut prin mînă în calitatea lui de slujitor al Arhivelor Naţionale din acest judeţ timp de 40 de ani (1964-2004). Valorificarea în această direcţie s-a concretizat în peste 30 de articole publicate, disparat în anul 1972 şi continuate sub forma unui serial intitulat "Memoria documentelor – Din istoria teatrului botoşănean", în ziarul local *Clopotul* din 1986-1987.

Apoi, acestea şi alte documente le-am folosit la organizarea expoziţiilor şi editarea unor pliante cu ocazia manifestărilor prilejuite de sărbătorirea în 1988 şi 1998 a 150 şi, respectiv, a 160 de ani de teatru românesc la Botoşani.

Pentru aniversarea de 165 de ani în 2003 s-a conturat ideea alcătuirii unui volum de documente care se refereau strict numai la istoria teatrului botoşănean şi a spectacolelor de teatru vorbit din perioada 1838-1944 şi care ar fi cuprins doar documentele ce se află la Direcţia Judeţeană a Arhivelor Naţionale din Botoşani. Acest volum a fost aproape gata, însă un accident de sănătate a împedicat definitivarea proiectului în acel an. Dar, cum spune o veche zicală românească, "tot răul, spre bine".

Pentru a înţelege şi în acest caz sensul zicalei, trebuie să facem cîteva precizări:

1) Sursele documentare de bază pentru a studia istoria unui teatru de provincie, cum a fost cel din Botoşani, sunt două:

www.cimec.ro

A) dosarele speciale anuale întocmite de primăria localității, care cuprindeau printre alte autorizații date de instituția respectivă pentru diverse jocuri, scrînciobe, circuri etc. şi cele pentru organizarea şi desfăşurarea spectacolelor de teatru şi concerte. Aceste autorizații erau precedate de cererile actorului, conducătorului de trupă sau ale unui reprezentant local desemnat, la care, uneori, (subliniem – uneori şi nu întotdeauna), se mai află ataşate lista actorilor trupei respective şi lista cu piesele din repertoriu sau combinate ambele liste într-un afiş-program. De asemenea, importante sunt şi dosarele cu procesele-verbale ale şedințelor consiliului comunal în care se dezbăteau cererile directorilor de trupe sau ale artiştilor individuali de a li se acorda subvenții din partea primăriei.

B) presa locală în care au apărut diverse relatări privitoare la artiştii sau trupele care au venit şi au dat spectacole în oraş.

2) Din păcate, din arhiva Primăriei Oraşului Botoşani lipsesc în unii ani dosarele cu acele autorizații de spectacole, iar pentru anii 1896-1934 această arhivă lipseşte cu desăvîrşire deoarece "o administrație imbecilă la Botoşani" – cum spunea Nicolae Iorga – a ordonat ca toate dosarele din respectiva perioadă să fie vîndute la kilogram negustorilor din piață, ca hîrtie de ambalaj.

3) În ce priveşte presa, deşi la Botoşani a apărut, începînd cu anul 1880 un număr destul de mare de gazete care au avut rubrici privind spectacolele teatrale şi muzicale, deşi unele din aceste gazete au avut apariții constante de 5,10 şi chiar peste 15 ani, totuşi în bibliotecile botoşănene actuale nu se mai găsesc nici măcar numere disparate, necum colecții ale acestor gazete. Excepție face biblioteca Arhivelor Naționale din Botoşani care posedă colecția *Curierului Român* pe anii 1888, 1892, 1894 şi 1899 precum şi multe numere disparate ale acestei gazete şi ale altora apărute între anii 1900 şi 1941.

Am făcut aceste precizări pentru ca şi cititorii să fie în cunoştință de cauză atunci cînd vor observa că în unii ani sau perioade (cum ar fi cea de pînă la 1880 ori cea din preajma, din timpul şi de după primul război mondial) cînd n-au apărut nici ziare şi lipsesc şi dosarele primăriei cu autorizațiile de spectacole, informațiile documentare privind manifestările teatral-muzicale desfăşurate la Botoşani sunt foarte puține, deşi ele au avut totuşi loc.

De aceea şi nedefinitivarea, din cauza arătată, a acelui volum de documente în 2003, am spus că a fost "spre bine". Timpul liber căpătat odată cu pensionarea a permis deplasarea, în anii 2005-2007, la bibliotecile şi arhivele din Iaşi unde am găsit 39 de titluri de ziare botoşănene conținînd aproape 1.000 de numere de apariție, altele decît

www.cimec.ro

cele consultate la arhivele din Botoşani, ceea ce a îmbogăţit şi completat substanţial informaţiile de pînă atunci.

Iniţial, intenţia pentru aniversarea din anul acesta a 170 de ani de teatru la Botoşani a fost, ca şi pentru cea din 2003, editarea unui singur volum de documente referitor strict la teatrul vorbit, ceea ce înseamnă o muncă mult mai uşoară, adică numai de transcriere a documentelor, cu un scurt rezumat şi indicarea cotei adică a locului unde se găseşte fiecare document transcris.

Dar, cum în unele perioade locul teatrului vorbit, la nivelul întregii ţări, deci şi la Botoşani, a fost oarecum luat de teatrul parţial vorbit şi parţial cîntat care este opereta şi din care s-a dezvoltat apoi şi opera, care este numai teatru cîntat, era şi necesar ca şi informaţiile documentare la aceste genuri de teatru să fie incluse într-o istorie a sa. Apoi, pentru că şi concertele instrumentale, dar mai ales vocale, solo sau de grup, cuprindeau multe preludii şi arii din opere şi operete, nu puteau fi ignorate şi astfel şi acestea au fost incluse, e drept, separat din punct de vedere cronologic, la sfîrşitul stagiunilor sau al anilor calendaristici.

Aici mai trebuie să facem o precizare asupra unui fapt pe care cititorii îl vor observa cu siguranţă. Este vorba de constatarea că botoşănenii n-au fost numai iubitori de muzică cultă interpretată de alţii. Mulţi dintre ei, desigur cei înzestraţi cu reale aptitudini sau chiar cu talent, dar şi cu posibilităţi materiale pe măsură, au urmat cursuri de specialitate la conservatoarele din ţară sau străinătate devenind excelenţi interpreţi instrumentali sau vocali şi, chiar dacă n-au făcut din aceasta o profesiune, au contribuit la menţinerea unei efervescente vieţi muzicale la Botoşani prin susţinerea unor concerte sau serate muzicale cu nimic mai prejos din punct de vedere al interpretării decît cele ale artiştilor consacraţi.

Introducînd şi documentele referitoare la această categorie de manifestări artistice, era firesc să se modifice şi titulatura dar şi structura lucrării. Astfel, dintr-un volum de specialitate în care documentele erau pur şi simplu prezentate ca atare, cititorul putînd trage orice concluzie, a fost nevoie să renunţăm la această formă de prezentare şi să facem cît de cît posibilele conexiuni între informaţiile din aceste documente şi informaţiile din unele tratate şi lucrări generale de istoria teatrului din România, în care teatrul din Botoşani ce este foarte puţin menţionat, trebuie să-şi ocupe locul de frunte ce-l merită. Acesta este de fapt şi scopul final urmărit.

Schimbarea de optică, nelăsînd prea mult timp la dispoziţie, dar şi creşterea numărului de documente, a determinat împărţirea lucrării în

www.cimec.ro

două volume, volumul al II-lea cuprinzînd perioada 1901-1944 urmînd să apară în anul sau în anii următori.

Ne-am oprit, deocamdată, la anul 1944, anul în care edificiul teatrului din Botoşani a fost grav avariat de bombardamentul aviației hitleriste din 8 aprilie, lucru ce a determinat o reducere drastică a spectacolelor teatrale în acest oraş pînă în 1958 cînd edificiul renovat a fost redat menirii sale şi s-a împlinit dorința strămoşilor botoşănenilor de azi de a avea un teatru stabil permanent.

Sînt foarte convins că lucrarea de față poate fi completată cu alte şi alte documente, în primul rînd cu cele din colecția integrală a ziarelor şi revistelor botoşănene ce ar trebui să se afle la Biblioteca Academiei Române dar şi cu cele din diferite fonduri arhivistice din Bucureşti, Craiova, Cluj, Braşov şi alte oraşe. Pentru aceasta, însă, în afară de pasiune, sînt necesare şi importante mijloace financiare pentru deplasări.

Pe această cale mulțumesc tuturor persoanelor şi instituțiilor care sub diverse forme au înlesnit documentarea autorului şi în primul rînd conducerii Teatrului "Mihai Eminescu" sub egida căreia s-a tipărit volumul I al acestei lucrări.

Prof. **Ştefan Cervatiuc,**
arhivist pensionar

www.cimec.ro

Primele spectacole de teatru la Botoşani 1838 – 1865

Prima încercare de înfiinţare a unui teatru românesc în Moldova datează din anul 1816 şi îi aparţine lui Gheorghe Asachi, încă tînăr pe atunci (s-a născut la 1 martie 1788 în tîrgul Herţa – n.n.) dar cu o vastă cultură dobîndită în urma studiilor făcute la Liov, Viena şi Roma.

Mai întîi, el a tradus şi localizat cîteva piese străine dintre cele mai bune ale acelui timp. Apoi, prin mari stăruinţe a determinat pe mai mulţi boieri să îngăduie ca fiii şi fiicele lor să fie interpreţii pieselor sale.

Pe urmă, cu cheltuiala sa, a înfiinţat un "teatru de societate", în casele hatmanului Costachi Ghica, de peste drum de Mitropolia din Iaşi.

Astfel, la 27 decembrie 1816, s-a reprezentat cea dintîi piesă de teatru în limba română *MIRTIL şi HLOE*, pastorală într-un act, prelucrată de însuşi Gheorghe Asachi după Gessner şi Florian.

Publicul ieşean în general, a fost adînc impresionat, aflînd mai cu seamă că însuşi capul bisericii moldovene, luminatul şi patriotul mitropolit Veniamin Costache nu numai că a încurajat această încercare, dar încă i-a dat şi binecuvîntarea sa, venind să vadă cea dintîi reprezentaţie teatrală în limba patriei.

Reuşita deplină ce a încununat aceste silinţe de propăşire a artei în limba română a făcut ca în curînd să se pună în scenă şi alte piese noi între care una foarte valoroasă ca literatură şi grea de executat ca artă, anume *ALZIRA*, tragedie în 5 acte de Voltaire.

Însă după anul 1818 cînd s-au mai dat nişte reprezentaţii de tablouri vii ("tableaux vivants") executate de junii şi junele moldovence, teatrul românesc în Moldova îşi încetează existenţa pentru destul de multă vreme.

Cauza acestei încetări a reprezentaţiilor teatrale în limba română credem că este, în afară de tulburările ţării provocate de epidemii şi războaie, şi plecarea în străinătate a iniţiatorului Gheorghe Asachi, care

www.cimec.ro

la 1822 a fost numit agent diplomatic al Moldovei la Viena de către domnitorul Ioniță Sandu Sturza.

Reîntors în țară în anul 1827 Gheorghe Asachi a început din nou să lucreze pentru propășirea artelor frumoase dar din cauza evenimentelor politice (războiul ruso-turc şi ocuparea Principatelor de către armata rusă – n.n.), cu toate stăruințele sale, n-a izbutit deloc a reînființa teatrul românesc, decît abia peste încă alți 10 ani.

Desigur că la Iaşi s-a jucat teatru şi mai ales operă, însă de către trupe franceze, italiene, germane şi chiar ruseşti, în limbile respective.

Animat de aceeaşi dorință ce o avusese cu 20 de ani în urmă de a vedea dîndu-se şi în limba română reprezentații teatrale, văzînd şi progresul ce făcuseră elevii din clasa de muzică vocală de la Şcoala Domnească de la Trei-Ierarhi, Gheorghe Asachi, cu multă trudă şi stăruință reuşeşte, împreună cu vornicul Ştefan Catargiu şi spătarul Vasile Alecsandri, să înființeze la 15 noiembrie 1836 prima şcoală avînd menirea de a cultiva şi răspîndi în societatea românească muzica şi arta dramatică în limba națională, şcoală cunoscută sub denumirea de Conservatorul Filarmonic-Dramatic din Iaşi, unde 12 doamne şi domnişoare şi tineri din societatea bună învățau gratis muzica vocală şi declamația în limba patriei, de patru ori pe săptămînă.

Progresul înregistrat de elevii Conservatorului a fost atît de mare încît, după cîteva luni de studii, au început reprezentațiile lor în limba română la un teatru din Iaşi.

Prima reprezentație a avut loc la 23 februarie 1837 cu piesele lui Kotzébue: *LAPEIRUS* şi *VĂDUVA VICLEANĂ* prelucrate şi adaptate de Gh.Asachi. Dorința de a fi de față la această reprezentație dramatică în limba română a fost atît de mare, încît cu 4 zile mai înainte nu se mai găsea nici un bilet de intrare, iar în seara spectacolului teatrul părea prea mic spre a cuprinde pe toți doritorii.

În luna aprilie 1837 au continuat reprezentațiile cu drama națională *PETRU RAREŞ* şi alte piese, iar pentru stagiunea 1837-1838 elevii Conservatorului au pus în lucrare un repertoriu alcătuit din 22 de piese de teatru româneşti şi traduse în limba română.

După un studiu de un an şi trei luni şi după o silință de toată lauda din partea elevilor Conservatorului s-a putut reprezenta, la 20 februarie 1838, pentru prima dată în limba română, opera *NORMA* de Bellini, tradusă tot de Gh.Asachi, şi care, de asemenea, s-a bucurat de un mare succes la public, fiind nevoie de a se juca şi a doua oară.

Reprezentațiile teatrale ce le dădeau elevii Conservatorului, aşa de bine primite de public şi progresul vădit ce a făcut această şcoală dînd rezultate atît de îmbucurătoare au trezit în acea parte a înaltei boierimi

www.cimec.ro

înstărite sau străină de ţară un sentiment de teamă asupra efectului pe care o asemenea izbîndă ar fi avut-o asupra spiritului şi sentimentului naţional.

Prin diferite manevre şi intrigi începu a se insinua în spiritul părinţilor ce-şi aveau copii la Conservator că aceştia nu învaţă carte, ci au de gînd să se facă actori, ceea ce în mintea acelei părţi a înaltei boierimi şi a ocîrmuirii era un lucru degradant. În urma acestor maşinaţiuni, elevii începură a se retrage, guvernul nu a mai dat subvenţia anuală de 200 de galbeni şi astfel direcţia Conservatorului, văzînd că cheltuielile sunt mai mari decît veniturile, a fost nevoită a suspenda cursurile şi reprezentaţiile sale, la mijlocul anului 1838.

Odată cu această suspendare teatrul românesc ar fi intrat într-o completă amorţire dacă locuitorii celui de al doilea oraş al Ţării Moldovei, după Iaşi, cum era socotit atunci oraşul Botoşani, nu ar fi preluat imediat ştafeta organizării unei stagiuni de teatru în limba română.

De ce s-a petrecut acest lucru la Botoşani? Pentru că botoşănenii erau nu numai cunoscători, ci şi mari iubitori de teatru. O dovedeşte aceasta şi faptul că printre cele 48 de cărţi – foarte scumpe la vremea aceea – pe care şi le inventariază un botoşănean imediat după 1840,[1] sub titlul „Însămnare de cărţile, istoriile şi altile ci am, precum mai gios să arată", se numărau şi piesele *Tragodiia lui Orest*, *Tragodiia lui Eraclii*, *Plumper, Dracul şchiop* etc. şi - demn de reţinut – un volum intitulat *Tiatrul Moldovinesc*.[2]

Iniţiativa înfiinţării teatrului român la Botoşani a aparţinut directorului şcolii publice de băieţi de aici, Nicolini. Într-o scrisoare în limba franceză, din 26 septembrie 1838, adresată prinţului Ghica, ce îndeplinea funcţia de ministru de interne al Moldovei, Nicolini arăta că, la cererea celei mai mari părţi a boierilor din Botoşani, vrând să înfiinţeze

[1] Datarea documentului s-a făcut greşit de către Artur Gorovei între 1830- 1840 (vezi Artur Gorovei, Monografia Oraşului Botoşani, Editura "M. Saidman", Fălticeni, 1926, p.407.) Inventarierea nu putea să se petreacă decît după anul 1840 deoarece în listă sunt menţionate şi volumele: "Poezii[le] lui Mihalache Cuciureanu şi "Scrieri de Dimitrie Rallet". De fapt este vorba despre volumul de versuri "Poezii" al poetului botoşănean Mihail Cuciureanu (1819 – 1844) şi despre volumul "Scrieri" al revoluţionarului paşoptist şi militant unionist Dimitrie Rallet (1815-1858), de asemenea botoşănean, ambele tipărite la Iaşi în anul 1840 (vezi Lucian Predescu, Enciclopedia "Cugetarea" Bucureşti, 1940, p. 239 şi, respectiv, Academia R.S.R. Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900, Bucureşti, 1979, p. 721.). Fiind tipărite abia în 1940, volumele nu puteau fi inventariate înainte de acest an.

[2] N. Iorga, Studii şi documente cu privire la istoria românilor, vol. VII, Bucureşti, 1904, p.148.

www.cimec.ro

un mic teatru la el (adică în localul şcolii - n.n.), pentru distracţie în timpul lungilor seri de iarnă, întâmpină greutăţi din partea Eforiei (denumirea de atunci a Primăriei – n.n.) care îi pretinde o taxă de 30 de sfanţi pentru fiecare seară de spectacol şi şase fotolii gratuite în condiţiile în care în toată sala de spectacol nu încăpeau mai mult de 40 (de scaune sau fotolii – n.n.). Nicolini solicita ministrului să ia măsuri împotriva acestui abuz căci teatrul, care are dreptul de a fi protejat, este mai mult o afacere de distracţie decît de interes (cîştig material – n.n.)[3]. Nu ştim exact ce măsuri a luat ministrul, dar se pare că el a mai diminuat pretenţiile Eforiei pentru că Nicolini a continuat şi a şi reuşit, după cum vom vedea, în acţiunea sa. Din păcate nu cunoaştem numele actorilor localnici care au constituit trupa lui Nicolini. În orice caz ei nu puteau fi decît amatori, motiv pentru care, credem că Nicolini l-a invitat pe Costache Caragiale să vină de la Iaşi la Botoşani şi, ca specialist, să-i înveţe pe aceştia tainele artei teatrale. Despre Costache Caragiale şi activitatea lui în Moldova unul dintre numeroşii săi biografi, Ilarie Chendi, scria într-un articol din 1902[4]: "Costache Caragiali, fiul unei familii elene, însă născut şi crescut în societatea română din Bucureşti, a fost un talent dramatic extraordinar pentru timpul său, un muncitor conştient şi luminat, un luptător neobosit şi prin aceste calităţi ale sale, precum şi prin o serie de încercări literare, localizări şi traduceri de drame şi comedii, a reuşit a fi un întemeietor principal al teatrului român… Născut la 29 martie 1815 Costache Caragiali a învăţat la şcoala grecească şi la 1833 – zice dl. Ollănescu a fost chiar dascăl de greceşte la şcoala de la Doamna Balaşa. Intrînd în şcoala filarmonică debutează pentru întîia oară la 1835 în tragedia *Alzira* de Voltaire ... Vorba sa era sonoră, limba curată şi gesturile serioase şi clasice, ... După dizolvarea societăţii filarmonice membrii ei se împrăştie şi Costache Caragiali îşi începe în Moldova apostolatul său pentru teatru". Dorind să explice de ce activitatea lui Costache Caragiale în Moldova poate fi numită "apostolat", Ilarie Chendi citează mărturisirile "intime ale vieţii acestuia" publicate în revista *Foaia pentru minte, inimă şi literatură* nr.15 din 1844 de către Iordache Vîrnav, bun prieten şi sprijinitor călduros, dezinteresat, al artistului. Conform spuselor lui Vîrnav, la 13 martie 1838, la Iaşi „s-au arătat între noi un tînăr român (a se subînţelege *muntean* – n.n.). Acesta s-a îndreptat (*s-a adresat* – n.n.) mai întîi către mai mulţi tineri moldoveni, cerînd ajutoarele lor, spre a le forma din nou un teatru naţional… Străinătatea, tinereţea şi numele de

[3] Artur Gorovei, op. cit. p.411.
[4] Ilarie Chendi, Costache Caragiali – Activitatea lui în Moldova, în Semănătorul, Anul I, Nr. 8 din 20 ianuarie 1902, p.123-127.

www.cimec.ro

român (*muntean* - n.n.) nu putură închezăşlui (*a garanta* - n.n.) pe deplin pentru acest tînăr şi el rămase fără ajutor. Statornic însă în hotărîrea sa şi prea mîndru, decît să se întoarcă în patria sa (*Muntenia* - n.n.) fără ispravă, el hotărî să rămîie şi să sufere toate anevoirile unei adevărate sărăcii, pînă ce i se va înfăţoşa un prilej a se arăta pe scena Moldovei…Visările sale, gîndurile sale, amorul său era scena; se vedeau curgînd adeseori pe faţa-i lacrimi cînd povestea de teatru, de izbînzile vreunui actor, de trecutul său (*al teatrului* - n.n.)… Soarta însă îl împotrivea necontenit, parcă se pusese cu tot dinadinsul să cerce statornicia acestui tînăr. Amăgit de aşteptările (*speranţele* - n.n.) sale, perdu zadarnic şase luni din viaţă şi tot ce avea în pungă, astfel încît acest martir al teatrului ajunse a se împotrivi gerului straşnic al climei noastre cu coli de hîrtie în loc de cămaşă…" În continuare, Ilarie Chendi arată că nereuşind în Iaşi, Costache Caragiali s-a hotărît a pleca în provincie. "Cu zece galbeni împrumutaţi de la Vîrnav el plecă la 15 octombrie 1838 la Botoşani şi în scurt timp ieşenii auziră veşti bune despre isprăvile lui…"[5].

Am redat pe larg pasaje din articolul lui Ilarie Chendi pentru ca cititorul să fie corect edificat asupra situaţiei reale, profesionale şi materiale, a lui Costache Caragiale înainte de a pleca din Iaşi. Am făcut aceasta deoarece C. Caragiale însuşi, într-o istorie a Teatrului Naţional pe care a scris-o mai tîrziu[6] îşi atribuie numai lui meritul organizării primelor spectacole de teatru la Botoşani, fără a pomeni măcar un cuvînt despre Nicolini, relatînd doar că a venit în acest "tîrguşor, o provinţie, şi acolo formă un mic teatru, care în curs de trei luni de apariţiune făcu capitala Iaşi a se ruşina citind articolele de succes prin foile periodice". Vorba lui Cezar: "Veni, vidi, vici".

Dar în condiţiile în care nimeni la Iaşi nu l-a sprijinit, ajungînd muritor de foame, se naşte firesc întrebarea: ar mai fi plecat oare Costache Caragiale, aşa la întîmplare, într-un "tîrguşor" cum, peiorativ[7], a categorisit Botoşanii, dacă acolo nu ar fi existat deja trupa formată de Nicolini şi dacă acesta nu i-ar fi acceptat serviciile de actor şi regizor? Greu de crezut.

---

[5] Ibidem

[6] Ioan Massoff, Teatrul românesc – Privire istorică, vol.I, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1961,p.236

[7] Botoşanii nu erau un "tîrguşor" oarecare, ci, conform unui hrisov al domnitorului M. Suţu din anul 1820, Botoşanii erau al doilea oraş al Moldovei, după Iaşi, ca întindere, număr de populaţie şi importanţă economică, situaţie în care s-a menţinut pînă pe la 1880. Hrisovul este publicat de N, Iorga în Studii şi documente, vol.V.p. 669

www.cimec.ro

Departe de noi gîndul de a minimaliza meritele lui Costache Caragiale în succesul primei trupe de teatru românesc la Botoşani însă adevărul trebuie respectat şi în ceea ce-l priveşte pe Nicolini, căzut în uitare, poate şi datorită ingratitudinii celui dintîi care nu l-a pomenit în lucrarea sa.

De altfel, chiar prima ştire din acele "foi periodice" referitoare la succesele teatrului din Botoşani nu vorbeşte decît de Nicolini, ca întemeietor şi director al trupei de actori localnici.

Este vorba despre gazeta ieşeană *Albina Românească* ce scria în numărul său din 27 noiembrie 1838: „Aflăm de la Botoşani că D[omnul] Nicolini au format acolo o trupă de actori moldoveni. Această întreprindere naţională au aflat la noblesă (boierime - n.n.) şi public aşa o îmbrăţoşare încît direcţia au fost în stare a începe şirul reprezentaţiilor abonamentului întăi"[8]. Faptul că după cîteva spectacole întîmplătoare s-au putut da reprezentaţii în care intrarea era pe bază de abonament denotă receptivitatea şi chiar dragostea botoşănenilor pentru teatru.

Desigur, avînd în vedere că scrisorile se trimiteau cu diligenţa şi că pînă la publicarea în gazetă mai trecea ceva timp, ştirea va fi pornit din Botoşani cu multe zile mai înainte, căci pentru aceeaşi zi de 27 noiembrie 1838 un afiş scris cu mîna anunţa publicul că: "Teatrul Naţional din Botoşani supt direcţia Domnului Nicolini[9] va prezenta, în abonamentul IV, pentru întîia oară, comedia într-un act *Uniforma lui Velincton*, că priveliştea (spectacolul-n.n.) se va sfîrşi printr-o pantomimă în două acte intitulată *Troa Diup* şi că începutul va fi "punct la 16 ciasuri evropeneşti". Păcat, însă, că pe afişul ce se păstrează la Bliblioteca Academiei deşi în dreptul personajelor sînt menţionate şi numele actorilor interpreţi,[10] acestea nu se pot citi.

Oricum, important este că în iarna 1838-1839 trupa Nicolini-Caragiale a jucat la Botoşani mai multe piese, atît româneşti cît şi traduse, între care *Ştefan cel Mare* de Gh. Asachi, *Plumper sau Amestecătorul în toate*, comedie în cinci acte de J. F. Junger, *Uniforma lui Velington* de August de Kotzebue, ultimele două fiind traduse din limba germană în anul 1835 de Samoil Botezatu, profesor la Gimnazul Vasilian, şi tipărite în acelaşi an la Iaşi "cu autorizaţiunea ţenzurei"[11]. S-au jucat, desigur, şi alte piese din repertoriul perioadei respective, cu

[8] "Albina Românească – Gazetă politică şi literară," Iaşi, Nr. 94, din 27 noiembrie, 1838
[9] Sublinerile noastre. Director era singur Nicolini, nu şi Caragiale, iar în 27 noiembrie se ajunsese deja la abonamentul al IV-lea.
[10] Afişul este publicat de Ion Massoff la ilustratii, op. cit. p. 600.
[11] T.T.Burada, Istoria teatrului în Moldova, Editura Minerva, Bucureşti, 1975, p. 140 şi 170.

www.cimec.ro

mult succes deoarece aceeaşi gazetă *Albina Românească* afirma în numărul 96 din 4 decembrie 1838: "Scriu de la Botoşani că reprezentaţiile Teatrului Naţional urmează cu mare plăcere din partea publicului. D. directorul Nicolini şi D. C[ostache] Caragiale cîştigă fieşcare dată vii aplausuri pentru talentul lor şi sîrguinţa de a aduce mulţămire privitorilor prin alegerea pieselor şi a lor nemeritǎ giucare"[12].

Faptul că tîrgul Botoşanilor a putut adăposti cu succes un teatru românesc a zgîndărît orgoliul ieşenilor care "ruşinîndu-se de a fi covîrşiţi de provincie, începură care de care a se întrece spre ocrotirea unui teatru mai serios".

Costache Caragiale în "istoria" sa afirmă că a fost chemat prin scrisori să infiinţeze un teatru naţional la Iaşi; că "emulaţiunea aţîţată (de Botoşani – n.n.) înmulţea pe fiecare zi prozelitismul", că Iaşii îl aşteptau cu "braţele deschise" şi că "mai mulţi bărbaţi de litere veniră în intimitate cu dînsul şi-l împrumutau cu tot ce-i lipsea"[13]. Este, poate, un fel de justificare a faptului că el i-a părăsit pe botoşănenii care, în clipe de restrişte, l-au primit şi încurajat atît de generos.

Plecarea lui Costache Caragiale la Iaşi a determinat, se pare destrămarea trupei actoriceşti de la Botoşani căci pentru anii imediat următori nu mai avem ştiri despre vreo înjghebare teatrală botoşăneană. Aceasta s-ar putea datora şi numărului mic de documente care s-au păstrat din această perioadă.

Însă ideea teatrului românesc biruise nu numai la Iaşi ci şi la Botoşani pentru că, pe lîngă reprezentaţiile unor trupe străine, mai ales franţuzeşti, care au avut loc mai des, măcar din cînd în cînd aveau loc reprezentaţii şi în limba patriei susţinute de către artişti profesionişti din Iaşi şi Bucureşti, veniţi în turneu, sau de către artişti amatori localnici şi la care botoşănenii participau cu entuziasm.

Aşa, de exemplu, în iarna anilor 1848 – 1849 mai mulţi boieri şi cucoane din ţinutul Botoşani au jucat teatru pentru scopuri filantropice. Acest lucru îl aflăm dintr-o scrisoare de mulţumire a Isprăvniciei ţinutului Botoşani publicată în *Buletinul foaiei oficiale a Principatului Moldovei* la 28 iulie 1849 în care se arată: „D[umnea]lor Lascăr Stavri[14],

[12] „Albina Românească - Gazetă politică şi literară", Iaşi, Nr. 96, 4 decembrie 1838.
[13] Ioan Massoff, op. cit. p. 237.
[14] Lascăr Stavri era şi proprietarul moşiei Starosilţa din ţinutul Botoşani, dar şi cunoscut filantrop. Printre altele, a înfiinţat, în 1844, şi a întreţinut, cu cheltuiala sa, pe această moşie o şcoală pentru fiii sătenilor unde, în 1847 învăţau 48 de elevi. (vezi relatările gazetei " Albina Românească", Nr. 34 din 1 mai 1847.)

www.cimec.ro

Mihalachi Mişoglu, Dimitrie Davidel, Dimitrie Soroceanu[15], Dimitrie Morţun, clucereasa Elenco Corlăţeanu, S[maranda] Morţun şi Elena Iliade îndemnaţi de filantropice sentimente au venit a da trei reprezentaţii de teatru naţional în acest oraş, în carnavalul iernii trecute. Şi adunînd soma de 1045 lei în folosul săracilor i-au şi trimes aice de s-au regularisit a lor împărţire, în care isprăvnicia, pe de o parte pentru bunele sentimente ce pragmatic au dovedit în agiutorul scăpătaţilor, le-au şi făcut cuvenita din parte-i mulţămire, iar pe alta se face obşteşte ştiut."[16]

Cei care s-au ocupat de istoria teatrului românesc menţionează că stagiunea 1852 – 1853 a Teatrului Naţional din Iaşi s-a desfăşurat sub semnul improvizaţiei deoarece o mare parte dintre actori îl părăsiseră, unii urmînd-l pe Matei Millo la Bucureşti, iar alţii organizîndu-se la teatrele din Bacău şi Botoşani (subl.n.)[17]. În volumul *Teatrul la români*, ediţie îngrijită, prefaţă, note şi comentarii de Cristina Dumitrescu, Editura Eminescu, Bucureşti, 1981, autorul Dimitrie C. Ollănescu vorbind despre Matei Millo spune că acesta "a fost un model unic şi unică-i îi va rămîne memoria în analele teatrului românesc" dar, deşi a fost, fără îndoială, un actor genial, "cu vremea devenise prea capricios, prea interesat şi îndeobşte neglijent."(p.324-325). De aceea, după întoarcerea de la Bucureşti la conducerea Teatrului Naţional din Iaşi, în toamna anului 1851, Millo găsea necontenite pricini de tînguiri şi nemulţumiri neîntemeiate împotriva publicului, dar mai ales a guvernului. De fapt erau pretexte făurite cu intenţia de a părăsi direcţia teatrului, fiind încurcat în datorii băneşti de care îi era din ce în ce mai greu să scape, încît deseori încasările serale erau sechestrate de creditori şi el nu putea plăti pe actori. Izbucnind zîzania între actori, M. Millo părăsi conducerea teatrului ieşean şi "plecă la Botoşani (subl.n.), apoi la Galaţi, să joace cantonetele lui Alecsandri, pînă ce sosi în Bucureşti", în primăvara anului 1853. (vezi nota 397 de la p.403).

Aşadar, botoşănenii au avut privilegiul ca în anul 1852 să se delecteze cu "cantonetele lui Alecsandri" şi, probabil, şi cu alte vodeviluri în interpretarea inegalabilă a lui Matei Millo. Aceasta nu poate să însemne decît că la Botoşani exista posibilitatea fiinţării unui teatru permanent. În sprijinul afirmaţiei vine şi faptul că în iarna anilor 1857 – 1858 s-a înfiinţat o "trupă teatrală moldovinească în Botoşani, sub

[15] Spătarul Dimitrie Soroceanu este menţionat ca alegător primar pentru Divanul ad-hoc, 1857, în ocolul Ştefăneşti, ţinutul Botoşani, în calitate de proprietar al unor părţi din moşiile Bîrşăneşti şi Soroceni. De semenea, în anii 1857 - 1865, ca asesor la Tribunalul Botoşani. (vezi Artur Gorovei, op. cit. p. 41, 44 şi, respectiv, 387, 388.)

[16] "Buletin, foaie oficială a Principatului Moldovei" din 28 iulie 1849, fila 246.

[17] Ioan Massoff, op. cit. p. 449.

www.cimec.ro

direcţia lui Costachi Bălăceanu şi a pitarului Costachi Vasiliu. Trupa era compusă din tineri nobili şi dame, care au jucat o iarnă întreagă, spre mulţămirea tuturor cetăţenilor botoşăneni". Relativ la această trupă menţionăm memoriul pe care un număr de 70 de boieri şi negustori din Botoşani îl adresează, la 10 mai1858, Ministerului de Interne şi în care solicită să fie susţinută şi pe viitor existenţa teatrului tot sub direcţia celor doi sus numiţi:

„Onoratului Ministru din Năuntru

Sub iscăliţii, considerînd silinţa cu care d-lor Costachi Bălăceanu (de fapt îl chema Bălănescu - n.n) şi pitaru Costachi Vasiliu, angajînd o trupă de tineri nobili şi dame, au întreprins în acest oraş Teatrul Naţional, vreme de şese luni de zile, aducînd o îndestulă mulţămire publicului, care mai ales au avut toată plăcerea de a vizita acest teatru deşi începător, dar a fost destul de bine executat de trupă, necruţîndu-şi silinţa, meritînd a fi vrednici de aplauzul privitorilor, găsesc de toată cuviinţa a ruga pe onoratul minister, că precum prin înfiinţarea unui asemenea teatru se aduce chiar oraşului înfrumuseţare, apoi să binevoiască a regula înfiinţarea şi statornicirea lui şi în viitor, tot sub a dumilorsale direcţie, avînd noi toată încrederea în domnia lor, că în viitor vor aduce mai mare mulţămire publicului, ce chiar acum, ca începători, au dat destulă dovadă."[18]

---

[18] T.T.Burada, op.cit., p. 402 şi 403. Autorul citează acest document dintr-un dosar depistat de el la Ahivelor Statului Bucureşti. Cum la acea vreme se folosea încă alfabetul chirilic, credem că autorul a citit greşit numele primului director C.Bălăceanu, în loc de C. Bălănescu (subl. n.) care a fost un mare actor în epocă, elev strălucit al lui Matei Millo. De altfel, chiar în indicele de nume de la sfîrşitul volumului, în afară de pag. 402, restul paginilor citate în dreptul numelui C. Bălăceanu vorbesc despre C Bălănescu, la numele căruia se repetă numărul paginilor respective. De asemenea, confuzia de nume se menţine şi în "Istoria teatrului în România" vol. II 1849 – 1918 Bucureşti 1971, întocmit de un colectiv de la Institutul de istoria artei, (în continuare „Istoria teatrului în România.II") unde la p. 42, se arată că trupa respectivă era sub conducerea lui Costache Bălăcescu, oricum un nume mai apropiat de Bălănescu decît de Bălăceanu.

În sprijinul afirmaţiei noastre că T.T. Buranda a citit greşit C. Bălăceanu în loc de C.Bălănescu vine în mod hotărîtor şi istoricul Teodor Bălan, care în "Istoria teatrului românesc în Bucovina", tipărită recent după manuscrisele sale, referindu-se la faptul că în anul 1867 Constantin Bălănescu a fost un alt artist român căruia autorităţile austriece din Bucovina i-au refuzat a-i da autorizaţia pentru şase reprezentaţii în Cernăuţi pe motiv că "Domnia ta nu eşti cunoscut diriguitorilor şi fiindcă nu ai documentat, într-un mod îndestulător, nici facultatea artistică pentru noua conducere de sine stătătoare, nici purtarea morală, nici facultăţile Domniei Tale în arta dramatică", comentează refuzul astfel: "C. Bălănescu, artist necunoscut? Un simplu pretext folosit de autorităţile austriece pntru a respinge cererea. La 1867 C. Bălănescu era acum un artist consacrat.

www.cimec.ro

Numărul şi calitatea semnatarilor memoriului ne îndreptăţesc să afirmăm că la Botoşani teatrul românesc îşi cîştigase o mare popularitate şi devenise o atracţie pentru tinerii de talent. Desigur vor fi fost, la început mai ales, multe imperfecţiuni în jocul şi repertoriul teatrului naţional faţă de spectacolele trupelor de teatru străine care, trecînd prin punctul de frontieră Burdujeni spre Iaşi şi Bucureşti (şi de aici mai departe spre Odesa, Moscova sau Constantinopol) se abăteau şi pe la Botoşani „oraş cu o boierime şi o burghezie înstărite şi cu o generaţie tînără entuziastă”[19].

Deşi, în această perioadă spectacolele acestor trupe străine, în special franceze şi italiene, au fost mai bune calitativ, totuşi botoşănenii, după cum s-a văzut, au încurajat şi susţinut eforturile de înjghebare şi dezvoltare a teatrului naţional românesc, de parcă ar fi citit scrisoarea din Berlin a lui Mihail Kogălniceanu, din 21 mai 1838, către surorile sale, în care acesta le demonstra necesitatea unei astfel de atitudini a publicului: “Fiecare întreprindere este slabă la început; la fel este cu teatrul moldovenesc, cum a fost cu teatrele altor naţiuni. În loc să vă arătaţi nemulţumirea şi să preferaţi teatrul francez, trebuie să faceţi tot ce vă este cu putinţă pentru a încuraja pe actorii moldoveni, căci, gîndiţi-vă, actorii francezi au avut modele şi joacă din tinereţe; nu acelaşi lucru este cu moldovenii; actori de-abia de ieri fără să fi avut în faţă vreun predecesor, ei joacă, nu încape îndoială, mai rău; dar, pe măsură ce vor juca, vor juca mai bine. Este un început şi fiecare moldovean are datoria să-l încurajeze, căci teatrul contribuie mai mult decît orice la progresul literaturii naţionale şi la răspîndirea luminii printre clasele de jos. Nu puteţi pretinde teatrului moldovean să vă ofere capodopere, căci pentru capodopere ei trebuie să aibă autori să le scrie, şi pînă în prezent noi nu avem. Mulţumiţi-vă la început cu traduceri; piesele originale vor veni apoi; cînd tinerii scriitori vor vedea că există o scenă naţională se vor grăbi să-i aducă tributul; dar pentru aceasta trebuie răbdare şi, mai presus,

---

Cu 12 ani în urmă, în stagiunea 1855 – 1856, el jucase pe scena Teatrului Naţional din Iaşi, cînd trecea drept unul dintre cei mai de seamă artişti. Mai tîrziu, şi-a alcătuit o trupă proprie, dînd reprezentaţii la Botoşani (subl.n.). Între anii 1862 şi 1865 a fost directorul Teatrului Naţional din Iaşi”. În anexa cu numărul 22, Teodor Balan prezintă şi cererea pentru autorizaţie de spectacole semnată de Constantin Bălănescu, adresată Guvernămîntului Bucovinei la 9 mai 1867.(vezi Academia Română, Filiala Iaşi, Centrul de studii “Bucovina”, Rădăuţi – Teodor Balan, Istoria teatrului românesc în Bucovina, ediţie după manuscrise de D.Vatamaniuc, Editura Academiei Române, Bucureşti 2005, p. 83 şi 205 – 206.

[19] Ioan Massoff, op.cit. p. 496

www.cimec.ro

interesul tuturor moldovenilor pentru o întreprindere care nu poate să facă decît bine poporului nostru".[20]

La fel ca şi în anii de mai înainte, în stagiunea 1860-1861 i-a revenit oraşului Botoşani meritul de a fi ajutat teatrul românesc din Moldova să supravieţuiască.

Teatrul Naţional din Iaşi a continuat în această stagiune tot sub direcţiunea lui Alecu Fotino şi Mihail Galino, după cum fusese şi în stagiunea precedentă, iar între principalii actori ai trupei ce au fost angajaţi acum se numărau Constantin Bălănescu, Neculai Luchian, Bosie, Idieriu, Mogîldea, Xenofonte, Călcăntraur, Comino, Corbu etc. şi d-nele Luchian, Harmanda, Filaret, Marița s.a. Din relatările ziarului *Ateneul Român* din 12 noiembrie 1860 se vedea că Teatrul Naţional ieşean, îndată chiar după deschiderea stagiunii, mergea foarte greu; mai multe neînţelegeri se iviră între actori şi direcţiune, ceea ce a făcut ca să se întîrzie şi reprezentaţiile şi ca piesele să fie jucate în chip nemulţumitor pentru public. Întrucît nici publicul nu mai venea în număr îndestulător la teatru pentru că nici actorii nu se prea întreceau în eforturile lor, reprezentaţiile româneşti s-au întrerupt şi stagiunea românească s-a închis înainte de sfîrşitul lunii decembrie 1860. Actorii s-au împrăştiat, unii apucîndu-se de alte treburi, iar o parte din ei formînd o trupă nouă au plecat la Botoşani spre a da acolo o serie de reprezentaţii (subl.n.).[21]

În anul următor 1861-1862, cu tot cu ajutorul de 30.000 lei acordat de guvern ca subvenţie asociaţiei actorilor români din Iaşi spre a nu se lăsa capitala Moldovei fără teatru naţional, stagiunea s-a încheiat cu un deficit însemnat. În aceste condiţii, prin jurnalul nr. 6 din 5 aprilie 1862, Consiliul de Miniştri a hotărît ca administraţia teatrelor din Moldova să fie trecută în subordinea teatrelor din Bucureşti, făcîndu-se, astfel, şi unificarea mişcării teatrale din România.[22]

T.T. Burada consemnează, în legătură cu decăderea accentuată a Teatrului Naţional din Iaşi, că în primăvara aceluiaşi an 1862 a venit în capitala Moldovei trupa actorului Ioan Lupescu, avîndu-l sufleor pe Vasile Conta (viitorul nostru mare filozof, profesor universitar, academician şi ministru) care atunci, la vîrsta de aproape 17 ani, părăsise studiile Academiei Mihăilene, şi colinda, cu această trupă de actori, o bună parte din oraşele Moldovei. După ce făcu pe sufleorul cîtva timp, V. Conta ajunsese să joace şi roluri, ca actor, să compună cuplete pentru vodevilurile lui Lupescu şi, mai ales, chiar să scrie o piesă de teatru cu

[20] Ibidem. – P. 544
[21] T.T. Burada, op.cit., p.422
[22] Ibidem, p. 426

www.cimec.ro

subiect anticlerical, care nu s-a păstrat, dar care s-a jucat la Botoşani (subl.n.) probabil tot în 1862[23], deoarece în periplul său din acel an prin Moldova, Ioan Lupescu nu avea nici un motiv să nu vină şi la Botoşani cu atît mai mult cu cît aici, în 1860, avusese loc un eveniment important în ceea ce priveşte condiţiile de desfăşurare a unui spectacol de teatru.

Se ştie că teatrul este o artă care are nevoie de un spaţiu material, de o sală şi de o scenă. Lipsa acestora a fost una din piedicile mari întîmpinate de dezvoltarea vieţii teatrale în provincie. Strîngerea banilor necesari pentru construirea unei săli de către municipalitate dura uneori zeci de ani. Între timp, actorii îşi improvizau singuri cîte o aşa-numită sală de spectacol din scînduri şi pînză sau închiriau sala amenajată de patronul hotelului ori cafenelei din localitate. Sau erau speculaţi la sînge de proprietarul vreunei barăci sordide din paiantă, fragilă şi insalubră, supusă deteriorării şi incendiilor. Vara, o grădină cu scaune şi estradă oferea o soluţie mai uşoară (pînă începeau ploile).

Din acest punct de vedere Botoşanii n-au făcut excepţie. După cum s-a văzut mai sus, aici spectacolele teatrale s-au dat la început tot în săli improvizate, fie la Şcoala publică de băieţi, fie în fostele case Sommer, aflate vizavi de actuala Bibliotecă judeţeană *Mihai Eminescu*, fie în grădinile de vară *Petrino* din mahalaua lipovenimii şi *Vîrnav*, numită mai tîrziu *Belvedere* şi apoi parcul Mihai Eminescu. Sigur, unele din aceste locuri improvizate se vor mai menţine multă vreme, mai ales cele din grădinile de vară.

Însă, începînd cu a 2-a jumătate a secolului al XIX-lea cînd cresc pretenţiile publicului nu numai asupra calităţii repertoriului şi a artei interpretative, ci şi a condiţiilor de vizionare a spectacolului, s-au impus tot mai mult ideea şi necesitatea unor localuri de teatru mai elegante şi înzestrate cu aparatură necesară, conforme şi cu "rangul" economic al oraşului respectiv. Astfel, interioarele sălilor din Iaşi, Cluj, Focşani, Galaţi, Caracal devin mai îngrijite, şi chiar luxoase, iar exteriorul lor vădeşte o anumită preocupare de stil arhitectonic.

Botoşanii, care ca "rang" economic era încă al doilea oraş al Moldovei după Iaşi, nu puteau să rămînă în urma înnoirilor ce se petreceau şi în acest domeniu.

Aşa se face că în anul 1860 se ridică la Botoşani "Teatrul lui Petrache Cristea" denumit aşa după numele proprietarului care a construit o clădire de dimensiuni neobişnuite prin „reuniunea mai multor case vechi" sub o singură faţadă[24], lucru ce a permis amenajarea primei săli

[23] Ibidem. Vezi şi „Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900", p. 207
[24] Eugenia Greceanu, Ansamblul urban medieval Botoşani, 1981, p. 118.

www.cimec.ro

speciale pentru teatru din oraş după modelul teatrelor din Occident, cu scenă, decoruri, două rînduri de loji, parter, galerie, orchestră şi alte accesorii. O asemenea sală atrăgea ca un magnet trupele de teatru române şi străine care peregrinau prin ţară. În monumentala clădire au mai funcţionat prefectura, consiliul judeţean şi comitetul permanent al consiliului judeţean, alte instituţii administrative sau culturale, dar a rămas cunoscută doar cu numele generic de *Teatru*. După 1912, cu transformările de rigoare, această sală de teatru a devenit sală de cinematograf. Botoşănenii mai în vîrstă o ştiu sub numele de cinematograful *Lux* (pînă în 1948) şi de cinematograful *30 Decembrie* (din 1948 pînă în 1980 cînd, din lipsa lucrărilor de întreţinere şi consolidare, s-a prăbuşit. O parte a clădirii teatrului lui Petrache Cristea a mai rezistat pînă în anul 1983 cînd a fost demolată, iar pe terenul rămas liber s-a construit clădirea nouă de poştă şi telefoane din centrul vechi).

Revenind la Teatrul *Petrache Cristea* din 1860, mai mult ca sigur că, iniţial, el arăta ca un teatru modern al acelor vremi şi nu aşa cum îl descrie, într-un fel maliţios, avocatul botoşănean Vladimir Şardin[25] că arăta pe la 1882, după ce se scurseseră, totuşi, 22 de ani de folosire în care, după cum vom vedea, s-au schimbat şi proprietarii, iar cei ce l-au dat şi luat în antrepriză nu s-au îngrijit decît de obţinerea cîştigului imediat, fără a mai face investiţii în renovări.

În a sa Istorie a teatrului în Moldova, T. T. Burada menţionează că prin anul 1862 juca în diferite oraşe din Moldova o trupă de actori sub conducerea unei actriţe şi cîntăreţe romance, Maria Vasilescu. Din acea trupă făcea parte Dimancea, Xenofon, Şibovici, Condopol, Ivolschi şi alţi actori proveniţi de la diferite trupe teatrale din Iaşi şi Bucureşti, iar ca repertoriu se jucau comedii naţionale cu cîntece cum ar fi *Mutul*, *Minunică băiat de lut, Doi ţărani şi cinci cîrlani, Banul, ochiul dracului, Voicu Plugariu, Doi amploiaţi într-o pereche de ciubote*, precum şi mai multe piese de V. Alecsandri şi C. Negruzzi. La fiecare reprezentaţie Maria Vasilescu cînta doina cea duioasă şi alte cîntece naţionale cu care stîrnea entuziasmul publicului.[26]

Deşi T.T. Burada nu pomeneşte între oraşele şi orăşelele în care a jucat trupa Mariei Vasilescu în anii 1862-1864 decît Roman, Piatra-Neamţ, Vaslui, (unde spectacolele s-au dat în barăci improvizate sau cafenele) Bîrlad şi Galaţi (în teatre anume construite), credem că şi Botoşanii, cu teatrul său nou, modern, au fost gazda acestei trupe, în

[25] Vladimir Şardin – „Teatrul Petrachi Cristea", în „Botoşanii în 1932 – schiţă monografică" editată de Liga Culturală – secţia Botoşani, p. 242-245
[26] T.T. Burada, op.cit. p. 436

www.cimec.ro

aceşti ani. Şi dacă asupra acestui fapt poate exista incertitudine, datorită şi lipsei documentelor, în ceea ce priveşte prezența la Botoşani a unei trupe de teatru vestită în epocă, această incertitudine dispare.

Este vorba despre trupa reunită Fany Tardini – fraţii Ion şi Al. Vlădicescu despre care acelaşi autor pomenit mai sus afirmă că în anul 1863, după ce dăduse mai multe spectacole la Iaşi, s-a dus la Braşov unde a jucat mai multe piese de teatru național, obținînd un succes deosebit. "După aceea în primăvara anului 1864, acea trupă, care dăduse mai multe reprezentaţiuni în Botoşani (subl. n.) plecă la Cernăuți (Bucovina) după invitația şi stăruința fraților Costin, mari proprietari din Bucovina"[27].

Desigur, informația este foarte prețioasă însă foarte lapidară. Trupa Tardini-Vlădicescu a dat mai multe spectacole la Botoşani, dar cîte? Şi în ce perioadă? În primăvara anului 1864 sau, poate, o întreagă stagiune în iarna 1863-1864?

Preluînd informația de la T. T. Burada, fără să vrea şi Teodor Balan face aceeaşi greşeală de situare în timp şi afirmă că "în primăvara 1864 ea (Fani Tardini – n.n.) se găsea cu trupa ei la Botoşani, unde o văzu boierul bucovinean Emanuil Costin, aşezat în Moldova. Acesta se hotărî s-o angajeze pentru Cernăuți".

Fără să facă o cît de mică socoteală a timpului necesar purtării unei corespondențe care la vremea aceea se făcea cu diligența, Teodor Balan ne dă în plus o serie de date prețioase, afirmînd în continuare că Emanuil Costin i-a înştiințat cu privire la Fany Tardini pe cunoscuții săi din Bucovina, în rîndurile cărora se găseau şi fraţii Alecu şi Gheorghe Hurmuzachi. Aceştia întemeiaseră un comitet teatral şi au făcut intervențiile necesare către Guvernămîntul Bucovinei, obligîndu-se totodată să acopere din averea lor un eventual deficit. Odată terminate pregătirile preliminare, Fany Tardini a fost invitată de acest comitet să vină cu trupa ei la Cernăuți.

Abia acum, spune T. Balan, văzîndu-se atît de mult încurajată şi solicitată, Fany Tardini înaintează, la 8 februarie 1864, din Botoşani, unde se afla cu trupa ei (subl.n.) către Consulatul General Austriac din Iaşi o cerere în limba germană, rugîndu-l să intervină la Guvernămîntul Bucovinei pentru a i se elibera autorizația necesară spre a da, în limba română, la Cernăuți, 20 de reprezentații teatrale.

Răspunsul favorabil că i se acordă autorizația cerută cu condiția să nu înființeze la Cernăuți un teatru stabil, a venit purtînd data de 22 februarie[28] deci la 14 zile de la solicitare, un timp destul de scurt care, ținînd cont şi de birocrația autorităților austriece mai ales cînd era vorba

[27] Ibidem., p. 436-437
[28] Teodor Balan, op. cit., p.14-15 şi 180

www.cimec.ro

de solicitările românilor, ne face să credem că Fany Tardini şi-a datat cererea din Botoşani pe stil nou, adoptat de mult în imperiul Austriac, ceea ce în Botoşani însemna de fapt 27 ianuarie. Odată autorizaţia căpătată, Fany Tardini cu trupa sa plecă la Cernăuţi dînd acolo primul spectacol în ziua de duminică 1/13 martie 1864.[29]

Am insistat asupra acestor amănunte pentru ca şi cititorul să-şi poată da seama că timpul scurs între data cînd Emanuil Costin a văzut-o jucînd, la Botoşani, pe Fany Tardini şi hotărîrea ei din 27 ianuarie/8 februarie 1864 de a da curs invitaţiei comitetului român bucovinean pentru a juca la Cernăuţi a fost destul de îndelungat şi acest lucru ne îndreptăţeşte să afirmăm că trupa Tardini-Vlădicescu a jucat la Botoşani întreaga stagiune din iarna anilor 1863-1864 şi nu doar "cîteva reprezentaţiuni în primăvara anului 1864".

Este de la sine înţeles că trupa condusă de Fany Tardini şi repertoriul jucat la Cernăuţi sînt aceleaşi cu care a jucat la Botoşani în iarna anului 1863-1864.

Despre originea şi viaţa artistei Fany Tardini nu s-a scris prea mult. Numele ei este italienesc, însă unii exegeţi îi neagă originea italiană[30], în timp ce alţii susţin că era italiancă, dar născută la Triest, în anul 1823. Tatăl ei se mutase la Galaţi, unde şi-a deschis o agenţie de vapoare, astfel că, fiind crescută în acest oraş, Fany Tardini s-a românizat, deşi limba şi scrierea germană învăţate în copilărie la Triest le-a stăpînit foarte bine toată viaţa. În tinereţe s-a ataşat trupei lui Costache Caragiale unde şi-a însuşit arta dramatică mai mult pe cale empirică.[31] A jucat un timp cu Mihail Pascaly, alt mare artist de la care a învăţat mult iar pe urmă şi-a creat o trupă proprie, în colaborare cu Alexandru şi Ioan Vlădicescu.

La Botoşani şi la Cernăuţi în iarna 1863-1864 şi, respectiv, primăvara 1864, din trupă făceau parte: domnii Stavru Sachelarie, Alexandru Evolschi, Conrad Scotu, Ioan Delacia (scris şi D. Lacia sau simplu Lacea), Alexandru Vlădicescu, Lache Chirimescu, Nicu Constandinescu, Ioan Romanescu, Ioan Comino şi Bujorean; doamnele Fany Tardini, Catinca Dimitreasca şi Elena Albeasca; domnişoarele Mica (Alexandrina) Albeasca, T. Arghileasca, Dimitreasca şi Matilda, în total 17 artişti.[32]

---

[29] Ibidem, p. 18 (T. Balan redă întocmai afişul întocmit de Fani Tardini care anunţa începerea seriei de spectacole " astăzi Duminică 30 Faur sau 13 martie 1864", ceea ce, evident, era o greşeală, luna februarie neputînd avea 30 de zile)

[30] Petre D. Sturza, "Amintiri. Patruzeci de ani de teatru" Bucureşti, Editura "Casa Şcoalelor", 1940, p.163

[31] Octav Minar, „Caragiale (Omul şi opera)", Iaşi, Editura Librăriei Socec,[f.a.],p.13.

[32] Teodor Balan, op. cit. p. 16

www.cimec.ro

Din fericire, în ziarele în care apăreau atunci la Cernăuți, în special *Bukowina* şi *Foaia societății pentru Cultură şi Literatura Română în Bucovina* precum şi în corespondența contemporanilor cum ar fi cea purtată de familia Hurmuzachi cu Gheorghe Bariţiu, cu Vasile Alecsandri şi cu alții, s-au păstrat caracterizări asupra talentului unor artişti din această trupă. Iată cîteva consemnate şi de Teodor Balan:

"În fruntea ansamblului se găsea, vezi bine, directoarea Fany Tardini. Avea o înfăţişare plăcută şi atît habitul (îmbrăcămintea, costumele – n.n.) cît şi gesturile ei erau elegante. Dispunea de o inteligență rară, care îi permitea să-şi joace rolurile cu o măiestrie neîntrecută. Era „maestră" şi în rolurile tragice, iar la recitări excela printr-o impecabilă dicțiune. Peste tot, era o femeie extraordinară, o „adevărată artistă".

Alături de ea se situa Alexandru Vlădicesu, tovarăşul ei de viață. Alexandru Hurmuzachi vedea în el „un talent foarte deschis, un artist inteligent, fin şi şi de o înfățişare plăcută. Dispunînd de un glas de bariton apreciabil, reuşea să entuziasmeze publicul cu cîntece naționale". Deşi "fără învățătură", a devenit totuşi un mare artist. Avea "simț fin şi bun". La întrebarea lui Al. Hurmuzachi, Vasile Alecsandri, îl caracterizează astfel pe Al. Vlădicescu: "mă întrebi cum îmi place talentul lui Vlădicescu? O singură dată l-am văzut jucînd pe scena din Iaşi şi am constatat că are foarte bune dispuneri pentru arta dramatică; pe lîngă aceste mai este înzestrat cu un glas simpatic care se poate încă mult dezvolta. La rîndul său Hurmuzachi era convins că Alexandru Vlădicescu ar fi pentru Iaşi *o prea bună achiziționе*":

Evolschi sau Ivolschi, imita foarte bine pe greci, evrei şi lipoveni. Ca lipovean droşcar în piesa *Doi morți vii*, era de un comic irezistibil. Cu el rivaliza în scenele comice artistul Comino. Lacea era specializat în roluri de bătrîni, iar Sachelarie în cele de intigrant. Chirimescu era bine în rolul lui Acrostihescu în piesa *Doi morți vii*.

Artistele puteau fi numite bune, chiar foarte bune. Adesea jocul lor nu era mai prejos de cel al colegilor lor. După părerea lui Al. Hurmuzachi, care nu lipsea de la nici o reprezentație, Dimitreasca şi Albeasca erau "foarte bune actrițe". Domnişoarele apăreau în roluri mai mici şi de aceea au rămas nemenționate. Între ele s-a remarcat totuşi domnişoara Matilda – al cărei nume de familie nu se cunoaşte - care excela prin frumusețe. Pe dînsa a eternizat-o Vasile Alecsandri în piesa *Agachi Fluture*.[33]

[33] Teodor Balan, op.cit., p. 16-17

www.cimec.ro

În prima stagiune la Cernăuți din primăvara anului 1864 trupa Tardini – Vlădicescu a dat într-un răstimp de două luni şi jumătate (1/13 martie – 17/29 mai) 31 de reprezentații cu următoarele 33 de piese pe care în mod cert le-a jucat şi la Botoşani în stagiunea din iarna 1863 - 1864: *Radu Calonfirescu*, vodevil național în cinci acte; *Baba Hîrca* vodevil național în 2 acte de Matei Millo, muzica de Flechtenmacher; *Un trîntor cît zece*, comedie – vodevil într-un act; *Chiriţa în Iaşi*, comedie – vodevil în 3 acte de V. Alecsandri, muzica de Flechtenmacher; *Cimpoiul Dracului*, vodevil național în 2 acte; *Hoţul şi Fanaragiul*, comedie într-un act; *Iaşii în carnaval*, tablou în 3 acte de V. Alecsandri; *Iancu Jianu, căpitan de haiduci*, melodramă națională în 4 acte de I. Anestin, muzica de I. Wachmann; *Doi morţi vii*, vodevil național în 2 acte de V. Alecsandri., muzică de Flechtenmacher; *Fata cojocarului*, vodevil într-un act de D. Miclescu; *Doi ţărani şi cinci cîrlani*, comedie într-un act; *Herşcu Boccegiu*, cantonetă de V. Alecsandri, *Gabrina sau camera leagănului*, dramă în 3 acte traducere din franceză de Alecu Poenariu; *Învierea Babii Hîrcii*, dramă – vodevil național în 4 acte de M.Pascaly, muzica de Wachmann; *Soldatul şi plăieşul*, vodevil național cu cîntece în 2 acte de Porfiriu; *Scara mîţei*, comedie într-un act de V. Alecsandri; *Cine vrea poate*, vodevil național în 2 acte, tradus (sic!) din franceză de Stănescu; *Munteanu*, cantonetă – vodevil de Carada; *Omul care îşi ucide femeia,* vodevil în 2 acte de Pop; *Corbul român*, vodevil național într-un act de V. Alecsandri; *Urîta satului*, vodevil în 2 acte de Carada, muzica de Flechtenmacher; *Doi pricopsiţi*, comedie într-un act tradusă din franceză de Mihăilescu; *Doi soldați români*, comedie națională într-un act de Simion Mihăilescu; *Onoarea franceză sau Jorj şi Maria*, dramă în 6 acte tradusă din franceză de Grigorescu; *Bogdan-Vodă*, dramă națională cu cîntece războinice în 5 acte, cu tablouri de Ioan D. Lacia, sujet (subiect - n.n.) după scrierile lui Pelimon; *Idiotul sau Suteranele de Elsberg,* dramă în 5 acte şi 3 tablouri tradusă de Mihăilescu; *Fătu – Haiducul,* comedie națională cu cîntece în 2 acte de Pănescu; *Piatra din casă*, comedie într-un act de V. Alecsandri, muzica de Flechtenmacher; *Tuzu Calicul*, vodevil național în 2 acte de Matei Millo; *Săracul cinstit*, comedie națională în 3 acte cu cîntece de Halepliu; *Viitorul României*, monolog național în viersuri într-un act de M. Pascaly; *Însurăţeii*, vodevil național în 2 acte de M. Millo, muzica de Flechtenmacher; *Don Karlos, Infante de Spania*, tragedie de Fr. Schiller; *Bărbierul din Sevilla*, comedie vodevilă în 4 acte, tradusă de Costache Caragiale.[34] Bogat

[34] T. Balan, op. cit., p. 17 - 43. Autorul prezintă şi distribuția actorilor în fiecare piesă precum şi cronicile ziarelor cernăuțene asupra jocului acestora şi a modului cum s-a

www.cimec.ro

repertoriu, precum vedem, şi mai ales naţional, pe care şi botoşănenii l-au apreciat, desigur, înainte de plecarea trupei la Cernăuţi. Din păcate, spre deosebire de Cernăuţi, la vremea aceea nu apăreau ziare la Botoşani aşa că nu avem informaţii sau cronici despre trupele şi spectacolele teatrale date de acestea aici. De asemenea nu se cunoaşte, încă, să fi existat vreo corespondenţă între personalităţi botoşănene cu alte personalităţi pe această temă.

Referitor la plecarea trupei Tardini – Vlădicescu din Botoşani la Cernăuţi în primăvara anului 1864 şi de aici la Braşov (pentru o stagiune ce a susţinut-o între 5 iulie - 20 septembrie 1864)[35], T. T. Burada, fără a arăta sursa de informaţie, afirmă: " În acea trupă se afla angajat (subl.n.) şi Eminescu, marele nostru poet... Această trupă terminîndu-şi şirul reprezentaţiunilor sale, se întoarse iarăşi în Botoşani împreună şi cu Eminescu (subl.n.) care porni şi el cu trupa prin mai multe oraşe din România"[36]. Deşi a fost preluată şi de alţi cercetători[37] ai vieţii şi operei lui Eminescu, afirmaţia lui T. T. Burada cum că genialul nostru poet ar fi făcut parte, în primăvara anului 1864, ca angajat, din trupa de teatru condusă de Fany Tardini, plecînd cu aceasta de la Botoşani la Cernăuţi, este, dacă nu eronată, cel puţin discutabilă. În afară de faptul că Eminescu nu este cuprins în lista persoanelor care compuneau trupa sosită la Cernăuţi, cum ar fi fost firesc dacă ar fi fost angajat, dar din amintirile colegilor săi de la gimnaziul cernăuţean reiese că viitorul poet era nelipsit de la reprezentaţiile date sub semnul "fiului Latonei" – cum zice unul din ei – însă în calitate de spectator în sală.

Iată cum îşi aminteşte Theodor Ştefanelli acest episod al primăverii anului 1864 şi influenţa puternică ce a avut-o teatrul asupra lui Eminescu: "Cînd, după dispariţiunea din primăvara anului 1863, se ivi iarăşi în Cernăuţi, în primăvara anului 1864, Eminescu a avut ocazia să

manifestat publicul.

[35] „Istoria teatrului în România.II", p.59

[36] T.T. Burada, op. cit. p. 437

[37] În legătură cu studiile şi peregrinările lui Eminescu alături de trupele teatrale s-au scris sute de pagini cuprinzînd aminitiri ale colegilor şi ale celor ce l-au întîlnit în acea perioadă, cărţi, studii şi articole speciale publicate în diverse reviste, dicţionare etc., mai vechi sau mai noi. Bibliografia pe această temă fiind foarte vastă, recomandăm celor interesaţi oricare ediţie a eminentei opere ştiinţifice "Viaţa lui Mihai Eminescu" de George Călinescu în care autorul citează aproape tot ce s-a publicat despre Eminescu, şcolar la Cernăuţi, fugar cu trupa Tardini, pribeag şi sufleur în diferite trupe în perioada 1863-1869 şi din care se pot cunoaşte respectivii cercetători ce au preluat afirmaţia lui T.T. Burada, afirmaţie pe care nici G.Călinescu nu o împărtăşeşte. (Vezi George Călinescu, "Viaţa lui Mihai Eminescu", ediţie şi repere istorico-literare alcătuite de Andrei Rusu, Editura Minerva, Bucureşti 1986, p. 63-67)

www.cimec.ro

vadă trupa de teatru a D-nei Fany Tardini, care a dat reprezentaţii în sala *Hotelului de Moldavie* din începutul lunii Martie pînă la 15/27 Maiu 1864[38] şi apoi a fost angajată şi pentru stagiunea din Noiembrie 1864 pînă la Martie 1865. Pe vremea stagiunei de primăvară 1864, era şi Eminescu la Cernăuţi.

Trupa D-nei Fany Tardini a fost întîiul teatru românesc pe pămîntul Bucovinei şi a avut o deosebit de mare înrîurire asupra dezvoltării vieţei şi activităţii românilor din Bucovina.

Venea publicul din toate unghiurile Bucovinei să asiste la reprezentaţii, iar studenţii nu lipseau nici odată de la dînsele. Era tot una, ori de aveau parale sau ba, pentru că cei ce puteau plăti preţul mic la intrare ce era statorit pentru studenţi, intrau cu bilete cumpărate de dînşii; la mulţi le împărţea comitetul teatral bilete prin profesorul Sbiera, iar restul forma un grup înaintea uşei de intrare şi nu era seară să nu se afle cîţiva bărbaţi cu dare de mînă cari plăteau intrarea pentru grupul întreg de studenţi ce asediau uşa teatrului. Astfel tot parterul teatrului era ocupat de studenţi, şi nici Eminescu, şi nici eu, nu lipseam de la aceste reprezentaţii (subl.n.).

Eminescu era foarte atent la cele ce se petreceau pe scenă. El sta nemişcat cu privirea aţintită asupra actorilor, ca şi cînd ar fi voit să soarbă toată acţiunea şi frumoasele melodii cîntate de dînşii, şi se supăra grozav dacă careva din colegi îl stingherea prin întrebări sau observări. Îl supăra mult şi aplauzul zgomotos din teatru, pentru că în aceste aplauze se pierdeau multe fraze şi melodii ale artiştilor. Pe Eminescu nu l-am văzut aplauzînd nici odată, dar acţiunea din piesa reprezentată se oglindea pe faţa sa şi în ochii săi scînteietori. Dacă ieşea între acte prin coridoarele teatrului, atuncia Eminescu fredona melodiile auzite pe scenă sau repeta fraze din piesa reprezentată.

Îmi aduc aminte că la o astfel de ocazie, după ce fredonase o melodie, se oprise deodată drept înaintea unui student, cunoscut al său, şi-i zise brusc în faţă, fraza auzită în acea seară pe scenă: *Ah! Eşti un laş şi te voi pălmui!* Studentul, căruia se vede că-i scăpase această frază, era surprins de ameninţarea lui Eminescu şi se dete repede într-o parte. Noi, ceilalţi, izbucnirăm într-un hohot de rîs, iar Eminescu îi zise rîzînd şi el: *Mă! Tu nici nu ştii ce s-a jucat pe scenă!*

Şi asupra noastră, a studenţilor, a avut acest teatru mare înrîurire. Vedeam piese patriotice naţionale, auzeam o limbă frumoasă şi cîntece bine executate şi astfel ne îndeletniciam şi noi în declaraţiuni şi ne

[38] De fapt ultima reprezentaţie, cea de adio, dată în folosul " Societăţii pentru cultură din Bucovina" a avut loc la 17/29 mai 1864. (Vezi Teodor Balan, op. cit. pag. 16)

www.cimec.ro

însufleţeam din piesele alcătuite din istoria trecutului nostru. Toată învăţătura noastră în decursul celor opt ani de zile din liceu n-a avut atîta influenţă asupra dezvoltării noastre naţionale ca acest teatru".[39]

Afirmaţia lui Teodor Ştefanelli că M. Eminescu abia la Cernăuţi a avut ocazia să vadă jucînd trupa Tardini-Vlădicescu (subl.n.) este o dovadă în plus că acest lucru nu s-a întîmplat anterior, la Botoşani, în iarna 1863-1864, cum ar fi fost firesc şi că, în consecinţă, el nu a revenit la Cernăuţi, odată cu trupa, ca angajat al ei.

Desigur, se poate naşte întrebarea: cum de n-a participat Eminescu la reprezentaţiile de teatru ale trupei condusă de Fany Tardini date la Botoşani în iarna 1863-1864?

Un răspuns, bazat doar pe bănuieli şi presupuneri, ni-l dă George Călinescu care crede că toată primăvara, vara şi iarna 1863-1864, Mihai Eminescu a stat la Ipoteşti cu consimţămîntul lui Gheorghe Eminovici care "se obişnuise cu ideea să dea acest băiat dacă nu la meşteşug, la o îndeletnicire mai pe puterile lui" cu atît mai mult cu cît se făcea resimţită şi lipsa de mijloace pentru a-i plăti costul şcolii într-o vreme cînd ceilalţi fraţi mai mari, terminînd liceul, cereau întreţinerea în şcoli mai înalte în străinătate. "Mai cuminte, deocamdată, e să ne închipuim că Mihai s-a întors la Ipoteşti... cu gîndul de a se prezenta ca pregătit în particular... Şi dacă peste vară n-avea ce căuta la Cernăuţi, cu atît mai puţin probabil este să se fi dus iarna, pe care va fi petrecut-o citind în casă cărţile lui tată-său şi umblînd prin casele din sat cu bătrîni care ştiau să povestească"[40].

Ca să vadă spectacolele de teatru date de trupa Tardini la Botoşani ar fi avut nevoie de încuviinţarea căminarului şi mai ales de bani, pe care acesta nu-i avea sau nu era dispus să-i cheltuiască în acest mod.

În concluzie, neavînd posibilitatea de a viziona reprezentaţiile teatrale şi deci de a intra în contact cu actorii şi conducerea teatrului, Mihai Eminescu nu putea să plece de la Botoşani la Cernăuţi, în primăvara anului 1864, împreună cu aceştia şi cu atît mai mult ca angajat în trupa condusă de Fany Tardini, aşa cum afirmă T. T. Burada şi apoi şi alţii.

De altfel, toţi aceştia nu au luat în considerare şi un alt fapt: pentru că nu avea bani să-şi continue studiile şi să-şi dea examenul de clasa a II-a la Cernăuţi, Mihai Eminescu a solicitat Ministerului Instrucţiunii o bursă dîndu-se drept elev în clasa a II-a la gimnaziul din Botoşani. Cum însă directorul acestuia răspunde ministerului la

[39] Emil Th. Vasiliu, " Teatrul şi Eminescu – Amintirile a doi foşti colegi de şcoală ai poetului", în „Teatrul Eminescu", Număr festiv – Botoşani, martie 1915, p. 12-13.
[40] G. Călinescu, op. cit., p. 63-64.

www.cimec.ro

întrebarea asupra purtării elevului, la 21 februarie 1864, că nu are nici un şcolar cu acest nume, Eminescu trimite la minister un certificat de bună purtare şi învăţătură, desigur din partea gimnaziului din Cernăuţi. Din nefericire, ministerul, înapoind certificatul, la 21 martie 1864 (subl. noastră) îl informează prin gimnaziul botoşănean pe solicitantul de subvenţie că nu are deocamdată nici un loc de bursier.[41] Ce era să facă acum? Se duce iar la Cernăuţi, spre a încerca să-şi dea examenele. De unde a luat bani pentru gazdă şi taxe, nu se ştie. Poate l-a înduplecat cu promisiuni pe Gheorghe Eminovici. Cert este că plecarea a fost după 21 martie 1864 cînd a primit răspunsul de la minister şi cînd, deja, trupa Tardini-Vlădicescu era plecată din Botoşani şi începuse reprezentaţiile teatrale la Cernăuţi de cel puţin două săptămîni. Oricum, Eminescu a putut urmări spectacolele trupei la Cernăuţi timp de două luni, pînă la ultimul din 29 mai 1864 (stil vechi) şi a fost atît de entuziasmat încît, după spusele lui Teodor Ştefanelli şi ale altor colegi, voia cu tot dinadinsul să devină actor şi autor dramatic.

Se pare că de dragul teatrului a părăsit din nou gimnaziul pentru că, odată cu plecarea actorilor români din Cernăuţi dispare şi Eminescu. Trupa sosise prin Botoşani şi se întorcea tot pe acolo pentru a se îndrepta, prin Moldova şi pasul Buzăului, spre Braşov, unde Fany Tardini obţinuse anterior autorizaţie pentru o stagiune de vară şi unde un comitet compus din membrii a peste 130 de familii de români înstăriţi le asigura succesul, deci şi venitul, pe timp de trei luni.[42]

La întrebările: dacă venise oare Eminescu la Cernăuţi numai de hatîrul teatrului şi se întorcea iarăşi, pe urmele trupei la Ipoteşti? ori s-a luat după actori şi, primit în cele din urmă de ei cu gîndul de a-i folosi isteţimea la ceva, a mers şi el pînă la Braşov?, G. Călinescu afirmă: "bănueliele multora sunt că s-ar fi dus cu actorii şi în sprijinul acestei promisiuni stă şi afirmaţia lui Iacob Negruzzi că Mihai ar fi fost cîndva la Braşov, precum şi unele consideraţii de ordin psihologic. Întoarcerea fără rost acasă a lui Mihai era din orice punct de vedere o acţiune riscantă. Dacă fugise la Cernăuţi după trupă şi se întorcea acum, îl aştepta bătaia, dacă se dusese acolo pentru examene şi venea înapoi fără să şi le fi dat, îl păştea o vară de cicăleli şi mustrări paterne".[43]

---

[41] N.Răutu, "Istoria liceului Laurian din Botoşani, 1859-1909", Botoşani, 1909, p.25–27
Trebuie să se ţină seama că în Bucovina şi Transilvania, ca şi în întreg Imperiul Austriac, datările se făceaau după calendarul nou gregorian, în timp ce în România, pînă în 1924 s-a folosit datarea pe stil vechi, după calendarul iulian.

[42] G.Călinescu, op. cit. p. 67

[43] Ibidem., p. 68

www.cimec.ro

Alte informaţii ca aceea că, în 1866 cînd Eminescu apare la Blaj, umbla printre tinerii de acolo zvonul că venise un student cu trei clase gimnaziale, precum şi aceea că la moartea poetului, în partea din hîrtiile rămase de la el la un oarecare domn Tălăşescu, s-a găsit un certificat şcolar din care reieşea că Eminescu absolvise clasa a treia la gimnaziul catolic din Sibiu, certificat pe care l-a văzut şi Slavici, îl determină pe G. Călinescu să tragă concluzia că este cu putinţă ca de la Braşov, unde sosise cu trupa de actori la 14/26 iunie 1864, Eminescu să se fi repezit pînă la Sibiu, unde se afla şi fratele său Nicolae ca student jurist, si să-şi fi dat examenele pentru trecerea claselor a II-a şi a III-a gimnaziale, ca pregătit în particular.[44]

În sprijinul acestei ipoteze mai adăugăm un fapt trecut cu vederea chiar de George Călinescu care afirmă că pe la începutul lunii octombrie 1864 Eminescu se întorsese acasă, de unde făcea demersuri printr-o cerere din 4 ale lunii respective pentru ocuparea slujbei de practicant la Tribunalul Botoşani[45], dar nu se întrebă: dacă în primăvară nu s-a întors de frica bătăii sau a cicălelilor paterne, cum de s-a întors în toamnă fără să fi avut în buzunar certificatul de absolvire, măcar a clasei a II-a şi, dece nu, chiar şi a clasei a III-a? Mai mult ca sigur l-a avut pe primul, căci altfel nu ar fi reuşit să-l înduplece pe Gh. Eminovici să-i aprobe plecarea la Cernăuţi, sub motivul continuării studiilor, la începutul lunii martie, 1865,[46] cînd, de fapt, scopul lui era să se întîlnească cu trupa de actori condusă de Fany Tardini[47].

Precizăm că după terminarea stagiunii de vară de la Braşov, la 1/13 septembrie 1864, trupa a pornit la drum, întorcîndu-se la Cernăuţi spre a onora invitaţia şi contractul încheiat cu moşierii români şi comitetul teatral de acolo de a juca stagiunea din iarna 1864-1865 în acel oraş, adică de la 1 noiembrie 1864 pînă la sfîrşitul lunii aprilie 1865 (stil nou). Din păcate, nu se cunoaşte traseul urmat de trupă de la Braşov spre Cernăuţi. Bănuim, numai, că va fi fost tot cel de la venire, dar în sens

---

[44] G.Călinescu, op. cit., p. 68 – 69

[45] Idem., p. 69-70. De fapt cererea este datată 5 octombrie 1864. Vezi Gh. Ungureanu, "Eminescu în documente de familie", Editura Minerva, Bucureşti 1977, p. 280, document nr. 231.

[46] La 9 martie 1865 M. Eminescu solicită Prefecturii Botoşani ca pe baza "anexatei garanţii" să i se elibereze un paşaport. Garanţia sună aşa: "Subsemnatul prin aceasta ieu asupră-mi garanţia pentru fiul meu anume Mihail Eminovici, care are necesitate de un paşaport pe unsprezece luni pentru străinătate spre a-şi continua studiile. Pentru siguranţă am subsemnat. G. Eminovici. Botoşani, 865 mart 9 zile". (Vezi Gh. Ungureanu, op. cit.., p. 282, document nr. 234.)

[47] G. Călinescu, op.cit., p. 71-72.

www.cimec.ro

invers, adică prin pasul Buzăului – localități din Moldova – Botoşani – Cernăuți. De asemenea, nu se ştie dacă Eminescu a revenit la Ipoteşti odată cu trupa Tardini, în caz că aceasta a urmat traseul presupus de noi care includea şi Botoşanii. Faptul că el depune cererea pentru slujbă către Tribunalul Botoşani la 5 octombrie 1864, deci cu mai mult de o lună înainte de data programată ca trupa Tardini să înceapă stagiunea de la Cernăuți, nu exclude posibilitatea ca Eminescu să fi venit împreună cu actorii, ba dimpotrivă, dacă se face următorul raționament: drumul de la Cernăuți la Braşov a fost parcurs în primăvară în perioada 4 iunie[48] - 26 iunie, iar cel de la Braşov la Cernăuți în perioada 13 septembrie – 1 noiembrie 1864 (stil nou folosit în Transilvania şi Bucovina). Deci la ducere actorii s-au grăbit, fiind în întîrziere) şi au făcut drumul în trei săptămîni, neoprind să mai dea spectacole la Botoşani sau în vreo altă localitate de pe traseu. La întoarcere, însă, drumul a durat cu aproape patru săptămîni mai mult, ceea ce face posibilă prezența acasă a lui Eminescu înainte de 5/17 octombrie 1864[*]. Dacă s-a întîmplat aşa, înseamnă că şi trupa Tardini a avut timp suficient ca în cele patru săptămâni să dea mai multe spectacole în fața botoşănenilor care au primit-o întodeauna cu entuziasm şi afecțiune. Lipsa documentelor face ca toate acestea să rămînă doar presupuneri, e drept, verosimile, dar presupuneri.

În schimb, pentru cel puțin o parte din lunile aprilie şi mai 1865 prezența trupei Tardini-Vlădicescu la Botoşani este o certitudine bazată pe documente.

Stagiunea din iarna 1864-1865 a trupei la Cernăuți a început cu o întîrziere de două săptămîni, la 14 noiembrie 1864, din cauza piedicilor puse de directorul trupei germane de la teatrul de acolo, Sinnmayer, sprijinit evident de autoritățile austriece şi s-a sfîrşit, oficial cu reprezentația de adio din 27 martie, dar la cererea publicului au mai fost date încă 3 spectacole în următoarele 3 seri, deci pînă la 30 martie 1865. În acest interval Fany Tardini a încheiat cu Comitetul teatral român din Cernăuți un nou contract pentru stagiunea de iarnă 1865-1866 şi a depus mai multe cereri către Guvernămîntul Bucovinei spre a obține autorizația necesară, ultima fiind datată "4 aprilie 1865, Cernăuți". La aceste cereri autoritățile austriece i-au dat mai întîi autorizație pentru lunile de vară,

[48] Deşi spectacolul de adio a avut loc la 29 mai, Fani Tardini a trebuit să mai întîrzie la Cernăuți pentru încheierea contractului cu Comitetul teatral român pentru stagiunea de iarnă 1864 -1865. Abia după încheierea acestuia a depus, la 3 iunie 1864, cererea de aprobare către Guvernămîntul Bucovinei. (Vezi Teodor Balan, op. cit.; p. 44 şi 182-184, anexele nr. 6 şi 7)

[*] Desigur cererea n-a fost depusă în chiar ziua în care Eminescu a ajuns acasă.

www.cimec.ro

lucru inacceptabil din mai multe motive, apoi şi pentru iarna 1865-1866 dar, tot aşa, cu nişte condiţii jignitoare. Văzînd că întîmpină dificultăţi din partea Guvernămîntului, Fany Tardini a renunţat la autorizaţia primită luîndu-şi pentru un timp rămas bun de la Bucovina.[49]

Şi astfel, îndată după 24 martie / 4 aprilie 1865 Fany Tardini, cu aproape întreaga trupă cu care jucase la Cernăuţi, soseşte iar la Botoşani unde rămîne pînă cel puţin la data de 5/17 mai, acelaşi an, adică mai bine de 6 săptămîni. Nu ştim cîte reprezentaţii s-au dat, dar la o frecvenţă obişnuită de 3-4 pe săptămînă, rezultă în jur de 20-22 spectacole. Ce s-a jucat? Desigur, piese mai vechi şi mai noi pe care trupa le-a jucat la Cernăuţi în stagiunea de iarnă 1864-1865. Acolo s-au dat 46 reprezentaţii (mai puţine pe săptămîna pentru că trebuiau să fie alternative cu cele ale trupei germane a lui Sinnmayer – n.n.) şi s-au jucat 30 piese româneşti (din care 18 noi), 22 traduceri din limba franceză (din care 20 noi) şi 2 traduceri din germană (ambele noi), în total 54 de piese din care 40 noi şi 14 cunoscute publicului din stagiunea de primăvară 1864.

Considerăm necesar să enumerăm aceste 40 de piese noi jucate de trupa Tardini-Vlădicesu la Cernăuţi, aşa cum le-a notat Teodor Balan[50], conform afişelor şi presei cernăuţene a vremii, deoarece unele din ele s-au jucat şi la Botoşani şi pentru că astfel cititorul poate cunoaşte repertoriul acestei trupe, autorii pieselor româneşti, traducătorii celor străine etc.

Repertoriul, după cum se va vedea, era foarte variat şi cuprindea de la drame sau comedii în mai multe acte, reprezentate fiecare într-un singur specatcol, pînă la vodeviluri într-un act, cantonete sau chiar simple cîntece patriotice, executate cîte două şi trei pe seară.

În ordinea reprezentării, aceste noi producţii au fost: *Zmeul nopţii*, vodevil în 2 acte, tradus din franceză de I. Nacu; *O căsătorie fără voie*, vodevil într-un act; *Mănăstirea de Kastru*, dramă în 5 acte şi un tablou de D. Dino şi Leimusin, tradusă din franceză de Fany Tardini.[*] *Pensionul de fete*, comedie în 2 acte, tradusă din franceză; *Pisica şi şoarecul*, comedie în 2 acte, tradusă din franceză de M. Millo; *Gelosul sau Maria Roza*, dramă în 5 acte, tradusă din franceză de Marcel Caminschi; *Vicontele de Letorier*, comedie cu cîntece în 3 acte, tradusă din franceză de Fany Tardini; *Maria Tudor, Regina Engliterei*, dramă în 3 acte de Victor Hugo, tradusă din franceză de Negruzzi; *Bătaia orbilor*, comedie naţională cu

[49] Mai pe larg, toate aceste şicane vezi la Teodor Balan, op. cit.; p. 79 - 81

[50] Ibidem, p. 48-49. Autorul prezintă nu numai repertoriul ci şi personajele, distribuţia actorilor şi relatări ale presei privind interpretarea acestora din urmă.

[*] După cum se vede, Fani Tardini cunoştea bine şi limba franceză, nu numai pe cea germană şi pe cea italiană.

www.cimec.ro

cîntece într-un act; *Doi ţărani şi cinci cîrlani*, comedie naţională într-un act, cu cîntece; *Furiosul*, vodevil în cinci acte; *Fata pîndarului*, vodevil naţional, cu cîntece naţionale în 3 acte de I. Dimitrescu; *Jertfa lui Avram*, melodramă biblică în 5 acte, tradusă din franceză de dl. profesor Şoimescu, muzica de Wachmann; *Casa de nebuni sau Prinţesa de Chachambo*, comedie cu cîntece în 2 acte de Kotzebue, tradusă din germană de F. Iliescu; *Fauldezul sau Un proces criminal*, dramă în 5 acte şi un tablou de D-nii Dupetă şi Granze, tradusă din franceză de Fany Tardini; *Ştrengarul din Paris*, comedie în 2 acte, tradusă din franceză de Dl. Cencu; *Ceartă fără cauză*, vodevil în două acte, cu cîntece, tradus din franceză de Fany Tardini; *Doi feţi logofeţi* comedie într-un act de M. Millo; *Ciurelu sub nume de Tunsu Haiducu*, comedie cu cîntece naţionale şi doine, în 2 acte; *Bătălia de la Călugăreni*, un tablou cu cîntece compuse de I. Maniu; *Clenarvonii sau Puritanii din Londra*, dramă în 5 acte, tradusă de Dl. Poni; *Cruciaţii*, dramă în 5 acte de Kotzebue; *Nuntă ţărănească*, tablou naţional cu cîntece de V. Alecsandri; *Balul mascat*, comedie într-un act, cu cîntece naţionale; *Fata aerului*, comedie vodevilă, cu cîntece şi tablouri luminate, în 4 acte, tradusă de Dl. Mihăilescu; *Credinţa, nădejdea şi îndurarea*, dramă în 5 acte şi 4 tablouri, tradusă de A. Manole; *Bărbatul anonim*, comedie cu cîntece, în 2 acte, tradusă din franceză de Dl. Manoli; *Voicu Plugariul*, şansonetă naţională de Dl. Radulian; *Logofătul satului*, comedie naţională cu cîntece, în 2 acte, de I Dimitrescu; *Umbra lui Mihai Viteazul*, tablou naţional într-un act, compus de P. Grădişteanu; *Cinel, Cinel sau simplitatea ţăranului*, comedie naţională cu cîntece de V. Alecsandri; *Castelul de Montluvie*, dramă în 5 acte tradusă din franceză de Fany Tardini; *Crucea şi secretul*, dramă în 4 acte de Alex. Dumas tradusă de Dl. Porfiriu; *Caterina Hovardu*, dramă în 5 acte şi 3 tablouri de Alex. Dumas; *Kir Zuliaridis*, comedie într-un act de V. Alecsandri; *Moartea fraţilor Costineşti*, dramă naţională istorică, în 5 acte şi un tablou, de I. Lacea; *Lupta damelor*, comedie în 3 acte de Scribe, tradusă din franceză de Dl. Gîrleanu; *Arderea tîrgului Baia*, o pagină din războiul lui Ştefan cel Mare, dramă în 3 acte, compusă de V. Istrat; *Florin şi Florica*, de V. Alecsandri şi *Barcarola sau O partidă de concină*, de V. Alecsandri.

Deşi poate ar fi vrut să-şi mai prelungească şederea în Botoşani unde succesul îi era asigurat datorită atît repertoriului bogat, calităţii interpretative a actorilor[*] cît şi a dragostei botoşănenilor pentru teatru,

[*] Vezi paginile elogioase ale ziarelor şi ale corespondenţei cernăuţenilor la Teodor Balan, op. cit., p. 75-79

www.cimec.ro

trupa Tardini-Vlădicesu trebuia să meargă iar la Braşov pentru stagiunea de vară 1865 aşa cum se înțelesese cu reprezentanții românilor de acolo.

De aceea, Fany Tardini şi Alexandru Vlădicescu fac cerere la 4 şi, respectiv, 5 mai 1865 către Prefectura Județului Botoşani spre a li se elibera paşapoartele cuvenite "pentru a merge - se spune în garanțiile depuse pentru ei de un botoşănean - în Transilvania şi Bucovina ca să exersese (exercite – n.n.) arta teatrală".[51]

În lista de nr. paşapoartelor ce s-au eliberat de la 1 mai pînă la 1 iunie 1865, întocmită de prefectură la rubrica *Numele şi Prenumele* sunt trecuți următorii actori: Fany Tardini, Ioan Lacea, Mihail Chirimescu, Stavru Sachelarie, A. Vlădicescu, Neculai Constandinescu, Ioan Leontescu, A. Ivolschi, I. Romanescu, G. Leoveanu, D-na Catinca Dimitreasca cu maica sa Maria şi cu fiica sa Sultana, D-na Elena Albeasca cu maica sa Caterina şi fiica sa Sultana[*], Mihail Caminschi cu 2 surori: Matilda şi Maria. Rubrica *Locul unde s-au dus* este completată la toți *Transilvania şi Bucovina*, cea privind *Pe cît timp s-au dus* specifică la toți *pe 11 luni*, iar cea referitoare la *Data* [eliberării] *paşaportului* diferențiază la primii patru data de 4 mai, şi la restul de 15 artişti, data de 5 mai[52]. (Se înțelege stil vechi, întrebuințat în România, adică 16 şi 17 mai stil nou).

În mod obişnuit eliberarea paşapoartelor se făcea după 4-7 zile de la data depunerii cererilor. Trupa condusă de Fany Tardini trebuia să ajungă la Braşov cel tîrziu la mijlocul lunii iunie1865, pe stil nou, ceea ce s-a şi întîmplat, ea sosind acolo înainte de 3/15 iunie[53] grație faptului că prefectul județului Botoşani i-a eliberat paşapoartele în ceeaşi zi în care a depus cererile. Aceasta demonstrează excelenta apreciere şi trecere de care se bucurau artiştii şi în fața oficialităților botoşănene.

Eminescu, despre care ştim că depusese cererea de paşaport la 9/21 martie1865 şi despre care G. Călinescu afirma că "stătea ca pe ghimpi" de teamă să nu-i scape pe artiştii care aproape încheiaseră stagiunea la Cernăuți, a primit paşaportul abia pe 13/25 martie 1865[54] şi

---

[51] Direcția Județeană Botoşani a Arhivelor Naționale (în continuare D.J.A.N. Botoşani), fond Prefectura jud. Botoşani, dosar 316/1865, f. 149-152

[*] Din greşeală a fost trecută Sultana. În lista actorilor la Teodor Balan, op. cit. p. 48, numele ei este Mica (Alexandrina) Albeasca. Tot Alexandrina este trecută şi în garanția pentru paşaport.

[52] D.J.A.N.Botoşani, loc. cit. p. 217

[53] G. Călinescu, op. cit., p. 73

[54] D.J.A.N.Botoşani, fond Prefectura jud. Botoşani,ds.316/1865, f. 60. în tabelul de paşapoartele ce s-au eliberat de la 1 Ghenarie la 1 aprilie 1865 figurează la nr. 21 "Mihail G. Eminovici; Locul unde s-au dus:Austria; Data paşaportului: 13 Martie; Pe cît timp s-a dus: 11 luni"

www.cimec.ro

s-a dus "într-un suflet" în capitala Bucovinei. Însă, spune G. Călinescu "nici n-au apucat colegii şi prietenii să-l vadă şi Mihai, odată cu plecarea trupei, s-a mistuit şi el. Unde s-a dus? Părerea obştească este că s-a luat după actori şi această opinie – cu toată lipsa de dovezi – pare a avea temenicie. Oricum, Eminescu a hoinărit".

Continuînd cu presupunerile că locurile de hoinăreală ar fi putut fi la Cernăuți, întoarcerea la Ipoteşti, ori aiurea prin țară, presupuneri respinse prin logică chiar de autor, G. Călinescu aduce în discuție şi faptul că la 23 aprilie 1865, în ziua de Sf. Gheorghe, un oarecine din Botoşani îi dedică fotografia sa "Tenerellului Michaell Emineanu, Elev în Gymnaziu din Cernăuți" şi mai lansează o ipoteză – anume că asta poate să însemne, printre altele, că "Eminescu a trecut numai prin Botoşani fără ştirea tatălui său"[55].

Dacă ar fi avut cunoştință de documentele care atestă prezența trupei de teatru condusă de Fany Tardini la Botoşani, în data de 23 aprilie 1865 cînd "tenerellul Michaell" a primit fotografia cu dedicație, George Călinescu ar fi afirmat cu siguranță (şi nu ca presupuneri) că Eminescu a plecat împreună cu trupa de la Cernăuți la Braşov, dar în timpul cînd aceasta a făcut oprire ca să dea spectacole la Botoşani el a stat ascuns ca să nu afle căminarul că a părăsit iarăşi gimnaziul.

Desigur că spectacolele s-au dat şi acum ca şi în iarna anului 1863-1864 şi toamna lui 1864, pe scena modernului teatru al lui Petrache Cristea.

Tot în anul 1865 celebra stea de la Opera din Paris, Adelina Patti, s-a oprit la Botoşani unde a concertat în două seri consecutive, după care a plecat la Constantinopol în turneu. Vladimir Şardin în memoriile sale spune că "trecînd peste mîndria ei de mare şi celebră artistă, cucerită de primirea entuziastă care i s-a făcut, a cîntat pe scena teatrului Petrache Cristea. Însemnata rețetă (încasările din biletele vîndute – n.n.), entuziasmul şi ovațiunile nesfîrşite ale publicului aduse celebrei artiste au despăgubit-o cu prisosință de lipsa cadrului unei săli vrednică de acea regină a cîntecului"[56].

Desigur, sala teatrului Petrachi Cristea, deşi „modernă" pentru vremea aceea în România, nu putea să aibă acustica Operei din Paris necesară unui concert vocal.

[55] G.Călinescu, op. cit., p. 72
[56] Vladimir Şardin, op. cit.,loc. cit., p. 243

www.cimec.ro

Încercarea de înființare la Botoşani a unui TEATRU NAȚIONAL stabil 1865 – 1870

În legătură cu teatrul din Botoşani trebuie de subliniat că, începând cu anul 1865, s-a purtat o amplă corespondență între Comitetul general al teatrelor din România, Ministerul de Interne, Prefectura județului Botoşani şi Primăria oraşului Botoşani vizînd intenția acestor autorități de a înființa în acest oraş un Teatru Național asemănător celor din Bucureşti şi Iaşi, adică un teatru românesc cu o conducere şi o trupă stabilă de actori.

Asfel, la 6 martie 1865, Comitetul general al teatrelor din România trimite Prefecturii Botoşani următoarea adresă:

"Domnule Prefect,

după dispozițiile luate de Guvern, fixîndu-se o sumă de 10000 lei pentru întreținerea unui Teatru Național în acel oraş, subsemnatul vă roagă, Domnule Prefect, să binevoiți a ne arăta dacă există vreun Teatru acolo, în ce condiții precum şi în a cui posesie este localul în care se dau reprezentațiile.

Această sciință vă rog, Domnule Prefect, a ne-o da cît mai în grabă fiindu-ne de trebuință la întocmirea condițiilor pentru darea în antrepriză a acelui Theatru"[57].

La rîndul ei Prefectura solicită aceste informații de la Primăria Botoşani, la 23 martie 1865, cerînd ca să-i fie comunicate "cît mai curînd, spre a se trimite locului competent"[58].

[57] D.J.A.N. Botoşani, fond Prefectura Județului Botoşani, dosar 341/1865, f.1.
[58] Ibidem. – f.2

www.cimec.ro

La 30 martie 1865 Primăria Botoşani răspunde Prefecturii că "Theatru aici în oraş există, însă e proprietatea D-lui Petrache Cristea care pe lîngă sala theatrului are şi încăperile şi decoraţiile (decorurile n.n.) cuvenite. Iar cît priveşte darea acestui theatru în antrepriză, aceasta nu se poate face decît numai după prealabila înţelegire a Comitetului [general al theatrelor din România] imediat cu D. Petru Cristea, proprietarul theatrului, cu care trebue numai a se contracta condiţiile"[59].

La 23 aprilie 1865, în urma comunicării răspunsului de mai sus, dat de Primărie, Prefectura Botoşani primeşte de la Comitetul general al teatrelor o altă adresă prin care se solicită noi lămuriri privind situaţia teatrului şi statutul proprietarului său:

"Domnule Prefect,

Fiindcă prin adresa Dvs. Nr.4689 nu arătaţi dacă D-nul Petre Cristea, proprietarul theatrului de acolo exercită şi profesiunea de antreprenor, şi urmînd a avea şi această sciinţă spre a putea întocmi condiţiunile pentru viitoarea antrepriză a acelui theatru, vă rugăm, Domnule Prefect, să binevoiţi a ne da această şciinţă, adăugîndu-ne totodată cu ce autorizaţiune antreprenorul, oricare ar fi, dă reprezentaţii în acel oraş"[60].

La 11 mai 1865, în urma adresei Prefecturii Botoşani motivată de această solicitare, Primăria îi dă următoarele lămuriri: „Asupra celor comunicate prin adresa Nr.5985 relativă la instituirea Theatrului din acest oraş, am onoarea a vă răspunde că Domnul Petru Cristea este numai proprietarul localului Theatrului, fără a exercita şi profesiunea de antreprenor.

Cît pentru relaţia ce se cere „cu ce autorizaţiune antreprenorul, oricare ar fi, dă reprezentaţii theatrale în această urbe", o asemine relaţie se poate lua din Legea Comunală, Art.78, Paragraful III-lea, în virtutea căreia Consiliul (Comunal – n.n.) autorizează orice reprezentaţiune teatrală sau de aşezeminte de folosinţă publică atîrnată de comună"[61].

Primind şi aceste lămuriri, Comitetul general al teatrelor din România stabileşte şi publică, la 4 iunie 1865, în Monitorul Oficial condiţiile pentru darea în antrepriză a teatrului botoşănean în următoarea redactare:

[59] Ibidem. – f.3
[60] Ibidem. – f.5
[61] Ibidem. – f.7

www.cimec.ro

“Comitetul general al teatrelor anunciă prin aceasta că teatrul național din oraşul Botoşani fiind a se da în întreprindere cu condițiunile publicate, Dnii. amatori ce vor voi a lua în întreprindere acel teatru sunt invitați a se face cunoscuți în termen de 15 zile de la data aceştia, atît la cancelaria Comitetului din localul teatrului din Bucureşti cît şi la Primăria Oraşului Botoşani:

Membrii Comitetului general al teatrelor:

I. Samurcaş, C.Silion, Pîcleanu.

No.146, mai, 29

CONDIȚII

pentru darea în antrepriză a teatrului național din oraşul Botoşani.

Art. 1. Direcția teatrului național din oraşul Botoşani se dă pe termen de trei ani cu începere de la 1 octombrie 1865 şi pînă la 1 octombrie 1868

Art.2. Se acordă directorului acestui teatru o subvențiune de 12000 lei, care i se va răspunde cu analogie la finele fiecărei luni a stagiunei teatrale din Bucureşti şi în urma mijlocirei d-lui primar respectiv.

Art. 3. Stagiunea teatrală va fi de şesse luni începînd cu 1 octombrie şi terminîndu-se la finele lunei lui Martie ale fiecărui an.

Art.4. Antreprenorul va da reprezentații de trei ori pe săptămînă, în zilele ce se va fixa de Primărie prin înțelegere cu dînsul.

Pe timpul carnavalului, de va voi, va avea dreptul de a da baluri mascate, iarăşi în zilele alese şi hotărîte de Primărie.

Art.5. Antreprenorul va fi dator a avea o trupă bună de artişti recunoscuți că au essercitat această profesiune în timp de mai mulți ani, un cor de bărbați şi femei şi o orchestră potrivită cu repertoriul de piese ce va juca, care toate acestea să corespunză mulțămirii publicului.

Art.6. Piesele ce se vor reprezinta pe acel teatru se vor compune din drame, comedii şi vodevile după programul ce se va supune la aprobarea Comitetului, cuprinzător de piesele şi de personalul de artişti, care program, mai înainte de începerea stagiunei, îl va publica spre cunoscință publică.

Art.7. Va fi dator domnul antreprenor a avea o garderobă complectă de costume, potrivită cu caracterul şi epocele pieselor ce se vor representa, asemenea şi decorurile necesare.

Art.8. Antreprenorul va fi dator a încălzi localul teatrului bine şi a-l ilumina cu material care să nu aducă supărări.

Art.9. Prețurile abonamentelor de loji şi stale precum şi alte intrări pe fiecare seară se vor fixa de Primăria oraşului.

www.cimec.ro

Art.10. Antreprenorul va pune la dispoziția d-lui Prefect şi Primar respectivi, care sunt însărcinați a supraveghea spectacolele, o lojă pe tot timpul stagiunei teatrale spre a asista la reprezentațiunele ce se dau.

Membrii Comitetului general al teatrelor
I.Samurcaş, C. Silion, Pîcleanu"[62]

După cum se observă există o diferență de 2000 de lei între subvenția de 10000 de lei acordată de guvern şi cea de 12000 lei prevăzută în condițiile de dare în antrepriză a teatrului din Botoşani publicate de Comitetul general în Monitorul Oficial.

Neconcordanța a provocat, probabil, şi nedumerirea Ministerului de Interne care, bănuind sau ştiind că şi Primăria Botoşani subvenționează teatrul din oraş, înaintează, la 10 iulie 1865, următorul ordin către Prefectura Botoşani:

"Domnule Prefect,

Fiind de neapărată şi urgentă trebuință a se cunoasce ce sumă de bani figurează trecută în bugetul Oraşului Botoşani pentru subvenţiunea unui teatru şi dacă acea sumă este din veniturile comunale sau cum altfel, vă invit ca să luați de la primărie o aşa exactă şciință şi să-mi arătați cu prima poştă. Pentru Ministru, Argintoianu"[63].

La adresa Prefecurii județului, fiind motivată de acest ordin, Primăria Botoşani răspunde, în data de 23 iulie 1865, că "suma de zece mii de lei dată de guvern ca subvenție pentru teatrul din Botoşani s-a trecut în veniturile comunale, iar, pe lîngă această sumă, în bugetul anului curent, din veniturile comunale s-au mai alocat alte zece mii de lei, după cum au fost în bugetul anului trecut – încuviințat acel buget de Minister. (subl. n.)[*]. Însă din sumele mai sus citate s-a hotărît de Consiliul Comunal ca suma de şaisprezece mii lei să se dei (dea.- n. n.) pentru chiria localului Teatrului care este proprietatea particulară a D. Petru Cristea şi rămăşița de patru mii lei să se întrebuințeze în anul curent pentru mobilarea şi mici necesități încă la acel Teatru"[64].

[62] MONITORUL – Jurnalul Oficial al Principatelor Unite Române, Nr. 120 din 4/16 iunie 1865, p. 546

[63] D.J.A.N. Botoşani, fond Prefectura Județului Botoşani, dosar 341/1865, f.9.

[*] Şi această precizare vine în sprijinul afirmației noastre că în stagiunea 1863-1864, în toamna 1864 şi în primăvara 1865 la Botoşani a jucat trupa Tardini – Vlădicesu ce va fi primit măcar o parte din această subvenție de 10000 lei prevăzută în bugetul primăriei.

[64] Ibidem. – f. 11

www.cimec.ro

Modul cum Consiliul Comunal Botoşani a dispus repartizarea subvenţiei guvernului a provocat nemulţumirea Ministerului de Interne. Prin ordinul nr. 17892 din 7 august 1865, acesta îi cere Prefectului de Botoşani să atragă atenţia Primăriei asupra următoarelor precizări: "am văzut desluşirea dată Ministerului prin raportul cu N. 11601 despre chipul cum Primăria Oraşului Botoşani voeşte a dispune de suma alocată în bugetul statului ca subvenţie pentru Teatrul de acolo, şi spre răspuns vă fac cunoscut că suma de lei zece mii prevăzuţi în bugetul acestui Minister este destinată a subvenţiona Teatrul din Botoşani, iar nu bugetul comunei şi prin urmare aceşti bani nu pot fi întrebuinţaţi după voinţa primăriei la chirii, mobilări etc.

Veţi cere dar primăriei a scoate din buget această sumă de lei zece mii care nu poate fi considerată ca venit al său, precum ziceţi că a regulat-o, arătîndu-i că Ministerul are a da sus-zisa sumă în primirea persoanei ce va lua în antrepriză Teatrul de acolo, ca cu (sic!-n.n.) această subvenţie să se poată ţine un teatru bun. (subl.n.). Cît însă pentru suma alocată în bugetul primăriei, din propriele sale venituri, este liberă a o întrebuinţa în plată de chirie şi mobilare, precum va găsi de cuviinţă mai bine, ca un fond al comunei"[65].

Pentru a se disculpa, Primăria Botoşani, prin intermediul Prefecturii Judeţului, răspunde Ministerului de Interne că prin alocarea în bugetul comunal a sumei de 10000 lei, acordată de guvern ca subvenţie pentru teatrul din acest oraş, ea, primăria, n-a înţeles a dispune de citata sumă în alte scopuri decît ca subvenţie pentru teatru şi numai după autorizarea guvernului. Ea a dispozat numai de suma alocată în bugetul comunal, rămînînd la dispoziţia antreprenorului ce va fi angajat de guvern de a-şi căuta la Botoşani local pentru teatru sau a închiria pe acel actual. Spre a se putea, însă, organiza în timp util teatrul în această urbe, Primăria Botoşani roagă ministerul să-i aducă la cunoştinţă cît mai repede cine este "antreprenorul angajat la întreţinerea teatrului, căci la orice caz de mai multă întîrziere, poate rămîne oraşul fără teatru"[66].

Nu cunoaştem motivul pentru care acest răspuns trimis Prefecturii Botoşani, la 25 august 1865, nu a fost expediat ministerului decît, abia, la 16 septembrie acelaşi an şi aceasta numai după ce Primăria, văzînd că nu primeşte răspunsul aşteptat şi de teamă să nu rămînă oraşul fără teatru, revine, la 15 septembrie, cu următoarea adresă:

[65] Ibidem. – f.13
[66] Ibidem. – f.15

www.cimec.ro

"Domnule prefect!

Către cele relatate Domniei Voastre prin adresa Nr.2504 relativ la subvenția alocată prin bugetul statului pentru teatrul de aice şi care, după ordinul onor Ministrului de Interne sub Nr.17982 primită în copie pe lîngă adresa Dv. Nr.12484, se cere a fi exclusă din bugetul comunal, subscrisul, avînd în privire că pentru organizarea în timp a teatrului în această urbe se cere a avea de pe acum o prealabilă încunoştiințare de la onor. Minister despre antrepenorul angajat la întreținerea teatrului, am onoare a vă repeta, Domnule Prefect, citata adresă cu rugăminte să binevoiți a cere de la Ministeriu soluția chestiunii… Primar Cananău..."[67]

Rezoluția „spre ştiință fiindcă acum (subl.n.) s-a făcut raportul la Ministeriu după nota 2504 pe care o citează Primăria prin aceasta" poartă data de 16 septembrie 1865 şi arată că abia în acea zi a plecat spre Bucureşti solicitarea Primăriei Botoşani ca ministerul să-i comunice persoana ce va lua în antrepriză organizarea reprezentațiilor de teatru în Botoşani, reprezentații care, aşa cum se va vedea şi din alte documente, deveniseră o necesitate pentru botoşăneni.

Dar, chiar dacă raportul cu solicitarea Primăriei ar fi plecat mai devreme, Ministerul tot n-ar fi avut ce răspuns să-i comunice deoarece au existat mai multe persoane care au dorit să ia în antrepriză teatrul din Botoşani.

Se impune aici o precizare şi anume că absolut toți actorii – unii proeminenți ca M. Millo, C. Caragiale, Mihail Pascaly, Fany Tardini, C. Dimitriadi, Al. Vlădicesu s.a. – care au avut curajul de a-şi lua pe umerii lor răspunderea unor antreprize teatrale, în capitală sau în provincie pe o stagiune sau mai multe, au înregistrat bilanțuri financiare deficitare, indiferent de spiritul de chibzuință şi capacitatea administrativ-organizatorică. Aceasta pentru că în afara condițiilor grele ale clauzelor contractuale cu guvernul care prevedeau 4-5 premiere pe lună – ceea ce angaja cheltuieli de montare excesive pentru decoruri, costume, afişe, drepturi de autor şi traducător etc. – antreprenorul trebuia să asigure nu numai salariile actorilor şi cazarea lor, ci, mai ales, şi plata chiriilor la preț de speculă către proprietarii de săli în care se puteau da spectacole de teatru.

De aici sistemul subvențiilor acordate de guvern şi de primăriile care doreau să aibă asigurate spectacole în oraşele respective, subvenții care s-au micşorat de la un an la altul.

[67] Ibidem. – f.17.

www.cimec.ro

Se pare, însă, că la 1865, cînd s-a dat pentru prima oară în antrepriză *Teatrul Naţional* din Botoşani, cei 20000 lei rezultaţi din subvenţia guvernului cumulată cu cea a Primăriei Botoşani reprezentau o sumă mai avantajoasă, ceea ce a făcut ca cel puţin 3 persoane să concureze în a obţine această antrepriză.

Astfel, imediat după publicarea în Monitorul Oficial a condiţiilor de dare în antrepriză, actorul E. Bucureşteanu prezintă, la 7 iunie 1865, Comitetului general al teatrelor din România următoarea ofertă:

"Domnilor membri,

Sub-scrisul am essercitat mai mulţi ani profesiunea de actor şi director de teatru după cum probă (probează – n.n.) certificatele depuse în acest Onor Comitet. Vin prin aceasta a mă oferi ca amator a lua în întreprindere direcţiunea Theatrului Nacional din oraşul Botoşani cu următoarea modificaţiune la condiţiuniile publicate prin Monitorul Oficial no.120:

Art.II. La acest art. deşi subvenţiunea se zice a se răspunde la finele fiecărei luni a stagiunei, însă în consideraţiune că la uvertura (începerea – n. n.) stagiunei antreprenorul are absolută necesitate de bani pentru formarea trupei şi alte cheltueli, să se răspundă subvenţiunea cu analoghie (corespunzătoare – n. n.) pe două luni la subscrierea contractului pentru care, spre asigurarea Guvernului, voi garanta această sumă, rămînînd ca pentru celelalte luni să se urmeze conform acelui articol.

Peste condiţiunile publicate, sub-scrisul va mai da cîte o reprezentaţie pe fiecare stagiune, sub controlul Primăriei respective pentru îmbunătăţiri sau …(aşa în text – n.n.) al căror product (beneficiu-n.n.) se va depune în casa Onor.Comitet sau primăria locală.

Costumele precum şi decorurile ⟨ce⟩ se vor face din nou peste (pe lîngă – n.n.) cele aflate în fiinţă, vor rămînea proprietatea Municipalităţii locale la expirarea contractului.

Pe lîngă aceasta mă voi sili a corespunde mulţămirei publice printr-o trupă aleasă şi recrutată din principalele oraşe ale României precum Bucureşti, Iaşi şi Craiova, printr-un repertoriu de cele mai bune şi mai noi piese, dintre care o mare parte din acele representate în sala Bossel de Compania Dramatică[*], orchestră într-un număr îndestulător vodevilelor şi antractelor, conform cu sala theatrului.

[*] Este vorba de Compania Dramatică a Teatrului Naţional din Bucureşti care juca în sala Bossel, una din sălile de teatru cele mai noi şi mai moderne din capitală.

www.cimec.ro

Bucureşti.7 iunie 1865 primiți, D-lor Membri,
stima osebitei mele considerațiuni.
E. Bucureşciano”.[68]

Deşi destul de avantajoasă pentru Primăria şi Teatrul din Botoşani (cîte un spectacol de stagiune al cărui venit să fie vărsat în bugetul oraşului iar garderoba şi decorurile să rămînă teatrului local) oferta aceasta, din motive pe care nu le cunoaştem, nu a fost fructificată.

Referitor la aceeaşi problemă, T. T. Burada consemnează că „tot în stagiunea aceasta (1865-1866 –n.n.) găsim că la Botoşani s-au făcut mai multe sforțări pentru înființarea unui teatru stabil (subl.n.) şi ca rezultat găsim că în bugetul votat de Adunarea Legiutoare s-a prevăzut o subvenție de 10000 lei pentru teatrul din Botoşani.

Antrepriza acestui teatru s-a acordat actorului Dimitriadi, care însă nu s-a prezentat la timp şi pentru ca publicul botoşănean să nu rămîie fără teatru, contractul întreprinderii teatrului s-a trecut, la 14 decembrie 1865, către I.Grigorescu”[69].

Într-adevăr, Comitetul general al teatrelor din România a încheiat cu actorul C. Dimitriadi un contract pentru antrepriza “Teatrului Național din Oraşul Botoşani” care în primele 3 articole prevedea că antrepriza se dă pe termen de trei ani cu începere de la 1 noiembrie 1865 pentru anul întîi, iar pentru ceilalți doi ani de la 1 octombrie şi pînă la 1 octombrie 1868. Din subvenția de 20000 lei antreprenorul trebuie să plătească 16000 lei chiria localului teatrului „după angajamentul ce se va termina de primărie cu proprietarul”, iar restul de 4000 lei se va întrebuința, în anul întîi al antreprizei, pentru completarea mobilierului „rămînînd în folosul Direcțiunii acel local şi beneficiul abonamentelor”, iar în ceilalți 2 ani suma se va da antreprenorului „pe lîngă local şi celelalte foloase”. Stagiunea teatrală va fi de cinci luni, cu trei reprezentații pe săptămînă.

Celelalte 7 articole din contract sunt identice cu cele din condițiile publicate în Monitorul Oficial[70], de aceea nu le mai repetăm.

Nu cunoaştem motivele pentru care C. Dimitriadi nu s-a prezentat să-şi onoreze contractul şi, aşa cum afirmă T. T. Burada, cel care l-a preluat a fost Ioan Grigorescu, antreprenor ce nu era de meserie actor deoarece el nu figurează în nici o istorie a teatrului românesc şi nici măcar în lista artiştilor care constituiau trupa pe care a adus-o în Botoşani.

---

[68] Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (în continuare D.A.N.I.C.), fond Teatrul Național, dosar 209, f.14

[69] T.T. Burada, op. cit., p.458.

[70] D.A.N.I.C., fond Teatru Național, dosar 209/1865 f. 97

www.cimec.ro

Conform acestei liste din trupă făceau parte următorii artişti (dintre care unii erau cunoscuţi ca mari actori nu numai publicului botoşănean ci şi celui din Iaşi, Galaţi, Bucureşti, Roman etc.): I. Lupesco, A. Evolschi, M. Dimancea, C. Radu, I. Gafenco, I. Romanesco, doamnele C. Dimitresco, A. Lupesco şi domnişoarele A. Apostoleanu, A. Lupesco, M. Nicolau, „osebit corul compus din 8 bărbaţi şi femei."

Dintr-o altă listă cuprinzînd „piesele ce urmează a se reprezanta pentru sezonul acesta pe scena Theatrului din Botoşani" se vede că repertoriul trupei condusă de I. Grigorescu era compusă din 39 de comedii, vodeviluri şi drame ale căror titluri le redăm, uneori, în transcrierea actuală, în paranteză fiind numărul de acte: comedii şi vodevile – *Tînărul răguşit (4), Un băiat frumos (2), Orfelinele (4), Pudra (1), Dac-aş fi rege (3), Amicul Fransoa (1), Straiul verde (1), Fiica mea (1), Un şerb îndrăcit (1), Un om între două arii (1), O inimă ce vorbeşte (1), Cavalerul Cochet (1), Mulţămesc Doamne (1), Cine se dispută se adorează (1), O lovitură de vînt (1), Aşteaptă punga (1), Tuzu Calicu (2), Cavalerul Damelor (1), Nae Ermian (1), Zuavul (2), Vlăduţ fiul tatei (3), Bucătarul politic (2), Caporalul şi ţăranca (1), Parisienii (3), Actorul (4);* drame – *Vlad Ţepeş (5), Ştefan Tomşa (3), Alesandru Lăpuşneanu (5), Radu Buzescu (5), Neagu Bassarab (5), Cheiţă haiducul (5), Momentile evreilor (5), Virtutea străbună (4), Hanul dracului (3), Mama condamnatului (4), Fiica ţărancei (5), Doctorul copiilor (5), Corsicanii (5), Şarlota (3)*[71].

Stagiunea 1865-1866 la Botoşani a început destul de tîrziu datorită tergiversării preluării contractului de către I. Grigorescu, la 14 decembrie 1865, însă trupa angajată de el, sau cel puţin 3 artişti componenţi ai ei – este vorba de familia Lupescu, soţ, soţie şi sora soţului – se afla în oraş încă înainte de 20 noiembrie 1865.

Ştim aceasta dintr-o bogată corespondenţă, începută la data de mai sus purtată între Prefectura Judeţului Roman, Prefectura Botoşani şi Poliţia Botoşani în legătură cu o datorie pe care Ioan Lupescu trebuia s-o achite unui cetăţean din oraşul Roman, angajat de el în anul 1864 ca sufleor în trupa pe care o condusese şi cu care jucase în acel oraş şi căruia nu-i achitase salariul, conform contractului încheiat.

În această primă adresă din 20 noiembrie 1865 Prefectul de Roman îi comunica omologului său de Botoşani că „la această Prefectură urmează tînguirile D-lui, Neculai Ţepşulea din oraşul Roman contra unui actor Ioan Lupescu pentru 21 galbeni ce după contractul anexat în copie îi datoreşte; şi fiindcă acel actor, după informaţia dată de

[71] Ibidem. – f.95-96

www.cimec.ro

D-lui creditoriul, se află în acel oraş cu exerciţia profesiunii sale (subl. n.), am onoare a vă pofti, D-le Prefect, ca să regulaţi împlinirea enumeraţilor bani şi a lor legiuit procent pe care să-i trimiteţi acestui post spre a se da creditoriului"[72].

Oricum, dacă nu există, încă, documente care să precizeze că între 20 noiembrie şi 14 decembrie 1865 a fost deschisă stagiunea la Botoşani, este sigur că la 19 decembrie, acelaşi an, aici s-a jucat teatru pentru că într-o adresă din acea zi a Prefecturii către comandantul unităţii de dorobanţi din localitate în care, arătîndu-se că "în astă seară este a da o reprezentaţiune teatrală" (subl.n.), se solicită "depunerea soldaţilor necesari pentru ordinea publică (în localul teatrului – n.n.), urmîndu-se aciasta pentru viitor la toate reprezentaţiile ce s-ar da, spre a nu se întîmpla vreo necuviinţă".

Un ordin în acelaşi sens a fost trimis şi Poliţiei din oraş[73].

Faptul că se cereau soldaţi şi măsuri şi pentru reprezentaţiile viitoare, înseamnă că stagiunea era deja în plină desfăşurare, lucru confirmat şi de o adresă a Primăriei Botoşani din 29 decembrie 1865 către Comitetul General al Teatrelor din România în care revine cu solicitarea trimiterii de către acesta a subvenţiei cuvenite antreprenorului Ioan Grigorescu:

"Domnilor Membri !

Spre realizarea condiţiunilor stipulate prin contractul încheiat cu D. Ioan Grigoresco pentru direcţiunea Theatrului Naţional din acest oraş, subsemnatul cu onoare vă repetează adresa No.5046 şi vă face rugăminte, D-lor. Membri, ca să binevoiţi a trimite acestei Primării subvenţia de zece mii lei ce se acordă D-lui antreprenor, prin citatul contract, spre a i se da în primire …" Rezoluţia pusă de Comitet pe această adresă precizează că mandatul cu banii subvenţiei s-au trimis încă de la 24 decembrie[74]. Ţinînd cont că o corespondenţă la acea vreme făcea de la Botoşani la Bucureşti circa 7-8 zile şi că procurarea banilor subvenţiei prevăzută în bugetul Ministerului de Interne mai putea dura 3-4 zile, rezultă că prima adresă (cea cu Nr.5046) a Primăriei Botoşani va fi plecat spre Comitet cu 10-12 zile mai înainte de 24 decembrie, ceea ce înseamnă că între 12-14 decembrie 1865 trupa condusă de Ioan Grigorescu îşi începuse deja stagiunea la Botoşani.

[72] D.J.A.N. Botoşani, fond Prefectura judeţului Botoşani, dosar 99/1865, f.1
[73] D.J.A.N. Botoşani, fond Prefectura judeţului Botoşani, dosar 49/1864-1865, f.239
[74] D.A.N.I.C., fond Teatrul Naţional, dosar 224/1866, f.1.

www.cimec.ro

Conform contractului de concesiune, această trupă a jucat şi în stagiunile 1866-1867 şi 1867-1868 fapt atestat mai întîi de faptul că în registrul de născuți inventariat sub Nr.379/1867 la D.J.A.N. Botoşani, în Colecția de stare civilă a oraşului Botoşani, la nr.crt. 109 din 27 februarie din acel an, figurează actul de naştere a lui Alexandru Lupescu, fiu al „artistului Ioan Lupescu de 28 ani şi al d-nei Anghelina Lupescu de 19 ani, născut în casa părinților săi din Botoşani, str. Pelineşti." Aceasta înseamnă că familia de actori Lupescu în mod sigur, ca şi ceilalți membri ai trupei, se stabiliseră pe timp mai îndelungat în oraş din moment ce, fie îşi cumpăraseră, fie îşi închiriaseră case. Plîngerile venite de la Roman şi în aceşti ani la Prefectura Botoşani în legătură cu banii datorați de actorul Ioan Lupescu cetățeanului de acolo confirmă şi ele afirmația de mai sus. Este interesant că la toate plîngerile acestea Prefectura Botoşani răspundea că nu poate împlini acea sumă „din cauză că debitorele nu posedă nici un soi de avere, afară numai de salariul ce-l primeşte de la Direcția Teatrului Român din acest oraş pentru serviciul de actor". (subl.n.)[75]. Desigur că Prefectura Botoşani nu putea pune poprire pe salariul unei persoane particulare cu atît mai mult cu cît actorul Ioan Lupescu declarase în scris că nu are nici o datorie către respectivul cetățean.

În schimb, Prefectura era datoare să intervină atunci cînd primea reclamații că o autoritate publică nu-şi respectă obligațiunile asumate printr-un contract.

Este cazul plîngerilor lui Petrache Cristea, proprietarul teatrului din Botoşani prin care cerea Prefecturii Județului să oblige Primăria şi Consiliul Comunal Botoşani să-i achite chiria localului, stabilită prin contract, pe anul 1865-1866.

În prima plîngere datată 11 septembrie 1866, el arată că, deşi pe bază de contract încheiat în toată regula cu Primăria Botoşani, a închiriat stabilimentul lui de teatru pe termen de trei ani, începător cu anul 1865, în condițiile votate chiar de Consiliul Comunal pe baza condițiilor stabilite de Comitetul General al Teatrelor din România, este anunțat, tot de Consiliul Comunal în contra votului său de închiriere, că aceasta ar vrea să nu se țină de contract. În consecință, se plînge în continuare Petrache Cristea, "vin, Domnule Prefect, a vă recomanda cestiunea cu care consiliul, împotriva legii comunale, s-a abătut de la competința sa, constituindu-se într-un tribunal de giudecată şi vă rog ca, pentru un contract de execuție atribuit administrațiunii, să puneți în înplinire chiria

[75] D.J.A.N. Botoşani, fond Prefectura Județului Botoşani, dosar 99/1865, f.8-14

www.cimec.ro

cuvenită mie după contract, a căruia termen de plată în cifra de 6000 lei a fost încă de la 23 aprilie" (1866 – n.n.)[76].

Neprimind nici un răspuns, la 10 octombrie 1866 Petrache Cristea înaintează Prefecturii o a doua plîngere în care, după ce prezintă din nou chestiunea de fond, îşi cere dreptatea într-un mod mai vehement: „Nu cred, Domnule Prefect, că poate fi o opoziţiune în acest caz, în orice mod şi orice faţă s-ar putea da, încîtă vreme contractul rosteşte curat că Primăria este obligată la 23 aprilie să-mi numere 6000 lei şi restul de 10000 lei să-l primesc din mandatul Guvernului ce este destinat pentru subvenţionarea teatrului. Contractul e în toată validitatea sa şi cu atît mai mult cu cît şi contractul Comitetului Teatral, reprezentat prin Ministerul de Interne, prevede cifra închirierii... În competinţa Prefecturii fiind executarea contractelor ce sunt acte executorii, rog executarea lui pentru a nu cade în demoralizaţie toate actele de asemenea natură ce pot face o confuziune în toată stabilitatea asigurării ce fiecare aşteaptă de la autoritatea competentă".

Deşi atît pe prima cît şi pe cea de a doua plîngere Prefectura a pus rezoluţia „se va scrie Primăriei ca să se ţie de condiţiunile contractului ce-l are cu domnul Cristea şi să plătească suma ce-i datoreşte", se pare că Primăria tot nu i-a achitat lui Petrache Cristea respectiva chirie a Teatrului deoarece pe plîngerea a doua, la 8 mai 1867, deci după 6 luni, Prefectura a mai pus o rezoluţie în care arăta că s-a repetat ordinul de mai sus[77].

Am insistat mai mult asupra acestei chestiuni pentru că neplata chiriei localului de teatru către proprietarii acestuia va determina pe viitor imposibilitatea stabilizării unei singure trupe de actori pe o perioadă mai îndelungată de timp, adică, cel puţin pe 3-5 ani, ceea ce ar fi asigurat existenţa la Botoşani a unui teatru permanent. Neîmplinirea acestui deziderat va face ca Botoşanii să rămînă numai un oraş, ce-i drept foarte căutat, în care viaţa teatrală a fost cu preponderenţă o viaţă de turnee specifică, de altfel, pentru întreaga viaţă teatrală provincială din România de la începuturi şi pînă tîrziu în secolul al XX-lea (în speţă pentru Botoşani pînă în anul 1958). În această lungă perioadă pe toate drumurile ţării, într-o vastă reţea se succed, se încrucişează trupele dramatice pornite să-şi caute noi vaduri. Numărul acestor trupe itinerante creşte odată cu numărul spectatorilor pe care-i cîştigă, aşa încît mişcarea teatrală capătă o amploare tot mai mare. Însă nu toate trupele care colindă provincia au aceeaşi valoare: unele sunt conduse de fruntaşi ai scenei ca

[76] D.J.A.N. Botoşani, fond Prefectura Judeţului Botoşani, dosar 341/1865, f.19.
[77] Ibidem.- f.24

www.cimec.ro

Matei Millo, Mihail Pascaly, Grigore Manolescu, C.I. Nottara, Agatha Bîrsescu, Petre Liciu sau Aristide Demetriade; altele de actori cu experienţă şi autoritate personală ca Fany Tardini, fraţii Vlădiceşti, Neculai Luchian; altele, în sfîrşit, de animatori entuziaşti ca Iorgu Caragiale, Maria Vasilescu ori Ioan Lupescu"[78], şi mulţi, mulţi alţii pe care îi vom găsi jucînd şi la Botoşani.

Depăşind pragul secolului al XX-lea teatrul românesc, maturizat sub aspect artistic, marchează o treaptă nouă, calitativ superioară, prin înfiinţarea companiilor teatrale particulare: Compania Davila (1909), Compania Marioara Voiculescu (1912), Compania Lucia Sturza Bulandra şi Tony Bulandra (1915) ş.a.[79]. În perioada interbelică, se vor intreprinde lungi turnee în toată ţara, inclusiv la Botoşani.

Revenind la anii 1865-1868 în care aici juca trupa condusă de I.Grigorescu, în conformitate cu contractul încheiat, menţionăm prezenţa la Botoşani şi a unei trupe franceze, prezenţă confirmată de o adresă a Primăriei Oraşului Iaşi, din 1 apriilie 1867, prin care se cerea Prefecturii Botoşani să împlinească de la domnişoara "Albina di Rhona şi companionul ei, domnul Gulard, ce au giucat în trupa Teatrului (francez-n.n.) de aice şi care în prezent se află în Urbea ce administraţi" (subl.n.), o sumă de 13 galbeni datorată, în urma unei greşeli de cont, către teatrul naţional ieşean[80].

De asemenea, merită menţionat un vodevil semnat de omul de cultură botoşănean Teodor Boyan[81], în prima revistă literară săptămînală ce a apărut la Botoşani şi anume *Steluţa*[82], vodevil al cărui titlu, în revistă, apare cu următoarele completări, făcute de redacţie, pe care le subliniem deoarece conţin informaţii preţioase:

[78] "Istoria teatrului în România. II", p.56
[79] Ibidem, - p. 69
[80] D.J.A.N. Botoşani, fond Prefectura Judeţului Botoşani, dosar 66/1867, f.1.
[81] Teodor Boyan a mai scris sceneta "Vornicul – tablou cîmpenesc" care i s-a reprezentat pe scena teatrului Naţional din Iaşi în 1864, a compus cîteva "canţonete" satirice (de pildă "Idel Roşca în garda naţională", 1865), a făcut traduceri, s-a ocupat şi cu pictura. (Vezi "Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900", p.110.
[82] "Steluţa", a apărut între 21 ianuarie – februarie 1868 şi 11 februarie – 13 iulie 1869, cf. Dicţionarului de mai sus, p. 812.

www.cimec.ro

“ FOIȚA STELUȚEI.

Varietate dramatică.

TEATRU LA ȚEARĂ

Vodevil în un act

De

T. Boyan

Reprezentată pentru prima oară pe Teatrul Național din Botoşani, în beneficiul săracilor, la 3 Dechembre 1867.

PERSOANELE

Iancu Pelivan, tînăr proprietar…….. D. Argenti.

Nițul, băiat de țarră, fecior la Iancu…… M. Placa”.[83]

Steluța din 7 aprilie 1868

[83] “Steluța”, Anul I, Nr. 12 din 7 aprilie 1868

www.cimec.ro

Aşadar, un vodevil scris de un botoşănean, interpretat pe scena teatrului Petrache Cristea din Botoşani de doi botoşăneni, actori amatori.

Neînțelegerea dintre Primăria Botoşani şi Petrache Cristea în privința plății chiriei teatrului l-a determinat pe acesta din urmă să renunțe la intermedierea închirierii prin primărie şi să trateze direct acest lucru cu conducătorii de trupe teatrale, fapt ce a făcut ca stagiunea 1868 – 1869 să nu fie una continuă, susținută de o singură trupă, ci mai mult de spectacole ocazionale.

Astfel, la 29 martie 1869, Ministerul de Interne, Agricultură şi Lucrări Publice, printr-o telegramă, solicită Prefecturii Botoşani să comunice dacă în 1868 – 1869 "a fost Teatru român în acel oraş, dacă s-a căutat pe conta comunei sau prin antrepriză". La 31 martie Prefectura cere Primăriei Botoşani informațiile respective şi, în plus, "relație de împrejurările ce au motivat lipsa de teatru". (Este vorba de teatru permanent, determinat de o stagiune întreagă de cîteva luni susținută de o trupă angajată cu contract – n.n.).

În răspunsul său Primăria arată că "în iarna anului 868-869 Theatrul au fost eventual (periodic, ocazional – n.n.), dar au rămas în contul proprietarului localului de Theatru, aşa precum contractul arendării lui au expirat la 1 septembrie 1868". Pentru ca ministerul să fie pe deplin lămurit se mai precizează că "subvenționea ce se reclamă de la stat pentru subvenționea Theatrului Național (din Botoşani – n.n.) este pentru sesonul anului de pe urmă 867 – 868 în care timp, după chiar contractul Direcțiunii Theatrale din Bucureşti, localul a fost arendat pe timp de 3 ani… pe comptul comunei… şi au fost ocupat continuu de Trupe Theatrale Naționale".(subl.n.) Subvenția este cerută pentru că "după contractul încheiat, trebuie a plăti şi chiria angajată"[84].

Informația din document cum că în iarna 1868-1869, primăvara, vara şi toamna anului 1869 teatrul la Botoşani a fost ocazional (în sensul că nu a fost concesionat unei singure trupe) şi totuşi ocupat mereu de diferite trupe este întărită şi de o amintire hazlie publicată de Andronic Țăranu în *Revista Moldovei* sub titlul "Ion la teatru":

„În anii 1868-1870, s-au perindat la Botoşani, cele mai bune trupe de teatru. Îmi reamintesc de renumiții actori: Pascaly, Millo, Vlădicescu, Sachelarie, Drăgulici şi alții. Botoşănenii apreciau mult pe aceşti artişti valoroşi, de aceia, sala teatrului era totdeauna arhiplină.

Trăia pe-atunci în Botoşani, Cucoana Anica Gâlcă, care, deşi bătrână, venea dese-ori la teatru.

[84] D.J.A.N. Botoşani, fond Prefectura Județului Botoşani, dosar 341/1865, f.25-27

www.cimec.ro

Într-una din zile, cînd trupa lui Vlădicesu a jucat pe *Jidovul rătăcitor*, Cucoana Anica Gâlcă, vine cu trăsura la teatru, luând pe capră şi pe lacheul Ion care nu văzuse teatru niciodată în viaţa sa.

Ajungând la casa de bilete, Cucoana Anica cumpără un bilet de lojă pentru dânsa şi un bilet de galerie pentru Ion.

Lacheul conduce pe stăpâna sa până la lojă, şi aici, Cucoana Anica îi spune lui Ion, să se urce sus în galerie şi, când va vedea′ că teatrul s-a terminat să vie la lojă, ca s-o conducă la trăsură, care o aştepta′ în stradă.

Ion, se conformează ordinului stăpânei sale, şi se urcă în galerie.

La sfârşitul actului întâiu, cortina cade, o parte din public, se duce la bufet, alţii, încep să aplaude pe artişti cu frenezie, aclamând pe actori: *Vlădicescu, Sachelarie, Drăgulici* etc.

Ion, din galerie, crede că teatrul s-a terminat, şi toţi acei cari strigă, sunt lachei, ca şi dânsul, şi că, fiecare îşi cheamă pe stăpânul său, ca să-l conducă la trăsură. Atunci, începe şi dânsul a zbiera′ în gura mare:

Cucoana Anica Gălcoaia!
Cucoana Anica Gălcoaia!
Cucoana Anica Gălcoaia!

Iată un teatru, în teatru, la care am fost martor ocular; căci şi eu eram în galerie alături de Ion!

Botoşani. Septembrie 1923 Andronic Ţăranu”[85]

T. T. Burada consemnează că pe la începutul lunii mai1868, vine la Iaşi Matei Millo, cu o trupă a sa înjeghebată în Bucureşti şi dă în capitala Moldovei mai multe reprezentaţii, după care pleacă prin diferite oraşe şi nu mai revine decît la sfîrşitul stagiunii[86]. Deşi Burada nu nominalizează aceste oraşe, credem că şi Botoşanii, datorită mărimii, importanţei economice şi a numeroşilor iubitori de teatru, s-a aflat printre localităţile incluse de M. Millo în acest turneu.

La revenirea din turneu, M. Millo cu trupa sa, asociindu-se cu o parte din actorii Teatrului Naţional din Iaşi, au prelungit stagiunea Naţionalului ieşean cu mai multe reprezentaţii, obţinînd un succes strălucit.

Ceilalţi actori din trupa ieşeană, neavînd roluri în noua alcătuire, sub direcţia lui Ioan Lupescu, au format o trupă care s-a dus la Botoşani „jucînd acolo mai multe reprezentaţiuni, despre care găsim o

[85] “Revista Moldovei”, Anul III, Nr. 6-7, octombrie-noiembrie 1923, f.14
[86] T.T. Burada, op. cit., p.468

www.cimec.ro

corespondenţă în *Curierul de Iaşi,* nr.8 din 19 mai 1868, unde se arată că trupa este bine compusă şi publicul e foarte mulţumit de ea, procurîndule o distracţie din cele mai plăcute, întrucît toţi artiştii joacă bine"[87].

Mai mult ca sigur, artiştii cu care I. Lupescu a venit la Botoşani sunt aceiaşi cu care la începutul lunii septembrie a format la Iaşi un teatru particular în centrul Iaşilor, susţinînd practic o întreagă stagiune de iarnă din 10 noiembrie 1868 pînă la 25 aprilie 1869.

Între persoanele care figurau în trupa particulară a lui Ioan Lupescu şi care vor fi jucat şi la Botoşani în lunile mai-iunie, erau şi actorii: Drăgulici, Nicolau, Maurevel, Alexandrescu, Nae Mihăilescu; apoi actriţele: Lupeasca, Vasileasca, M. Dumitreasca, Filaret ş.a.

Repertoriul trupei cuprindea următoarele piese şi vodeviluri, care, în parte, s-au jucat şi la Botoşani: *Dracu Vodă*, vodevil naţional în cinci acte, de I. Lupescu; *Sarsailă*, farsă; *O cină nesfîrşită*, comedie tradusă din franceză; *Lumpatius Vagabondus*, comedie vodevil în 7 tablouri, tradusă din nemţeşte; *Vlăduţu mamei*, comedie vodevil într-un act; *Otrăviţii*, farsă în 2 acte; *Miliţia sau Ţiganul recrut*, dramă naţională cu cîntece, în 4 acte; de D. Georgescu; *Jianul, căpitan de haiduci*, melodramă în 4 acte; *Paragraful 37 sau O prorocie*, comedie într-un act de I. Lupescu; *Frizeta sau Orfelina*, comedie într-un act; *Doi invalizi*, comedie într-un act; *Învierea Babei Hîrcei sau Ţiganul Epistat*, vodevil naţional în 4 acte, de M. Pascaly; *Jidovul rătăcitor*, vodevil în 4 acte.

După închiderea stagiunii la 25 aprilie 1869, Ioan Lupescu plecă iar cu trupa sa în mai multe oraşe şi orăşele din Moldova[88], între care, deşi documentele sau informaţiile lipsesc, credem că a fost din nou şi Botoşanii, unde cu un an în urmă a repurtat un deosebit succes. Succesul trupei se datora atît lui Ioan Lupescu, caracterizat de presa ieşeană drept „un artist talentat, comic delicios", dar şi un bun organizator, cît şi celorlalţi actori ca: Daniil Drăgulici „actor desăvîrşit, admirabil", D-na Vasileasca „cantatrisă şi artistă în perfecţiune"; Dl. Alexandrescu „artist dramatic bun, care are şi o voce sonoră şi plăcută", D-na Lupescu, „care a jucat mai cu deosebire bine greul rol dramatic în *Urîta satului*, cînd a fost aplaudată fără întrerupţiune de publicul entuziasmat". Acest succes moral şi material i-a determinat pe actorii Teatrului Naţional să facă plîngeri către Consiliul Comunal Iaşi că li se face concurenţă de către trupa lui Lupescu, al cărui teatru „atrăgea năvala spectatorilor, pe care o vedem la toate reprezentaţiunile" după cum scria o gazetă ieşeană citată de T. T. Burada[89].

---

[87] Idem., p. 469-470
[88] T.T.Burada, op. cit., p. 477-480
[89] T.T.Burada, op. cit., p, 478-479

www.cimec.ro

Pe la jumătatea lunii iunie 1869 a sosit în Botoşani, venind de la Iaşi, unde fusese în turneu, o trupă germană de operetă condusă de acel Sinnmayer care la Cernăuți a pus piedici Faniei Tardini în 1864 şi mai ales ca ea să nu obțină, în condiții optime, aprobarea Guvernămîntului Bucovinei pentru stagiunea 1865-1866.

Artiştii cîntăreți mai principali care făceau parte din această trupă erau domnii Jacques Kalvo, Karl Krüger, Grasel şi Şeder, doamnele Antoanette Wawra, Kalvo şi Marbel şi domnişoarele Reck şi Furlani etc. Capelmaistru era Alois Wawra, însă din 18 mai1869 direcția orchestrei o ia, din bunăvoință, Eduard Caudella.

La Botoşani, desigur, s-au jucat operele şi operetele prezentate şi la Iaşi: *Studenții veseli; Capelmaistru de Veneția; Viața din Paris*; operă comică în 5 părți, muzica de Jacques Offenbach; *Deputatul*; burlescă contemporană vieneză; *Prostiile domesticilor; Galatheea cea frumoasă*, operetă într-un act de Poly Henrion, muzica de Fr. Suppe′; *Servus, domnule Stutzerl*, vodevil într-un act de C. Juin, muzica de F. Hopp; *Plîngerea femeilor*, vodevil într-un act de A. Winterfeld; *Doctor şi friseur*, vodevil în 3 acte de F. Kaizer, muzica Fr. Suppé; *Barbă albastră*, operetă bufă în 4 acte de Jacques Offenbach; *Schmule Pinkeles sau Jidovul de pe urmă*, mare burlescă, cu cîntece şi danțuri în 6 tablouri de K. Elmar, muzica de Fr. Suppé; *Lacata*, operă tradusă din engleză ş.a.[90]

Deoarece Sinnmayer era pe cît de slab organizator, pe atît de dur ca director, între timp cîțiva actori au vrut să-l părăsească sau poate chiar l-au părăsit, asfel încît el a fost nevoit să plece din Botoşani îndreptîndu-se spre Suceava unde a ajuns, cu cîțiva actori care-i rămăseseră credincioşi, la mijlocul lunii august 1869.

Pe actorul Carl Krüger l-a lăsat la Botoşani pentru a-i convinge pe actorii infideli să nu părăsească trupa.

Într-o scrisoare din Botoşani, acesta îi arată că a făcut tot ce i-a stat în putință, mai ales „pentru a băga mințile în capul doamnelor". Teodor Balan care relatează toate cele de mai sus conchide că „Nu se ştie în ce măsură a reuşit"[91].

În a doua jumătate a lunii iulie 1869 soseşte la Botoşani trupa condusă de Mihail Pascaly. Venea aici după o excelentă serie de reprezentații date la Cernăuți între 3/15-16/28 iulie. Trupa nu era prea

[90] Idem, p. 480-481

[91] Academia Română-Filiala Iaşi, Centrul pentru studierea problemelor Bucovinei – Rădăuți. Teodor Balan, „Istoria teatrului german în Bucovina, 1825-1877", editată după manuscrise de D. Vatamaniuc, traducere din limba germană de Ida Alexandrescu, Editura Anima, Bucureşti, 2007, p. 81.

www.cimec.ro

numeroasă, dar de cea mai bună calitate, afirmă Teodor Balan, care, pe lîngă componenţa trupei, repertoriul jucat şi distribuţia fiecărui spectacol, redă, ca de obicei, şi cronicile (dările de seamă cum le numeşte el) apărute în gazetele cernăuţene privind arta actorilor. Astfel, din trupă făceau parte: "domnii Mihail Pascaly, G. Alexandrescu, P. Ionescu, I. Gestianu, Constantin Bălănescu, V. Fraivalt, C. Săpuneanu, Petrescu, Romanescu şi copilul Ianoliu; doamnele Matilda Pascaly (născută Matilda Maior, pe la 1837), Catarina Dumitrescu şi Margareta; domnişoarele An. Popescu şi L. Popescu; Sufleorul trupei a fost Mihai Eminescu".

Conform programelor – afiş şi cronicilor din gazete s-au jucat în 10 seri următoarele 17 piese (în 3 seri s-a reprezentat cîte o singură piesă, în celelalte cîte 2 şi chiar 3): *Copila română*, monolog în versuri de I. Vulcan, executat de Matilda Pascaly; *Supliciul unei femei*, dramă în 3 acte de E. de Girardin de la Academia Imperială din Paris; *Odă la Elisa*, comedie naţională într-un act de V. A. Urechia; *Gură căscată*, cantonetă naţională de V. Alecsandri, executată de C. Bălănescu; *Doi sfioşi*, comedie într-un act, tradusă de C. Bălănescu; *Ştrengarul din Paris*, comedie în 2 acte; *Domnia slugilor*, comedie în 3 acte, cu cîntece; *Mihai Bravul după bătălia de la Călugăreni*, tablou naţional de D. Bolintineanu şi M. Pascaly; *Procopsiţii*, comedie cu cîntece într-un act; *Piatra din casă*, comedie într-un act de V. Alecsandri; *Femeile limbute*, comedie în 3 acte, tradusă de M. Pascaly; *Idel Poşca*, (corect Roşca –n.n.) *gardist naţional din Iaşi*, cantonetă de T. Boian; *Vasile Lupu Domnul Moldovei*, dramă naţională în 3 acte de M. Pascaly; *Nebunia şi durerea*, dramă într-un act; *Nevasta trebuie să-şi urmeze bărbatul*, comedie într-un act, tradusă de M. Pascaly; *Domnul încurcă tot*, comedie în 3 acte de M. Pascaly; *Amicii falşi*, comedie în 4 acte de Victorien V. Sardou.

Din cronicile teatrale ale gazetelor cernăuţene, prezentate de Teodor Balan, selectăm doar cîteva, ale gazetarilor germani care numai de părtinire nu pot fi acuzaţi. Astfel, piesa *Supliciul unei femei* din prima reprezentaţie „a fost atît de bine jucată, încît reprezentarea ei putea rivaliza cu cele date la Burgtheater, Teatrul Imperial din Viena. A fost peste tot o seară delicioasă, cum de mult n-a mai fost în Cernăuţi". Despre reprezentarea ultimei piese *Amicii falşi*, un reporter german "relatează că încă nu asistase la o reprezentaţie românească şi a mers la teatru cu inima îndoită. Credea că va da, cel mult, de un teatru de provincie bunişor. Cînd colo a fost convertit. Rolurile fusese studiate cu minuţiozitate, iar ansamblul a oferit un joc extrem de subtil… Cinste artiştilor - exclamă reporterul - pentru care arta nu este o meserie, ci numai artă".

„În fruntea artiştilor s-a situat Mihail Pascaly. Profesorul E. R. Neubauer, el însuşi fire de artist – spune T.Balan – ni-l descrie în darea

www.cimec.ro

sa de seamă, zicînd că pe toți artiştii echipei îi stăpîneşte o forță magică. În jurul ei artiştii rotesc ca şi planetele în jurul soarelui. Această forță se cheamă M. Pascaly, care întruneşte în persoana sa calitatea de director, de actor şi de autor dramatic. El e productiv, stăpîneşte tot aparatul artei scenice, peste tot fascinează prin cuprinzătoarea genialitate a jocului său. În drama *Nebunia şi durerea* Pascaly a arătat „cine şi ce este”[92].

În drumul său de la Iaşi (unde primise) la 29 iunie/11iulie 1869 autorizația Guvernămîntului Bucovinei de a da spectacole în capitala provinciei) la Cernăuți, trupa lui Pascaly, în care Eminescu era sufleor, va fi trecut şi prin Botoşani, dar nu a dat nici o reprezentație, timpul fiind prea scurt pînă la 3/15 iulie cînd s-a dat primul spectacol în Cernăuți. La întoarcere, însă, după 16/28 iulie, trupa s-a oprit şi a dat reprezentații în Botoşani, într-o sală improvizată în casele Sommer, teatrul *Petrache Cristea* fiind ocupat, probabil, de trupa germană de operete a lui Sinnmayer care sosise mai înainte în oraş.

Cîte spectacole a dat M. Pascaly şi trupa sa la Botoşani în vara anului 1869, nu se ştie. Cert este, însă, că oprirea la Botoşani a pus capăt, definitiv, carierei de sufleor a lui Eminescu, dar şi chinurilor sale provocate de o dragoste neîmpărtăşită pentru o tînără şi frumoasă actriță din trupa lui Pascaly (vezi poeziile lui *La o artistă*, *Amorul unei marmure, Veneră şi Madonă* ş.a. precum şi personajul Poesis din *Geniu pustiu*.)

Toți eminescologii (inclusiv G. Călinescu) şi autorii de istorii ale teatrului românesc au confundat-o pe această tînără actriță de 17 ani, adorată de M. Eminescu, cu marea tragediană Eufrosina Popescu. Confuzia a creat-o voit însuşi Eminescu într-o confesiune făcută colegului său Theodor Ştefanelli, în 1870, pe vremea cînd se aflau la studii în Viena, spunîndu-i, într-un moment de efuziune, că Eufrosina lui (subl.n.) nu e figură mitologică (adică una din cele 3 grații din mitologia greacă – n.n.), ci chip aievea, pe nume Eufrosina Popescu, artistă în trupa lui M. Pascaly, de care „a fost amorezat cuc” şi căreia i-a făcut poezii[93]. Ştefanelli a transmis acest nume posterității în memoriile sale, nume preluat fără rezervă de toți viitorii cercetători care nu au sesizat o evidentă discrepanță: fiind născută în 1821[94], Eufrosina Popescu avea în 1868/1869 vîrsta de 47 de ani, ceea ce nu mai putea să însemne „un foarte frumuşel drăcuşor împeliţat”, cum, singur, îşi caracteriza idolul tînărul de 18/19 ani, Eminescu[95].

[92] Teodor Balan, „Istoria teatrului românesc în Bucovina”, p. 88-94
[93] G.Călinescu, op. cit., p. 110-111
[94] „Istoria teatrului în România. II”, p. 528
[95] G.Călinescu, op. cit., p. 111

www.cimec.ro

Cel ce a rezolvat definitiv confuzia şi a stabilit adevărata identitate a actriței de care Eminescu s-a îndrăgostit pînă peste cap, este Teodor Balan. În demersul său el a beneficiat de două surse de informare esențiale: lista actorilor şi actrițelor cu care Pascaly a venit la Cernăuți şi cronicile din ziare referitoare la spectacole şi la actori.

T. Balan recunoaşte că cel dintîi eminescolog ce a bănuit confuzia în legătură cu Eufrosina Popescu a fost Ioan Massoff. Acesta, „în lucrarea sa intitulată *Eminescu şi teatrul*, susține că e vorba de actrița Lina Popescu, care la 1869 se afla în trupa lui Pascaly. Dar Masoff, neavînd la îndemînă lista actrițelor din trupa lui M. Pascaly, nu ştia că Pascaly angajase pentru turneul său în Bucovina două actrițe cu numele de Popescu, din care Ana, iar nu Lina Popescu strălucea prin frumusețe”[96].

Despre Lina Popescu, tînără şi ea de 17-18 ani, cronicile gazetelor din capitala Bucovinei nici n-au pomenit. În schimb Ana Popescu, care a jucat de asemenea numai în roluri mici, a fascinat publicul cu frumusețea ei şi chiar pe însuşi reporterul ziarului german *Czernowitzer Zeitung*. Acesta, cucerit de „fermecătorul ei chip şi de drăgălaşul ei joc, cuceritor de inimi”, scria „bătrîn să fi fost, chel să fi fost şi trebuia să te amorezezi de ea”[97].

Evident, conchide Teodor Balan, că „actrița de care se îndrăgostise Eminescu n-a fost nici Eufrosina Popescu[*], nici Lina Popescu, ci Ana Popescu”, iar la întrebarea de ce Eminescu a dat adoratei sale numele de Eufrosina şi nu cel adevărat de Ana, acelaşi autor răspunde că poetul „a găsit, probabil, numele de Ana prea simplist, nepotrivit şi l-a înlocuit cu cel grecesc de Eufrosina, mai poetic, mai corespunzător cu calitățile adoratei sale”[98].

În legătură cu sfîrşitul carierei de sufleor a lui Eminescu, acesta s-a petrecut în felul următor: după cîteve reprezentații date de trupa lui Pascaly s-a aflat acasă la Ipoteşti că Mihai, a cărui urmă părinții o pierduseră încă din toamna anului 1866, este în Botoşani, „înhăitat” cu nişte actori. Bătrînul Gh. Eminovici vine într-un suflet la Botoşani şi îşi găseşte feciorul printre actori. Mai cu vorbe aspre, mai cu vorbe bune îl aduce la țară, la Ipoteşti. Cum ajunge aici, însă, schimbă politica cu totul. Îl lasă numai în cămaşă şi-l ține aşa, dezbrăcat, pînă ce, „paiațele” îşi iau „catrafusele” şi pleacă din Botoşani[99].

---

[96] T.Balan, op. cit., p.97

[97] IBIDEM, p. 95

[*] Nu putea să fie şi dintr-un alt motiv, anume acela că Eufrosina Popescu din luna mai 1868 şi cel puțin pînă în anul 1871 nu a jucat în trupa Pascaly. (vezi T.T. Burada, op. cit., p. 469, 474, 484 şi 500).

[98] Teodor Balan, op. cit., p. 97-98

[99] „Din trecutul teatrului botoşănean” în “Teatrul Eminescu”, Număr festiv – Botoşani, martie 1915, p.13

www.cimec.ro

Sigur, oricînd după aceea, Eminescu putea să fugă din nou de acasă. Speriat de ideea că Mihai ar putea să alunece pe calea (socotită încă de mulți contemporani, rușinoasă) a actoriei și lămurit, probabil, de băieții mai mari asupra adevăratelor însușiri ale tînărului rebel, Gh. Eminovici se lăsă convins să trimită pe Eminescu la Viena, pentru a studia filozofia, făgăduindu-i un stipendiu de 18 galbeni pe lună. Și astfel – spune George Călinescu – „în toamna anului 1869, cam pe la sfîrșitul lui septembrie, Eminescu pornea spre scaunul cezaro-crăiesc, părăsind pentru totdeauna cușca de sufleor, pe actori și pe juna Eufrosina Popescu”[100] (în realitate pe Ana Popescu – n.n.).

Pentru stagiunea de iarnă 1869/1870 antrepriza direcției teatrului din Botoșani a fost luată de Fany Tardini care, la 23 octombrie 1869, încheie cu Primăria Botoșani următorul contract:

“Conform autorisațiunii onor. Consiliul Comunal din ședință de la 11 August anul corent și în temeiul aprobării dată de Onor. Ministru de Culte și Instrucțiunei Publice prin adresa N. 12.462 din 26 Septembrie anul curent.

Subsemnata Fany Tardini, închei contractul present cu D-nu Primar Urbei Botoșany pentru antreprisa direcțiunei Theatrului Național din Urbea Botoșani pe termen de un an cu începere de la I Noembrie anul curent 1869 până la I Noembrie 1870 în condițiunile următoare:

1. Se acordă mie direcțiunea Theatrului, o subvențiune de lei noi șase mii șapte sute, N. 6700, din care trei mii șapte sute lei îi voi primi eu, direcțiunea, de la Guvern, iar trei mii lei din casa Primăriei Urbei Botoșany.
2. Această subvențiune să va răspunde mie, directricei, în două câșciuri (termene, tranșe – n.n.) și anume: câșciul întâi care să va compune din lei trei mii șapte sute ce să răspunde din casa fiscului îl voi primi cu 15 zile înaintea începerii stagiunei, după ce mai întăi voi înfățișa Direcțiunii Generale programul de piesele ce voi juca în timpul stagiunei și de numărul artiștilor ce va compune trupa mea, obligându-mă, însă, eu directricea a da o garanție ipotecară în valoare de trei mii șapte sute lei pentru acest avans, iar câșciul al II-lea care se compune din trei mii lei ce-i plătește Primăria, îl voi primi după două luni de la începutul reprezentațiunilor.
3. Stagiunea theatrală va fi de cinci luni cu începere de la 1 Noiembrie 1869, iar numărul reprezentațiunilor va fi cel puțin de

[100] G.Călinescu, op. cit., p. 122

www.cimec.ro

trei pe fiecare săptămînă, în zilele ce se va fixa de Primărie prin înțelegere cu mine, directricea. Pe timpul carnavalului, de voi voi, voi avea dreptul de a da şi baluri mascate, tot în zilele alese şi hotărîte de Primărie.

4. Eu, directricea, sunt datoare ca în timpul de cinci luni al stagiunii theatrale să am o trupă cît se va putea de bună şi mai complectă care să reprezinte toate personagile trebuincioase, potrivit cu caracterele de role (roluri - n.n.) ale pieselor ce voi juca. Asemenea voi mai avea şi pentru rolurile secundare numărul trebuincios de artişti şi corişti de ambe sexe, precum şi o orchestră potrivită cu repertoriul pieselor.
5. Piesele ce se vor reprezenta pe acest Theatru să vor compune din drame, comedii şi vodevile după programul ce voi supune la aprobarea Direcțiunei Generale [a Teatrelor din România – n.n.], cuprinzător de piesele şi de personalul artiştilor, care program, mai înainte de începerea stagiunei îl voi publica spre cunoşcință publică.
6. Eu, directricea, voi avea o garderobă bună şi complectă, adaptată cu piesele ce voi juca, reprezentând exact epocile în care să petrece scena.
7. Eu, directricea, voi rezerva una din lojele cele mai în apropierea de scenă pe seama D-lor. Primar şi Prefectul districtului care vor asista pentru supravegherea bunei ordine în theatru.
8. Eu, directricea, sunt obligată a da în cursul stagiunei două piese noi şi necunoscute publicului acestui oraş, care vor fi în folosul artiştilor, iar suma ce va produce aceste două reprezentații se va aduna la Primărie spre a o înainta Direcțiunii Generale care o va vărsa în casa Statului, cu procent; acest capital crescînd, va servi la timp de ajutor acelora din artişti care se vor deosebi prin talentul lor şi n-ar mai putea juca.
9. Eu, directricea, voi fi datoare a încălzi Theatrul şi a-l ilumina cît se va putea mai bine, căldura în sală va fi de 14 şi 16 grade la începerea reprezentațiunilor.
10. Prețul abonamentelor la loji şi stale, precum şi a intrării pe fiecare seară se va fixa de Primărie prin înțelegere cu mine, directricea.
11. Eu, directricea, nu voi putea trece contractul de față unei alte persoane fără consimțămîntul Direcțiunei Generale.
12. Neîndeplinirea din partea mea, directricea, a veri-uneia din condițiunile prevăzute la articolele 4, 5, 6 şi 9 dă dreptul Guvernului a casa acest contract.

www.cimec.ro

Pe aceste condiţiuni încheindu-se două deopotrivă contracte, acesta semnat din parte-mi s-au dat Onor. Primăriei de la care s-au primit altul întocmai.

1869, Octombrie, 23

F. Tardini."[101]

Am redat contractul în întregime pentru ca cititorul să constate singur cele afirmate mai înainte şi anume că, în afara plăţii chiriei către proprietarul sălii de teatru, condiţiile luării în antrepriză a organizării unei stagiuni teatrale erau imposibil de îndeplinit fără o subvenţionare substanţială din partea primăriei locale şi a guvernului.

Important este pentru istoria teatrului botoşănean (şi nu numai) că, în conformitate cu prevederile punctului 5 din contract, Fany Tardini a tipărit spre cunoştinţa publică un "Program de persoanelor ce compun Trupa Teatrului Naţional Român şi de piesele ce au a se da în cursul sezoanei de iarnă 1869-1870 în acest oraş" (Botoşani- n.n.), program-afiş care, din fericire s-a păstrat.

Trupa era compusă din următorii artişti: "Doamnele Fany Tardini, Elena Albescu, Emilia Theodoru; Domnişoarele Alexandrina Theodoreasca, Lina Munteanu, Tinca Petrescu, Maria Busuioc, Adela Soroceanu; Domnii Alexandru Vlădicescu, Ioan Vlădicescu, Stavru Sachelarie, Lachi Chirimescu, Ioan Constandinescu, D. Vasiliu, S. Vitaly, V. Bartolomeu, C. Vasilescu, S. Iliescu şi Marcel Caminschi – sufleurul".

Repertoriul cuprindea dramele: *Năpasta, Catacombele Romei, Hoaţa de copii, Cristof Columb sau descoperitorul Americii, Vornicul Bucioc, Trăsnetul sau cerşetoarea oarbă, Curierul din Lion, Suferinţele creştinilor în Orient, Onoarea casei, Linda sau mila lui D-zeu, Îngerul morţii, Doi lăcătuşi, Virtutea străbună;* comediile*: Miluiţi săracii, Cine ştie la ce-o fi bună şi asta, Mulţumim lui D-zeu, masa e pusă, Amor de inimă, amor de spirit, amor dobitocesc, Jurământul lui Oras, Ce-şi face omul singur nici dracul nu desface*, *O femeie cum sunt multe şi una cum nu e nici una, Femeile limbute, Jerom petraru, Cortelu lui Oscar, Lupta doamnelor, Femeile care plîng, Nu e fum fără foc, Casa de nebuni, Credinţa bărbaţilor* şi vodevilurile: *Mănuşa şi evantaiul, Cuiu lui Pepelea, Coarda simţitoare, Omul onest în luptă cu banii dracului, Unu rîde de altul şi dracu de toţi, Corabia Salamandra, Balul slugilor, Morăriţa de la Marli, Drumul de fer, Prinţul de gal, Căsătorie peste putinţă* şi *Fantoma*.

[101] D.A.N.I.C., fond Teatrul Naţional, dosar 312/1869, f. 51 şi 55.

www.cimec.ro

Deşi variat ca subgenuri dramatice şi bogat ca număr de piese (40-n.n.), repertoriul, după cum se vede, era destul de facil. Aceasta poate şi din cauza publicului care, în acel timp, prefera piese "uşoare", cu acţiune simplă şi cu mai puţine personaje.

Obiceiul trupelor de actori de a adapta şi de a modifica piese de autori străini nu numai în conţinut ci şi în titluri ridică dificultăţi în stabilirea autorilor respectivi şi implicit în stabilirea pieselor originale puse în scenă. Aşa, de exemplu, comedia *Lupta doamnelor* este de fapt *Bataille de dames* de E. Scribe şi E. Legouve tradusă de C. Bălănescu şi jucată la Iaşi în stagiunea 1863/1864 sub titlul *Rezbelul damelor* şi în 1871/1872 la Teatrul Mare din Bucureşti cu titlul *Armele femeii*. La fel, comedia *O femeie cum sunt multe şi una cum nu e nici una* a francezului Emile Augier s-a jucat la noi în ţară încă din 1860/1861 sub titlul *O femeie cum sunt multe, altele cum sunt prea puţine*[102]. Şi exemplele ar putea continua.

Din repertoriul de mai sus, *Vornicul Bucioc* face parte în mod sigur din dramaturgia originală românească fiind scrisă de V. A. Urechia în 1867 şi tocmai trecerea a numai doi ani de la editarea ei ne dă certitudinea că este una din cele "două piese noi şi necunoscute publicului botoşănean" pe care, conform contractului, trupa Tardini trebuia să le joace în folosul actorilor ce nu mai puteau juca.

De asemenea, drama *Năpasta* din acest repertoriu nu trebuie confundată cu *Năpasta* pe care I. L.Caragiale a scris-o abia în anul 1889.

Este important de reţinut şi încheierea pe care Fany Tardini o face în programul – afiş: „N.B. subsemnata bazată pe încurajarea ce au avut-o în trecut (subl.n) din partea Onorab. D. orăşeni, speră şi acum din nou în concursul bine-voitoriu pentru formarea unui abonament spre a putea susţine cu demnitate misiunea acestei instituţii"[103].

Însemnătatea plăţii subvenţiilor pentru existenţa trupelor de teatru şi buna desfăşurare a unei stagiuni se poate desprinde şi din cuprinsul mai multor documente.

Astfel, într-o telegramă din 2 decembrie 1869, primarul oraşului Botoşani, Ioan Franc, solicită Comitetului Teatral Centrul din Bucureşti să achite prima tranşă din subvenţia acordată trupei teatrale din acest oraş, ca urmare a stăruinţelor conducerii ei:

"Ministeru[l] Cultelor prin telegramă răspunde că dacă direcţia Teatrului local a deplinit obligaţiunile contractului să mă referez (adresez -

[102] „Istoria teatrului în România. II"- p.122-123
[103] D.A.N.I.C., fond Teatrul Naţional, dosar 312/1869, f. 45.

www.cimec.ro

n.n.) la Dv. pentru ordonansarea plăţei câştiului I-iu al subvenţiunei din telegrama noastră 3683. Cunoaşteţi că obligaţiunea punctului 3 este deplinită în totalitate. Vă comunic şi acum că direcţia sufere consecinţe din neordonansarea plăţei subvenţiunei (subl.n.).

Motivat stăruinţelor, vă rog trimiteţi imediat mandatul, în respectul contractului şi pentru obţinerea regulatei sale depliniri.

Primar Botoşani,
Ioan Franc"[104]

La rîndul său, în 4 decembrie, Comitetul intervine la Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice arătînd:

"D-nu Primar al urbei Botoşani prin telegrama N-o 4091 ne comunică că antreprenoarea Teatrului Naţional din acel oraş şi-a îndeplinit întru toate îndatoririle prevăzute la Art. 3 din contract şi mijloceşte a se ordonanţa plata câştiului I al subvenţiunei.

Subsemnatul, în temeiul acestei încredinţări, are onoare a vă ruga, D-le Ministru, să binevoiţi a face să se emită mandatul cuvenit, asupra casierului din Botoşani, pentru liberarea în primirea D-nei Fany Tardini a sumei de 3700 lei.

Acest mandat veţi binevoi a-l înainta Direcţiunei Generale spre a se da, prin Primăria locală, celei în drept, dinpreună cu instrucţiunile cuvenite.

Primiţi etc. etc."[105]

Apropiindu-se încheierea celor cinci luni de spectacole prevăzute în contractul de antrepriză, Fany Tardini, dorind să meargă din nou la Cernăuţi, adresează la 7 martie 1870, stil nou, din Botoşani următoarea cerere în limba germană către Guvernămîntul Bucovinei: "Respectuos, subsemnata directoare de teatru are onore a ruga înaltul c.r. (chezaro-regesc- n.n.) Prezidiu al ţării (Bucovinei- n.n.) să binevoiască a-i elibera o autorizaţie de a da cu trupa ei cunoscută publicului din Cernăuţi (în sala de teatru de acolo) în curs de o lună un număr de reprezentaţii româneşti, începînd cu ziua de 25 aprilie a.c. stil nou, cu observarea strictă a instrucţiunilor în vigoare.

Subsemnata, care în două rînduri,... a dat în Cernăuţi reprezentaţii, bucurîndu-se de primirea cea mai caldă din partea publicului, este cunoscută împreună cu ansamblul ei, rămas aproape neschimbat, atît

[104] Ibidem., f. 53
[105] Ibidem., f. 52

www.cimec.ro

publicului cît şi Înaltului c.r. Guvernămînt, de la care a primit pînă acum două autorizaţii.

Fiind angajată şi reţinută la Primăria din Botoşani pentru sesiunea din iarnă pînă la sărbătorile Paştelui, subsemnata cu onoare, roagă Înalt c.r. Guvernămînt să binevoiască a-i trimite autorizaţia cerută prin Dl. Gheorghe de Hurmuzache din Cernăuţi"[106] (subl.n.).

Peste numai trei zile, la 10 martie 1870, Guvernămîtul Bucovinei i-a eliberat autorizaţia cerută pentru timpul de la 25 aprilie pînă la sfîrşitul lunii mai, astfel că trupa Tardini-Vlădicescu soseşte pentru a treia oară în capitala Bucovinei, dînd primul spectacol la 15/27 aprilie şi ultimul în 4/16 mai 1870, avînd în repertoriu multe din piesele jucate şi la Botoşani.

Nu avem motive să credem că interpretarea rolurilor a diferit mult la Cernăuţi faţă de Botoşani. De aceea vom apela şi de această dată la relatările spicuite de Teodor Balan[107], din ziarul *Czernowitzer Zeitung* cu privire la jocul actorilor: "În prima seară sala teatrului era tixită de lume. S-a remarcat, îndeosebi, jocul elegant al fraţilor Alexandru şi Ioan Vlădicescu şi al lui Constandinescu. Rolul Athenaidei din piesa *Năpasta* a fost foarte bine jucat de d-na Albeasca. Mult au plăcut cîntecele naţionale ale lui A. Vlădicescu.

În piesa *Palamarul*, din seara a doua, s-au evidenţiat d-na Teodoreasca şi fraţii Vlădicescu. Ei au jucat excelent. Fraţii Vlădiceşti s-au remarcat şi în piesa *Miluiţi săracii*, care a fost montată în mod fastuos. Fany Tardini a contribuit cel mai mult la reuşita comediilor *Doi morţi vii* şi *Femeile care plîng*. Un joc bun, graţios, au realizat în piesa a doua domnişoarele Teodoru şi Munteanu. În rolul moşului Arvinte, din *Cuiul lui Pepelea*, Ion Vlădicescu a avut o creaţie. El n-a jucat ci a trăit rolul. Ca totdeauna montarea ultimei piese şi toaletele au fost splendide.

În *Tata-moşu*, Ion Vlădicescu a fost "genial", iar în seara de 8 mai, domnişoara Munteanu "drăgălaşă", iar toaletele "briliante". În piesa *Radu Calonfirescu*, Al. Vlădicescu şi Sachelarie au fost aplaudaţi frenetic".

Cercetătorii care s-au ocupat de istoria teatrului în România au remarcat că în perioada de după Unirea Principatelor existenţa unor trupe locale stabile e un fenomen întîmplător şi prea puţin durabil. Iniţiative în acest sens au fost totuşi. Astfel într-o adresă din 1870 către primarul din Bucureşti, adresă care însoţea noul *Regulament de funcţionare a teatrelor* se specifică în mod expres că el e valabil şi poate să servească drept

[106] Teodor Balan, op. cit., p. 98 şi 223 – 224
[107] Ibidem., p.101-102

www.cimec.ro

normă şi pentru reorganizarea sau înfiinţarea unor teatre în alte oraşe şi că adrese asemănătoare s-au trimis primarilor din Galaţi, Ploieşti, Focşani, Piteşti, Bîrlad, Turnu-Măgurele, Brăila, Turnu-Severin, Craiova, Iaşi, Botoşani (subl.n.)[108]. Alte documente ale vremii atestă încercări de înjghebări de teatru permanent. Asemenea încercări au avut, însă, o existenţă efemeră, iar acolo unde s-au bucurat totuşi de o anumită perseverenţă, aşa cum a fost la Botoşani între anii 1865-1870, ele au fost în cele din urmă sufocate de dificultăţi materiale.

[108] "Istoria teatrului în România. II", p. 48

www.cimec.ro

Revenirea la viaţa teatrală de turnee. Trupe vestite şi artişti celebri la Botoşani 1870 – 1900

După încheierea stagiunii 1869 – 1870 susţinută de trupa de teatru Fany Tardini, timp de mai mulţi ani în oraşul Botoşani nu au mai avut loc spectacole teatrale. Una dintre cauze ar putea fi şi aceea că, probabil, Elena Cristea moştenitoarea lui P. Cristea nu mai voia să închirieze localul de teatru, deoarece Primăria Botoşani nu-i achitase suma de 10000 lei curs fiscal vechi pe sezonul 1867-1868 şi pentru care în 1875 încă se judeca la Tribunalul local[109].

Cauza principală consta în faptul că primăria nu a mai înscris în bugetul ei subvenţie pentru trupele ce ar fi voit să vină să joace în Botoşani. Însă botoşănenii deveniseră mari iubitori de teatru în care vedeau nu numai un mijloc de distracţie ci şi un mijloc de educaţie. De aceea, în octombrie 1874, mai multe zeci de persoane se adresează primarului oraşului cu următoarea reclamaţie:

"Domnule Primar, acum timp de 3 ani şi mai bine, aici în Botoşani nu am mai avut nici o trupă de actori, din cauză că onorabila Primărie nu dă nici o subvenţiune cu care să se poată susţinea, precum e şi în alte oraşe.

Ştiţi D-le Primare, că teatrul este o şcoală pentru public şi în toate statele civilizate această artă e îmbrăţioşată şi susţinută de guvern şi de primărie.

Vă rugăm, dar, D-le Primare, în interesul societăţei ca să supuneţi această petiţiune în desbaterea consiliului ce urmează a se întruni şi a regula o sumă oarecare de a se aloca în buget şi a se întrebuinţa la caz când s-ar înfăţoşa o trupă.

[109] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 28/1875 intitulat "Elena Cristea contra primăriei pentru chiria localului de teatru pe sezonul 1867/1868."

www.cimec.ro

Primiți, vă rugăm, D-le Primare, asigurarea considerațiunei noastre".

(urmează semnăturile a 86 de botoşăneni – n.n.)[110]

Această cerere a fost supusă de primar dezbaterii Consiliului Comunal al Urbei Botoşani în şedinţa din 1 noiembrie 1874 şi a stîrnit vii şi controversate discuții, consemnate într-un proces-verbal din care extragem cîteva păreri extrem de interesante pentru concepția "aleşilor poporului" din acea vreme, despre teatru:

"D. Primar spune că… teatrul, fiind o şcoală morală, este de mare necesitate. Prin urmare, propune a se da o subvenție de 2000 lei din excedentul de 6000 lei ce lasă bugetul [pe anul 1874], anului [bugetar] 1875, şi aceasta numai atuncia cînd se va prezenta vreo trupă.

D. Frimu zice: Teatrul, ca şcoală de moral, este de mare necesitate a se avea ……spune, din experiență, (subl.n.) că este folositoriu şi, dar, este de părere a se da un ajutoriu … cît se va socoti a se da … măcar 3500 lei, căci cu această sumă se poate închiria [o] casă [pentru teatru] şi numai atunci se va putea avea teatru la dispoziție.

D. Sevastos … cere a se da 3000 lei şi cînd va veni o trupă în oraş, bine instruită (subl.n.), atunci să se închirieze casă.

D. Primar: în vederea restrînselor mijloace în care se află astăzi Comuna, susține a se da 2000 lei, căci acesta este destul concurs.

D. Frimu susține să nu se creadă că se va putea avea teatru numai cu 2000 lei căci a fost D-na Fania [Fani Tardini] aici în oraş cu o trupă bine compusă, a lăsat destule şi plăcute suveniruri orăşenilor (subl.n.) şi cu 4000 lei ce i s-au dat, totuşi n-a putut conduce trupa numai cu această sumă. Aşa dar, Dsa. opiniază a se da 3000 lei căci nu este o pagubă pentru Comună (subl.n.).

D. Vasiliu, avînd cuvîntul zice: asupra aceştii cauze, Consiliul cunoaşte, căci au fost discuții la formarea bugetului, pentru ca să rămîie la finele anului şi dacă se va prezenta o trupă bună (subl.n.), apoi să vină să ceară subvenție. Pe lîngă aceasta, au fost puse în discuție două şcoli, şcoala profesională şi şcoala morală, teatrul. În anul 1867, fiind acordată o subvențiune de 10000 lei din casa comunală şi 10000 lei de la Guvern, s-a plătit chiria localului cîte 600 galbeni pe an, după contract, cu toate că în al doilea an nu s-au prezentat decît vreo 2 voltejeri* (subl.n.). Dacă s-ar admite să se închirieze local de teatru, trebuie neapărat 600 galbeni şi

[110] Ibidem., dosar 18/1874, f. 2.

* Acrobați, de la verbul francez voltijer = a zbura ici şi colo, a face acrobații; fig. = a-şi schimba repede ideile

www.cimec.ro

dacă nu se va înfăţoşa nici o trupă, Comuna va pierde cei 600 galbeni. În ce priveşte suma propusă de 2000 lei, cu aceasta nu se poate face nici o ameliorare teatrului ... Dacă este a se face şcoala de meserii sau şcoala morală, atunci trebuie a se vedea care din amîndouă este de preferat şi pentru care să se dea acei 6000 lei care sunt disponibili. Aceste şcoli, în adevăr, ambele sunt de nevoie a se avea, dar Dsa. este de opinie a se vota suma de 6000 lei pentru şcoala profesională.

D. Caruso … zice: şcoala de moral trebuie şi este foarte necesară. Şi dacă Comuna astăzi nu dispune decît de 2000 lei, precum D. Primar a studiat aceasta, atunci Dsa. crede a se vota, dar trebuie de observat că de va veni o trupă numai pentru o lună, atuncia nu se poate da 2000 lei fără un regulament (subl.n.).

D. Primar zice că … prezentîndu-se vreo trupă, să se răspundă această sumă cu condiţia de a da 30 de reprezentaţii (subl.n.).

D. Frimu …Apropo′ de ideea Dlui Caruso, nu ştie cum se va da subvenţia pentru teatru dacă va veni Dna Fania, sau alţii [mari artişti]. Pentru vară nu se îngrijorează, ci numai pentru iarnă, prin urmare menţine a se da suma de 3000 lei, propusă de Dsa., fără de care nu se va face nici un agiutoriu [teatrului].

D. Vasiliu zice: Nu sunt contra de a se da o subvenţie pentru o trupă teatrală ce va veni în acest oraş. Rău sunt înţeles de Onorabilul Consiliu! Eu am zis … să se puie la vot şcoala de meserie şi teatrul … şi dacă preferinţa se va da teatrului, atunci acei 6000 lei să se deie pentru teatru … Iată de ce am zis că sunt contra de a se da teatrului numai 2000 lei, căci ar fi o nimica şi sunt contra … Dacă în 1867 teatrul a avut o subvenţie de 20000 lei, curs fiscal vechi, sau, mai bine zicînd, 600 galbeni ceea ce face mai mult de 6000 lei noi şi încă cu această sumă, într-un an am rămas fără actori. Şi fiindcă teatrul era închiriat cu astă sumă de Primărie, a trebuit să plătească 600 galbeni numai pe rezon că a fost apucat a da sala la vreo trei reprezentaţii de voltejeri. Şi dacă atunci nu se găseau actori cu 600 galbeni subvenţie, apoi, astăzi, cu 2000 lei se va găsi? Nu! Va fi numai o sumă iluzorie!...

D. Primar zice că şi Dsa. este de ideea Dlui Vasiliu de a se face şcoala de meserie, dar în vedere că cu 6000 lei nu se poate face şcoala, în vedere că bugetul este format şi subscris, propune a se da 2000 lei pentru teatru.

Consiliul cu majoritate admite propunerea D-lui Primar.

D. Vasiliu, contra”[111].

[111] Ibidem., dosar 28/1874, f.195 – 198

www.cimec.ro

Votul consiliului s-a concretizat în jurnalul (Hotărîrea) cu nr. 79 din 1 noiembrie 1874 cu prevederea de a se da pentru teatru o subvenție de 2000 lei, dar numai atunci cînd se va prezenta vreo trupă care să se angajeze a da 30 reprezentații[112]. Însă hotărîrea aceasta nu putea fi pusă în practică fără încuviinţarea Ministerului de Interne, fapt pentru care Primarul de Botoşani trimite la 11 noiembrie, un raport la minister solicitînd aprobarea cuvenită[113].

După mai bine de o lună, la 19 decembrie 1874, vine şi răspunsul la acest raport, răspuns pe care îl redăm întocmai pentru că el ilustrează concepția diferită despre teatru a unui ministru retrograd, conservator, dar totuşi ministru, față de aceea a unor cetățeni obişnuiți dintr-un oraş de provincie ca Botoşanii:

"România Bucureşti, 19 Decembrie, 1874
MINISTERIUL DE INTERNE
DIVIZIUNEA SERVICIULUI
Comunal
N.23133

Domnule Primar,

La raportul Dv. Cu N.4970 vi se face cunoscut că în faţia legei care nu permite a se face verimente (viramente – n.n.), precum şi în faţia atâtor de multe îmbunătăţiri ce acel oraş reclamă a avea, precum: pavaje, o mai bună eclerare (iluminare –n.n.) o mai bună poliție prin sporirea No. de sergenți şi de altele necesare întregei obştii, Ministeriul nu poate aproba subvenţiunea cerută pentru Theatru.

Primiți, D-le Primar, asigurarea considerației mele.
Ministru, L. Catargi
Şeful Diviziei: ss. indescifrabil.
D-lui Primar de Botoşani."[114]

Deci bani pentru o mai bună poliție şi nu pentru şcoala morală cum era considerat teatrul de către botoşăneni. Între timp, în sala teatrului aveau loc diferite spectacole de bîlci, de scamatorii etc. ai căror "actori" intrau în directă înțelegere cu proprietara localului care, urmărind obținerea unui profit cît mai mare, neglija buna întreținere, iluminare, încălzire etc. a acestuia, ceea ce uneori crea posibilitatea izbucnirii de

[112] Ibidem., dosar 18/1874, f.4
[113] Ibidem., f.6
[114] Ibidem., f.12

www.cimec.ro

incendii. Aşa de exemplu, la 21 noiembrie 1874, Poliţaiul Oraşului Botoşani trimite Primăriei şi Prefecturii Botoşani cîte un exemplar din procesul verbal cu constatările făcute şi măsurile luate într-un asemenea caz în care arată:

"Văzând că în sara zilei de 19 spre 20 a curentei, pe când de către D-l Berland (omul cu 36 capete) să ecsecuta o representaţie în sala Teatrului, proprietate a D-nei Elena Cristea, prin explozia făcută de o lampă ce era luminată cu gaz ordiner, nu numai că localul a fost expus incendiului, dar chiar spectatorii puteau fi expuşi primejdiei.

Văzând că în acea seară nici un pompier nu au fost de serviciu în sala Teatrului spre a lua precauţiuni în nimicirea incendiului resultat din exploziunea lampei,

Văzând că de uz (de obicei – n.n.) lămpile dintre culise şi cele de pe scenă să luminează cu gaz ordiner, iar nu de cel rafinat care nu dă loc la explozie.

Văzând, asemenea, că persoanile ce dau representaţiuni în localul Teatrului nu aduc la oficiul nostru afipte (afişe –n.n.) spre a se cunoaşte timpul cînd s-ar da vreo representaţie,

Pentru aceste şi pentru a se evita pe viitor pericolul la care au fost expuşi atât localul Teatrului cum şi spectatorii din sara zilei de 19-20 a curentei,

Dispunem:

I. Să se ordone D-lui Comisar cfartalului I ca de astăzi înnainte să fie cu cea mai mare priveghere şi să nu tolereze nicicum a se mai lumina sala Teatrului cu gaz ordiner, ci numai cu de cel rafinat care nu aduce nici o primejdie.

II. Să se someze pe D-na Elena Cristea ca pe viitor, când ar mai ceda sala teatrului vercăreia persoane a da reprezentaţiuni în ea, să le puie obligaţii ca luminarisirea care să uzitează cu gaz să fie numai cu gaz rafinat care nu aduce nici un pericol.

III. Să se formeze un No afipte care să se alipească în sala Teatrului, la locurile principale spre cunoştinţa generală – şi

IV. Câte un exemplar de pe acesta să se transmită Domnului Prefect Judecial şi Domnului Primar urbei locale cerându-să a da cuvenită aprobare.

Despre care, dar, am dresat acesta în întreit ecsemplare.

Poliţai, C. Placa"

Pe raportul de înaintare, primarul pune rezoluţia. "Se aprobă aceste dispoziţii"[115].

[115] Ibidem., f. 8-9

www.cimec.ro

Informaţii fragmentare arată că oraşul Botoşani n-a fost cu totul lipsit de spectacole teatrale Şi aceasta tocmai pentru că directorii unor trupe, cunoscînd probabil dragostea botoşănenilor pentru teatru şi contînd deci pe numărul mare de spectatori, nu ocoleau, în turneele lor, acest oraş. O asemenea informaţie o cuprinde şi procesul verbal al şedinţei Consiliului Comunal Botoşani din 21 octombrie 1875 în care se arată: "Dl. Primar relatează consiliului că Dl. artist Bălănescu s-au prezentat cu cerere de a i se autoriza să deie un număr de reprezentaţii teatrale şi baluri mascate în acest sezon. Consiliul ştie că în bugetul comunei nu este nici o cifră pentru teatru, însă tot ce s-ar putea face ca publicul să aibă asemenea petrecere ar fi ca să se deie D-lui Bălănescu muzica primăriei gratis pentru reprezentaţiile teatrale şi baluri mascate. Consiliul în unanimitate aprobă propunerea D-lui Primar"[116].

În anul 1876 problema subvenţiei care să se acorde unei trupe de teatru se repetă aproape identic ca în anul 1874. Ca şi în urmă cu doi ani, la începutul lunii octombrie, peste 50 de proprietari şi cetăţeni din Botoşani adresează primarului oraşului o cerere în care arată că sunt informaţi asupra faptului că „Dna Fany Tardini, artistă dramatică, s-a oferit a se angaja, pentru sezonul de iarnă, aice în oraş dacă onorabila Primărie îi va da o subvenţie", şi deoarece „teatrul este foarte necesar pentru noi fiindcă este o şcoală, de aceia venim şi vă rugăm să binevoiţi a regula de a se trece în bugetul comunal ce urmează a se face acum o subvenţiune cu care să poată veni trupa Dnei. Fani, care ne-a dat destule probe de o bună artistă"[117].

În şedinţa din 15 octombrie 1876 Consiliul Comunal aprobă, cu majoritate de voturi, o subvenţie de 3000 lei din excedentul de 13000 lei ce lasă bugetul pentru anul viitor 1877[118].

Conform uzanţelor, primarul face raport la Ministerul de Interne, solicitînd aprobare[119], care aprobare nu se dă pe motiv că „Ministerul nu înţelege cum se cere asemenea cheltuieli (sic), care să se acopere din excedentul ce va lăsa bugetul aceii comune pe anul viitor, cînd bugetul acelei comune nu este încă aprobat"[120].

Din cererile adresate primăriei se vede că cele mai bune impresii şi nostalgii în sufletele botoşănenilor le-au lăsat Fany Tardini şi trupa sa. Însuşi faptul că aceştia îi spuneau marii artiste doar simplu Fany sau

[116] Ibidem., dosar1/1875 – protocolul nr.36 al şedinţei extraordinare a Consiliului Comunal din 21 oct.1875.
[117] Ibidem., dosar 55/1876, f.74
[118] Ibidem., f.73
[119] Ibidem., f.75
[120] Ibidem., f.76

www.cimec.ro

Fania arată că pentru ei era nu numai actrița arhicunoscută, ci chiar o persoană care făcea parte din familia fiecăruia şi pe care toți o îndrăgiseră.

Anul 1876 consemnează şi primele spectacole de teatru propriu-zis în limba idiş la Botoşani, date de chiar trupa întemeietorului acestui teatru, Avram Goldfaden.

Improvizații teatrale în limba idiş – spun autorii "Istoriei – teatrului în România. II" – au avut loc în România încă înaintea venirii lui Avram Goldfaden la Iaşi în 1876. Goldfaden însuşi vorbeşte în autobiografia sa de cîntăreții de altădată – „Brodsinger" (cîntăreții din Brod) – care au pregătit terenul pentru viitorul teatru al populației evreieşti.

Unul dintre aceşti cîntăreți, devenit foarte popular, a fost Beniamin Volf Ehrenkranz, cunoscut sub pseudonimul Velvl Zbarjer. Născut în orăşelul Zbarj din Galiția în 1826, a venit în România în 1845 şi s-a stabilit într-un sat de lîngă Botoşani ca educator al copiilor unui arendaş. Zbarjer recita poezii şi improviza cîntece, devenite mai tîrziu un patrimoniu al publicului de limbă idiş. Cu timpul, Velvl Zbarjer a încetat să-şi mai prezinte cîntecele în saloanele celor bogați şi a început să se producă în cafenelele şi cîrciumile din Botoşani, Iaşi şi Galați, unde se adunau, mai ales, meseriaşii. El a devenit şi a rămas pentru aceştia „cîntărețul şi trubadurul" evreilor din România.

A.Goldfaden şi-a început activitatea teatrală cu texte şi materiale dramatice concepute anume pentru scenă. De aceea, abia de la spectacolele acestuia se poate vorbi despre teatrul evreiesc propriu-zis. El a ridicat regulile scenice la rang de lege, ținînd, totodată, seama de particularitățile naționale ale publicului.

Într-o scrisoare din 4 octombrie 1876 către unul dintre primii actori evrei, el arată cum a înființat primul teatru evreiesc: „M-am hotărît, la cererea generală să alcătuiesc o trupă din cei mai buni artişti şi s-o organizez în stil european, pentru a deveni o instituție ca lumea. Aici, la Iaşi, se va înființa un teatru evreiesc stabil, a cărui direcție mi-a fost încredințată...

Am dat o reprezentație în grădina lui Şimen Mark. Locurile au fost vîndute începînd de la 3 mărci pînă la 50 centime. De cînd există grădina nu a fost realizată o asemenea rețetă".

Însă vremea s-a răcorit repede şi spectacolele n-au mai putut continua în grădină. Godfaden a hotărît atunci, împreună cu actorii,

www.cimec.ro

să plece la Botoşani, unde erau populari "cîntăreţii din Brod". Aici el a închiriat o sală mare în care a dat mai multe spectacole[121].

Anii 1877-1878 cu pregătirile şi participarea tuturor românilor la Războiul pentru Independenţă păreau să nu fie favorabili vieţii teatrale şi turneelor trupelor din Bucureşti sau Iaşi. Şi totuşi, în iarna 1877-1878, dureroasă prin pierderile de vieţi pe cîmpurile de luptă, la Botoşani, pentru întreaga stagiune, a fost angajată trupa de teatru condusă de Lache (Mihai) Chirimescu şi N. Constandinescu. Cunoaştem acest lucru din cererea pe care respectivii o adresează Primăriei Botoşani, la 28 martie 1878, solicitînd un certificat doveditor precum că „stagiunea de abonamente a sesiunii de iarnă am finit-o, în care interval ne-am îndeplinit toate îndatoririle noastre". Interesantă este motivaţia cererii că certificatul le este necesar deoarece „urmează a ne duce la Cernăuţi spre a da cîteva reprezentaţii şi este imperios ca să avem certificat de asemenea măsură"[122]. Aceasta este încă o dovadă în favoarea părerii noastre că oraşul Botoşani datorită culturii teatral-muzicale ridicate a locuitorilor lui constituia un adevărat examen, şi garanţie, în acelaşi timp, pentru trupele ce voiau să întreprindă turnee peste hotare; dacă ele obţineau succes aici puteau fi sigure de succes oriunde s-ar fi dus: Rusia, Austro-Ungaria, Germania etc.

La cererea celor doi directori, Primăria eliberează în aceeaşi zi un certificat în care se arată că aceştia, împreună cu ceilalţi artişti care formează trupa intitulată *Asociaţiunea dramatică* au dat în acest oraş în sezonul 1877-1878, „un nr. de 40 reprezentaţii şi în tot acest timp şi-au îndeplinit datoria de artişti cu exactitate şi cunoştinţă, nelăsînd nimic de reproşat în privinţa conduitei lor de artişti"[123]. Făcînd precizarea că au făcut parte mai înainte din trupa condusă de Fany Tardini de la care, probabil, au învăţat multe în ce priveşte arta interpretării şi seriozitatea tratării spectacolelor din toate punctele de vedere, deducem că certificatul eliberat de Primăria Botoşani nu era un simplu act de complezenţă. Suntem aproape siguri că în repertoriul stagiunii susţinute de această trupă în1877-1878 vor fi figurat multe din piesele pe teme ale Războiului pentru Independenţă apărute în 1877[124]. După terminarea victorioasă a Războiului de Independenţă, Botoşanii, asemenea tuturor oraşelor şi tîrgurilor de provincie îşi accentuează aspiraţia la viaţa "mondenă". Se

[121] "Istoria teatrului în România II", p.98-99.
[122] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 25/1878, f.1
[123] Ibidem, f.1.verso
[124] Vezi "Istoria teatrului în România.II", p.143-145, subcapitolul "Tema Războiului pentru Independeţă", unde sunt analizate cantoneta "Sergentul rănit" de G. Baronzi, piesele "Curcanii" de Gr. Ventura, "La Plevna!" de G. Sion ş.a.

www.cimec.ro

organizează baluri costumate, tombole, bătăi cu flori, carnavaluri cu măşti. Iau fiinţă societăţi muzicale de amatori, iar în saloane se joacă şarade şi tablouri vivante. Se înmulţesc berăriile şi cafenelele în care se oferă consumatorilor numere cu iluzionişti, dansatoare, gimnaşti, cupletişti şi cîntăreţi sau, în anumite seri, „varieteuri familiare". Duminica, la pavilionul din grădina publică, fanfara regimentului din localitate desfăta publicul ieşit la promenadă, aceeaşi fanfară care, uneori cînta şi în pauzele dintre acte la teatru. Îşi fac apariţia diferiţi „profesori" de dans, care deschid „şcoli" frecventate adesea de burghezi înstăriţi şi meseriaşi. De sărbători, pe maidanele oraşului răsăreau corturi cu „fenomene" (pitici, atleţi, focuri bengaleze, uriaşi, femei-şarpe), cu pantomime sau panorame, cu păpuşi sau jocuri mecanice, cu trageri la ţintă, menajerii, căluşei, jocuri pe frînghie ş.a.

În această ambianţă, aderarea tot mai mare la viaţa teatrală devine simptomul şi mesagerul unui adevărat climat cultural. Pentru spectatori reprezentaţia dramatică e un moment de meditaţie asupra unor destine sau a unor vicii şi, în acelaşi timp, un moment de iniţiere artistică. Alături de publicul care se aşează în stal numai ca să se amuze există şi un public mai cultivat, mai sensibil, care vine la teatru dintr-o nevoie de ordin spiritual şi care, în contact cu marile opere ale literaturii dramatice şi cu stilul de joc al feluriţilor actori, se rafinează, se deprinde să discearnă, învaţă să fie exigent. Şi pentru ca peisajul schiţat să aibă şi o notă de picanterie vom surprinde uneori şi iritatele proteste ale reprezentanţilor opiniei publice, dar mai ales ale celor încărcaţi cu răspunderi oficiale care, în organismele în care erau aleşi sau, mai tîrziu, în presă, criticau pe îndrăzneţii cupletişti ce strecurau în texte jocuri de cuvinte şi expresii mai decoltate, pe actorii netalentaţi ori încriminau starea deplorabilă în care se afla localul teatrului în ce priveşte dotările necesare[125].

T.T.Burada afirmă că "în cursul verii anului 1878 la Iaşi, în grădina, *Chateau aux Fleurs*, s-au jucat de către trupa lui Ioan Lupescu mai multe piese între care *Feredeul turcesc, Vlăduţu mamei, Cina fără sfîrşit, Kir Zuliaridi, O păruială, Doctorul Kikiriki, Ordonanţa, Hoţul şi pungaşul*, unde d-na şi d-l Lupescu au interpretat rolurile principale. La 1 octombrie artistul Lupescu se duce cu trupa sa la Botoşani".[126] (subl.n.). Din păcate, T.T.Burada nu spune cît timp sau cîte spectacole a dat trupa lui I.Lupescu aici şi nici în arhivele botoşănene nu am găsit alte informaţii privind acest lucru.

În toamna anului 1878 acelaşi Lache Chirimescu, ce primise în primăvară certificatul de bun actor, soseşte din nou la Botoşani. La 7

[125] Ibidem., p.102-103.
[126] T.T.Burada, op. cit, p. 575-576.

www.cimec.ro

noiembrie el face primăriei oferta de a aduce o trupă teatrală cu care să joace întreaga stagiune de iarnă 1878-1879. Arătînd că teatrul a fost totdeauna ajutat atît de stat cît şi de comună, că şi Comuna Botoşani a avut în bugetele sale anterioare prevăzute subvenţii pentru teatrul local, că odată cu trecerea timpului oraşul a rămas „în lipsă de o trupă teatrală şi aceasta din cauză că mai toţi artiştii cîţi s-au încercat de a juca în teatrul de aici, nu şi-au putut acoperi măcar cheltuielile serale şi chiria localului", Chirimescu îşi exprimă credinţa că cetăţenii botoşăneni doresc a avea un teatru şi că primăria şi consiliul comunal nu-i vor refuza o "sumă oarecare" ca subvenţie, prevăzută în bugetul comunal[127].

Aşa cum se mai întîmplase în anii trecuţi, se produce, spre binele publicului botoşănean, un fel de concurenţă deoarece, aproape imediat, primăria primeşte şi oferta lui C. P. Constantiniu, directorul-impresar al Teatrului cel Mare din Iaşi, care în schimbul unei subvenţii se angajează să aducă la Botoşani „compania dramatică română împreună cu eminentul artist Mihail Pascaly pentru a juca o serie de 12 reprezentaţiuni, cele mai alese piese din repertoriul Pascaly". Şi el îşi exprimă speranţa că nu va fi refuzat deoarece "Teatrul Naţional este şcoala cea mare a poporului cu menire de a instrui pe om şi a polei (îndrepta-n.n.) moravurile".[128]

Nevrînd să piardă nici trupa lui Chirimescu, ce se angaja pentru întreg sezonul, dar nici pe celebrul Mihail Pascaly, consiliul comunal recurge la o stratagemă şi hotărăşte, în şedinţa din 22 noiembrie 1878, de a se acorda subvenţia de 1500 lei cu condiţia ca „trupa actuală din Botoşani să se înţeleagă cu trupa din Iaşi".[129]

Ca şi în anii precedenţi, pentru a putea da subvenţia, Primăria Botoşani solicită aprobarea Ministerului de Interne arătînd că deşi mijloacele bugetare ale Comunei sunt foarte restrînse, mai mare este necesitatea ce se simte de a se avea şi în acest oraş o trupă de teatru (subl. n.) şi de aceea „Consiliul Comunal a admis să se deschidă un credit de plată de 1500 lei din economiile bugetare ale anului curent pentru subvenţia teatrului"[130].

La 1 decembrie 1878, ministerul aprobă a se da subvenţia de 1500 lei noi „către Lache Chirimescu, dirigintele trupei teatrale din acel oraş"[131] (subl.n.).

[127] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 42/1878, f. 68
[128] Ibidem. dosar 45/1879, f.4
[129] Ibidem., f.1
[130] Ibidem., f.3
[131] Ibidem., f.6

www.cimec.ro

Între timp, trupa ieşeană sub conducerea lui Pascaly îşi începuse şirul celor 12 reprezentaţii la Botoşani, conform unui afiş care anunţa şi componenţa trupei şi repertoriul ce se va juca, în următoarea formulare:

Theatru Român

Compania Dramatică compusă din artiștii din IASSY și BUCUREȘTI

Sub conducerea artistică a D-lui

Mihail Pascaly

Va da in acest orașiu numai 12 representaţiuni, prin abonament, piese nuoi și cele mai mari succese din repertorul PASCALY

PERSONALUL TRUPEI

ARTIȘTI	ARTISTE
D-l. M. PASCALY	D-na El. Evolsky
„ C. Bălănescu	„ M. Petrescu
„ N. Hagiescu	D-ra M. Costandinescu
„ A. Evolsky	„ L. Botez
„ C. Petrescu	„ Atena
„ G. Demetrescu	„ E. Chiriachide
„ M. Chiriachide	D-na N. Nicolau
„ C. Nicolau	„ Găluşcă
„ G. Cornescu	D-ra Tanasescu
„ S. Mavrodin	
„ D. Găluşcă	
„ G. Petrescu	

Repertoriul.

DRAME

Vrăjitoaria, Ucigaşul, Intriga şi Amoru, Supliciul unei Femei, Nebunul din Bastilia, Strengariu dei Paris, Este Nebună!, Orfanii Regimentului, Orbu şi Nebuna, Idiotul.

Comedii şi Vodevile

Căzeturile, Beliaoa Socrilor, Ce ştie Satu nu ştie Barbatu, Reposatu Dumnealui! Pacatile Barbaţilor, Găgăuţii, Mireasa Poporului, Primariu fără Voe, Haimanalele, Rotariul.

Abonamentele se fac la D-nii [132]

[132] Ibidem., f.5

www.cimec.ro

„După aprobarea subvenţiei şi de către Ministerul de Interne, intervine din partea lui Lache Chirimescu un gest care denotă dragostea şi preţuirea lui pentru persoana şi arta marelui Pascaly. La 15 decembrie 1878 el dă primăriei o declaraţie în care arată: "după votul ce s-au dat de Onorabilul Consiliu Comunal pentru a ni se da subvenţiunea de 1500 lei noi şi aprobată de Minister, vă rog, D-le primar, a recunoaşte că zisa subvenţiune o cedez D-lui Constantiniu, reprezentantul trupei dramatice Pascaly, putînd să o eliberaţi în primirea D-sale. fără nici o împedicare din parte-mi. Reprezentantul trupei de teatru locale, Lachi Chirimescu"[133].

În aceeaşi zi, C. P. Constantiniu depune cerere către Primăria Botoşani solicitînd să i se elibereze subvenţia de 1500 lei noi „fiindu-mi neapărată pentru întîmpinarea cheltuielilor Companiei Dramatice Pascaly pe care o reprezint şi care urmează a da 12 reprezentaţiuni în acest oraş, din care s-au şi jucat trei pînă acum".[134] Pe cerere este trecută rezoluţia prin care locţiitorul primarului dispune mandatarea subvenţiei şi confirmarea lui C. P. Constantiniu, din 22 decembrie 1878, că a primit mandatul.

Important din punct de vedere al informaţiilor privind trupa lui Mihail Pascaly la Botoşani în stagiunea 1878-1879 este şi procesul-verbal al şedinţei Consiliului Comunal din 11 ianuarie 1879 în care la punctul 2 al dezbaterii s-a prezentat cererea lui C. P. Constantiniu şi s-a aprobat că în perioada balurilor mascate ce se vor da în sala teatrului în timpul carnavalului el să organizeze jocuri de tombolă.

Totodată, C. P. Constantiniu, prezent la şedinţa consiliului, a declarat că „în semn de recunoştinţă din partea trupei pe care o conduce, pentru subvenţia acordată şi aprobarea organizării tombolei, voieşte a da o reprezentaţie din al cărei beneficiu, jumătate va fi în folosul bibliotecii şcoalei de meserii" (din Botoşani - n.n.). Consiliul, luînd act de această declaraţie, i-a mulţumit D-lui Constantiniu[135].

---

[133] Ibidem., f. 7
[134] Ibidem., f.8
[135] Ibidem., dosar 31/1879, f. 33 – 35

www.cimec.ro

Din aceste informaţii putem trage concluzia că trupa condusă de M. Pascaly a mai dat cel puţin un spectacol la Botoşani, după data de 11 ianuarie 1878. T. T. Burada în capitolul referitor la stagiunea 1878-1879 a teatrului Naţional din Iaşi prezintă componenţa trupei, repertoriul acesteia, deschiderea, desfăşurarea spectacolelor pe zile, şi închiderea stagiunii, preţurile şi conducerea trupei etc. La desfăşurătorul pe zile constatăm că ultimul spectacol din anul 1878 s-a dat la Iaşi în 20 noiembrie stagiunea reluîndu-se abia în 11 ianuarie 1879[136]. Este aproape exact perioada cînd partea trupei ieşene, condusă de M. Pascaly, s-a deplasat şi a jucat la Botoşani.

Spunem „aproape", deoarece, după cum am văzut, spectacolele la Botoşani s-au dat şi după 11 ianuarie. Neconcordanţa poate fi explicată numai prin faptul că M. Pascaly s-a reîntors la Iaşi, cu majoritatea actorilor cu care a venit la Botoşani, reluînd stagiunea acolo cu drama *Moartea lui Brâncoveanu* în care avea rolul titular, iar la Botoşani a rămas C.P. Constantiniu numai cu acei actori strict necesari pentru spectacolul în beneficiul bibliotecii şi eventual, şi pentru alte spectacole, precum şi pentru organizarea tombolei în timpul viitoarelor zile de carnaval şi baluri mascate.

Istoricul de teatru Ioan Massoff, referindu-se la stagiunea ieşeană 1878-1879, face o afirmaţie interesantă.

El arată că spre deosebire de stagiunea anului anterior cînd publicul a venit la teatru în număr mare, mai ales la spectacolele care sărbătoreau victoriile armatei române pe cîmpul de luptă, în stagiunea 1878-1879 dispoziţia publicului pentru teatru slăbise considerabil, una dintre cauze fiind şi „repertoriul, marcat de prezenţa lui Pascaly, care cuprindea mai multe lucrări vechi, văzute şi răsvăzute". Stagiunea - spune Massoff în continuare - a fost închisă "în plină iarnă, mai devreme ca oricînd, cea mai mare parte a ansamblului, în frunte cu Mihail Pascaly, plecînd în februarie 1879, la Botoşani, unde a continuat, nu fără succes, seria reprezentaţiilor".[137] (subl.n.).

Este adevărat că la Iaşi, conform desfăşurătorului pe zile dat de T.T.Burada, stagiunea s-a încheiat duminică 18 februarie 1879. Dacă afirmaţia lui Ioan Massoff este exactă, înseamnă că Mihail Pascaly s-a reîntors la Botoşani unde a continuat, probabil pînă la sfîrşitul lunii martie, seria reprezentaţiilor împreună cu artiştii săi şi ai lui Lache

[136] T.T.Burada, op. cit., p.577 - 580

[137] Ioan Massoff, "Teatrul Românesc", vol. VIII, Editura Minerva, Bucureşti, 1978, p. 461

www.cimec.ro

Chirimescu, succesul fiindu-le asigurat de participarea numeroasă a botoşănenilor pentru care teatrul devenise o necesitate.

Concurența pentru susținerea stagiunii de iarnă la Botoşani s-a menținut şi pentru anul 1879-1880, bineînțeles cu solicitarea de subvenții corespunzătoare.

Începutul l-a făcut preşedintele Comitetului teatral din Iaşi care, la 13 septembrie 1879, se adresează Primăriei Botoşani cu următoarea ofertă:

„Domnule Primar!

Societatea dramatică din Iassy, voind a veni în acea comună pentru a da un număr de 12 representații cu începere de la 15 a viitoarei luni Octombrie, subsemnatul are onoare a vă face poftire, D-le Primar, să binevoiți a ne răspunde dacă comuna Dvs. este dispusă a face o subvenţiune zisei trupe, ca în urmare să putem regula cele cuvenite.

Primiți, vă rog, D-le Primar, încredințarea preaosebitei mele considerații.

Preşedinte,

S.S.indescifrabil

Secretar,

S.S. indescifrabil

Domniei sale Domnului Primar Comunei Botoşenii."[138]

Este interesant că pe această ofertă, la 18 septembrie, s-a pus mai întîi rezoluția nesemnată: „Se va pune în deliberarea Consiliului Comunal" şi apoi, fără dată, o a doua rezoluție: „La dossier, fiind tranşat cu trupa Pascaly", semnată indescifrabil (subl.n.).

Înțelegerea cu Pascaly n-a putut fi făcută decît în prealabil, la încheierea spectacolelor în ianuarie 1879, ceea ce înseamnă că şi spectatorii şi autoritățile botoşănene au fost mulțumite de prestația trupei conduse de acesta.

Afirmația se bazează pe faptul că M.Pascaly îşi prezintă cererea-ofertă către Primăria Botoşani la aproape 2 luni după cea depusă de Comitetul teatral din Iaşi, fiind înregistrată în data de 12 noiembrie 1879.

Deoarece această cerere-ofertă reprezintă o adevărată profesiune de credință a lui Mihail Pascaly o redăm integral:

[138] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 41/1879, f.2

www.cimec.ro

“Domnule Primar,

Cu excursiunea mea artistică ce fac prin Țară în anul acesta, în unire cu D-na. Fany (Tardini - n.n.), D-nii Vlădiceştii şi înconjurat de artişti superiori şi recunoscuți, doresc să fac o stagiune de iarnă în oraşul acesta.

Principiile nestrămutate, credința întregii mele vieți artistice de la care nu m-am abătut niciodată a fost şi este: Arta, frumosul, desvoltarea gustului şi a literaturii, înnobilirea simțămintelor şi îndulcirea moravurilor prin Theatru; a face din Theatru o reacreațiune onestă, plăcută şi neapărat folositoare pentru classele societății, pîinea zilnică morală, şcoala cea mare a unui popor, focarul luminei şi al deşteptărei naționale prin ştiință şi prin artă: în fine, Templul de unde, cînd iese omul, să aibă o idee sănătoasă în minte şi un simțămînt nobil în inimă. – Iată programa întregii mele vieți artistice, iată programa cu care am onoarea a mă prezinta.

Niciodată, însă, D-le Primar, Instituțiunile Naționale care sunt menite a fi făcute şcoli pentru desvoltarea popoarelor nu au putut da rezultatele dorite şi eficace decît numai atunci când au aflat scut şi îmbrățişare puternică de la fruntaşii poporului, de la premergătorii dezvoltării naționale.

Unde, dar, se pot afla acei recunoscuți fruntaşi şi îndemnători ai luminei decît în Consiliul Comunal?

La Domnia Voastră mă adresez, D-le Primar, şi D-lor Consilieri care faceți pentru Theatru, şcoala cea mare, ceea ce faceți şi ceea ce au făcut toate comunele din toate statele pentru şcoalele lor. La Domnia Voastră mă adresez ca să-mi faceți mai lesnicioasă greaua mea misiune, sfânta datorie ce mi-am impus.

Cerințele şi nevoile materiale ce reclamă artele ca să producă rezultatele aşteptate sunt mari, multe şi grele. Stă în putință D-stre să le faceți posibile.

Lumină! Striga un mare învățat din vechime; pentru lumină vă cer şi eu concursul. Să punem, domnilor, câte un felinar în calea noastră, să le înmulțim numărul, să le dezvoltăm puterea şi atunci, conduşi de lumină, vom călca mai repede şi mai hotărât în calea noastră care ne duce la mărire şi la tăria națională.

Primiți, Domnul meu, assigurarea profundului meu respect şi a complectei mele gratitudine.

M. Pascaly, Artist Comedian”.

www.cimec.ro

Anexate la cerere sunt următoarele două liste:

" Personalul Artistic

Doamnele	Bărbaţi
Dna Fany Tardini	Dnu. M.Pascaly
" M.Constantinescu	" I.Vlădicescu
" E.Valeri	" A.Vlădicescu
" E.Demetrescu	" N.Petreanu
" A.Ionescu	" Stavru
" L.Negreasca	" Ionescu
Dra Rosalia	" Stănescu
	" Mirache
	" Aureliu
	" Angelescu"

Listă de piesele repertoriului din care se vor alege spectacolele

Drame	Comedii, Veaudevile – Operete
Idiotul	Rotarul, episod din timpul lui Tudor Vladimirescu
Leul înamorat	Ştrengarul din Paris
Hatmanul Cazacilor	Slujbaşii
Orfelinele	Marchiza spălătoriță
Sclavul	Uitucul
Sărmanul Artist	Haimanalele
Nebunul din Bastilia	Gărgăunii
Curierul din Lyon	Ia-ți fata din Balcon
Fiul Nopții	Iudita şi Oloferno
Beția de absint	
Îngerul Morței	Cei însurați mă fac să rîd
Sciința şi amorul	Ce-şi face omul, nici dracul nu desface
Camera leagănului	Vecinătatea primejdioasă
Omul de 100 de ani	Cine vrea, poate
Este Nebună!	Nuntă cu Darabana
Curcanii!	Vraja de iubit
Ştefan cel mare!	Înghite Agache
	Buna-creştere
	Nişon Lăptărița
	Senatorul somnoros
	Curcănăreasa"[139]

[139] Ibidem., f.4 – 5

www.cimec.ro

Solicitarea lui M.Pascaly a fost supusă dezbaterii Consiliului Comunal Botoşani, prima dată, în şedinţa extraordinară din 14 noiembrie 1879, dar a fost amînată pe motiv de procedură, deşi unii consilieri au susţinut că "este de necontestat că o comună care tinde să se dezvolte are necesitate de un teatru care, ca şcoală morală, contribuie la dezvoltarea ei".[140]

Din procesul-verbal al şedinţei imediat următoare, din 22 noiembrie 1879, privind aceeaşi problemă, aflăm, prin cuvîntul consilierului Enacovici, condiţiile în care se desfăşurau spectacolele în teatrul din Botoşani: „…În anul trecut am fost disgustat văzînd un tiatru în o stare atît de deplorabilă: fără luminarisire, neîncălzit, într-o stare cu totul de necurăţenie, lipsit chiar şi de mobilier, aducînd scaunile necesare însuşi persoanele ce-l frecventau, astfel că la fiecare reprezentaţie domnea cel mai mare sgomot şi derangiament prin purtaria şi aşezaria scaunelor..."

Totuşi, în urma discuţiilor, în această şedinţă s-a hotărît să i se acorde lui M. Pascaly o subvenţie de 1500 lei cu următoarele condiţii: 1)un comitet de consilieri împreună cu Direcţia teatrului să stabilească piesele ce se vor juca şi cîte reprezentaţii să se dea pe săptămînă; 2)comitetul va avea controlul asupra personalului şi a iluminatului; 3)jumătate din produsul unei reprezentaţiuni, dată după alegerea piesei de către comitet, va fi în beneficiul unei instituţii comunale; 4)subvenţia se va elibera treptat, iar abaterea de la condiţiile stipulate va atrage anularea ei[141].

Probabil că spectacolele au început imediat după votarea de către consiliu a subvenţiei şi aprobarea acestei hotărîri şi de către Ministerul de Interne, adică, mai precis, la sfîrşitul lunii noiembrie sau în primele zile din decembrie 1879. În sprijinul acestei afirmaţii vine şi o cerere alui M. Pascaly din, 29 decembrie, prin care în calitate de reprezentant-responsabil al trupei, solicită Primăriei Botoşani să i se avanseze prima tranşă de subvenţie „fiindcă ne aflăm în zile de acelea cînd nu ne putem refuza cheltuieli neapărate care se cer".

În ce priveşte condiţiile puse de consiliu el accentuează că au fost îndeplinite şi, "le vom îndeplini pînă la sfîrşit, tot în modul cum am procedat şi cu aceste 12 reprezentaţiuni ce am jucat pînă astăzi" (subl.n.)[142].

Deoarece s-a întîrziat plata solicitată din cauză că acel comitet de supraveghere n-a înaintat la timp referatul cuvenit, la 31 decembrie 1879 M.Pascaly revine cu o altă cerere solicitînd să li se elibereze suma decisă

[140] Ibidem., dosar 31/1879, f.278 -279
[141] Ibidem., f. 290 şi dosar 41/ 1879, f.3
[142] Ibidem, dosar 41/1879, f.9

www.cimec.ro

ca subvenție, avînd "mari şi multe nevoi ce ne silesc de zilele acestea". Din nou ține să amintească respectarea de către trupa de actori a condițiilor impuse de consiliu făgăduind că "ne vom conforma, asemenea, pînă la finitul celor douăzeci de reprezentaţiuni anunţate". (subl.n.)

Conform rezoluției, în aceeași zi s-a emis mandat şi s-au achitat 700 lei, acont din subvenția acordată[143].

În şedința Consiliului Comunal Botoşani din 14 ianuarie 1880 s-a hotărît să se mai dea 400 lei din subvenție şi restul după darea reprezentației în folosul unei instituții comunale[144].

Suma votată pe 14 s-a încasat de către M. Pascaly în ziua de 19 ianuarie 1880 ca urmare a unei noi cereri din aceeaşi zi[145].

Cea de a treia tranşă a subvenției şi ultima, tot în valoare de 400 lei, s-a achitat la 23 februarie 1880. În cererea obligatorie pentru aceasta, M. Pascaly arată că au fost îndeplinite toate cerințele, „afară de reprezentaţiunea ce suntem conveniți a da pentru şcoale şi care s-a anunţat pentru joi la 28 februarie" (subl.n.)[146].

Prin urmare, stagiunea trupei reunite de teatru Pascaly-Tardini-Vlădicescu la Botoşani s-a încheiat la 28 februarie 1880. Mai menționăm faptul că în timpul stagiunii actorul Alexandru Vlădicescu a organizat, în sala teatrului, mai multe reprezentații de bal mascat, pe perioada carnavalului, pentru care a depus cerere şi a primit autorizație de la Primăria Botoşani în data de 19 ianuarie 1880[147].

De asemenea, merită a fi subliniat că la 14 ianuarie 1880, printr-un act de împărțeală a averii defunctului Petrache Cristea între moştenitori, clădirea teatrului din Botoşani cu toate atenansele, evaluată la suma de 5000 galbeni, a revenit fiicei acestuia Sevastia (Sevastița), căsătorită cu Damian Soroceanu, unul din consilierii comunali din acei ani[148].

Începînd din primăvară şi pînă la sfîrşitul anului 1880 botoşănenii au avut ocazia de a asista la mai multe spectacole oferite de diverse trupe sau de artişti singulari.

Astfel, la 29 martie este în trecere prin Botoşani o trupă israelită de teatru al cărei director, I. Gradner, solicită primăriei autorizația de a da 4 reprezentații în sala teatrului cu piese din următorul repertoriu anexat: *Don Abarbanel*, dramă în 4 acte; *Amorul matern*, dramă în 5 acte; *Vecină*

[143] Ibidem, f.8
[144] Ibidem., f.7
[145] Ibidem., f.10
[146] Ibidem., f.11
[147] Ibidem., dosar 41/1880, f.2
[148]Ibidem., fond Tribunalul Județean Botoşani, registrul nr.44/1880, f. 20-23, act aut. Nr.28 din 14 ianuarie 1880

www.cimec.ro

periculoasă, dramă în 5 acte; *Chirbus hoţ*, comedie în 3 acte; *Moină Cupca Meni spodic*, comedie în 2 acte; *Voi să devin actor*, şi *Bărbatul înşelat*, comedie în 3 acte. Autorizaţia este acordată cu condiţia de a se plăti primăriei o taxă de 8 lei noi pe seară[149].

La fel, fiind în trecere prin Botoşani, la 14 august 1880, marele violonist Luis Wiest* solicită autorizaţie de a da „vreo 3 concerte cu vioara, acompaniat de pian, în localul teatrului". I se dă autorizaţia fără a se percepe vreo taxă[150].

Ziarul *Voacea Botoşanilor* anunţă ştirea că duminică, 7 septembrie 1880, în sala şcolii *Marchian* va avea loc o serată teatrală în beneficiul D-lor. S. Mavrodin şi C. Ionescu, cu concursul D-nei Iosefina Găluşcă iar piesele ce se vor executa vor fi: *HOGEA MURAD*, poezie de Vasile Alecsandri, recitată de Dl. C. Ionescu, *CIUMA*, cantonetă comică, jucată de Dl. Mavrodin, *NU TE POT UITA*, romanţă cîntată de D-na Găluşcă, *DOI FEŢI LOGOFEŢI*, comedie într-un act, jucată de toţi actorii. De asemenea, mai anunţa că luni 8 septembrie aceiaşi artişti vor da o reprezentaţie teatrală în grădina *Belvedere*, în beneficiul D-nei I. Găluşcă. Ziarul îşi exprima convingerea că „onoratul public, care a avut ocaziune de a se delecta prin melodiile cîntate cu simpatica voce a acestei artiste române, va acorda desigur bine-voitorul său concurs Dnei Găluşcă"[151].

Iosefina Găluşcă şi Costache Ionescu au făcut parte din trupa Societăţii dramatice din Iaşi, în stagiunea 1879-1880, fiind angajaţi ca artişti-gagişti, ambii absolvenţi ai Conservatorului de muzică şi declamaţiune din Iaşi, iar Savel Mavrodin era doar sufleorul trupei[152]. După cum este formulat anunţul în ziar rezultă că această mică trupă a dat mai multe spectacole în Botoşani, dar, neavînd alte numere de ziar sau alte documente, nu putem preciza perioada şi cîte anume reprezentaţii au jucat.

Începînd cu data de 26 septembrie 1880, o altă trupă israelită de teatru, sub conducerea actorului Asimovici (sau A.Simovici), a dat o serie de 4 spectacole în „casele mari ale D-lui Damian Soroceanu" (fostul teatru Petrache Cristea –n.n.), pentru care a plătit 40 de lei, taxă în

---

[149] D.J.A.N, Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani dosar 41/1880, f. 4 – 5

* Luis Wiest face parte din galeria marilor actori şi muzicieni străini ca Al. Flechtenmacher, J. şi E. Wachmann, fraţii Foureau, Victor Delmary, Al.Gătineau ş.a. care s-au stabilit pentru toată viaţa în România, contribuind la dezvoltarea vieţii teatrale şi muzicale de la noi. Printre altele, L.Wiest a condus orchestrele teatrale din Bucureşti şi Iaşi, a compus mai multe cîntece patriotice, a fost printre iniţiatorii înfiinţării Conservatorului din Bucureşti.

[150] Ibidem., f.10

[151] "Voacea Botoşanilor", Anul I, Nr.16 din 7 septembrie 1880.

[152] T.T.Burada, op. cit., pag. 589

www.cimec.ro

profitul casei comunale. Deşi în cererea de autorizaţie se arată că „piesele ce se vor juca sunt în alăturata listă", lista lipseşte[153].

Francois de Blanche, conducătorul unei trupe franceze, sosită în Botoşani, la 18 octombrie 1880 depune cerere la primărie pentru autorizaţia de „a da cîteva reprezentaţii teatrale franceze". I se acordă cu obligaţia, de a plăti cîte 10 lei, taxă în folosul primăriei, pentru fiecare seară de spectacol. Probabil, din lipsă de spectatori, această trupă nu a dat decît o singură reprezentaţie, după cum raportează comisarul comunal, la 25 octombrie, că a încasat 10 lei pe care i-a vărsat în casieria primăriei[154].

O altă trupă franceză, de astă dată de operete, sub conducerea impresarului Dimit. Gullea, solicită autorizaţie pentru a da cîteva reprezentaţii. În aceeaşi zi de 11 decembrie se eliberează autorizaţia pentru o taxă de 5 lei noi pe fiecare seară de reprezentare[155]. Nu ştim cîte reprezentaţii a dat această trupă, deoarece nu s-a păstrat raportul de bani încasaţi din taxă. Totuşi, cel puţin o reprezentaţie a avut loc pentru că la 13 decembrie comisarului comunal i se cerea să încaseze de la această trupă taxa de 5 lei pe fiecare seară de reprezentaţie. Dacă n-ar fi început reprezentaţiile nu s-ar fi cerut încasarea taxei.

Tot în aceeaşi zi, un oarecare Aron Şvarţ cere Primăriei Botoşani permisiunea de a deschide în acest oraş jocul de păpuşi, în tîrgul vitelor, pe care o primeşte cu condiţia de a plăti taxa de 1 leu pe zi[156].

*

* *

În stagiunea de iarnă 1880-1881, la Botoşani a fost angajată trupa de teatru condusă de Fany Tardini. Lipsesc datele documentare despre condiţiile contractuale ale angajamentului, despre repertoriu, despre începerea stagiunii ş.a.

Prima informaţie care atestă angajarea acestei trupe este autorizaţia, eliberată la cererea făcută de Fany Tardini la 9 ianuarie 1881, de a da în sala teatrului un număr de baluri mascate în timpul carnavalului. În autorizaţie Fany Tardini are calitatea de „Directrice a Theatrului Român din acest oraş"[157].

O cronică teatrală, apărută într-una din cele dintîi gazete botoşănene, ne oferă informaţii pertinente privind nivelul activităţii

[153] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 41/1880, f. 16 şi 21
[154] Ibidem., f. 20 şi 25
[155] Ibidem., f. 30
[156] Ibidem., f. 29
[157] Ibidem., dosar 5/1881, f.2

www.cimec.ro

teatrale din Botoşani, rolul trupei condusă de Fany Tardini la revigorarea acesteia, jocul unor actori ş.a.:

„Teatrul din Botoşani a început de un timp încoace a face progrese însemnate sub simpatica direcţiune a d-nei Fany Tardiny, care n-a cruţat nici o osteneală pentru a aduce teatrul nostru în acea stare de prosperare de altă dată. Într-adevăr, pe cînd teatrul nostru decăzuse, fiind într-o completă părăsire din cauza localului, care, fiind proprietatea unui particular, punea totdeauna nişte condiţiuni dezavantagioase actorilor, încît aceştia după cîteva reprezentaţiuni se vedeau siliţi a părăsi oraşul fără să mai anunţe reprezentaţiunea de adio, ceea ce a făcut ca oraşul nostru să nu fie vizitat decît de aşa numiţii actori de mîna a doua sau mai bine zis de corişti. Se înţelege de la sine că publicul botoşănean trebuia să rămîie indiferent vis-a-vis de aceia care, departe de a întruni calităţile de artişti cel puţin mediocri, nu făceau decît de a degrada acea frumoasă instituţiune [a teatrului-n.n.] atît prin greşita interpretare a rolurilor cît şi prin alegerea pieselor (subl.n.).

S-a strigat în zadar că publicul botoşănean este indiferent, nu poate aprecia, şi cîte altele, dar aceste alegaţiuni departe de a întruni condiţiunile spre a fi crezute, nu erau decît nişte şoapte ale aşa numiţilor artişti care vroiau a fi aplaudaţi cu sila sau care doreau a fi încurajaţi cînd într-adevăr nu meritau aceasta.

Toate aceste şoapte aruncate pe spinarea bieţilor botoşăneni s-au dezminţit îndată ce au fost fericiţi a avea în mijlocul nostru o trupă care să înţeleagă importanţa şi misiunea adevăraţilor artişti (subl.n.).

Trupa D-nei Fany Tardiny compusă din actori cu reputaţiunea formată ca D-nii fraţi Vlădicescu, Dl. Sachelarie, Dl. şi D-na Anestin, D-na V. Christescu etc. ne probează îndeajuns că înţeleg cum să-şi execute rolurile lor. Piesele cele mai frumoase, originale şi traducţiuni, sunt executate cu acea fineţă artistică, care face pe publicul botoşănean să încurajeze pe aceşti artişti excelenţi.

Joi, 12 februarie curent, s-a reprezentat pentru prima oară piesa *Piraţii din America*, dramă în 5 acte şi 6 tablouri cu mare spectacol, de d-nii Anicet Bargeais şi Ferdinand Dugne, în beneficiul d-lui şi d-nei Anestin. Cu această ocazie ne-am putut convinge încă odată că artiştii înţeleg destul de bine să-şi execute rolurile lor, cu atît mai mult ne-au dovedit aceasta cu cît piesa este una din cele mai grele de executat.

Nu este intenţiunea mea a face aici o analiză critică a piesei, care în unele părţi ne-a părut imperfectă şi nenaturală … iar în altele prea complicată ceea ce ne face a crede că o parte din ea a fost omisă…

Trecînd peste aceste cîteva observaţiuni care nu pot fi puse decît în sarcina autorului sau a traducătorului, trebuie să mărturisim că piesa a

www.cimec.ro

fost executată astfel încît a reuşit complectamente. Dl. Sachelarie în rolul dificil de şef al piraţilor a interpretat atît de bine rolul său, încît a ştiut să insufle publicului o ură reală, care s-a manifestat prin desele aplauze şi publicul avea deja astfel înăscută indignaţiunea contra lui Ribeira (şeful piraţilor-n.n.) încît privea cu satisfacţiune căderea sa. Simpaticul Dl. Ioan Vlădicescu fu, asemenea, la înălţimea sa, atît prin justa interpretere a rolului său, cît şi prin mişcarea uşoară a figurilor. Dl. Anestin merită cu drept cuvînt acele salve repetate de aplauze ce însoţesc venirea şi plecarea sa din scenă. D-na Anestin, care a avut un rol destul de greu, a ştiut să mişte inimile tuturor care au ascultat-o. Preciziunea artistică cu care execută rolurile ce şi-a creat a făcut-o să eclecteze (să impresioneze puternic – n.n.) şi fiecare [spectator] să pronunţe cu admiraţiune numele ei.

Nu voi să finesc această cronică scrisă din repegiunea condeiului fără să fac o observaţiune oarecare. Este vorba de acea deasă împestriţare a limbii cu neologisme sau chiar cu cuvinte curat franceze ca „raison" „colier", „plateau", „comod" şi altele, care cu uşurinţă să pot înlătura.

Trecînd peste aceste mici observaţiuni trebuie să mărturisesc încă odată succesul complet cu care piesa a fost încoronată şi trebuie să felicit pe d-nul şi d-na Anestin pentru simpatiile ce pururi au ştiut a-şi atrage, simpatii exprimate şi prin publicul numeros şi distins cu care au fost onoraţi"[158].

Cronica este semnată cu pseudonimul "Syla", ceea ce, din păcate, face să nu cunoaştem numele botoşăneanului care a scris-o.

Trupa Tardini a încheiat stagiunea 1880-1881 de la Botoşani, la 22 februarie, cu o reprezentaţie de adio în care s-a jucat piesa *33,333 franci şi 33 centime pe zi*, comedie în trei acte, în beneficiul lui A. Vlădicescu.

Între acte actorul Anestin a executat şansoneta comică *Nastasia aleargă după pensie*, iar Vlădicescu a cîntat *Dulce Bucovină, Tudor Vladimirescu* şi *Românul de inimă*.

După spectacolul de adio trupa a plecat la Galaţi ca să dea acolo un număr de reprezentaţii.

Gazeta care a publicat această ştire concluzionează: "Botoşănenii vor regreta că rămîn fără distracţiune. Ar fi de dorit că o altă trupă bună să vină în locul celei ce ne părăseşte"[159].

Dorinţa aceasta nu s-a îndeplinit deoarece Primăria nu mai avea de unde să dea subvenţii căci terminase fondul dîndu-l trupei Tardini, ci

[158] "Voacea Botoşanilor", Anul I, Nr.38 din 15 februarie 1881
[159] Ibidem., Anul I, Nr. 39 din 22 februarie 1881

www.cimec.ro

dimpotrivă, percepea taxă pentru fiecare reprezentație. De aceea, pînă la sfîrşitul toamnei, la Botoşani nu s-a mai încumetat nici o trupă românească a veni, cu atît mai mult cu cît şi grădina publică *Belvedere* a fost arendată, cu aprobarea Consiliului Comunal din 23 martie 1881, către societatea comercială *Independența*[160]. Deşi aceasta se obliga, prin contract, să construiască o baracă pentru teatru şi să aducă trupe teatrale care să joace de 4 ori pe săpămînă în intervalul 1 aprilie – 1 octombrie, cea de a doua prevedere nu a îndeplinit-o.

Astfel că botoşănenii au avut puține ocazii de a urmări spectacole teatrale, acestea fiindu-le oferite numai de cîteva trupe evreieşti şi străine aflate în trecere prin Botoşani.

La 4 martie 1881 Julien Deschamps, directorul unei trupe franceze de dramă şi comedie, solicită şi obține autorizația Primăriei Botoşani de a da 6 reprezentații contra unei taxe de 10 lei noi pentru fiecare seară. Probabil din cauza taxei, în loc de 6 s-au dat numai 4 reprezentații[161]. Prima reprezentație a avut loc sîmbătă 8 martie şi s-au jucat 4 comedii de cîte un act. A doua reprezentație s-a dat duminică 9 martie cu piesele *Bataille de Dames* şi *La veuve au Camelia*[162]. De la Botoşani această trupă s-a dus la Iaşi unde a ajuns pe la mijlocul lunii martie şi a debutat la 21 martie cu piesa *La Maître des forces* de Georges Ohnet, jucînd apoi *La Boule* (Boamba), comedie în 4 acte, precum şi alte piese renumite din repertoriul francez"[163]. Probabil aceste două piese jucate la Iaşi au fost jucate şi la Botoşani.

La 9 aprilie o trupă israelito-germană condusă de Jaques Spivacovski obține autorizația de a da 8 reprezentații teatrale în Botoşani contra taxei de 10 lei pe fiecare spectacol[164].

În afară de un anunț, în singura gazetă ce apărea atunci la Botoşani, precum că această trupă „va da prima reprezentație luni 13 aprilie curent"[165], alte informații nu avem.

La 24 aprilie o altă trupă, numită Trupa israelită asociată din Iaşi, cu aceeaşi obligație de a plăti taxa de 10 lei de fiecare reprezentație, obține aprobarea să dea 8 spectacole cu următoarele 8 piese: *Amorul matern, Amorul Ierusalim, Camera fermecată, Cimpoiul dracului, Fantoma pustietății, Bancherul tiran, Fermecătoarea şi Silamis*. Această

[160] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar nr. 41/ 1881, f.79
[161] Ibidem., dosar 5/ 1881, f.4 şi 8
[162] "Voacea Botoşanilor", Anul I, Nr.41 din 8 martie 1881
[163] T.T. Burada, op. cit. p. 601
[164] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 5/1881, f.13
[165] "Voacea Botoşanilor", Anul I, Nr.46 din 12 aprilie 1881

www.cimec.ro

trupă asociată, sub conducerea lui Simovici (acelaşi care venise la Botoşani şi în septembrie 1880-n.n.) şi Rosa Fridman, ca şi în cazul altor trupe, fie din cauza taxei prea mari, fie din lipsă de spectatori, nu a reuşit să dea decît 3 spectacole pentru care, la 22 mai 1881, comisarul comunal raportează încasarea a 30 lei[166].

Pentru prima oară, în anul 1881, botoşănenii au putut să se delecteze şi cu mai multe spectacole de teatru de marionete, denumit în epocă "teatru mecanic". Informaţiile despre acest fel de teatru ne sunt furnizate de gazeta *Voacea Botoşanilor*. În numărul său din 1 martie se publică următoarea ştire: „Aflăm cu deosebită plăcere că Teatrul mecanic, care a obţinut atîtea succese în Capitală şi care acum delectează publicul ieşean prin reprezentaţiunile de la Chateaux-aux-fleurs (numele unui teatru din Iaşi – n.n.)[167], va sosi în curînd în oraşul nostru"[168]. Din numărul următor aflăm că „Profesorul Barnard, cu teatrul său mecanic care a avut atîtea succese în capitalele cele mai mari ale Europei, soseşte în Botoşani în cursul săptămînii viitoare. Teatrul mecanic este o artă văzută pentru prima oară în Europa, de aceea ne grăbim a atrage atenţiunea cititorilor ca să se grăbească a-l vizita deoarece va sta foarte puţin în oraşul nostru"[169]. La 22 martie 1881, anunţînd că profesorul Barnard cu teatrul său mecanic va mai da numai cîteva reprezentaţii pe scena teatrului din Botoşani, gazeta face şi cîteva aprecieri asupra spectacolelor deja date: „Teatrul d-lui Barnard merită întradevăr a fi văzut, căci procură distracţiuni din cele mai plăcute. Mişcările executate de automatele d-lui Barnard sînt aşa de naturale, încît spectatorul rămîne uimit văzîndu-le. D-nul şi D-na Harisson ne încîntă, asemenea, cu frumoasele lor şansonete. Astăzi sîmbătă şi mîine duminică, mare reprezentaţiune cu programul schimbat"[170].

Merită a fi menţionat faptul că mulţi botoşăneni erau şi buni cunoscători de muzică instrumentală clasică şi de aceea nu tolerau improvizaţiile. Este cazul unui oarecare violonist Decher care, la 20 mai 1881, a concertat la Botoşani, însă a dezamăgit publicul. Drept urmare, un botoşănean, sub pseudonimul X, face în *Voacea Botoşanilor* o critică dură la adresa „aşa numiţilor artişti în muzică, care departe de-a avea cunoştinţele necesare în această artă … îşi iau curajul de a se prezenta pe scenă, anunţînd prin afişe pompoase executarea operelor destul de grele

[166] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 5/1881, f.16 şi 27
[167] Informaţie confirmată şi de Ioan Massoff, op. cit., p. 470
[168] "Voacea Botoşanilor", Anul I, Nr. 40 din 1 martie 1881
[169] Ibidem., Nr. 41 din 8 martie 1881
[170] Ibidem., Anul I, Nr. 43 din 22 martie 1881

www.cimec.ro

ale autorilor clasici…Atras de anunţul pompos al d-lui Decher că va executa *Carnavalul de Veneţia* de renumitul maestru Paganini, am mers la teatru unde d-l Decher se hotărîse a arăta întinsele sale cunoştinţi în muzică. Dar, tristă iluziune! D. Decher a interpretat pe celebrul Paganini cu totul altfeliu de cum cei cunoscători de muzică îl interpretează. Introducţiunea n-a fost deloc executată, desigur că s-a găsit într-o imposibilitate [de a o executa]. În locul introducerii a făcut un acord "loco": unde d-sa în loc de în „la major" a cîntat (sigur din neştiinţă) în „la minor" pe cînd quartetul [care-l acompania] cînta în „la major"…. Aceasta, însă, nu trebuie să pună în mirare pe nimeni căci d-l Decher nici o singură colecţie de hore, intitulată *Nuntă Ţărănească* de d. (Louis – n.n.) Wiest n-a putut s-o execute fără greşeli. Lumea cunoscătoare de muzică (subl.n.) a fost indignată cu drept cuvînt şi nu s-a putut reţine a nu-l fluiera"[171].

Pe toată perioada verii anului 1881 *Voacea Botoşanilor* a publicat mai multe articole critice despre grădina publică *Belvedere* şi teatrul de aici „care lasă mult de dorit" din cauza „personalului care nu întruneşte condiţiunile cerute" şi „reaua alcătuire în bucăţile teatrale". Cu toate că grădina a costat bugetul primăriei 50000 de lei pentru amenajări, aceasta în loc să devină un loc de distracţie pentru botoşăneni, a devenit un obiect de speculă pentru societatea ce a luat-o în arendă.

În urma acestor critici, experesie a nemulţumirilor publicului ce făcuseră ca în ultimul timp grădina să fie aşa de puţin vizitată încît nici cheltuelile serale nu erau acoperite, impresariatul trupei de teatru român de aici a fost încredinţat lui Gherman Popescu, o persoană deja cunoscută botoşănenilor din anii trecuţi.

„De la venirea d-lui Popescu – relatează gazeta – observăm că se pun toate silinţele pentru a se mulţumi publicul. Aflăm că piesele originale cele mai favorite publicului s-au pus în repetiţiune, pe cînd pînă acum nu [se] reprezentau decît nişte piese monotone, în mare parte traducţiuni defectoase şi rău executate. Sperăm că d-na directoare, luînd în consideraţiune dorinţele unanime, va căuta, cel puţin de-acum înainte, să nu producă nemulţumiri ci să facă din grădina *Belvedere* un loc de petrecere şi, desigur, încurajarea publicului nu va lipsi"[172].

Cine era directoarea trupei, ce actori făceau parte din această trupă, cîte spectacole a dat, în ce perioadă şi cu ce repertoriu, nu se ştie.

*

* *

[171] Ibidem., Anul II, Nr.1 din 31 mai 1881

[172] Ibidem., Anul II, Nr. 4 din 21 iunie, Nr. 5 din 28 iunie şi Nr. 11 din 9 august 1881.

www.cimec.ro

Stagiunea de iarnă 1881-1882 a stat sub semnul provizoratului şi al incertitudinii.

Încă din 13 septembrie, este publicată ştirea că „d-nul D. Gullea[*] şi d-şoara Iulia Nag[**] au arendat sala teatrului din urbea noastră şi au plecat la Bucureşti spre a se angaja o trupă pentru stagiunea de iarnă a anului curent. Să sperăm că teatrul de iarnă ne va încînta mai mult decît teatrul de vară din grădina *Belvedere*"[173].

Demersul la Bucureşti a fost fructuos, cei doi reuşind să angajeze trupa lui M. Pascaly care a deschis stagiunea la Botoşani în 11 octombrie 1881 cu piesa *Veneţiana sau Călăul secret*, dramă în 5 acte şi 3 tablouri[174].

Referitor la eveniment „Voacea Botoşanilor" scrie următoarele:

„Duminică 11 octombrie s-a deschis stagiunea teatrală a anului curent. S-a jucat pentru prima oară piesa *Veneţiana sau Călăul secret*. Unele din roluri au fost bine executate, drama a făcut destulă impresiune asupra publicului. Miercuri s-a jucat opereta naţională *Rotarul* care într-adevăr a reuşit, căci complexul ei ne prezintă un tablou de la 1821 plin de interes… Mîine Duminică se va juca *Învierea Babei Hîrcii* de d-nul Pascaly …"[175]

O cronică mai amplă, din care cunoaştem şi numele cîtorva actori care făceau parte din această trupă, în frunte cu M. Pascaly, precum şi alte piese din repertoriu, publică gazeta în următoarea săptămînă:

„Joi 22 Octombrie curent s-a representat pentru prima oară piesa: *Cerşetorii în haine negre* dramă în 7 acte tradusă de dl. M. Pascaly.

Această piesă a avut destul succes pe scena teatrului nostru. Multe din roluri au fost prea bine executate. În primul rînd vom mentiona pe d-nii Pascaly si Angelescu care au ştiut a interpreta într-un mod aşa de natural rolurile lor că stoarseră numeroase aplauze ale publicului.

Dna Negrescu în rolul ei de mumă şi d-na Angelescu în rolul de fiică au fost destul de bine.

Pentru a nu ne-ntinde asupra amănunţimelor esecuţiunei şi asupra meritelor autorului şi a traducţiunei vom releva numai că în cîteva locuri drama nu era destul de esplicită şi alte părţi nu se înfăţoşau spectatorului în mod natural.

---

[*] Este acelaşi impresar Dimit. Gullea care în decembrie 1880 a adus la Botoşani o trupă franceză de operete.

[**] Să fie oare directoarea trupei de la teatrul din grădina Belvedere?

[173] Ibidem., Anul II, Nr. 16 din 13 septembrie 1881.

[174] Ibidem., Anul II, nr. 20 din 11 octombrie 1881.

[175] Ibidem., Anul II, Nr. 21 din 18 octombrie 1881

www.cimec.ro

Traducțiunea dramei afară de cîteva părți e bună şi e lipsită de neologisme şi cuvinte streine ce le vedem în cea mai mare parte din piesele traduse…

Piesa de Joi ne-a dovedit că actorii pot sa ne procure o distracțiune şi dacă publicul nu i-a încurajat până acum, pentru viitor sperăm că vor da concurs pentru a putea continua cu acelaş succes representațiele începute.

Astazi Sâmbăta se va juca frumoasă piesă de d. Grădişteanu intitulată *REVISORUL GENERAL*, iar mâne se va representa *VICLEIMUL*, revistă umoristică de d. Rosseti."[176]

Desigur că autoritățile botoşănene au fost mulțumite de trupa adusă de D. Gullea căci la 2 noiembrie 1881 Consiliul Comunal Botoşani a hotărât să-i acorde o subvenție de 2.000 lei[177].

O informație care s-a dovedit ulterior a fi falsă a făcut ca „Voacea Botoşanilor" să publice ştirea că Fany Tardini va veni în luna Decembrie la Botoşani şi va da 20 de reprezentații[178].

Aceeaşi gazetă îşi anunță cititorii că duminică, 13 decembrie, Societatea de binefacere din Botoşani va da un concert în sala Şcolii Marchian după un program care cuprindea bucăți vocale şi instrumentale de Bizet, Weber, Cavadia, Therschak, Musset, Schubert ş.a, cu concursul mai multor doamne şi domnişoare din famiile Goilav, Manea, Caimacam, Holban şi al D-lui Al.Saint-Georges, la flaut[179].

În urma incendiului catastrofal de la începutul lunii decembrie 1881 care a mistuit celebrul „Ring-Theater" din Viena, provocând moartea a peste 1.000 persoane, o comisie de specialişti a închis edificiul teatral din Botoşani propunând mai multe îmbunătățiri pentru a nu se periclita şi aici viața oamenilor din cauza defectuozității construcției. Cum aceste reperații necesitau mari transformări şi mulți bani, teatrul a stat închis aproape tot anul.

Comentînd acest fapt *Voacea Botoşanilor* arată critic cum "în schimbul teatrului am primit, însă, o nouă specie de artişti, necunoscuți încă la noi, aşa numitul Cafe chantant ai cărui artişti sunt departe de a insufla moralitate spectatorilor, căci pe lîngă că şansonetele se produc în limba nemțească şi ungurească, apoi sunt dintre acele ce coprind aluziuni din cele mai necuviincioase şi lezează oarecum moralitatea publică. Ar

[176] Ibidem; Anul II, Nr. 22 din 25 octombrie 1881
[177] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 41/1881, f. 296
[178] "Voacea Botoşanilor", Anul II, Nr. 28 din 6 decembrie 1881 şi nr. 29 din 13 decembrie 1881
[179] Ibidem., Anul II, Nr. 29 din 13 decembrie 1881

www.cimec.ro

trebui ca să se exercite o supraveghere asupra unor asemenea localuri şi botoşănenii să se mîngîie cu speranţa că, cu apropierea noului sezon, vor găsi distracţiuni şi se vor bucura de deliciile primăverii"[180].

Localul teatrului fiind închis se simţea nevoia încă a unei alte locaţii de distracţie pe lîngă grădina *Belvedere*. Astfel, că în ultima decadă a lunii aprilie 1882 se deschide o altă grădină publică – grădina Petrino, în partea estică a oraşului. Anunţînd evenimentul, *Voacea Botoşanilor* face o prezentare – reclamă a acesteia:

„Situaţiunea romantică a locului şi arangiamentul estetic şi plin de gust oferă ochiului cea mai frumoasă privelişte. Într-adevăr nimic nu lipseşte pentru a putea compara această grădină cu un adevărat Paradis: alei frumoase, boschete, lac, bufet, restaurant, băi calde şi reci etc. etc. sunt puse la dispoziţiunea publicului. Muzica regimentului XVI de dorobanţi sub conducerea şefului ei dl. Carol Decker, absolvent al conservatorului din Bucureşti, distrează publicul cu cele mai frumoase arii de două ori pe zi. Adăugînd şi apele minerale al căror efect salutar s-a recunoscut de analizele ce li s-au făcut în ţară şi străinătate, putem susţine că acest loc de amuzament e unic în felul lui şi trebuie să fim veseli că vom putea petrece vara aceasta cu mult mai bine decît în cea trecută.

Antreprenorul acestei grădini, Dl. Lazăr Lazarini n-a cruţat nici bani nici osteneala pentru a putea procura Botoşănenilor o distracţiune aşa de plăcută şi după informaţiunile ce le avem, dânsul e în tratare cu artiştii români cunoscuţi şi simpatici publicului nostru, care în curând vor începe un şir de reprezentaţiuni plăcute şi variate (subl.n.).

Anunţînd cu plăcere deschiderea acestei grădini îndemnăm pe public a o vizita spre a se convinge de adevăr."[181]

Peste o lună, aceeaşi gazetă confirmă prezenţa la Botoşani a două trupe de teatru: „Dacă odinioară eram fără distracţiune, astăzi oraşul abundă în localuri pentru petrecere. Grădinele *Petrino* şi *Vîrnav* (denumirea veche a grădinii Belvedere – n.n.) dispută cu drept cuvînt favoarea publicului. La *Petrino* trupa română sub conducerea d-lui P.S Alexandrescu; la *Vîrnav* trupa dirijată de d-l Popescu, cunoscut deja publicului botoşănean, delectează publicul cu comedioare mici, variate dar plăcute, care, deşi vechi, au însă farmecul lor. Nu vom intra în ample detalii pentru analizarea pieselor. Vom adăuga numai că toţi (actorii – n.n.) îşi dau silinţa pentru a satisface publicul şi prin urmare ar merita încurajare"[182].

[180] Ibidem., Anul II, Nr. 34 din 17 ianuarie 1882
[181] Ibidem., Anul II, Nr. 48 din 25 aprilie 1882
[182] Ibidem., Anul III, Nr. 1 din 30 mai 1882

www.cimec.ro

La începutul lunii iunie 1882 personalul trupei dramatice condusă de G. Popescu a fost completat cu 4 persoane: „d-na Mariţa Negru, veche artistă, d-ra Aristiţa Leon, cunoscută botoşănenilor de la teatrul din grădina Ipser*, d-l Constantinescu şi d-l Dobrovici”[183].

Reprezentaţiile teatrale date în cele două grădini: Vîrnav şi Petrino au continuat în întreaga lună iunie deşi timpul nu prea a favorizat pe actori. Concurenţa era mare şi din această cauză fiecare dintre antreprenori căuta noi mijloace de a atrage un număr cît mai mare de spectatori. La grădina *Petrino* antreprenorul Lazarini a angajat mai întîi o trupă de gimnaşti, apoi un ventriloc şi un prestidigitator care au amăgit lumea cu „cîteva boscării din cele mai ordinare, cu cîteva glume nesărate etc. ... Singură trupa română [de teatru] sub conducerea d-lui P.S.Alexandrescu a captat favoarea publicului ... La grădina Vîrnav ... d-nul Popescu nu rămîne mai prejos în silinţele ce-şi dă în a satisface publicul, aducînd artişti noi”[184].

La 25 iulie 1882 este anunţată ştirea că antreprenorul grădinii Petrino, Lazăr Lazarini, a oferit în scop de binefacere pentru fondul Societăţii femeilor române, o jumătate din încasările unei reprezentaţii dată de trupa de teatru a grădinii[185].

Pentru ziua de 1 august sunt anunţate de 2 reprezentaţii: una la grădina Petrino cu piesa *Moartea căpitanului Valter Mărăcineanu sau Predarea lui Osman Paşa* melodramă în 5 acte de Pantazi Ghica şi a doua la grădina Vîrnav cu piesa *Păstorul din munţi* dată în beneficiul bibliotecii publice din Botoşani.

Interesantă este intervenţia prin gazetă a directorului trupei de la grădina Petrino prin care reclamă că toţi agenţii poliţieneşti distribuie bilete teatrale pe care le plasează sub numele trupei de la acea grădină, fără ca el să fi apelat la concursul autorităţilor. Reclamaţia o face numai pentru a evita confuzia ce se face la controlul teatrului său unde necontenit se prezintă persoane cu bilete de la grădina *Vârnav* cumpărate sub numele de grădina *Petrino*[186].

Din trupa lui P.S.Alexandrescu de la Petrino a făcut parte şi renumitul Aron Leon Bobescu, în beneficiul căruia, la 22 august în 1882, s-a jucat

---

* Este prima şi singura menţiune că la grădina Ipser din Calea Naţională, la intrarea in Botoşani dinspre Iaşi ar fi jucat o trupă de teatru românesc.

[183] Ibidem, Anul III, Nr. 2 din 6 iunie 1882

[184] Ibidem, Anul III, Nr. 5 din 27 iunie 1882 şi Nr. 6 din 4 iulie 1882

[185] Ibidem., Anul III, Nr. 9 din 25 iulie 1882

[186] Ibidem., Anul III, Nr. 10 din 1 august 1882

www.cimec.ro

Țăranul ministru sau Dreptatea e-n popor, melodramă istorică națională în 5 acte de Teodor Codrescu[187].

Odată cu sosirea anotimpului rece au încetat şi reprezentațiile teatrale în cele două grădini publice, Botoşanii intrând într-o adevărată criză din acest punct de vedere, fapt subliniat şi de „Voacea Botoşanilor": „Actualmente oraşul nostru este lipsit de orice distracțiune. Deşi teatrul s-a reparat în condițiile cerute de consiliul comunal, totuşi uşile sale stau încă închise prin lipsa oricărei trupe."[188]

Într-adevăr, în urma cererilor proprietarului localului de teatru, Damian Soroceanu, de a i se autoriza deschiderea lui, fiind terminate reparațiile necesare prescrise, lucru constatat şi de inginerul şef şi de arhitectul comunal „care au asigurat că acest local întruneşte condițiunile trebuitoare pentru siguranța publică", Consiliul Comunal Botoşani, abia în şedința din 12 noiembrie 1882, dă autorizație proprietarului pentru deschiderea şi funcționarea teatrului[189].

Din păcate nu s-a discutat şi nu s-a votat şi vreo subvenție cu care să se poată aduce o trupă stabilă care să poată susține o întreagă stagiune. Constatând din nou lipsa oricărui soi de distracție şi divertisment public, gazetarul *Vocii Botoşanilor* conchide cu ironie „Deşi teatrului i s-a făcut o reparațiune cu totul radicală, deşi lipsa totală a unei trupe de teatru permanentă e de toți simțită, totuşi nimic nu ne autori[zea]ză a spera că această monotonie generală, această viață patriarhală va înceta curând căci…nimic se vede, nimic s-aude."[190]

Totuşi, acelaşi gazetar, arată. că „ monotonia generală a fost întreruptă de un concert dat de o distinsă pianistă, d-ra Marie Narice cu prețiosul concurs al d-lui cavaler P. Benotti, profesor al Conservatorului din Iaşi".

Concertul a avut loc joi 12 noiembrie în salonul casei d-lui C. Bobeycă. După ce admiră arta interpretativă a celor doi artişti care au fost aplaudați copios de „favoriții soartei", adică de publicul ales, însă restrîns la număr, autorul încheie anunțînd că „la cererea generală, d-na Narice cu concursul D-lui cavaler Benotti au consimțit a da mîine, Duminică, (15 noiembrie – n.n), în localul teatrului, al doilea şi ultimul concert cu un program nou şi ales".

Aceasta a fost ultima manifestare artistică a anului 1882 la Botoşani.

---

[187] Ibidem, Anul III, Nr. 13 din 22 august 1882
[188] Ibidem, Anul III, Nr.24 din 7 noiembrie 1882
[189] D.J.A.N Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 14 / 1882, f.268
[190] "Voacea Botoşanilor ", Anul III, Nr. 25 din 14 noiembrie 1882

www.cimec.ro

*

* *

Lipsind din fondul Primăriei Botoşani dosarul cu autorizaţii pentru spectacole, pe anul 1883, precum şi majoritatea numerelor singurei publicaţii ce apărea în acest an la Botoşani, nu sunt decît foarte puţine date privitoare la activitatea teatral - muzicală pe acest an.

O primă ştire, datînd din 6 februarie 1883 este anunţul că „Artistul I. LUPESCU şi-a propus a da 3 reprezentaţiuni în oraşul nostru. Se vor reprezenta mai multe comedii. Primul spectacol va avea loc Marţi 8 Februarie curent". Anunţarea preţului locurilor ne arată că teatrul restaurat avea o galerie, două rînduri de loji, două staluri şi parter. În ordinea descrescătoare acestea costau: loja de jos – 12 franci (sau lei – n.n.), loja de sus – 8 franci, stal I – 3 franci, stal II – 2 franci, parter – 1,5 franci, galeria – 75 bani[191].

La 20 februarie "reprezentaţiunile ce d-nul Lupescu şi-a propus a da în oraşul nostru, urmează. Comediile sunt destul de vesele şi mica trupă îşi dă silinţa a satisface, după putinţă, publicul care la ultima reprezentaţiune a fost destul de bine reprezentat.

Astăzi duminică, se vor juca mai multe piese"[192]. Nu se spune care sunt aceste piese şi nici actorii interpreţi însă între aceştia, în mod sigur, a fost şi soţia lui I. Lupescu, Adelina.

La 6 martie 1883 sunt date şi ştiri despre spectacolele a 3 trupe străine[193]:

1. O trupă israelită care dădea reprezentaţii de cîtăva vreme continua a atrage multă lume „mai cu seamă din cauza corului excelent şi a şansonetelor bine executate. După spuse ar fi cea mai bună trupă israelită din cîte au vizitat Botoşanii".

2. „Trupa germană a teatrului comunal din Cernăuţi s-a decis a da în oraşul nostru numai trei reprezentaţiuni. Se va juca Duminică, 6 Martie: *IHR CORPORAL*, comedie cu cîntece în 3 acte".

3. „În curînd va sosi trupa de operete franceze din Iaşi".

Dacă despre primele două trupe nu se ştie nimic în plus, despre cea de a treia sunt mai multe informaţii care arată că pe la sfîrşitul lunii ianuarie 1883 a sosit la Iaşi, înapoindu-se din Rusia, o trupă franceză de comedii, drame şi operete.

În fruntea ansamblului se afla un actor ce s-a bucurat de popularitate, pe nume Taillefer, simpatic, ideal interpret al vodevilului

[191] Ibidem., Anul III, Nr. 37 din 6 februarie 1883
[192] Ibidem., Anul III, Nr. 39 din 20 februarie 1883
[193] Ibidem., Anul III, Nr. 41 din 6 martie 1883

www.cimec.ro

francez. Formaţia se oprise la Iaşi cu gîndul să dea cîteva reprezentaţii, dar de la primul spectacol succesul a fost atît de mare, încît reprezentaţiile s-au întins pînă în primăvară.

Din trupă făceau parte următorii artişti: D-nii Sainti, Galby, Coste, Riquier, Lagrange, Lecourt, Gobereau, D-nele Siminne, Taillefer, Luigini şi D-şoara Luise Legarde.

În operetă s-au distins d-na Taillefer care a răpit admiraţia tuturor spectatorilor prin melodioasa sa voce. La fel şi baritonul Gobereau care avea un joc de scenă minunat şi o voce plăcută. S-au distins de asemenea şi Riquier, un adevărat comic, precum şi d-şoara Legarde şi d-l Lagrange.

Repertoriul foarte bogat şi variat a constat în piese, opere şi operete de 3, 4 şi chiar 5 acte şi, rareori în vodeviluri într-un act, toate de autori francezi.

Între 31 ianuarie şi aproximativ 22 martie 1883 compania lui Taillefer a dat în capitala Moldovei 21 de reprezentaţii, după care a venit la Botoşani, unde ajunsese vestea „succesului" de la Iaşi.

La Botoşani, după mai multe reprezentaţii, Taillefer – nu se ştie din ce motive – a desfăcut trupa şi s-a întors în Iaşi cu soţia sa şi cu vreo trei artişti cu care a mai dat o reprezentaţie de adio[194].

Deşi cu siguranţă în tot intervalul aprilie – decembrie 1883 în sala teatrului şi pe scenele grădinilor publice din Botoşani au avut loc concerte şi spectacole teatrale, din motivele arătate mai sus, nu putem confirma acest lucru.

*

* *

Nici în stagiunea 1883 -1884 Primăria Botoşani nu a reuşit să angajeze o trupă stabilă la teatrul din oraş, totuşi inaugurarea, deşi tîrzie, a fost făcută de o trupă de mare valoare.

Anunţul venirii acestei trupe este cu atît mai valoros cu cît ne prezintă componenţa trupei şi repertoriul acesteia:

„Credem a face plăcere tuturor, anunţînd ştirea că renumitul artist Gr. Manolescu, ce a debutat cu atîta succes în Teatrul *Dacia* din Bucureşti, s-a decis în fine a vizita oraşul nostru dîndu-ne ocaziunea a-l admira şi noi, chiar în primele zile ale lunii ianuarie.

Trupa reprezintă un frumos buchet şi putem prevedea succesul, menţionînd că se compune din următoarele persoane:
D-nele: Ana Popescu, Maria Petrescu, Elena Negrescu, Elisa Orloff, Iosefina Reittmann, Victoria Cristescu etc.

[194] T.T.Burada, op. cit., p 615 – 616, în care se dă pe larg şi repertoriul trupei; Ioan Massoff, op. cit., p. 477 în care este prezentat mai succint repertoriul trupei Taillefer.

www.cimec.ro

D-nii: Gr. Manolescu, Costică Petrescu, Anestin, Hagiescu, St. Mântuleanu, P. Ionescu, B. Theodorescu, M. Chiriachid etc. etc.

Repertoriu de elită: *Doi Sergenți, Moartea civilă, Dama cu Camelii, Regina Margot, Idiotul, Catherina Hovard, Însurătoarea ori foc, Orfelinele, Mutul, Dramele Parisului* etc. etc.

Sperăm că publicul avînd ocaziunea a se convinge de meritele artiştilor, li va da tot concursul.[195]"

Grigore Manolescu şi trupa sa n-au sosit la Botoşani chiar la începutul lunii, ci abia la 21 ianuarie 1884, zi în care depune şi cererea către primărie pentru a i se elibera cuvenita autorizație spre „a da o serie de reprezentații teatrale în sala Teatrului după programul publicat deja"(subl.n.). În aceeași zi s-a eliberat autorizația, fără a i se percepe marelui artist vreo taxă[196].

La rubrica DISTRACȚIUNI *Voacea Botoşanilor* anunță evenimentul astfel: „Trupa d-lui Gr. A. Manolescu, aşteptată cu atîta dor, (subl. n.) a sosit în fine. Prima representațiune va avea loc Duminică, 22 ianuarie. Se va juca piesa *Catherina Howard*, dramă în 5 acte şi 8 tablouri, de A. Dumas, tradusă de d-nul Manolescu[*].

Aflăm că lojele de jos sunt toate ocupate."[197]

Păcat că nici un exemplar din acel "program publicat deja", pomenit în cererea lui Grigore Manolescu nu s-a păstrat, astfel că nu se ştie cîte spectacole a dat această trupă la Botoşani şi cu ce piese din repertoriu.

Oricum, altă trupă românească de teatru nu a mai venit în Botoşani în stagiunea de iarnă 1883 -1884.

În schimb, scena teatrului, pînă la venirea sezonului cald a fost ocupată de o trupă de limbă idiş ai cărei directori, la 13 februarie 1884, obțin autorizația de a da un şir de reprezentații teatrale în schimbul unei taxe de 10 lei pe fiecare seară. Repertoriul acestei trupe, anexat cererei, cuprindea următoarele: *Sulamita* – operetă; *Ben Israel* – operetă; *Almasado* – operetă; *Revizorul* – operetă; *Femeea cochetă* – comedie; *Debora* – dramă cu cîntece; *Văduva* – dramă; *Fermecătoarea* – Comedie; *Barcohba* – operetă istorică; *Orfanii* – dramă cu cîntece; *Ebreica* – dramă şi *Uril Acosta* – dramă cu cîntece[198].

---

[195] "Voacea Botoşanilor", Anul IV, Nr. 52 din 28/XII 1883

[196] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Botoşani, dosar 28/1884, f. 3

[*] Grigore Manolescu a interpretat, probabil ca şi în anii trecuți, rolul regelui Enric al III–lea. (Vezi T.T.Burada, op. cit., p. 564)

[197] "Voacea Botoşanilor Anul V, Nr. 4 din 22 ianuarie 1884

[198] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 28/1884, f 12 şi 37

www.cimec.ro

Un anunț-reclamă îi informa pe botoşăneni că abia la 26 februarie "RENUMITA TRUPĂ ISRAELITĂ *A. GOLDFADEN*, dirijată de d-nii MOGULESCU ŞI FINKEL care a avut cel mai mare succes în teatrele din Bucureşti şi Craiova, a sosit în acest oraş şi va da o serie de reprezentații în sala Teatrului. Prețurile locurilor: Loja de jos – 12 fr., Loja de sus – 10 fr., Stal – 3 fr., Parter – 2 fr., Galeria – 1 fr."[199]

Zeilig Mogulescu a intrat în formația teatrală a lui Avram Goldfaden îndată după 1877 şi provenea din rîndurile cîntăreților din sinagogi[200]. Fiind destul de talentat, a devenit el însuşi conducător de trupă, cunoscut şi apreciat, în special de publicul evreiesc şi nu numai, dînd spectacole în februarie 1882 „în salonul din fundul hotelului *Victoria* din Iaşi"[201].

Deşi costul biletelor de intrare era destul de ridicat, trupa israelită a înregistrat la Botoşani un succes deosebit la public, mai ales cu opereta *Sulamita* de Goldfaden pe care, la cererea generală, a jucat-o a doua oară la 11 martie 1884[202] ajungîndu-se la o a cincea reprezentație în ziua de 22 aprilie[203].

Se pare că această operetă a stîrnit agitații – nu ştim din partea cui – fapt care a determinat retragerea autorizației, din partea primăriei, de a mai da spectacole. Cînd s-a anunțat a cincea reprezentație perceptorul Oraşului Botoşani face raport către primar, în aceeaşi zi de 22 aprilie arătînd că:

„După dispoziținea luată de Dv. s-a oprit jocul Teatrului Evreesc, luîndu-se de la Director şi autorizațiunea ce o păstra.

Astăzi se vede afişat pe toate stradadele că vor juca în astă seară piesa *Sulamita*.

Supuindu-vă aceasta în cunoştință, vă rog cu respect să binevoiți a ordona de a se mijloci Poliției oprirea jocului Teatrului Evreesc, cu desăvîrşire; dacă, însă, veți binevroi a permite jocul, să puneți obligațiune Directorilor a plăti la cassa comunala lei 40 pentru fiecare representație, căci vă asigur că aceşti artişti atrag lumea şi profită de un mare beneficiu" (subl. n.).

În rezoluția pusă în aceeaşi zi pe acest raport primarul subliniază că deşi s-a interzis cu totul de a se mai juca piesa care zilele trecute a provocat agitații, totuşi a dat permisiune ca săptămâna viitoare să se mai

[199] "Voacea Botoşanilor", Anul V, Nr. 9 şi 10 din 26 februarie şi respectiv, 10 martie 1884.
[200] Istoria teatrului în România. II", p 99
[201] Ioan Massoff, op. cit., p. 472 – 473.
[202] "Voacea Botoşanilor", Anul V, Nr. 11 din martie 1884
[203] Ibidem., Anul V, Nr. 17 din 22 aprilie 1884

www.cimec.ro

dea trei reprezentaţii. Poliţaiul oraşului va trebui să observe ca: actorii evrei să fie cuviincioşi, piesele ce se vor juca să nu mai provoace agitaţiuni şi el [poliţaiul] - să menţină ordinea şi buna regulă în teatru. D-l perceptor este autorizat a încasa o taxă de 30 franci de fiecare reprezentaţie[204].

Cele 3 spectacole cu piesa *SULAMITA* au fost jucate în serile de 22, 25 şi 28 aprilie dar, aşa cum reiese dintr-un alt raport al Perceptorului Oraşului Botoşani, actorii evrei au mai obţinut o aprobare din partea primarului de a juca această operetă şi în seara de 30 aprilie[205], după care au părăsit Botoşanii, încheindu-se altfel, stagiunea de iarnă din sala teatrului.

Venind timpul călduros activitatea teatrală s-a mutat în cele două grădini publice.

Începutul îl face actorul Mihai Arceleanu care, la 8 mai 1884, solicită primarului de Botoşani autorizaţia de a da o serie de 30 reprezentaţii în grădina *Belvedere* „zicând D-voastră preţul şi condiţiunile atât pentru grădină cât şi pentru bufet." Păcat că „programul de personal şi de repertoriu anexat la cerere" lipseşte din dosar. Interesante sunt condiţiile de acordare a autorizaţiei care precizează: „văzînd cererea prezentată şi apreciind, dispunem: se va acorda autorizaţiunea cerută sub următoarele condiţii: zilele de Duminici şi Joi sunt reservate publicului, iar celelalte zile se permite a da reprezentaţiuni teatrale. Totodată Direcţia (teatrului – n.n.), în zilele de reprezentaţii pînă la orele patru după amiază, va lăsa liberă grădina publicului. Iar în serile de reprezentaţii iluminarisirea grădinii şi a teatrului priveşte pe direcţiunea teatrului. Teatru[l], mobilierul, decoruri cum şi mobilierul grădinii se va da în starea cum le găsim, rămânând ca Direcţia să-şi facă orice îmbunătăţiri de care va avea necesitate în contul său. Pentru fiecare sară (de spectacol – n.n.) se fixează suma de optsprezece lei noi plătită pentru fiecare două seri, anticipând-o. Această sumă se consideră după cum urmează: 5 lei pentru fiecare sară, taxa pentru representaţii, iar treisprezece lei [chiria] pentru teatru şi bufet.

D-l perceptore este însărcinat a primi taxele pe tot timpul cât va da representaţii."[206]

M. Arceleanu era un artist cunoscut în epocă făcînd parte din actorii vîrstei de aur a teatrului moldovenesc, demn urmaş al şcolii

[204] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 28/ 1884, f. 34
[205] Ibidem., f. 40
[206] Ibidem., f 43 - 44

www.cimec.ro

moldoveneşti de comedie ilustrată de Millo, Luchian, Bălănescu, ş.a.[207] Încă de la înfiinţarea Societăţii Dramatice a Teatrului Naţional din Iaşi în 1879, M. Arceleanu a fost ales membru societar, specialitatea lui fiind aceea de „prim comic". A interpretat, printre multe alte roluri şi pe cele ale lui Jupîn Dumitrache din *O noapte furtunoasă* (în premiera din 1882 de la Iaşi) şi Trahanache din *O scrisoare pierdută* (în premiera din 1884 la Iaşi)[208].

La sfîrşitul stagiunii de iarnă 1883 – 1884, o parte din actorii Teatrului Naţional din Iaşi, asociindu-se au format o trupă mai mică ce a jucat toată vara lui 1884 într-un teatru de vară din Vaslui[209].

M. Arceleanu cu alţi artişti ieşeni au format o altă trupă solicitînd, cum s-a văzut mai sus, autorizaţia pentru 30 de spectacole la Botoşani.

Probabil că prima reprezentaţie a avut loc pe 22 sau 23 mai căci altfel, dacă ar fi fost mai devreme, nu ar fi explicabil dece perceptorul Oraşului Botoşani să raporteze primarului abia la 24 mai că "se dă teatru la Grădina Primăriei (*Belvedere*) şi Petrino" şi roagă să i se anunţe şi lui „dacă este a se lua vreo taxă". Rezoluţia pusă pe raport arată că perceptorul, după două săptămîni, uitase de cererea lui M. Arceleanu şi rezoluţia pusă pe aceasta: „Se va urma conform încheierii pusă pe suplica cu care să cere autorizaţia"[210].

În ce priveşte grădina Petrino merită a fi menţionat anunţul din 11 martie 1884 referitor la încheierea sau vînzarea acesteia, publicat de proprietară în gazeta locală, pentru că prezintă mai multe informaţii despre mărimea şi amenajarea ei: „Grădina numită *Petrino* din oraşul Botoşani cuprinzînd: case cu 8 odăi, atenanse, grajd, şură, toate bune de cărămidă, curte spaţioasă, grădina aranjată cu teatru de vară şi bufet (subl.n.), peste 1000 pomi roditori, vie şi osebit ca 5 fălci (circa 7 ha – n.n.) de arătură, iaz cu peşte, ape minerale şi 5 cabine de feredee (băi – n.n.), se dă în arendă sau se vinde de veci. Doritorii se pot adresa la d-na Maria Petrino, şezătoare chiar în locul grădinei"[211].

Negăsind amatori de a închiria sau cumpăra, Maria Petrino, obligată să-şi administreze singură grădina, solicită, la 23 mai 1884, Primăriei Botoşani autorizaţia de a putea da în grădina ei reprezentaţii teatrale cu trupe româneşti şi israelite. În rezoluţia pusă pe cerere, ca şi în ordinul către perceptorul oraşului, primarul spune: "Se va da autorizaţia.

[207] "Istoria teatrului în România. II", p.376
[208] Ioan Massoff, op. cit., p. 463, 468, 474 şi 485
[209] T.T. Burada, op. cit., p. 623
[210] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 28/1884, f. 48
[211] "Voacea Botoşanilor", Anul V, Nr. 11 din 11 martie 1884

www.cimec.ro

Pentru reprezentaţii teatrale româneşti nu se va lua taxa (subl.n.), iar pentru cele israelite, cîte zece lei de fiecare reprezentaţie”[212].

Nu se ştie dacă la grădina *Petrino* începînd cu 22 – 23 mai 1884 a jucat una şi aceeaşi trupă în tot sezonul călduros. Cert este că pentru data de sîmbătă 16 iunie a fost anunţată reprezentaţia ce va fi dată de trupa israelită condusă de artiştii Bergman şi Segalescu cu *o dramă senzaţională* maghiară „cu cîntece, dansuri originale maghiare, focuri bengale, unguri, unguroaice, antisemiţi, semiţi, plutaşi, cadavre, imaginaţiuni, fantezii, inchiziţiuni, protocoale, victime îngropate, arestaţi, panduri, martori, membri, jurnalişti, bărbaţi, femei, fete, copii şi popor etc. etc. etc. toate cu costume şi decoruri noi”.

Senzaţionalul dramei nu consta numai în subiect ci, mai ales, în faptul că cele 7 acte şi 29 de tablouri durau nu mai puţin de 12 ore, ceea ce făcea ca să fie serios întrebuinţate toate forţele fizice şi intelectuale ale trupei. De asemenea era neobişnuită şi eliminarea perinilor şi a saltelelor din program. Cît priveşte „d-ale mîncării, se pretinde că s-a comandat o cantitate enormă de covrigi, apă fiind suficientă în bazinul grădinei”.

Trupa a jucat această piesă cu mult succes la Piatra-Neamţ înainte de a veni la Botoşani, spune anunţul.

Din păcate, „o ploaie torenţială a zădărnicit pentru astăzi executarea acestei piese variate şi desigur direcţiunea va avea grijă a anunţa prin afişe noi pe cînd s-a amînat spectacolul”. Şi sunt încă oameni ce susţin că teatrul israelit n-a făcut progrese?! ...Aferim!”, încheie maliţios autorul înserării anunţului în gazetă.[213]

Foarte mari succese înregistra şi la Botoşani trupa israelită de la grădina Petrino, fapt ce a atras atenţia perceptorului orăşenesc care raportează primarului la 7 iulie că aceasta încasează cîte 700 – 1000 de franci de reprezentaţie, în timp ce taxa de 10 franci pe seară este prea mică în raport cu cîştigul. De aceea solicită primarului să ridice taxa la cota maximă legală de 30 de franci, lucru aprobat prin rezoluţia pusă pe raport[214].

Cu toată mărirea de taxă, trupa israelită a continuat cu succes reprezentaţiile fapt dovedit de cererea directorului I. Bergman, din 16 august 1884, prin care solicită primăriei autorizaţia de a se muta, din cauza timpului nefavorabil, din grădină în sala teatrului Petrache Cristea

[212] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 28/ 1884, f. 47
[213] “Voacea Botoşanilor”, Anul V, Nr. 25 din 17 iunie 1884
[214] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 28/1884, f. 54

www.cimec.ro

pentru a continua seria spectacolelor, cerere aprobată cu condiția de a plăti aceeaşi taxă de 30 lei[215].

La 5 septembrie 1884 revine la Botoşani trupa israelită "Goldfaden", care jucase cu succes aici până în primăvară, şi ai cărei aceiaşi directori Mogulescu şi Finkel „voind a da un şir de reprezentații de operete şi vodevile în sala Teatrului", cer a li se elibera cuvenita autorizație. Li se aprobă pentru o taxă de 15 lei de fiecare reprezentație[216].

La sfîrşitul primăverii 1884 botoşănenii au avut ocazia de a viziona pentru prima dată mai multe spectacole de teatru de păpuşi. În anunțul – reclamă publicat în *Voacea Botoşanilor* din 29 aprilie 1884 se arată că "Teatrul de Fantoches (păpuşi) al d-lui Thomas Holden, care a dobîndit un renume universal, va sosi în oraşul nostru pentru a da 7 reprezentațiuni succesive. Prima reprezentație va avea loc miercuri, 2 mai, în sala Teatrului.

Ziarele din Bucureşti şi Iaşi, unde d-nul Holden a debutat, sunt unanime a recunoasce meritele sale... "Zimbrul" din Iaşi face următoarea dare de seamă: "Fantoşele d-lui Thomas Holden formează de cîteva zile admirațiunea publicului ieşean. În adevăr, văzînd cineva cum se mişcă aceste fantoşe, de multe ori ajunge a se întreba dacă sunt fantoşe sau ființe vii.

Afară de aceasta, teatrul d-lui Holden este înzestrat cu un scenario de prima ordine şi putem afirma, fără teamă că cineva ar putea să ne contrazică, că d-sa reproduce în mic ceea ce cu greu produc în mare teatrele cele mai însemnate şi mai bine înzestrate din Europa. Fantoşele d-lui Holden sunt renumite şi pe cînd d-sa să găsea în Bucureşti a primit următoarea scrisoare care face ca meritele d-lui Holden să fie recunoscute pe deplin:

"Petersburg, 22 februarie 1884

Domnule Holden,

Maiestatea sa Împăratul, asistînd cu Maiestatea sa Împărăteasa şi Auguştii săi copii la reprezentația d-voastră de fantoşe, a fost pe deplin satisfăcută şi mi-a dat ordinul de a vă transmite Augustele sale mulțumiri.

General Zevcovieff"

[215] Ibidem., f. 62
[216] Ibidem., f. 78

www.cimec.ro

Grăbească-se dar toţi spre a vedea teatrul d-lui Holden – încheia anunţul-reclamă din gazeta botoşăneană – căci atunci cînd cineva are o ocazie de a vedea ceva frumos şi nu profită de ea, pierde totdeauna mult".

În numărul următor, din 6 mai 1884, *Voacea Botoşanilor* publică următoarea cronică asupra spectacolelor date pînă atunci de acest teatru la Botoşani:

"Teatrul de fantoches a d-lui Thomas Holden este locul unde se adună toţi cei ce voesc a petrece cîteva ore plăcute. Nimic nu poate fi mai hazliu decît paiaţul d-lui Holden şi prima baletistă [ce] dansează în fiecare seară cu o graţie şi o şcoală coregrafică perfectă.

Miercuri, a fost prima reprezentaţie la care, precum şi la celelalte ce au urmat, oamenii bătrîni făceau haz de jocul fantoşelor ca şi copiii, cu deosebire că cei dintîi vedeau arta d-lui Holden, iar cei din urmă, cu exclamaţiuni ingenioase şi pline de entuziasm, şi-arătau admiraţiunea lor pentru fantoşele ce îi încîntau.

Vineri seara, marea pantomimă Cenuşăreasa şi Quartetul Jidovesc au atras admiraţiunea spectatorilor cari nu erau într-un număr aşa de mare ca la celelalte reprezentaţiuni.

Dl. Holden va mai da încă trei reprezentaţiuni la care, credem, că se vor grăbi a veni toţi acei ce n-au avut încă ocaziunea a-l admira".

În stagiunea 1883-1884, în luna ianuarie, au avut loc şi două concerte.

Primul concert a fost cel al Muzicii Regimentului 16 Dorobanţi din Botoşani despre care gazeta locală publică următoarele: "Din cauza lipsei de spaţiu, ne mărginim a face numai menţiune în scurt de concertul Muzicei regimentului nostru de dorobanţi sub conducerea d-lui Fleury. Scena era decorată cu mult gust. Sala gemea de lume. Ţinuta muzicanţilor, militărească şi succes s-a putut observa. În multe bucăţi muzica a escelat, în altele a lăsat încă de dorit, însă muzica e abia înfiinţată de trei ani, gajiştii (simpli angajaţi, al căror contract trebuia reînnoit în fiecare an –n.n.) sunt foarte puţini din cauză că nici statul, nici comuna nu subvenţionează această muzică, ci se întreţine din contribuţiunile benevole ale corpului ofiţeresc şi mulţi din muzicanţi abia sunt recrutaţi de cîteva luni"[217].

Cu toate unele imperfecţiuni, botoşănenii erau satisfăcuţi de această orchestră, lucru ce a determinat pe trei dintre ei să mulţumească dirijorului, printr-o scrisoare publică, în aceeaşi gazetă locală:

[217] "Voacea Botoşanilor", Anul V, Nr. 4 din 22 ianuarie 1884

www.cimec.ro

"Domnule redactore,

Suntem îndatoriți, şi mulțumim prin aceasta şefului muzicei Regimentului XVI de dorobanți, D-lui V.C. Fleury* şi pentru bunăvoința sa şi pentru osteneala cu care D-sa, în sezonul teatral actual, stărueşte a înmulți distracțiunea publicului, în vremea entre-actelor prelungite necesarminte, prin bogatul său repertoriu muzical şi sublima executare a pieselor clasice cele mai plăcute.

Trebuie să mărturisim că ist-an simțeşte publicul nostru şi în teatru şi la baluri mascate, că avem o muzică în adevăr.

Botoşani, 9 Februarie 884

Conrad Scotto**, N.Ivaşcu, D.K. Soroceanu"[218].

Despre al doilea concert nu există decît anunțul că duminică 30 ianuarie „va avea loc concertul societății filarmonice *Armonia* din acest oraş, cu concursul d-nei Maria Musteață şi a mai multor amici ai artei muzicale din Cernăuți sub conducerea d-lui Cavaler Teodor Flondor. Concertul promite a fi interesant. Mai toate biletele sunt vîndute".[219]

Acesta a fost cel dintîi concert al Societății muzicale *Armonia* ce s-a înființat în anul 1883 la Botoşani cu amatori interpreți cuprinzînd diferite profesii: medici, ingineri, profesori, farmacişti, militari etc. şi diferite etnii: români, armeni, evrei, germani, italieni, greci ş.a.

Despre această societate se va vorbi mai pe larg în anii viitori.

*

* *

Stagiunea 1884-1885 a adus, în sfîrşit, spre bucuria botoşănenilor, o trupă românească stabilă pentru sezonul de iarnă. Ştirea este publicată încă de pe la mijlocul lunii august 1884, în ziarul local:

„Anunțăm cu deosebită plăcere, că d-nul Teodor Popescu, unul din cei mai buni artişti din Țară, care dilectează publicul Craiovean d-un

---

* V.C. Fleury, francez stabilit în Botoşani, a fost timp de 35 de ani profesor de muzică la liceul "Laurian" şi a jucat un rol important în viața muzicală a oraşului fiind o prezență competentă în fruntea unor coruri şi orchestre. A fost şi un compozitor destul de apreciat de botoşăneni.

** Conrad Scotto făcea parte dintr-o familie austriacă ce a dat mai mulți şefi ai Agenției Consulare a Imperiului Austriac din Botoşani. Desigur că la Viena, unde călătorea destul de des în interes de serviciu sau particular, va fi căpătat suficiente cunoştințe muzicale ca să aprecieze calitatea bună a unei orchestre.

[218] Ibidem., Anul V, Nr. 7 din 12 februarie 1884.

[219] "Voacea Botoşanilor", Anul V, Nr. 5 din 29 ianuarie 1884.

www.cimec.ro

lung şir de ani, s-a decis a veni în oraşul nostru pentru stagiunea de iarnă. D-sa a şi luat asupră-şi şi direcţiunea Teatrului şi un buchet frumos de artişti şi artiste precum şi un repertoriu bogat de piese stau la dispoziţiunea d-lui Popescu pentru representaţiunele ce vor da în oraşul nostru.

Abonamentele sunt deschise chiar de pe acum la librăria d-lor Fraţi Ivaşcu pentru o serie de 30 representaţiuni.

Trupa va fi în Botoşani la 25 Septembrie, iar prima representaţiune va avea loc la 14 Octombrie.

Din parte-ne, nu putem decât a zice d-lui Popescu: Noroc bun!".[220]

La 14 septembrie Teodor Popescu se adresează Primăriei Botoşani şi Consiliului Comunal cu următoarea cerere în care, arătînd importanta misiune a teatrului, dar şi marile sacrificii pe care le implică îndeplinirea acestei misiuni, solicită a i se acorda o subvenţie:

"Domnule primar,
Domnilor Membri!

Subsemnatul artist şi director al Trupei Române Theatrale ce va avea onoarea a se presenta în viitoarea stagiune pe scena Theatrului din acest oraş cu o trupă de buni artişti şi cu un repertoriu ales şi variat, care program cu onoare vi-l alătură, vine cu respect către Domnia Voastră Domnule Primar şi Domnilor Membri a vă ruga să binevoiţi a întinde o mână de sprijin acestei nobile Instituţiuni care a adus nenumărate servicii atât Ţărei cât şi societăţei în general, căci de pe scena Theatrului român s-a răspîndit adeseori cele mai măreţe şi salutare idei, atât patriotice cât şi sociale, fiind adevărata oglindă în care se reflectă atât sublimul şi faptele frumoase, precum şi viciurile rele şi odioase descrise cu cele mai vii culori, care servă (servesc –n.n.) de înaltă învăţătură tuturor acelora care frecventează Theatrul (subl.n.).

Domnule Primar şi Domnilor Membri!

Această Instituţiune, reclamând mari sacrificii spre susţinerea ei, subsemnatul speră în patriotismul şi în nobilele sentimente ce, desigur, vă animează pe toţi şi vine a vă ruga să binevoiţi a-i acorda o subvenţiune de 3000 franci, cel puţin, pentru stagiunea aceasta care va fi de patru luni şi jumătate (subl.n.), ca, atât prin ajutorul Domniilor Voastre cât şi prin concursul onor. public iubitor de arte, să poată întâmpina dificultăţile sarcinei ce-şi impune.

[220] Ibidem., Anul V, Nr. 34 din 19 august 1884

www.cimec.ro

Binevoiţi vă rog, Domnule Primar şi Domnilor Membri a primi cu această ocasiune asigurarea de cea mai distinsă consideraţiune şi respect.

Al Domnielor Voastre plecat servitor
1884 Theodor Poppesco
Septembrie 14 Artist şi Director
Domniei Sale D-lui Primar şi D-lor Membri ai [consiliului] Urbei Botoşani"[221]

Fiind supusă dezbaterii Consiliului, acesta aprobă cererea în şedinţa din 19 septembrie, fixînd subvenţia de 2400 lei cu condiţia ca trupa să dea două reprezentaţii în folosul săracilor[222].

Ca şi în cazul lui M. Arceleanu şi al altor directori de trupe, din dosar lipseşte anexa cu programul, repertoriul şi componenţa trupei lui Th. Popescu, deşi el spune că le alătură la cererea de subvenţie. În schimb dosarul conţine mai multe cereri ale acestuia pentru a i se acorda şi mandata tranşele din subvenţie şi apoi ajutoare în plus, cereri care conţin cîteva informaţii preţioase.

Astfel, în cererea datată 9 octombrie 1884, Th. Popescu îi anunţă pe primar şi pe consilieri că "trupa a sosit şi în curînd vom avea cu toţii onoarea de a ne prezenta pe scena teatrului local" (subl.n.) şi de aceea, conform uzanţelor, roagă să i se avanseze jumătate din subvenţie pentru ca şi el, la rîndul său, să plătească artiştilor, ca aceştia "să se poată aşeza în case particulare şi a-şi întîmpina micele şi strictele [cheltuieli] necesare"[223].

În şedinţa Consiliului din 13 octombrie i se aprobă un acont din subvenţie în valoare de 1000 de lei[224], pe care-l încasează la 26 octombrie.

La 15 noiembrie, printr-o nouă cerere Th. Popescu roagă Primăria să-i mandateze şi restul subvenţiei „avînd imperioasă necesitate pentru a întîmpina mari dificultăţi ce deobicei se aglomerează la începutul unei stagiuni (subl.n.) şi pentru a putea pune ordine în afacerile mele."[225]

Consiliul Comunal, în şedinţa din 22 noiembrie, „în urma discuţiunilor urmate şi avînd în vedere buna reputaţie a D-lui Popescu (subl.n.), cheltuielile ce este nevoit a face cu plata chiriei localului de

[221] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 36/1884, f.1
[222] Ibidem, dosar 3/1884, f. 355
[223] Ibidem., dosar 36/1884, f.3
[224] Ibidem., dosar 3/1884, f. 400
[225] Ibidem., dosar 36/1884, f. 4

www.cimec.ro

teatru, cu transportul decorurilor, salariile personalului ce compune trupa teatrală etc., cu majoritate de voturi decide a i se elibera un al doilea acont din subvenție, în sumă de 600 franci..."[226]

Celelalte două tranşe, de cîte 400 lei fiecare, au fost cerute de Th. Popescu la 24 decembrie 1884 şi 2 ianuarie 1885 şi i-au fost achitate la 24 decembrie 1884 şi, respectiv, la 15 februarie 1885.[227]

Cu tot cu subvenția primită, pe întreaga stagiune cheltuielile făcute de Th. Popescu în calitate de director al trupei au fost mai mari decît încasările din spectacole. Una dintre cauze ar putea fi alegerea pentru reprezentații a unor piese, în special străine, care nu erau pe gustul publicului, şi în consecință, acesta nu venea în număr suficient de mare la reprezentația respectivă.

Exemplificăm cu singurul anunț-reclamă* din gazeta locală din 25 noiembrie, în care botoşănenii erau înştiințați că „în curînd se va reprezenta pe scena teatrului renumita piesă *DOCTORUL NEGRU* sau *SCLAVUL ELIBERAT*, scenă din timpul căderii regenței franceze, dramă în 7 acte, în beneficiul d-lui A. L. BOBESCU".[228] Nu credem că un asemenea subiect i-a interesat pe mulți botoşăneni, chiar dacă beneficiarul A.L.Bobescu era unul din cei mai renumiți actori ai vremii.[229]

Au fost şi piese care au atras mulți spectatori, aşa cum se constată din procesul-verbal al şedinței Consiliului Comunal Botoşani din 31 decembrie 1884 în care se arată că D-l Primar Hasnaş propune ca pe lîngă banii adunați din reprezentația teatrală dată de trupa română şi distribuiți săracilor cu ocazia sărbătorii naşterii Domnului nostru Isus Christos (subl.n.) să se împartă încă o sumă oarecare, acum de Anul Nou, din casa comunală".[230] Nu puteai să împarți la săraci o sumă derizorie. Primarul a propus şi s-a votat 1000 lei din casa comunală, deci şi spectacolul trupei teatrale a avut un beneficiu însemnat, aceasta presupunînd o sală plină de spectatori.

---

[226] Ibidem., dosar 3/1884, f. 437

[227] Ibidem., dosar 36/18844, f6,7 şi 8

* Este curios că pe tot parcursul celor 5 luni cît a jucat în această stagiune, dintre mai multe numere din "Voacea Botoşanilor" cercetate, nici un alt număr nu a publicat vreo altă ştire, anunț sau cronică, privind trupa lui Th. Popescu şi spectacolele sale.

[228] "Voacea Botoşanilor", Anul V, Nr. 48 din 25 noiembrie 1884

[229] Despre Aron Leon Bobescu vezi: Ioan Massoff, op. cit. p. 486, 487, 489, 490, 494, 500, 531, 545, 547, 549, 552, 576, 631; Claudia Dimiu ş.a. ",Istoria Teatrului Național din Craiova", Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1978, p. 38, 42, 56-59, 63, 64, 74, 84, 85; T.T.Burada, op. cit. p. 532, 633, 640, 663, 677.

[230] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 3/1884, f. 489

www.cimec.ro

Nu acelaşi lucru s-a întîmplat la al doilea spectacol pe care trupa a trebuit să-l dea, conform condiţiilor de acordarea subvenţiei, tot în folosul săracilor şi care s-a terminat cu deficit. Borderoul justificativ de venituri şi cheltueli ale acestei reprezentaţii ce a avut loc la 9 martie 1885 (întocmit de Th. Popescu şi casierul teatral, pentru primărie) ne arată cam cît costa un spectacol de teatru la Botoşani: „Vînzarea totală [a biletelor]: 203 [lei] ; Cheltuelile serale şi anume: sala - 60; muzica - 24; recuziter - 8; Afişer - 4; croitor - 2; maşinist - 5; lojmaestru - 4; frizer - 3; controlori - 8; casier - 4; mobila - 7; luminat - 50; afişe - 30;) cheltuieli extraordinare - 8; Total - 217 [lei]; Deficit 14 [lei]".[231]

Dacă la o treime din cele 30 de reprezentaţii programate s-au înregistrat deficite şi dacă mai socotim şi salariile ce trebuia să le plătească actorilor, atunci înţelegem de ce la sfîrşitul stagiunii Theodor Popescu face următorul apel spre a fi ajutat:

"Domnule Primar,
Domnilor Membri!

Subsemnatul Artist şi Directorul trupei Române Teatrale din acest Oraş după o muncă de cinci luni de zile mă găsesc dator peste 600 franci, ceea ce mă pune în imposibilitate de a putea pleca şi care datorie trebuie, ca om de onoare, s-o asigur lăsîndu-mi garderoba de Teatru, singura mea avere formată prin ani de continuă muncă.

Pentru a-mi procura bani de voiagiu şi a putea pleca ar trebui să-mi las şi ultimele lucruri strict necesarii.

Aceasta fiind poziţiunea mea, fac apel la patriotismul Domniei Voastre, Domnule Primar şi Domnilor Membri, ca cel puţin să binevoiţi a-mi acorda 200 de franci, să am cu ce porni şi aceasta vă rog de urgenţă ca să pot pleca Mercuri la ora 5 dimineaţa, căci a mai întîrzia, este a mă afla într-un desastru nereparabil deoarece pe fiecare zi cheltuiala trupei mă costă 50 de franci.

Sper, Domnule Primar şi Domnilor Membri în patriotismul şi buna voinţă a Domnielor Voastre pentru care vă voi păstra o vie recunoştinţă.

Binevoiţi vă rog a primi cu această ocasiune asigurarea de cea mai distinsă consideraţiune şi respect.

Al D-lor Voastre
prea plecat
Theodor Poppesco
Artist şi Director.

[231] Ibidem., dosar 36 / 1884, f. 9 – 10

www.cimec.ro

1885, Martie 11
Domniei Salle Domnului Primar al Urbei Botoşani"[232]

Este demnă de laudă atitudinea consilierilor botoşăneni care în şedinţa din 15 martie 1885, „deliberînd şi avînd în vedere că tiatrul naţional este o instituţiune care trebuie susţinută şi încurajată pentru că prin ea se manifestiază forţele morale ale fiecăruie popor, avînd în vedere că unul din chipurile prin care se atinge acest scop constă întru a da mîna de ajutor acelora care-şi consacră viaţa pentru această nobilă şi grea carieră, având în videre, în particular, că simpaticul artist şi directore de tiatru, Dl. Teodor Popescu, a îndurat tot timpul stagiunei în oraşul nostru greutăţi de acele care isvorăsc din cauzele generale ce au dat naştere crisei domnitoare (care domneşte – n.n.), deschide un credit extraordinar de lei două sute asupra economiilor resultate la art. 41 şi 43, bugetul ordinar, spre a se da ca ajutor de transport D-lui suplicante Teodor Popescu..."[233]

Desigur, aşa cum declara în apelul său, Th. Popescu a părăsit Botoşanii în ziua de miercuri 13 martie 1885, probabil cu bani împrumutaţi de la cel căruia i-a lăsat procură să-i încaseze cei 200 de lei, avocatul I. Licu, ce era şi consilier local.[234] Aceasta arată că artistul ştia, poate chiar de la procuratorul său, că ajutorul solicitat îi va fi acordat.

În afară de A.L.Bobescu în mod sigur din trupă mai făcea parte şi soţia lui Th. Popescu, Adelina (născută Ademollo), fiica directorului unei trupe italiene de operă, Luigi Ademollo, şi soră cu celebra stea a scenei dramatice, Clotilda Calfoglu-Ademollo şi cu mai puţin celebra Geni-Eugenia Ademollo, căsătorită cu Al. Marinescu, directorul unei trupe de operetă, toate absolvente ale conservatorului din Bucureşti.[235]

Atît Theodor Popescu cît şi soţia sa Adelina au fost actori talentaţi, ajungînd chiar membri societari ai Teatrelor Naţionale din Iaşi şi Craiova însă din cauza caracterului lor inadaptabil au preferat să cutreiere provincia cu numeroasa lor familie, printre care băiatul Achille va deveni unul din marii noştri actori.[236]

Stagiunea estivală a anului 1885 s-a desfăşurat în cele 3 locaţii botoşănene: grădina *Belvedere*, grădina Petrino şi sala Teatrului Petrache Cristea.

---

[232] Ibidem., dosar 36/1884, f. 9-10
[233] Ibidem., f. 13
[234] Ibidem., dosar 36/1884, f. 11 -12
[235] "Istoria Teatrului Naţional din Craiova", p. 62
[236] Ioan Massoff, op. cit. p. 495 – 497, 501, 502, 620, 676.

www.cimec.ro

Localul „teatrului" din grădina *Belvedere* a fost închiriat, încă din luna februarie, artistului dramatic din Bucureşti I.D. Ionescu pentru perioada 15 mai – 15 august, în condiţiile propuse de acesta, adică la un preţ de 300 lei plătiţi în 3 rate: 100 lei la prima reprezentaţie, 100 lei la a cincea şi 100 lei la a zecea reprezentaţie, „obligîndu-se a aduce trupe încît să satisfacă dorinţa publicului" – cum zice hotărîrea şedinţei Consiliului Comunal din 25 a, lunii respective în care s-a aprobat cererea de închiriere.[237]

Însă, înainte de a depune la la Botoşani cererea de închiriere a „teatrului" din grădina *Belvedere*, I. D. Ionescu, autointitulîndu-se „director de teatru din Bucureşti", a făcut o cerere către Guvernămîntul Bucovinei, datată în Cernăuţi la 6 /18 februarie 1885, pentru a i se aproba să dea reprezentaţii teatrale timp de o lună în oraşele Cernăuţi, Suceava şi Rădăuţi, fără a specifica în ce perioadă va da aceste reprezentaţii. I se dă autorizaţie pentru 3 săptămîni. Teodor Balan care publică cererea lui Ion Dimitrie Ionescu afirmă că „nu se ştie ce piese s-au jucat şi cine au fost artiştii şi că acesta încheie seria artiştilor români care au dat sau au vrut să dea reprezentaţii în Bucovina".[238]

Ca şi pentru Bucovina, şi în cazul Botoşanilor nu se ştie ce trupă a adus aici I. D. Ionescu şi ce piese s-au jucat, dacă într-adevăr acesta a respectat condiţiile de închiriere a grădinii *Belvedere*.

Se pare, totuşi, că I. D. Ionescu nu a mai venit la Botoşani sau, dacă a venit, nu a dat reprezentaţii prea multe căci la începutul lunii iunie este anunţată sosirea lui Matei Millo, „veteranul scenei române", care, începînd cu joi 6 iunie, „va da o serie de reprezentaţiuni cu o trupă bine alcătuită".[239]

În cererea către Primăria Botoşani, din 5 iunie 1885, Matei Millo „artist dramatic, vroind a da mai multe representaţiuni în grădina Petrino cît şi în grădina Comunei *Belvedere*" (subl.n.) solicită autorizaţia şi a i se fixa preţul şi zilele pentru grădina Comunei. Totodată roagă să fie dispensat de taxele comunale.

În aceeaşi zi s-a eliberat autorizaţia conform rezoluţiei pusă pe cerere: „se admite de a fi dispensat de taxele comunale, grădina Comunei se lasă la dispoziţia D-lui Millo în toate zilele, afară de joi şi duminică, (subl.n) plata serală pentru grădină va fi de 10 lei pentru fiecare sară".[240] Sublinierile noastre confirmă afirmaţia de mai sus cu privire la prezenţa

[237] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 2/1885, f.103 şi 109
[238] T.Balan, op. cit., p. 118 şi 234 – 244
[239] "Voacea Botoşanilor", Anul VI, Nr. 7 din 2 iunie 1885
[240] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 15/1885, f.10

www.cimec.ro

lui I.D. Ionescu la Botoşani. Dacă acesta la data de 5 iunie ar fi dat reprezentații, primăria n-ar fi putut să-i aprobe şi lui M. Millo grădina *Belvedere*, închiriată deja primului pentru perioada 15 mai – 15 august.

Timpul destul de friguros şi ploios din vara anului 1885 i-au adus mari necazuri lui Matei Millo.

Astfel, gazeta locală aduce la cunoştința spectatorilor că "din cauza timpului nefavorabil, d-nul M. MILLO, veteranul scenei române, s-a decis a da astăzi, Duminică 9 iunie, o reprezentațiune în sala teatrului român. Se va reprezenta: *Apele de la Văcăresci*, comedie în 3 acte, cu cîntece (de M. Millo –n.n.). Aflăm că trupa ce şi-a alcătuit d-nul Millo, va fi în stare a distra publicul botoşănean"[241].

Dar, probabil, chiria prea mare nu i-a permis lui M. Millo să dea mai multe reprezentații în localul teatrului din oraş, şi cum timpul nefevorabil a continuat, nepermițînd publicului să vină la spectacolele din cele două grădini publice, situația sa financiară a devenit catastrofală, determinîndu-l în 17 iulie să facă apel la mila primarului de Botoşani într-o scrisoare plină de patetism ce merită a rămîne integral în istoria teatrului din România pentru că ea ilustrează deplin soarta trupelor de teatru itinerante, chiar dacă ele erau conduse de mari artişti ca M. Millo, M. Pascaly, F.Tardini, frații Vlădicescu, Th. Popescu şi mulți alții.

„Domnule Primar!

Cunoaşteți posițiunea critică în care mă găsesc cu Compania mea şi tot Oraşul Dv. o ştie şi o deplânge. De la prima representație ce m-am încercat a juca la 6 iunie trecut şi pînă astăzi 17 iulie, necontenite ploi au oprit marşa (mersul, desfăşurarea – n.n.) representațiilor mele, zădărnicind chiar pe acelea cîteva care am putut juca în timp rece şi înorat.

Astăzi, Domnule Primar, împovărat de datorii şi amenințat de a ne lipsi chiar pâinea de toate zilele, suntem în cea mai tristă situațiune, neputînd nici pleca, nici a urma înainte cu representațiile, căci timpul nemilostiv urmează a ne fi contrariu cu o rigoare ne mai pomenită. În disperarea în care ne-a aruncat această crudă fatalitate, nu vedem salvarea noastră decât în umanitatea şi ajutorul Dv.

Domnule Primar, suntem artişti şi români, nu străini, suntem demni de simpatia şi de considerația Dv., nu suntem causa, ci victima nenorocirei în care ne aflăm.

[241] "Voacea Botoşanilor", Anul VI, Nr. 8 din 9 iunie 1885

www.cimec.ro

În numele, dar, simțământului de patriotism ce vă caracterizează, vin cu tot respectul a vă solicita un ajutor de una mie lei, cu care, plătind datoriile ce avem în oraş, să putem şi pleca imediat.

Domnule Primar, nu abandonați pe acel bătrân artist, cunoscut şi prețuit de întreaga Românie, care a jertfit 50 de ani din viața lui, averea şi poziționea lui socială* pentru arta română, nu suferiți ca el şi companionii lui, care au venit în Oraşiul Dv. plini de speranță şi de încredere, să devie cerşetori fără adăpost pe stradele lui căci ar fi o pată neştearsă în analele Urbei Dv. Cu o oră mai curînd, vă rog grăbiți-vă a ne salva, căci o zi care trece agravează nenorocirile noastre.

Primiți vă rugăm, D-le Primar, asigurarea înaltei noastre considerațiuni.

Millo M.

Domniei Sale Domnului Primar Urbei Botoşani"

Rezoluție: "N.5464/17 Iulie. La Consiliu.Şedința [din] 18 iulie 1885.

S.S. indescifrabil"[242]

Din cauză că economiile bugetare erau destul de reduse, Consiliul Comunal Botoşani, în şedința din 18 iulie a aprobat deschiderea unui credit extraordinar de numai 500 lei „care vor servi ca spese de drum la plecarea din Botoşani a D-lui Millo şi a trupei teatrale de sub direcțiunea D-sale. Totodată consiliul, considerînd lipsa de mijloace în care se găseşte suplicantele cu trupa sa, îl dispensează şi de plata cuvenită comunei pentru localul de tiatru şi serile în care au dat reprezentații în grădina *Belvedere*".[243]

Creditorul cel mai însemnat al lui M. Millo era chiar Maria Petrino, proprietara grădinii cu acelaşi nume, care l-a dat în judecată pe artist „pentru plata sumei de 117 lei noi, derivată din chiria grădinii şi întreținerea pîrîtului şi a trupei sale mai mult timp cu hrană şi altele". Această sumă a fost reținută în folosul reclamantei, la ordinul Judecătoriei Ocolului Botoşani, din suma de 500 dată drept ajutor lui M. Millo de primărie. Astfel că la 30 iulie 1885, cînd i se achită mandatul de 500 lei, M. Millo semnează pentru această sumă „din care se va reține

* Matei Millo provenea dintr-o veche familie de boieri care, practic, l-a renegat şi dezmoştenit în momentul cînd acesta a decis să îmbrățişeze meseria de actor, socotită dezonorantă de boierimea retrogradă din care făcea parte şi familia marelui artist şi autor dramatic.

[242] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani dosar 34/1885, f. 2

[243] Ibidem., dosar 2/1885, f. 303 şi 305

www.cimec.ro

117 lei sechestrați de D-na Maria Petrino",[244] ceea ce înseamnă că marele artist, la această dată, încă se afla la Botoşani.

În vara anului 1885 botoşănenii au avut privilegiul de a asista pentru prima dată la un şir de spectacole teatrale susținute de renumitul artist Constantin Nottara în fruntea trupei dramatice a Teatrului Național din Bucureşti.

La 13 iunie 1885 C. Nottara solicită Primăriei Botoşani autorizația de a da 6 reprezentații teatrale în sala Teatrului din localitate, cu scutire de taxă. În aceeaşi zi este eliberată autorizația cu dispensă la plata taxei.[245] Conform lui T. Balan, din trupa condusă de C. Nottara făceau parte următorii artişti: D-nii P. Gusti, M. Dimitriadi, N. Petreanu, A. Catopol, Grigorie Gabrielescu, I. Gligorescu, N. Ştefănescu şi N. Caludescu; D-nele: Aristița Manolescu (viitoarea Aristița Romanescu – n.n.), Amelia Welner-Nottara şi Maria Schablowski; D-şra: Alexandrina Alexandrescu. Trupa a venit în Botoşani după încheierea unui turneu la Cernăuți, desfăşurat în perioada 1/13 – 11/23 iunie 1885 şi unde, în 7 seri, s-au jucat următoarele piese: *Fîntîna Blanduziei*, dramă în 3 acte şi în versuri de V.Alecsandri; *Bărbatul şi amantul*, comedie într-un act, traducere din franceză; *O scînteie*, comedie într-un act de Ed. Paillerin, traducere din franceză; *Mincinosul*, comedie în două acte de St. Velescu; *Monsieur Choufleury*, operetă într-un act de St. Remy, tradusă de G. Bengescu, muzica de I. Offenbach; *Ovidiu*, Actul II, dramă de V. Alecsandri; *Hamlet,* actul IV, dramă de W. Shakespeare; *Cum sunt toate femeile*, comedie într-un act, tradusă din franceză de Amelia Nottara şi *Angelo Malipieri*, dramă în 4 acte de V. Hugo, tradusă de C. Negruzzi.[246]

Nu avem nici un motiv să ne îndoim că la Botoşani nu s-au jucat aceleaşi piese, cu acelaşi talent şi aceeaşi măiestrie a actorilor aşa cum au fost evidențiate în gazetele din Cernăuți sau în corespondența publicistică a lui Dionisie O. Olinescu şi preluate de T. Balan în cartea sa. Astfel, despre reprezentarea piesei *Fîntîna Blanduziei*, ce a avut loc în fața unei săli arhipline, criticii teatrali arătau că „artiştii au jucat în mod impecabil. S-a remarcat, îndeosebi, dicțiunea corectă şi limpede". Au fost admirați, îndeosebi, Nottara în rolul lui Horațiu, şi Aristița Manolescu, în cel al Getei. Mult a plăcut vocea Ameliei Nottara în rolul cîntăreței Neera. Aceştia au fost declarați „artişti adevărați de care scena românească trebuie să fie mîndră"...

[244] Ibidem., dosar 34/1885, f. 3-7
[245] Ibidem., dosar 15/1885, f. 12
[246] Teodor Balan, op. cit. p. 119 – 121

www.cimec.ro

În comedia românească *Mincinosul*, C. Nottara a interpretat cinci roluri: de actor, de zaraf, doctor englez, saltimbanc şi deputat de profesie, iar în *Hamlet*, Aristiţa Manolescu a făcut o „creaţie neîntrecută" în rolul Ofeliei, scena reprezentată de ea fiind „zguduitoare".[247] Şi exemplele ar putea continua.

După susţinerea celor 6 reprezentaţii de la Botoşani trupa Teatrului Naţional Bucureşti condusă de C. Nottara s-a dus la Iaşi cu gîndul să dea mai multe spectacole în teatrul de la Copou. S-a jucat, însă, numai *Hamlet* şi *Fîntîna Blanduziei*, căci fiind foarte cald publicul a lipsit, încît actorii n-au mai zăbovit la Iaşi.[248]

La 20 august 1885 soseşte la Botoşani o trupă franceză de teatru în frunte cu G. Dargent, tenor comic francez care s-a stabilit în România şi care, în lunile anterioare, şi-a dat concursul la reprezentaţiile susţinute la Iaşi, în grădina Tivoli, de asociaţia de actori *Granitul* în frunte cu P.S.Alexandrescu* şi din care mai făceau parte A.L.Bobescu, Eugenia Procopiu, Margareta Agemolu ş.a.[249]

Pe cererea depusă de G. Dargent pentru a i se elibera autorizaţia cuvenită spre a da o serie de spectacole în sala Teatrului din acest oraş, Primăria Botoşani, în aceeaşi zi de 20 august, pune rezoluţia: "Se va da autorizaţia, plătind pentru fiecare sară de reprezentaţie cîte 10 lei noi".[250]

Deşi programul reprezentaţiilor nu s-a păstrat, este aproape sigur că trupa franceză a dat şi la Botoşani reprezentaţii cu operetele: *Înaintea nunţii,* de Offenbach, *Fata băcanului* şi *Domnia femeilor*, opera comică *Inventatorul pudrei*, drama *Beţia de absint* (L'assomoir), de Émile Zola ş.a. jucate şi la Iaşi, în grădina Tivoli, cu concursul lui G.Dargent.[251]

În cadrul stagiunii estivale 1885 merită a fi menţionat concertul dat de botoşăneanca Maria Mustaţă, la 28 august, în scopuri filantropice, cu concursul a doi concetăţeni şi al aceluiaşi cavaler P.Benotti, profesor al Conservatorului din Iaşi, care în noiembrie 1882 a concertat la Botoşani împreună cu Marie Narice. Gazeta locală a publicat, fără semnătură, următoarea cronică referitoare la acest concert:

„Miercuri, 28 August, a avut loc în salonul d-lui Dr. A. Haynal, concertul de bine-facere dat de d-na Maria Mustaţă. – Impresiunele ce acest concert a lăsat visitatorilor sunt destul de vii şi am putea spune că

---

[247] Ibidem., p. 122 – 124

[248] Ioan Massoff, op. cit. p. 486

[*] P.S. Alexandrescu (Pechea) este acelaşi actor popular cunoscut în toată Moldova care în vara anului 1882 a încîntat publicul botoşănean la teatrul din grădina Petrino.

[249] Ibidem.,

[250] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 15/1885, f. 22

[251] Ioan Massoff., op. cit., p. 486 – 487

www.cimec.ro

nobila inițiativă a reuşit. Deşi acest concert avea un caracter mai mult intim, totuşi resultatul a fost destul de satisfăcător, producând un beneficiu de 500 de franci, care în starea de miserie în care se găsesc mulți, va alina multe suferinți.

D-na Mustață e unica din Botoşani, care prin stăruințele ce a pus, unite cu talent şi iubire pentru arta musicală, a ştiut cu toată frageda ei vârstă a se apropia de perfecțiune, şi la acest concert a interpretat într-un mod admirabil bucăți clasice dintre cele mai grele din Schubert, Liszt, Chopin, Rubinstein etc. secerând aplauzele publicului.

D-nul Benotti în Zigeunerveisen de P. de Sarasate a dovedit că scie cu destulă măestrie a mănui arcuşul şi a produs o impresiune atât de plăcută, încât a trebuit să repete piesa în mijlocul aplauzelor frenetice.

D-nii Dr. Haynal şi Chessym în *Moriaki*, arie rusă, încă şi-au dat silințele de a avea succes.

Satisfacțiunea tuturor se putea vedea mai cu seamă la finele seratei, când D-na Mustață, în urma cererei ce i s-a făcut, a avut amabilitatea a executa ca „supliment la program" o frumoasă *horă* şi *o doină*, care ca-n tot-dea-una a redescoperit în mulți sentimente naționale.

Sexul frumos a fost destul de bine reprezentat. Printre asistenți mai multe şi mai mulți apreciatori de muzică.

Deja se vorbeşte că s-a luat inițiativa a se da un al doilea concert cu acelaşi scop. Căpătînd detalii le vom comunica cetitorilor noştri."[252]

Timpul nefavorabil din vara anului 1885 ce a împedicat activitatea teatrală în aer liber, a permis însă Primăriei Botoşani – aşa cum se arată într-un raport asupra administrației şi afacerilor comunei pe anul 1885 întocmit de o comisie numită de consiliu – să facă mai multe îmbunătățiri în grădina *Belvedere* şi anume: „s-a strămutat din fața grădinii, la capătul aleii principale spre fund, scena pentru spectacolele de vară. S-a reconstruit din nou pavilionul de lîngă scenă, făcîndu-l îndoit de mare ca anul trecut, s-a făcut din nou un număr de peste 30 fanare (felinare –n.n.) pe lîngă vreo 25 ce se aflau în grădină".[253]

*

* *

Stagiunea 1885-1886 pentru sezonul de iarnă s-a desfăşurat fără ca Primăria şi Consiliul Comunal Botoşani să se îngrijească de contractarea şi aducerea unei trupe româneşti de teatru, deşi încă din luna august gazeta locală îi informa pe cititori că trupa Vlădicescu „care în multe stagiuni de iarnă a distrat pe botoşăneni şi-ar fi propus a veni în oraşul nostru.

[252] "Voacea Botoşanilor", Anul VI, Nr. 20 din 1 septembrie 1885

[253] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 13/1885, f.53

www.cimec.ro

Depinde de concursul ce va da Consiliul Comunal şi publicul pentru ca într-adevăr să vedem dorința unanimă [a botoşănenilor] realizată şi să-i putem admira mai curînd".[254]

Se pare că din vina consiliului nu s-a ajuns la vreo înțelegere în privința acordării unei subvenții sau a altor înlesniri care să permită acestei trupe ori a alteia susținerea stagiunii fără deficit, cum s-a întîmplat cu trupa lui Theodor Popescu.

Aşa se face că în sezonul rece, pe scena teatrului din Botoşani s-au perindat mai multe trupe străine.

Începutul l-a făcut trupa germană de operetă condusă de Friedrich Dorn care, la 8 noiembrie 1885, solicită primăriei autorizația de a da 6 spectacole în sala teatrului. În aceeaşi zi i se eliberează autorizația fixîndu-i-se o taxă de 10 lei noi pentru fiecare reprezentație.[255]

Luis Frederik Dorn este cel care a încercat zadarnic în 1880 să se stabilească cu trupa sa la Sibiu. Nereuşind din cauza opresiunilor autorităților maghiare, face un turneu la Bucureşti, unde cunoaşte un mare succes, după care se întoarce la Sibiu. La sfîrşitul anului 1884 aceleaşi autorități maghiare îi refuză lui Dorn prelungirea concesiunii teatrului din Timişoara în favoarea unor trupe ungureşti fapt ce-l determină să facă un lung turneu în România.[256]

Pe la începutul lunii octombrie 1885 Dorn şi trupa sa au sosit la Iaşi unde a dat un şir de 30 de reprezentații cu următoarele operete: *Boccaccio, Voiajul în Africa* şi *Fatinitza* toate de Franz von Suppé; *Studentul cerşetor* de P. Weidman, *Liliacul, O noapte la Veneția* şi *Războiul Vesel* de J. Strauss; *Clopotele de la Corneville* de Ludovic Clairville, *Cadetul de marină, Donna Juanita, Batista de dantelă a reginei*, aceasta din urmă tot de Strauss ş.a.

Dintre artişti s-au remarcat d-şoarele Ermina Meyerhoff şi Pădure şi artistul comic Schriwanek.[257]

De la Iaşi trupa lui Fr. Dorn a venit la Botoşani, unde – mai spune T.T. Burada – a dat, de asemenea, „mai multe reprezentațiuni care au încîntat publicul".

După plecarea trupei germane de operete a lui Fr. Dorn sala teatrului din Botoşani este ocupată de trupa israelită condusă de Mogulescu şi Finchel cunoscută şi apreciată de botoşăneni din anii trecuți.

---

[254] "Voacea Botoşanilor", Anul VI, Nr. 18 din 18 august 1885
[255] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 15/1885, f. 30
[256] "Istoria teatrului în România, II", p. 96
[257] T.T. Burada, op. cit., p. 638

www.cimec.ro

În numele directorilor acestei trupe, cererea de autorizaţie o face, la 26 noiembrie 1885, chiar proprietarul teatrului, D. C. Soroceanu, căruia, desigur, nu-i convenea ca sala să nu-i aducă profit şi care va fi ajuns la o înţelegere avantajoasă cu respectiva trupă. Aşa că în rezoluţia pusă pe cererea depusă de D.C. Soroceanu se specifică: "se permite petiţionarului ca în localul său de Thiatru (subl.n.) din acest oraş, trupa israelită sub Direcţia lui Mogulescu şi Finchel să deie un şir de representaţiuni pentru care va plăti în folosul casei comunale cîte 10 lei noi pentru fiecare sară de representaţie, obligaţi fiind a se conforma în totul dispoziţiunilor comunale şi poliţieneşti".[258]

Se pare că această trupă israelită a jucat, cu succes, tot sezonul de iarnă la Botoşani căci la 19 ianuarie 1886 gazeta locală nota că "Trupa de operete Mogulescu şi Finchel atrage multă lume la teatru. Se observă un public distins, cu toate că limba de care se servesc este jargonul evreiesc, neînţeles de publicul român. Orchestra proprie a trupei e bine dirijată şi publicul poate aprecia silinţele ce-şi dau actorii de a reuşi în rolurile lor.

Trupa merită într-adevăr a fi încurajată de toţi."[259]

Stagiunea estivală a început în anul 1886, la 14 aprilie, printr-un şir de 4 reprezentaţii date de trupa germană de operete din Cernăuţi, condusă de fraţii Şt. şi B. Wolff[*], în urma obţinerii autorizaţiei din partea Primăriei Botoşani cu condiţia de a plăti taxa de 15 lei noi de fiecare reprezentaţie.[260]

Gazeta botoşăneană *Curierul Român* anunţă evenimentul înştiinţîndu-i pe cititori că "Trupa germană de operete din Cernăuţi dă, în timpul sărbătorilor (de paşte –n.n.) o serie de patru reprezentaţiuni în Teatrul din Botoşani. Prima reprezentaţie, *Batista* [de dantelă a] *Reginei* va fi mîine, Duminică, iar a doua, *Studentul cerşetor*, luni. Se vorbeşte mult bine despre această trupă şi de aceea nu ne îndoim că va găsi o bună primire la noi, mai ales şi timpul fiind potrivit pentru aceasta".[261]

Însă nivelul interpretării rolurilor de către artiştii acestei trupe n-au mulţumit pe botoşăneni căci în cronica primului spectacol, publicată de mai vechea gazetă *Voacea Botoşanilor* se arată: „Pentru o serie de patru reprezentaţiuni, glăsuesce un afiş, d-nul Volf şi-a adus „renumita trupă de operete din Cernăuţi în oraşul nostru". Prima reprezentaţiune a şi

[258] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Botoşani, dosar 15/1885, f. 31

[259] "Voacea Botoşanilor", Anul VII, Nr. 3 din 19 ianuarie 1886

[*] La Botoşani cererea de autorizaţie este făcută de B. Wolff. T.T. Burada (op. cit. p. 638) spune că la Iaşi, în luna aprilie a venit o trupă germană condusă de Şt. Wolff. De fapt trupa era sub conducerea ambilor.

[260] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani dosar 6/1886, f. 8

[261] "Curierul Român", Anul I, Nr. 13 din 13 aprilie 1886

www.cimec.ro

avut loc ieri dinaintea unei săli aproape goale. S-a jucat *Batista de dantelă a reginei*.

Succesul n-a corespuns deloc asceptărilor şi s-a recunoscut că ansamblul trupei e cu mult mai inferior aceleia (sic!) ce a fost iarna trecută în Botoşani sub direcţiunea d-lui Dorn. Foarte mult se critică şi îndrăzneala nejustificată de a se pune preţuri de intrare exagerate, cu scopul de a atrage publicul, să creadă că e vorba de celebrităţi. Afirmăm pozitiv că aceeaşi trupă vindea lojele cu 4 forinţi la Cernăuţi, iar stalurile I-iu cu 80 Kr [ăiţari], iar la noi au crezut de cuviinţă a pune 25 fr[anci] logele, iar stal, 4 fr. Scopul n-a reuşit căci nici cheltuielile serale nu s-au amorsat.

Aflăm că această trupă-şi pregătesce gemandanul pentru Iaşi unde scim că e un public cunoscător şi direcţiunea ar face bine pe de-oparte să-şi complecteze trupa cu forţe mai valoroase, iar pe de alta a-şi fixa preţurile după marfa ce posedă.* Desigur pretenţiunile ar trebui să fie cît se poate mai puţin exagerate".[262]

Trupa Wolff a dat la Iaşi spectacole între 18 aprilie şi 1 mai 1886, după care, tot prin Botoşani s-a întors la Cernăuţi. Nu se ştie dacă la întoarcere a mai dat reprezentaţii în Botoşani, deşi T.T. Burada afirmă acest lucru.[263]

La sfîrşitul primăverii şi toată vara anului 1886 oraşul Botoşani a fost ocolit de trupele de teatru sau operete, româneşti sau străine.

Abia la 13 septembrie, acelaşi an, Societatea dramatică a Teatrului Naţional din Iaşi, sub conducerea lui M.Arceleanu, vine la Botoşani solicitînd autorizaţia şi scutirea de taxă pentru 5-6 reprezentaţii pe care le obţine „fiind trupă românească".[264]

În numărul său din 14 septembrie, gazeta botoşăneană *Curierul Român* anunţa că „Trupa artiştilor români asociaţi din Iaşi a venit de două zile în urbea noastră să ne distreze cu cîteva reprezentaţiuni, începînd chiar astăseară cu piesa *Mormintele Evreilor*. Este bine-venită!".[265]

---

* Aceste sfaturi n-au fost luate în seamă de directorii trupei şi deşi la 3 septembrie 1887, cu ocazia a 100 de ani de la inaugurarea clădirii teatrului din Sibiu, stagiunea a fost deschisă de către trupa Şt. şi B. Wolff cu un spectacol remarcabil cu "Faust" de Goethe, restul stagiunii a fost destul de slab. Cu toate că trupa aceasta va avea o activitate permanentă la Sibiu timp de 6 ani, spectacolele de calitate vor fi rare, atît repertoriul cît şi interpretarea lăsînd mult de dorit. (Vezi "Istoria Teatrului în România. II", p. 97)

[262] "Voacea Botoşanilor", Anul VII, Nr. 15 aprilie 1886

[263] T.T. Burada, op. cit. p. 638 - 639

[264] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 6/1886, f. 49

[265] "Curierul Român", Anul I, Nr. 51 din 14 septembrie 1886

www.cimec.ro

La începutul stagiunii anului 1885-1886 botoşănenii au trăit un eveniment muzical de excepţie: au putut-o asculta pe marea soprană română Haricleea Hartulary-Darclée care, împreună cu S. Diamandi, absolvent al conservatorului din Viena, şi-au dat „concursul bine-voitor" la serata muzicală organizată de *Armonia*, societate pentru încurajarea şi promovarea artei muzicale în Botoşani, la 8 decembrie 1885.[266]

Neavînd la dispoziţie alte numere din presa locală, nu se pot preciza şi alte detalii referitoare la această serată muzicală.

În schimb concertul organizat, în scop de bine-facere, de „Reuniunea femeilor române din Botoşani" la 15 aprilie 1886, în saloanele Miclescu, este pe larg prezentat în coloanele gazetelor locale, desigur cu multe laude la adresa interpretelor din protipendada botoşăneană.

Astfel, D-na Elena Holban, „cu o voce dulce şi sonoră, cu accente expresive şi bine simţite", a cîntat *Habanera et Chanson boheme* din opera *Carmen* de Bizet, bucata *Alla Stella confidente* de Rabandi şi *Les belles Viennoises*, vals de Arditi; D-na Clio Caimacan a cîntat *Cavatina* din opera *Attila* de Verdi, Romanţa din opera *Barbiere de Seviglia* şi valsul *Ma reine de Goot*, „cum nu se poate mai bine"; D-na Mustaţă „cunoscută şi apreciată deja la multe producţiuni în cercul nostru de melomani" în afară de acompaniamentul la pian a celorlalte două soliste vocale „a executat solo bucata *Zigeunerweisen* de Sarasate şi încă vreo cîteva doine totdeauna scumpe auzului nostru"; D-şoara Elena Ciolac „ne-a dat ocasiunea a o asculta în două bucăţi a doi compositori de gen diferit: *La danse macabre* de Liszt şi *Polonaise* de Chopin şi ne e imposibil de a ne pronunţa în care din cele două a reuşit mai bine"; Tot d-şoara Ciolac a executat, în afară de program, şi încîntătoarea *Basquinade* de Schumann; O parte însemnată la reuşita şi îmbogăţirea programei au avut şi d-şoarele Anna Botez şi Caterina Stroici prin executarea la pian, cu patru mîini, a valsului de Schulhoff, precum şi D-l Diamandi „care a dat o dovadă de mare talent la violoncel".

În numele Comitetului „Reuniunii femeilor române din Botoşani" au fost aduse mulţumiri publice interpreţilor şi asistenţei de către Ruxanda Sofian – preşedintă şi Maria Gherghel – secretară.[267]

În numărul următor al gazetei se arată că beneficiul net al acestui concert a fost de 861,5 lei, care s-au împărţit la săraci, ceea ce înseamnă că numărul botoşănenilor participanţi, amatori de muzică, a fost destul de mare.

---

[266] "Voacea Botoşanilor", Anul VI, Nr. 34 din 8 decembrie 1885

[267] Ibidem., Anul VII, Nr. 16 din 20 aprilie

www.cimec.ro

În acelaşi număr mai este publicat anunţul unui alt concert susţinut, de data aceasta, de către doi instrumentişti străini vestiţi: "D-l A.TERSCHAK, supranumit „regele flautului" şi d-na Louise Schuller, renumită pianistă, au sosit în oraşul nostru şi vor da un concert, luni 28 [aprilie], în sala Teatrului. Atît ziarele din ţară, cît şi cele străine sunt unanime în a recunoaşte meritele deosebite ale acestor artişti pe ori unde au debutat, de aceia credem că şi aici succesul nu le va lipsi".[268]

Acelaşi anunţ îl face şi cealaltă gazetă botoşăneană - *Curierul Român* – care apoi publică şi o scurtă cronică asupra concertului: „Concertul D-lui Terschak, Regele Flautului, şi al Doamnei Schuller, pianistă decorată de Maj[estatea] Sa Sultanul, a reuşit mai mult decît splendid, lunea trecută, sub raportul artistic. Ambii virtuoşi ne-au dat o sublimă dovadă de priceperea, simţirea şi exprimarea artei lor… Lojele de jos ne prezentau cea mai aleasă societate… Mîine, joi, distinşii noştri oaspeţi ne vor da un al doilea concert, tot în sala teatrului".[269]

Păcat că nici una din cele două gazete ce apăreau atunci la Botoşani nu a publicat şi piesele pe care le-au interpretat cei doi mari artişti.

În vara anului 1886, paralel cu activitatea concertistică, Societatea *Armonia* din Botoşani a început să se preocupe şi de înfiinţarea unei şcoli de muzică instrumentală şi vocală unde să se pregătească viitorii membri ai societăţii cu profesori aduşi de la Viena. Fondurile necesare urmau să se adune din beneficiile unor concerte date special în acest scop.

Un astfel de concert a avut loc, pentru prima oară, în luna iulie 1886. La cererea lui Al. St. Georges, vicepreşedintele Societăţii *Armonia*, către Primăria Botoşani, de a se autoriza organizarea unui concert în grădina (Vîrnav), *Belvedere*, „în folosul micei şcoli muzicale" (subl.n.), Consiliul Comunal aprobă acest lucru în şedinţa din 7 iulie.[270]

Evenimentului i se face publicitate prin *Curierul Român* care anunţă că: "Societatea Filarmonică din Botoşani va da Dumineca viitoare un concert în grădina Vîrnav, pentru folosul casei sale. Intrarea în grădină va fi de 1 şi 3 lei. Programa seratei este din cele mai variate şi mai atrăgătoare şi nu ne îndoim că publicul inteligent va şti să profite, în număr cît mai mare, de-o plăcere muzicală, cum, din nefericire, atît de rar ni se oferă".[271]

---

[268] Ibidem., Anul VII, Nr. 17 din 27 aprilie 1886

[269] "Curierul Român", Anul I Nr.15 din 27 aprilie şi Nr. 16 din 1 mai 1886

[270] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 6/1886, f. 22 şi dosar 10/1886, f. 270

[271] "Curierul Român", Anul I, Nr. 34 din 10 iulie 1886

www.cimec.ro

Într-un număr următor al gazetei este prezentat şi rezultatul sub forma unei mici cronici: „Concertul societăţii *Armonia*, dat duminică seara în grădina *Belvedere*, a reuşit pe deplin sub raportul artei. Toate piesele, bine alese şi bine studiate, au fost cu precisie executate, făcînd în acelaşi timp o netăgăuită dovadă de bunul simţ al membrilor ca şi de talentul şi priceperea actualului capelmaistru al *Armoniei*. Publicul n-a fost tocmai numeros, dar era cu atît mai elegant şi distins. Receta (beneficiul n.n.) seratei a trecut peste 300 lei".[272] Socotind la media preţului de intrare între 1 şi 3 lei, rezultă că la concert au participat peste 150 de botoşăneni, ceea ce înseamnă, totuşi, un număr destul de mare de spectatori.

Mai consemnăm, pentru stagiunea 1885-1886, corespondenţa purtată între Prefectura jud. Botoşani, primărie şi inginerul-şef al serviciului tehnic al oraşului, în lunile iunie – august 1886, ca să se verifice starea localului de teatru spre a nu se prezenta pericol pentru public şi să se ia măsuri ca proprietara lui să-l repare, acolo unde este cazul, cît timp mai este vreme bună.[273]

*

* *

Spre bucuria botoşănenilor iubitori de teatru, pentru întreg sezonul rece 1886-1887 a venit să joace la Botoşani una din cele mai bune trupe ale momentului şi anume Societatea Dramatică condusă de Lache Chirimescu şi Elena Albescu.

După cum reiese dintr-o cerere a lui L. Chirimescu pentru obţinerea unei subvenţii (despre care vom vorbi mai tîrziu – n.n.) trupa a sosit, se pare, la Botoşani pe la mijlocul lunii octombrie, iar conducerea ei a tipărit aici, un foarte frumos, dar şi preţios afiş căci dă o serie de informaţii privind componenţa trupei, piesele din repertoriu, preţul abonamentelor ş.a.

De aceea îl şi transcriem integral:

[272] Ibidem., Anul I, Nr. 36 din 17 iulie 1886

[273] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 4/1886, f. 2-4

www.cimec.ro

T E A T R U R O M Â N
P R O G R A M A
DE

Repertoriul ce se dă în sezonul de iarnă 1886 – 1887, precum şi de Doamnele Artiste şi Artişti ce compun trupa Societăţei Dramatice, care va da în această Stagiune de iarnă, un şir de representaţiuni, compuse din Drame, Comedii şi Voedevile, alese din repertoriul celor mai mari teatre străine şi din cele mai mari succese, obţinute pe scena teatrelor naţionale.

Scopul acestor representaţiuni, este arta, frumosul, desvoltarea gustului şi al literaturei; o recreaţiune, plăcută, folositoare şi onestă, pentru toate clasele societăţii.- Ca bază, ca principiu, aceste representaţiuni, vor fi, vor servi, ca şcoala cea mare pentru popor.

Pe baza acestor principii, s-a deschis o listă de abonament pentru 30 representaţiuni, - Lista de abonament se află la Librăria D-lui Ivaşcu.

www.cimec.ro

R E P E R T O R I U L

DRAME	COMEDII	
1.Lupta pentru trei milioane	**1**.Citeşte pe Balzac	**16.** Coman banditul
2.Cerşitorii în haine negre	**2**.Moştenirea de la răposata	**17.**Conştiinţa unei femei
3.Linda	**3**.Mireasa fără mire	**18**.Scrisoarea perdută
4.Fetele de marmură	**4**.Uită-te şi nu te-atinge	**19**.Nazat
5.Stîlpul faliţilor	**5**.Serjentul Frideric	**20.**Miluiţi saracii
6.Matilda	**6**.Trei fete şi un flăcău	**21**.Pădurea de la Bordea
7.Intriga şi amorul	**7**.Pe malul gîrlei	**22**.Criza şi banii
8.Gaşpar Hose	**8**.Deputatul coleg.al 4-lea	**23**.Nişcorescu
9.Antoni	**9**.Cei însuraţi mă fac să rîd	**24**.Cheia unui ginere
10.Oarba geloasă	**10**.Articolul 214	**25**.Croitorul de dame
11.Dezonoarea unei familii	**11**.Un amant fericit	**26**.Morăriţa de la Marli
12. Femeia din popor	**12**.Bărbierul din Sevila	**27**.Amorul de ţară şi de oraş
13.Cocoşatul	**13.**O farsă în spiţerie	**28**.Datoriele bărbaţilor
14.Onoarea franceză	**14**.Rotarul	**29**.Camera albastră
15.Lada de fier	**15.**Însurat cu 5 bani	**30**.Cele 7 păcate capitale

PERSONALUL CE COMPUN TRUPA

A R T I S T E		***A R T I Ş T I***	
D-na E. Albescu	`` M. Bozianu	Dl. L.Chirimescu	`` I. N. Popescu
`` A.Poenaru	`` L. Răureanu	`` N. Constandinescu	`` C. Chiriţescu
`` I.Găluşcă	D-şoara Florica	`` I.Angelescu	`` I. Filipescu
		`` Savel Conache	`` C. Mihăilescu
		`` N. Carageali	`` N. Niculescu

Preţul abonamentului pentru 30 representaţie: loja de jos lei 300. loja de sus 240 lei. Stal I 60 lei

Pentru d-nii Ofiţeri preţurile abonamentului Stalul I lei 45

N.B. Plata abonamentului se va face în două rate, la I-a şi la a 15 representaţie. D-nii abonaţi vor plăti în persoana d-lui Chirimescu sau la librăria d-lor Ivaşcu, unde vor primi şi chitanţe."[274]

Din păcate stagiunea 1886-1887 a început şi la Botoşani, ca în întreaga ţară, sub auspicii nefavorabile din cauza agitaţiilor politice marcate de intensificarea acţiunilor opoziţiei coalizate în vederea răsturnării guvernului liberal aflat de peste 10 ani la conducerea ţării. În provincie agitaţiile politice aveau un caracter mai pasionant, ajungînd uneori la conflicte şi situaţii dramatice care "opreau" un moment viaţa obişnuită a tîrgului.

[274] Ibidem., f.6

www.cimec.ro

Şi cum Botoşanii nu erau altceva decît un tîrg de provincie, un astfel de conflict, în care autoritățile au trimis armata şi jandarmii să împrăştie o mulțime de opozanți care atacau poliția şi primăria, s-a sfîrşit tragic în ziua de 2 noiembrie 1886. În timpul învălmăşelii, un sublocotenent înfuriat că a fost lovit de o piatră, a scos pistolul şi a tras, rănind mortal un tînăr.

Atmosfera sumbră ce a cuprins oraşul şi pe cetățenii săi este foarte bine creionată de gazeta *Voacea Botoşanilor*, într-un articol intitulat „Teatru – Baluri – Concerte":

„Onor. noştri cetitori vor crede de sigur că vroim a vorbi de succesele trupei dramatice, de balurile de bine-facere sau concertele ce de obicei au loc cam pe la timpul acesta, şi într-adevăr am fi consacrat cu plăcere un spațiu pentru a face dările de samă obişnuite, dar regretăm că n-avem ce înregistra… Deşi auzim mult bine de trupa dramatică, totuşi grație ultimelor evenimente a trebuit să-şi amâe representațiile în cîteva rînduri din cauza lipsei de spectatori.

Nu ne putem deloc uni cu părerea malițioasă a unui ziar local, care vorbind de teatru, adăogă, că „publicul botoşănean, după modul cum scie să încurajeze arta, n-ar merita să aibă teatru". Se scie că, aproape toată elita societății botoşănene e greu încercată din cauza mişeliilor sbirilor din localitate, aşa încât nerămânând decât lefegii care în genere vor să profite de toate gratis, nu se acoperă nici cheltuelile serale ale trupei.

De altminterea se scie că botoşănenii în totdeauna au încurajat arta, şi cele mai excelente trupe, în permanență au făcut stagiunea de iarnă în oraşul nostru. Chiar eminentul Pascaly, veteranul artist Millo, trupa Fany-Vlădicescu au debutat la noi, rămânîndu-le cele mai frumoase amintiri.

Aflăm că şi balul ce urmează a se organiza de comitetul cercului militar a fost amânat pentru un timp nedeterminat, tot din cauza evenimentelor dureroase pentru înalta noastră societate.

Nici concertul societății *Armonia* nu va avea loc aşa curând, tot din aceleaşi cauze.

Nu vom exagera dacă vom adăuga că oraşul e în un adevărat doliu şi toți trişti şi posomorâți nu se gândesc decât la evenimentele întâmplate şi la consecințele lor, aşa încât o adevărată nesiguranță dominând în toate, face a se întrevedea noi încercări pentru demnii cetățeni ai acestei urbi".[275]

[275] "Voacea Botoşanilor", Anul VII, Nr. 47 din 23 noiembrie 1886

www.cimec.ro

Cînd luptele electorale s-au mai potolit, viaţa revenind cît de cît la normal, şi la teatru lucrurile s-au mai înviorat, fapt constatat de *Curierul Român* care notează: „Teatrul a-nceput a mai prinde puţină inimă. Joi seara (27 noiembrie –n.n.), la representaţia *Serjentul Friedrich*, lojele şi sala erau ticsite de lume. Sîmbătă seara, representaţia comediei *Bărbierul de Sevilla* a avut iarăşi o bună reuşită. – Suntem veseli de-aceasta”.[276]

Pentru ziua de joi, 4 decembrie, publicul era înştiinţat că trupa română de sub direcţia d-nei Albescu va juca în beneficiul d-nei Poenaru piesa *Lupta pentru 3 milioane*.[277] Reprezentaţia cu această piesă a beneficiat şi de o cronică teatrală, semnată cu pseudonimul “Clam”, în *Voacea Botoşanilor*, de unde aflăm meritele şi deficienţele fiecărui actor în rolul său:

“Representaţia dată, Joi 4 curent în beneficiul d-nei Poenaru a reuşit pe deplin. Subiectul acestei representaţiuni a fost: *Falşul Adulter sau lupta pentru trei milioane*. Voi căuta, cât îmi va sta în putinţă, a analiza modul cum s-a executat această piesă, ocupându-mă de rolul ce l-a avut fiecare artist în parte.

Doamna Poenaru, a fost mult admirată, în rolul *Lionorei Pierot*, mai pe urmă *Vicontesa d´ Orbi*. D-sa a probat în multe scene, că nu-i lipseşte spiritul artistic. Totuşi, fără să se supere, îi voi releva câteva mici greşeli, cari departe de-a micşora valoarea interpretărei unui rol, se fac, adesa ori remarcate. Aşa în actul IV-lea reîntorcându-se de la preumblare de prin grădina închisorii, unde era prizonieră pentru adulter, am auzit-o exclamând: *Lăsaţi-mă!* M-am uitat, am ascultat, şi n-am putut înţelege sensul acestor cuvinte, deoarece, d-sa intră nesupărată de nimeni. Aceste cuvinte de: *lăsaţi-mă*! ar fi trebuit pronunţate între culise, cu o voce mai slabă, ca şi cum ar fi fost sau reţinută sau atacată de cineva. Intrarea pe scenă după aceste cuvinte, ar fi trebuit să fie mai grăbită şi aerul mai turburat. – În act V, scena ceaiului, d-sa ar fi trebuit să fi dat mai multă atenţie, la cea ce îi vorbea vicontele d′Orbi, bărbatul ei, de cât ceştei cu ceai. Începutul scenei a fost rece, din astă cauză. Rolul în întreg a fost eminent executat, şi d-na Poenaru foarte mult aplaudată.

Dl. Conachi, a jucat foarte bine rolul *Vicontelui d′Orbi*. Publicul i-a dovedit aceasta prin lungile lui aplauze. D-sa e un tânăr foarte talentat şi cu mult simţ artistic.

D-na Albescu, în *Contesa d′Orbi*, a fost în limitele rolului său. Jocul său e natural, şi ne-a probat în destul că este o veche şi bună artistă.

[276] “Curierul Român”, Anul I, Nr. 69 din 3 decembrie 1886
[277] “Voacea Botoşanilor”, Anul VII, Nr. 48 din 30 noiembrie 1886

www.cimec.ro

Dl. Chirimescu, a fost un *Gondoa* perfect. D-sa era aşa de natural încât, credeam a avea înaintea noastră, în adevăr, pe bătrânul şi timidul notar Gondoa. Am rămas încântaţi de modul cum a jucat dl. Chirimescu. Aplausele unanime nu i-a lipsit nici de astă-dată.

Dl. Constandinescu, în *Francenet,* ajutor de notar şi-a executat foarte consciincios rolul său. D-sa este un comic bun şi, după cum m-am putut convinge prin desele torente de aplause, foarte agreat de public.

D-nii *Carageali* şi *Angelescu,* au fost bine iniţiaţi în rolurile lor. – Ar fi o nedreptate, dacă am trece înainte, fără a aduce laude bine meritate d-lui Angelescu, pentru modul cum s-a achitat de rolul său în scena când intră în casa d-nei Vicontesă d′Orbi, pe care căuta s-o posede. Dl. Angelescu a fost perfect în tot cursul acestei scene. Eşirea sa din salonul unde Vicontesa rămăsese adormită, a fost foarte artistică. Restul a fost bine şi piesa ne-a plăcut. Sperăm a o mai vedea încă odată jucându-se în această stagiune”.[278]

Pe lîngă cronica teatrală, acelaşi număr al gazetei mai publică două anunţuri: primul îşi înştiinţa cititorii că duminică, 7 decembrie, la teatru se vor reprezenta piesele “Articolul 214”, “Coarda simţitoare”, „Croitor de dame” şi “Pădurea de la Bordea”, comedii în cîte un act; al doilea aducea din nou la cunoştinţa celor interesaţi scoaterea la vînzare de către Maria Petrino a proprietăţii sale de peste 20 Ha pe care se găseau, pe lîngă case şi acarete, grădina şi livada de 12 fălci (circa 17 Ha –n.n.), 3,5 fălci, teren arabil, cabinele pentru băi calde şi reci cu apă minerală dintr-o fîntînă, o popicărie acoperită, un bufet mare şi, îndeosebi, un teatru mare de vară cu toate accesoriile lui, un număr însemnat de bănci, felinare şi mese în faţa teatrului pentru public ş.a.

Pentru joi 11 decembrie 1886 Societatea Dramatică anunţă „o reprezentaţie extraordinară, dată în beneficiul d-lui Ioan Angelescu, în care se va juca pentru prima oară frumoasa piesă; *Bandiţii din Londra*, mare comedie în 5 acte de Felix Piat”. Gazeta locală care publică anunţul face şi un mic comentariu privind succesul trupei: „Teatrul face din zi în zi tot mai multe cuceriri printre publicul botoşănean. Reprezentaţiile din urmă au avut sala plină. Pentru reprezentaţia de mîine, joi, toate biletele sunt vîndute. De altmiterea şi artiştii depun toate silinţele spre a corespunde cu cît mai multă demnitate încuragiării publicului”.[279]

Deşi începuseră să joace cu sala plină, situaţia financiară a celor 16 artişti ai trupei era încă destul de grea din pricina datoriilor pe care fuseseră nevoiţi să le facă în timpul luptelor politice cauzate de alegeri.

---

[278] Ibidem., Nr.49 din 7 decembrie 1886

[279] “Curierul Român”, Anul I, Nr. 21 din 11 decembrie 1886

www.cimec.ro

De aceea, în numele lor, la 11 decembrie 1886, Lache Chirimescu face o cerere către primarul şi consilierii de Botoşani în care solicită o subvenţie arătînd că, deşi au venit în oraş „acum trei luni”,* din cauza evenimentelor au fost nevoiţi să stea şi nu au putut să dea decît 6 reprezentaţii din care abia s-au scos cheltuielile serale, astfel că, “astăzi ne găsim într-o poziţie aproape de disperare”. Subvenţia era singura cale „de a putea scăpa din trista situaţiune în care ne aflăm, ca să putem cel puţin a achita datoriele pentru care numai sufletele ne-au mai rămas neamanetate.”[280]

Supusă dezbaterii consiliului comunal cererea a fost respinsă deşi consilierii au recunoscut că “în adevăr teatrul este o instituţie frumoasă şi trupa este bună” (subl.n.). Şi ca o ironie a sorţii, însuşi faptul că trupa era foarte bună, din care cauză începuse să dea spectacole cu sala plină, a constituit primul motiv al neacordării subvenţiei deoarece spuneau consilierii – ea “n-ar avea tocmai nevoie de a recurge la sprijinul comunei”. Al doilea motiv l-a constituit zdruncinarea echilibrului bugetar datorită cheltuielilor ce s-au făcut cu reparaţiile stricăciunilor provocate clădirilor primăriei şi poliţiei în timpul tulburărilor iscate la alegeri[281].

Cu toate că nu a primit subvenţia cerută, trupa lui Lache Chirimescu a continuat seria reprezentaţiilor, cu succes.

Duminică, 14 decembrie 1886 s-au reprezentat comediile într-un act: *Cei însuraţi mă fac să rîd* şi *Citeşte pe Balzac* iar joi, 18 decembrie, s-a jucat, în beneficiul lui L. Chirimescu, drama în 7 acte *Cerşetorii în haine negre*.** Gazeta care publică anunţul, mai adaugă: “Trupa îşi dă toate silinţele a mulţumi pe public, care a început a o aprecia şi încuraja. Beneficiul D-lui Chirimescu promite mult. Chiar de pe acum (14 decembrie – n.n.) s-au vîndut o mulţime de locuri pentru joi seară”.[282] În numărul următor, aceeaşi gazetă publică şi o cronică pertinentă asupra acestui spectacol.

“Piesa, *Săracii în haine negre* ce s-a representat joi la 18 Decembre în beneficiul d-lui Chirimescu a corespuns cu totul aşteptărilor noastre. Teatrul era plin de lume şi jocul artiştilor animat.

---

* Este vorba despre “acum trei luni” ca denumire a lunii, adică de luna octombrie şi nu de trei luni de zile (90 de zile) ceea ce ar fi însemnat că trupa a sosit la Botoşani la mijlocul lunii septembrie. Ori, aşa cum s-a arătat mai sus, în a doua jumătate a lunii septembrie în sala teatrului dădea reprezentaţii trupa dramatică din Iaşi. De aceea am afirmat că Lache Chirimescu a sosit în Botoşani pe la jumătatea lunii **octombrie 1876**

[280] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 4/1886, f. 5

[281] Ibidem., dosar 10/1886, f. 48

** Piesa a mai fost cunoscută şi sub numele “Săracii în haine negre”.

[282] “Voacea Botoşanilor”, Anul VII, Nr. 50 din 14 decembrie 1886

www.cimec.ro

D-na Albescu, în rolul *doamnei Bernier*, a jucat bine. D-sa a ştiut a interpreta aşa de exact rolul său, încît în multe locuri ne făcea a crede că avem înaintea noastră în adevăr o mamă în culmea nenorocirei.

D-na Poenaru, în rolul *Antoanetei Bernier*, a reuşit deplin. Deşi textul rolului Antoanetei Bernier, este cam rece în multe locuri, totuşi d-na Poenaru, a ştiut a ne representa pe o Antonetă, care ori de cîte ori cuvântul era prea palid pentru a exprima simțirea, un gest, o mişcare a feții bine studiate îi dă tăria ce-i lipsea. Într-un cuvânt d-na Poenaru este o bună artistă.

Doamna Răureanu în *Rena Bigo* a fost în limitele rolului său.

D-na Bozianu în *Clodeta* şi *Alida Vilbron*, a fost bine. – Numai o aş consilia-o ca să fie mai pacientă puțin pe scenă, să nu se grăbească şi mai ales să ne vorbească mai rar.

Dacă am avut de spus mult bine de dl. *Conachi* în "*Lupta pentru trei milioane*" este că a meritat. D-sa nu trebuie însă să se baseze prea mult pe memorie căci de prea multe ori ea este ingrată; aşa că era mai bine dacă repeta de mai multe ori rolul *contelui de Rocfeuille*. Ne-a părut foarte rău când am văzut pe acest tânăr menit a deveni artist, încurcându-se în cuvinte şi fiind de multe ori aproape a-şi pierde cumpătul. Monologul din actul al II-lea, a fost foarte slab executat. În loc să ne întrețină prin el atențiunea noastră, d-l Conachi nu ne-a oferit decât un amestec de cuvinte şi gesturi care nu ne-a distrat deloc. Consiliez pe dl. Conachi, a nu fi prea încrezător în sine şi a studia mai mult. Sperăm că vom avea în curând ocaziunea de-al vedea reparând nereuşita de joi seară.

D-nul Angelescu a fost perfect în rolul lui *Planteros,* era aplaudat la fie-ce pas. D-sa este un artist bun, care are şi talentul şi sîrguința necesară unei bune interpretări. Dl Angelescu este foarte mult iubit de public şi o merită. Nu pot decât să-l felicitez pentru strălucitul succes dobândit pe scena noastră.

D-nul Constandinescu în *Petre Bernier*, a fost agreat; însă în rolul lui *Andrei Bernier* nu ne-a plăcut. D-sa este un bun comic, joacă binişor şi în drame, dar n-are ținuta ce se cere unui Andrei Bernier şi asta a contribuit mult la valoarea executării acestui rol. Ştim însă că dl. Constantinescu, a primit rolul lui Andrei din cauza lipsei de personal, de aceea ne-am mulțumit cu rolul său aşa cum a fost executat.

D-nul Chirimescu este un bun comic, un vechi artist şi este prea cunoscut printre noi, pentru a mai zice ceva de d-sa. Joi seară, în rolul lui Bigo s-a achitat foarte bine.

D-nii Popescu şi *Carageali* îşi ştiau bine rolurile lor.

www.cimec.ro

Vedem jucându-se multe drame la teatru, dar numai în beneficiuri. Care este causa? Nu ştim.

Am ruga pe direcțiune ca să ne dea când şi când câte o dramă şi printre representațiile de abonament".[283]

Duminică 21 decembrie, trupa a jucat comediile *Boierul sub mască de țăran*, *Fata cojocarului* şi *Beleaoa casei*, iar joi 25 decembrie, în beneficiul lui N. Constandinescu, drama *Fetele de marmură*.[284]

Ne avînd la dispoziție numerele gazetelor botoşănene care au apărut între 21 decembrie 1886 şi 1 februarie 1887 nu ştim ce piese s-au mai jucat în această perioadă, deşi activitatea teatrului nu a încetat. Afirmația este susținută de un raport al Poliției Orașului Botoşani către primărie în care se arată că în seara de 3 ianuarie comisarul de serviciu la teatru a observat în mai multe rînduri că între acte publicul spectator se retrage în coridorul lojiilor de jos şi fumează, neținînd cont că acolo nu este permis fumatul şi, deşi li s-a atras atenția în această privință, totuşi continuă a fuma. Propune să se facă nişte anunțuri care să se afişeze în localul teatrului.[285]

La 1 februarie 1887 s-a reprezentat „în beneficiul d-lui N.Carageali – Costache, pentru prima oară piesa *Doctorul Darssi*, dramă în 5 acte, tradusă din franțuzeşte de d. M.Pascaly", iar joi 5 februarie, "în beneficiul d-lui Ioan Angelescu piesa *Săracii în haine negre*, dramă în 7 acte, tradusă din franțuzeşte de d-na A.Poenaru".[286]

Duminică 8 februarie, au fost jucate pentru prima oară la Botoşani piesele *Însurat cu 5 bani* şi *Doi morți vii*.[287]

Înainte de 12 martie 1887 au ajuns la Botoşani actorii – soți Th. Popescu şi Adelina Popescu, venind de la Iaşi unde jucaseră ca angajați ai Societății Dramatice a Teatrului Național de acolo şi în stagiunea 1886-1887, dar care se terminase la 1 martie cu rezultate foarte slabe.

Soții Popescu au ajuns la o înțelegere cu trupa locală condusă de Lache Chirimescu spre a juca împreună şi aşa se face că un foarte frumos anunț publicat într-una din gazetele din Botoşani îi informa pe cititori că joi 12 martie 1887 va fi dată o reprezentație de Dl. Th. Popescu şi Adelina Popescu cu concursul artiştilor locali în care se vor juca piesele: *D-nul YPSILON*, comedie într-un act, actul III din *OTELLO*[*], *Morărița*

---

[283] Ibidem., Nr. 51 din 21 decembrie 1886

[284] Ibidem

[285] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Orașului Botoşani, dosar 34/1887, f. 3.

[286] "Voacea Botoşanilor", Anul VIII, Nr. 5 din 1 februarie 1887.

[287] "Curierul Român", Anul II, Nr. 10 din 8 februarie 1887.

[*] Rolul lui Othello din tragedia lui Shakespeare a fost unul din rolurile care i-au adus lui Th. Popescu gloria şi consacrarea pe scenele teatrelor naționale din Bucureşti, Iaşi, şi

www.cimec.ro

de la Marli, comedie într-un act şi *MOŞTENIRE de la RĂPOSATA*, comedie într-un act.[288]

Stagiunea de iarnă 1886-1887 de la Botoşani s-a încheiat în jurul datei de 21-22 martie, aşa cum dovedeşte cererea lui Lache Chirimescu din 23 martie către Primăria Botoşani de a i se elibera subvenţia votată de Consiliul Comunal, în sumă de 800 lei, pentru „trupa teatrală Română Societatea Dramatică din acest oraş", fiindcă sezonul este expirat şi trupa voieşte a pleca din oraş. Suma i s-a eliberat în ziua următoare.[289]

Timpul rece şi ploios* din lunile aprilie şi mai a făcut ca nici o trupă de teatru sau operetă să vină la Botoşani, chiar şi pentru cîteva spectacole ocazionale. Cînd vremea s-a mai îndreptat, o mare nenorocire s-a abătut asupra oraşului.

La 3 iunie un mare incendiu, poate cel mai mare din istoria modernă a aşezării, a prefăcut în scrum întreg centrul Botoşanilor şi o bună parte din cartierul înconjurător. În ajutorul sinistraţilor au venit persoane particulare, societăţi de binefacere etc. etc., dar şi lumea artistică din oraş şi din ţară.

Astfel la 18 iunie 1887 se aducea la cunoştinţă botoşănenilor că Societatea *Armonia*, condusă de d-l. Al. Saint-Georges, "aranjează pe săptămîna viitoare un concert în grădina publică, pentru beneficiul incendiaţilor. Programa va fi din cele mai interesante şi va fi susţinută de orchestra societăţii şi muzica regimentului de dorobanţi".[290]

La 8 iulie a avut loc în grădina Petrino o reprezentaţie teatrală dată de societatea israelită "Or-Chadosch" din Botoşani, al cărei produs net de 502 lei s-a destinat pentru ajutorarea meseriaşilor incendiaţi.[291] Gazeta în care a apărut ştirea nu spune cine au fost actorii amatori şi ce piesă au jucat.

Aceeaşi gazetă şi în acelaşi număr, publicînd ştirea că la Galaţi trupa teatrală de sub conducerea „Dnei Fany [Tardini – n.n.] şi fraţii

---

Craiova. La Iaşi, după prima reprezentaţie a acestei piese la 4 decembrie 1886, Desdemona fiind interpretată de soţia sa, Adelina Popescu, succesul a fost atît de mare încît spectacolul a trebuit să fie repetat de trei ori, parcă spre a ruşina pe unii încrezuţi actori ieşeni care ceruseră să nu i se aprobe lui Th. Popescu apariţia în rolul Maurului din Veneţia, socotind "o lipsă de modestie" din partea actorului intenţia de a juca un rol în care excelaseră marii actori italieni Rossi şi Salvini.(Vezi Ioan Massoff, op. cit., p. 496)

[288] Ibidem., Anul II, Nr. 16 din 8 martie 1887.

[289] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 34/1887, f.5

* La 29 martie "Curierul Român" arată că "timpul s-a înăsprit deodată cu atîta violenţă încît parcă mergea spre iarnă, nu spre primăvară.

[290] "Curierul Român", Anul II, Nr. 36 din 18 iunie 1887.

[291] "Voacea Botoşanilor", Anul VIII, Nr. 28 din 7 iulie 1887.

www.cimec.ro

Vlădicescu a dat o representaţiune cu piesa *O scrisoare pierdută*, pentru ajutorarea sinistraţilor din Botoşani", din care s-au adunat şi trimis 1120 lei, continuă cu o serie de aprecieri referitoare la simpatia reciprocă ce s-a stabilit de-a lungul anilor între botoşăneni şi conducătorii trupei, în cuvinte ce merită a fi cunoscute:

„D-na Fany, cu d-nii fraţi Vlădicescu au ţinut la cea dintâi ocaziune, a-şi arăta simpatia lor pentru oraşul şi societatea noastră.

Suntem deplin convinşi că d-na Fany şi d-nii fraţi Vlădicescu sunt încredinţaţi de reciprocitatea acestor simpatii. De altminteri probele nu le-a lipsit, că-n diferitele timpuri trupa teatrală de sub conducerea d-lor a fost cu căldură apreciată.

În special desele şi zgomotoasele aplauze ce se dădeau d-nei Fany şi d-lor Vlădicescu, erau atâtea dovezi că meritele şi talentele d-lor au fost cu justeţă apreciate de publicul botoşănean. Recepţiunea d-lor în societate era cea mai manifestă probă de simpatie ce o posedau.

D-na Fany şi d-nii fraţi Vlădicescu numără mulţi amici printre noi şi-i putem încredinţa că oricând vor veni în mijlocul nostru vor fi cu aceeaşi căldură primiţi ca şi-n trecut (subl.n.).

Mulţumim d-nei Fany şi d-lor fraţi Vlădicescu pentru neuitarea oraşului ce odinioară l-au dilectat prin arta lor, astăzi vin a-l ajuta în nenorocirea lui".[292]

La 9 august 1887 soseşte din nou în Botoşani Lache Chirimescu, cu o trupă de 18 persoane, solicitînd primăriei autorizaţia „de a da în grădina publică comunală numită "Vîrnav" un şir de 4-5 representaţiuni pe cît va permite timpul". Totodată el arată că artiştii, conformîndu-se împrejurărilor (provocate de sinistru –n.n.), sunt decişi a oferi publicului spectacolele cele mai variate şi cu preţurile cele mai reduse.[293]

Conform relatărilor presei locale trupa Chirimescu a jucat cu succes la 15 august frumoasele piese: *MIREASA FĂRĂ MIRE* vodevil în 2 acte din franţuzeşte şi *NARCOTICUL SAU ŞCOALA AMORULUI*, comedie cu cîntece într-un act, de Ed. Pailleron, tradusă de D-nul N.A. Bogdan.[294]

În legătură cu primele spectacole, una dintre gazetele botoşănene scria: „Trupa artistică dirigiată de L. Chirimescu care şi-a făcut o reputaţie atît de bună în oraşul nostru iarna trecută, (subl.n.) a început o serie de representaţii pe scena din grădina publică Vîrnav, care urmează regulat marţea, sîmbăta şi duminica, afară de seri[le] nefavorabile. Nu ne

[292] Ibidem.
[293] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 2/ 1887, f.23
[294] "Curierul Român", Anul II, Nr. 56 din 16 august 1887.

www.cimec.ro

îndoim că publicul botoşănean, apreciind sacrificiile şi reputaţia trupei, se va grăbi a o încuraja şi a o angaja astfel să rămînă între noi şi pentru sezonul de iarnă”.[295]

Trupa a obţinut şi de această dată destul de mult succes căci la 29 august, aceeaşi gazetă sublinia că „reprezentaţiile din urmă ale trupei dramatice, arangiate în grădina publică Vîrnav, au fost cît de poate de bine vizitate. Duminica şi miercurea trecută (23 şi, respectiv, 26 august – n.n.) lumea a fost mai multă ca oricînd”. Pentru duminică, 30 august, era anunţată reprezentaţia „în profitul incendiaţilor din acest oraş” cu următoarele piese: *Rusaliile din satul lui Cremene*, comedie cu cîntece într-un act, *Viaţa trandafirilor*, comedie vodevil într-un act şi *Pădurea de la Bordea*, comedie originală într-un act.[296] Aceasta a fost, se pare, ultima din cele cîteva reprezentaţii pe care trupa condusă de Lache Chirimescu şi-a propus a le da în Botoşani în vara anului 1887.

Stagiunea de vară 1886-1887 s-a încheiat marţi 6 octombrie cu un concert dat de Societatea *Armonia* care a primit toată lauda publicului botoşănean şi aplauzele sale după ce d-nii: Dr. Haynal, Chesim, Ţăranu şi dirijorul societăţii au executat cu precizie quartetele marilor compozitori Schumann, Voight şi Haydn. „În general-notează reporterul *Curierului Român* care a publicat ştirea – impresiunea ce ne-a produs-o şi cu această ocasie *Armonia*, a fost şi este că, graţie talentelor musicale grupate într-însa, putem face faţă şi noi, pe acest cîmp [al muzicii] exigenţelor artistice oricînd trebuinţa ar cere, ş-aceasta cu destulă cinste”.[297]

Ar mai fi de menţionat că tot Societatea *Armonia* şi-a realizat acum unul din ţelurile propuse la înfiinţare şi anume a deschis la 1 octombrie 1887 Şcoala de muzică instrumentală şi vocală, în localul ei din casele Hascal. Pentru acest scop a adus un profesor special din Viena sub conducerea căruia se ţineau regulat cursuri de 3 ori pe săptămînă pentru fiecare instrument, ca şi pentru voce, costul nefiind decît un minimum de 6 lei pe lună.[298]

*

* *

În stagiunea anului 1887-1888, pentru a doua oară consecutiv, botoşănenii s-au putut bucura, în stagiunea de iarnă, de prestaţiile unei singure trupe renumite de teatru românesc.

[295] Ibidem., Nr. 58 din 23 august 1887.
[296] Ibidem., Nr. 59 din 29 august 1887.
[297] Ibidem., Nr. 64 din 11 octombrie 1887.
[298] Ibidem., Nr. 62 din 1 octombrie 1887.

www.cimec.ro

Zvonul despre venirea în Botoşani a trupei Fany Tardini-fraţii Vlădicescu pentru stagiunea de iarnă se agita în presa locală încă din 20 septembrie 1887. „Această trupă-scria *Voacea Botoşanilor* – a repurtat întotdeauna cele mai mari succese la noi şi aplausele bine meritate ce necurmat le-a secerat, credem că vor contribui a-i decide [pe conducătorii trupei] ca dorinţa botoşănenilor de a-i avea în sînul lor, să se realisese".[299]

La rîndul său *Curierul Român* publică, peste trei săptămâni, următorul anunţ–apel:

„Trupa dramatică a d-nei Fany Tardini şi-a Fraţilor Vlădiceşti ne comunică plăcuta veste, că: „îndemnaţi pe de-o parte de mai multe familii din localitatea noastră, pe de alta de marea dorinţă ce au în sufletul d-nealor de-a mai petrece o sezoană în Botoşani, unde au fost primiţi totdeauna cu afecţiune, s-au decis a veni pentru iarna aceasta între noi". Pentru ca teatrul însă să fie la adevăratul nivel ce i se impune prin înaltul rol de şcoală morală şi culturală pentru popor, trebuiesc neapărat să i se aducă destule sacrificii. De-aceea, conducătorii trupei fac un călduros apel către publicul botoşănean, căruia trupa Tardini-Vlădicescu îi este atât de mult şi atât de bine cunoscută, ca să accepte un abonament de sezon, pentru care s-a depus o listă la librăria Ivaşcu şi care este singura condiţie de-a putea aduce şi menţine trupa între noi. Din parte-i, excelenta asociaţiune ne promite a nu cruţa nimic, nici moral, nici material, pentru satisfacerea aşteptărilor noastre, susţinînd la înălţimea ei această nobilă instituţie, pentru care leaderii acestei trupe muncesc necontenit de treizeci de ani şi care este singura distracţiune menită a face bine şi-a combate răul. Nici o piesă nu se va juca de două ori în abonament. Suntem siguri, că apelul iubiţilor artişti va avea un destul de puternic ecou între noi, prin el însuşi, ca să nu mai găsim necesare alte reclame, pentru moment."[300]

La 12 octombrie Fany Tardini, invocînd aceleaşi motive, arătate şi în gazetă, care o îndeamnă să mai facă "o sezoană de teatru în acest oraş în care întotdeauna am avut primirea cea mai afectuoasă" (subl.n.), face propunerea în acest sens către Primăria şi Consiliul Comunal Botoşani solicitînd a i se da o subvenţie.[301]

După aprobarea subvenţiei în şedinţa de consiliu din 24 octombrie, trupa Tardini-Vlădicescu a început stagiunea în ziua de joi, 29 octombrie 1887, pe scena teatrului *Petrache Cristea* cu comedia *Agache*

[299] "Voacea Botoşanilor", Anul VIII, Nr. 33 din 20 septembrie 1887
[300] "Curierul Român", Anul II, Nr. 64 din 11 octombrie 1887
[301] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 34/ 1887, f. 7

www.cimec.ro

Flutur de V.Alecsandri. Relatînd evenimentul, gazeta *Curierul Român* sublinia că din punct de vedere artistic „reprezentaţia a fost la înălţimea trupei care, ca, totdeauna, nu a lăsat nimic de dorit". Publicul, însă, nu a fost chiar atît de numeros pe cît era de aşteptat: stalurile au fost pline, dar lojele de jos au fost ocupate abia pe jumătate.[302]

Ferindu-se să critice în mod direct indiferenţa societăţii alese a Botoşanilor faţă de teatru, aşa cum a făcut-o gazeta concurentă, cealaltă gazetă prezintă deschiderea stagiunii cu mult mai multă subtilitate în ce priveşte prezenţa publicului:

„Trupa teatrală Fany-Vlădicescu a început representaţiunile sale. Joi la 29 octombrie a fost dată prima reprezentaţiune. Personalul trupei e bine compus: tot ceia ce în ţara noastră s-au putut găsi dedaţi acestei arte, se află angajaţi în această trupă.

Afară de aceasta: D-na Fany Tardini şi fraţii Vlădicesci sunt bine cunoscuţi, mult apreciaţi de publicul nostru. În repetate rînduri aceşti artişti făcând deliciul publicului nostru, şi-au atras bine meritatele elogiuri. Ei sunt dar, destul de bine cunoscuţi pentru ca să avem necesitate a insista asupra talentului şi artei lor dramatice.

E destul de a aminti numai, ca publicul să se grăbească a-i încuraja cu prezenţa sa. Direcţiunea necruţând nici un sacrificiu, are mari cheltueli de suportat.

Sperăm însă că societatea întreagă simţind lipsa a orice gen de distracţiuni publice, se va convinge că prezenţa acestei trupe în mijlocul nostru e un mare bine pentru noi, e o utilitate bine simţită, o necesitate chiar, pentru ca noi toţi să-i dăm sprijinul nostru moral şi material.

Anunţînd deschiderea stagiunei teatrale, trimitem urările noastre pentru deplina reuşită direcţiunei Fany-Fraţii Vlădicesci, dorindu-le succesul la care au dreptul a aspira".[303]

Duminică 1 noiembrie s-a jucat piesa *Delli Zorzana Clampaneasca*, comedie localizată în 3 acte "cu cele mai frumoase cîntece". Spectacolul a început cu comedia într-un act *Puiculiţa*.[304]

Pentru joi 5 noiembrie era anunţată pentru prima oară piesa *Proscrişii sau Virtutea Militară*, melodramă în 5 acte, tradusă de Fany Tardini,[305] iar pentru joi 12 noiembrie se vor juca piesele *Domnul încurcă*

[302] "Curierul Român", Anul II, Nr. 68 din 31 octombrie 1887
[303] "Voacea Botoşanilor", Anul VIII, Nr. 39 din 2 noiembrie 1887
[304] "Curierul Român", Anul II, Nr. 68 din 31 octombrie 1887
[305] Ibidem., Anul II, Nr. 69 din 5 noiembrie 1887

www.cimec.ro

tot, comedie în 3 acte şi *Partida de Concină*, comedie într-un act de V.Alecsandri, „jucată de d-na Fany şi d. Al. Vlădicescu”.[306]

La 19 noiembrie, *Curierul Român* constata revirimentul privind prezența botoşănenilor la spectacolelor trupei de teatru:

„Teatrul nostru a-nceput în fine să intre-n bunele grații ale publicului. Într-adevăr, cele trei reprezentații din urmă au avut sala atât de plină, şi încă de lumea cea mai bună a Botoşanilor, că deja la deschiderea casei abia se mai găseau câteva locuri. Cu multă bucurie înregistrăm acest nobil avînt al dispoziţiunei sufleteşti, de care vedem cucerită societatea noastră, atât spre onoarea ei, cât şi spre lauda trupei Fani-Vlădicescu, al cărei repertoriu ales ş-ale cărei străduinți continue sunt, într-adevăr, şi la-nălțimea artei, şi la nivelul aşteptărilor publicului. Numai cu astfel de public şi cu astfel de trupă putem spera să trecem sesonul cu egale mulțămiri pentru toți”.

În acelaşi număr gazeta anunța că Duminică 22 noiembrie „se va juca pentru prima oară piesa *NAZAT!*, revistică politică şi umoristică în 4 acte de D-nii I.Negruzzi şi D.R.Rosetti”.[307]

Reprezentația cu această revistă a avut un succes aşa de mare încît „după cererea generală a publicului”, duminică 29 noiembrie, trupa a jucat-o pentru a doua oară.[308]

Joi 3 decembrie au fost reprezentate pentru prima oară piesele: *Vrajă de iubit*, operetă într-un act şi *Trei pălării ambulante*, comedie în 3 acte [de Alfred Hennequin, traducere de I.G.Many].[309]

Curierul Român în numărul său din 8 decembrie 1887 publică 2 anunțuri: primul aducea la cunoştința cititorilor că joi 10 decembrie, în beneficiul „eminentului nostru artist, d-l Alexandru Vlădicescu”, trupa va juca celebra dramă istorică *Cristoff Columb sau Descoperirea Americii*, iar al doilea, referitor la ajutorarea lui M. Eminescu, fiind extrem de important îl redăm în întregime:

„Poetul nostru Eminescu va fi în curând considerabil ajutat, în suferințele-i materiale, din zi în zi mai resimțite. Aceasta, grație escelentei noastre trupe dramatice, de sub direcțiunea d-nei Fany Tardini şi-a d-lor Vlădiceşti, care s-au hotărît a consacra seara de marța viitoare unei representațiuni în beneficiul suferindului poet, şi grație pe de altă parte inteligentului public botoşănean, al cărui concurs nu ne îndoim că va fi la înălțimea nobilelor silinți ce-şi dă trupa dramatică, spre a asigura

[306] Ibidem., Anul II, Nr. 71 din 12 noiembrie 1887
[307] Ibidem., Anul II, Nr. 72 din 19 noiembrie 1887
[308] Ibidem., Anul II, Nr. 74 din 28 noiembrie 1887
[309] Ibidem., Anul II, Nr.75 din 3 decembrie 1887

www.cimec.ro

seratei o complectă reuşită.- Se vor juca două comedii alese, şi între acte d-na Fany va recita una, iar d. A. Vlădicescu va cînta două din poesiile ilustrului nostru poet. Teatrul va fi iluminat de gală, în onoarea poetului, care va asista de-asemenea la această representaţie. – Nu ne-ndoim că, anunţând aceasta, facem cea mai plăcută surprisă publicului nostru botoşănean".

Prin urmare, în ziua de marţi 15 decembrie 1887 M.Eminescu a participat aici, la Botoşani, poate pentru ultima oară în viaţa sa, la un spectacol de teatru, dat – ce curioasă coincidenţă – de marii artişti Fany Tardini şi fraţii Vlădicescu pe care-i admirase la primul său contact cu lumea teatrului, ce-l entuziasma în urmă cu aproape 24 de ani, ca elev la Cernăuţi.

În numărul următor, referindu-se la această reprezentaţie de marţi, aceeaşi gazetă arată că deja locurile din lojă care au acelaşi preţ de 20 lei, atît sus cît şi jos, precum şi stalurile au fost deja în mare parte vîndute. De asemenea, mai anunţă că pentru duminică 13 decembrie „la Teatru se va juca *Adevărul şi Minciuna*, o piesă cu cîntece din cele mai atrăgătoare".[310]

În numărul de sîmbătă, 19 decembrie, *Curierul Român* relatează că reprezentaţia de marţi, 15 decembrie dată la teatru de trupa dramatică a d-nei Fany şi a fraţilor Vlădiceşti în beneficiul ilustrului şi suferindului poet Eminescu „a produs o recetă totală de 1233 lei rezultată din vînzarea tuturor lojelor şi stalurilor I şi din desfacerea în mare parte a celorlalte locuri". Din această sumă, scăzîndu-se cheltuelile, i-au revenit poetului 646 lei, pe care i-a primit şi pentru care a semnat următoarea adeverinţă:

„Am primit, prin d-nii A.Vlădicescu şi Scip. Bădescu[*], suma de şase sute patruzeci şi şase lei, dintre cari 246 în numerar şi patru sute în chitanţa casei de economie şi împrumut din Botoşani, ca produs al representaţiunei de marţi, 15 decemvre, dată de trupa dramatică a d-nei Fani-Vlădicescu pentru folosul meu. Botoşani, 17 Dec. 1887. – M.Eminescu".

---

[310] "Curierul Român", Anul II, Nr. 77 din 13 decembrie 1887

[*] Scipone Bădescu a fost, în tinereţe, coleg de redacţie şi prieten la "Timpul" cu Eminescu şi I.L.Caragiale: "un celebru trio care strălucea pe scena tineretului bucureştean" – aşa cum arăta I.L.Caragiale într-o scrisoare către S.Bădescu ("Curierul Român" din 18 februarie 1899). După o scurtă carieră de revizor şcolar în judeţele Neamţ, Suceava, Botoşani şi Dorohoi, se stabileşte definitiv la Botoşani unde va conduce ca director şi proprietar gazeta "Curierul Român" între anii 1886-1904, cînd încetează din viaţă. A fost iniţiatorul mai multor acţiuni de susţinere materială a lui M.Eminescu în anii grei ai bolii poetului, cum a fost şi aceasta din 15 decembrie 1887.

www.cimec.ro

Şi *Voacea Botoşanilor* a prezentat acelaşi rezultat al reprezentaţiei dată în beneficiul lui Eminescu.[311]

Păcat că nici una din gazete nu a publicat şi o cronică propriu-zisă a spectacolului sau, măcar, nu a menţionat ce piese s-au jucat.

În ziua de miercuri 6 ianuarie 1888, trupa Tardini-Vlădicescu a reprezentat pentru prima oară la Botoşani piesa *Senatorul Somnoros*, comedie cu cîntece în 5 acte, iar duminică, 10 ianuarie, în beneficiul actriţei Mileva Leontescu, piesa *Îngerul binevoitor sau Castelul blestemat*, dramă în 5 acte.[312]

La rubrica *Cronica locală* gazeta *Curierul Român* îi anunţa pe cititori că „Teatrul nostru va avea joi (14 ianuarie – n.n.) una din cele mai frumoase succese. Se va juca vestita dramă *Două orfeline* în beneficiul distinsei artiste d-na Th. Marinescu. Atît puterea atrăgătoare a acestei celebre piese, cît şi reputaţia beneficiantei* vor face, desigur ca sala să fie cu desăvîrşire ticsită".[313]

La începutul lunii februarie a venit de la Bucureşti la Botoşani – probabil în urma unei înţelegeri cu Fany Tardini şi fraţii Vlădicescu – celebra, deja, Aristizza Manolescu. Aceasta a dat aici 3 reprezentaţii comentate astfel în *Curierul Român*: „D-na Aristiţa Manolescu, cea mai eminentă artistă a Teatrului Naţional din capitală, venind în urba noastră de-o săptămână de zile, a dat până azi două representaţiuni, în unire cu trupa noastră dramatică. Dumineca trecută (7 februarie – n.n.) a jucat rolul Getei în admirabila dramă a lui Alesandri: *Fântâna Blandusiei*, dinaintea unui public, cum de mult n-am mai văzut în teatrul nostru. Admirabilul său joc a fost cu mult succes secondat de buna noastră trupă şi reuşita a fost sub toate privirile splendidă. Astăzi, marţi, (9 februarie – n.n.) aceeaşi piesă după cerere generală, iar joi (11 februarie – n.n.) representaţie de adio, cu piesele: *Frica de Bucurie*, dramă într-un act, cu

---

[311] „Voacea Botoşanilor", Anul VIII, nr. 46 din 20 decembrie 1887

[312] „Curierul Român", Anul III, Nr. 2 din 6 ianuarie 1888

* Tudora (Theodora) Marinescu fusese angajată încă din 1882 ca societară a Societăţii Dramatice a Teatrului Naţional din Iaşi, interpretînd, printre altele, rolul Miţei Baston în premieră ieşeană a piesei lui I.L.Caragiale "D-ale carnavalului" din 14 noiembrie 1885. Tot la Iaşi a jucat în piesa "Deputaţii în halat", localizare de Paul Gusty şi în alte piese ale stagiunii 1885-1886 în care rolurile principale erau interpretate de Aristizza Manolescu. De asemenea a interpretat roluri însemnate şi în stagiunea 1886-1887. Însă în vara anului 1887 Tudora Marinescu împreună cu o parte din artiştii Naţionalului Ieşean au plecat la Bucureşti şi au deschis o "stagiune de vară" la teatrul Dacia din Piaţa de flori (Ioan Massoff, op.cit.,p. 473, 483, 490, 497, 500).

Este de subliniat că atunci cînd vorbeau despre un artist în mod elogios, redactorii gazetelor botoşănene n-o făceu din complezenţă, ci în cunoştinţă de cauză.

[313] Ibidem., Anul III, Nr. 3 din 12 ianurie 1888

www.cimec.ro

d-na Manolescu în rolul principal; *Trecătorul*, scenă jucată de d-na Manolescu şi d-ra Gănescu; în fine *Doftoria pentru Soacre*, comedie jucată de toată trupa. După informaţiunile ce avem, lojele şi stalurile sunt deja în mare parte reţinute şi pentru această ultimă representaţie".[314]

Stagiunea de iarnă 1887-1888 s-a încheiat la scurt timp după aceea. Aceeaşi gazetă anunţa în numărul său din 18 februarie 1888 ştirea că „Trupa Dramatică a D-nei Fany Tardini şi a fraţilor Vlădiceşti, care ne-a delectat atît de mult în cursul sesonului de iarnă cu repertoriul ei ales, ne-a părăsit definitiv, dîndu-ne duminică (14 februarie –n.n) representaţia sa de adio. Trupa întreagă, care ne lasă cele mai bune amintiri, a plecat în Basarabia, la Chişinău, pe la Ungheni, cu paşapoarte luate de la Prefectura noastră." Într-adevăr, la 13 februarie 1888, membrii trupei au depus la Prefectura judeţului Botoşani 4 cereri colective pentru a li se elibera paşapoarte pe timp de 11 luni spre a merge „în statele Europei". Aceste cereri prezintă o importanţă deosebită deoarece din conţinutul lor se constată nu numai artiştii componenţi ai trupei ci şi semnalmentele acestora şi chiar gradul de rudenie între unii dintre ei.

Astfel, Alexandru Vlădicescu avea: „Vrîsta 48 ani, statura înaltă, părul cărunt, sprincenile mari, negre, fruntea lată, ochi negri, nasul şi gura potrivite, barba rade, obrazul rotund, faţa brună, semne deosebite n-are"; Ion Vlădicescu avea: „65 de ani, statura potrivită, părul alb, sprincenile mici, cărunte, fruntea potrivită, ochi căprui, nasul, gura şi bărbia potrivite, barba rade, obrazul oval, faţa albă, semne deosebite n-are"; Grigore Valeşteanu: „25 ani, statura înaltă, părul şi sprîncenile castanii, fruntea, nasul şi gura potrivite, ochi căprui, barba rade, obrazul prelung, semne deosebite n-are"; Fany Tardini: 45 ani (desigur este o greşeală, ea fiind născută în 1923, s-a trecut 45 în loc de 65 – n.n.), statura mijlocie, părul negru, sprincenile negre, ochii negri, fruntea, nasul, gura şi bărbia potrivite, barba rotundă, obrazul rotund, faţa brună, semne deosebite n-are"; Tudora (Theodora) Marinescu: „35 ani, statura potrivită, părul şi sprîncenile castanii, ochii căprui, nasul, gura şi bărbia potrivite, barba rotundă, obrazul oval, faţa şatenă".

Celorlalţi artişti ai trupei, mai puţin cunoscuţi şi nemenţionaţi în istoriile teatrului românesc cercetate, le dăm doar numele şi vîrsta: Ion Prenta, 20 ani; C. Chiriţescu, 35 ani; C. Constandinescu, 30 ani, cu surorile sale Victoria, 30 ani şi Ecaterina Constandinescu, 25 ani; P. Stănescu, 30 ani, cu sora sa Mileva Stănescu, 34 ani; Sofia Tardini, sora Faniei Tardini, 38 ani; (diferenţa de vîrstă între Sofia şi Fany Tardini este mult prea mare, dar aşa spune documentul – n.n.); Iulia Marinescu, sora

[314] Ibidem., Anul III, Nr. 7 din 9 februarie 1888

www.cimec.ro

Tudorei Marinescu, 25 ani; C. Leonescu, 28 ani, cu soția sa Ecaterina Leonescu, 28 ani şi cumnata sa Mari Iliescu, 32 ani. Prin urmare în 1887-1888 trupa Tardini-Vlădicescu se compunea din 17 actori şi actrițe care aveau şi 2 servitori: Vasile Ion de 22 ani şi Octav Gheorghe de 18 ani."[315]

Ca şi în anii trecuți, probabil din cauza timpului nefavorabil, cu ploi şi vijelii, în sezonul cald la Botoşani nu s-a încumetat nici o trupă să vină să joace permanent sau temporar, în una din cele două grădini publice înzestrate cu "teatru".

Toate spectacolele au fost ocazionale şi s-au desfăşurat în vechiul Teatru *Petrache Cristea*.

Începutul l-a făcut M. N. Belador, proaspăt absolvent al Conservatorului din Iaşi, care la 22 aprilie 1888 solicită Primăriei Botoşani autorizația de a da în sala Teatrului o singură reprezentație dramatică (de fapt un recital dramatic – n.n.). Foarte interesantă este motivarea acordării scutirii de taxă către primărie, din rezoluția pusă pe cerere:

„Cunoscînd pe D-l Belador, unul din cei mai distinşi elevi ai Conservatorului Român (din Iaşi – n.n. şi subl.n.), dispunem a i se da autorizație de dispensă de orice taxă către Comună. Hasnaş".[316]

Faptul că primarul de Botoşani, Hasnaş, declară că-l cunoaşte pe M.Belador ne face să credem că el a fost rudă foarte apropiată, poate chiar tatăl, unui alt mare actor al vremii, Vasile Hasnaş, şi el absolvent şi coleg cu cîțiva ani mai mare decît M. Belador, al Conservatorului de muzică şi declamație din Iaşi. Dacă ipoteza va fi confirmată de cercetările viitoare înseamnă că Botoşanii se vor putea mîndri cu o altă personalitate pe lîngă multe altele ce le-au dat culturii şi ştiinței româneşti, actorul Vasile Hasnaş.

Programul recitalului dramatic susținut de M.N. Belador în seara de marți, 26 aprilie 1888, a cuprins fragmente din piesele *Fîntîna Blanduziei* de V. Alecsandri, *Moartea lui Cezar* de Voltaire, *Milord Pady*, comedia *Unde-i Mița* ş.a.[317]

Un eveniment teatral de excepție trăit de botoşăneni în anul 1888, consemnat şi în istoriile teatrului românesc, a fost turneul *Asociației artistice Grigore Manolescu – Aristizza Romanescu (Manolescu)* ce a inclus şi Botoşanii.

Referindu-se la acest eveniment autorii Istoriei teatrului în România, bazîndu-se şi pe memoriile Aristizzei Romanescu, arată că în 1888 o trupă de actori în frunte cu Gr.Manolescu şi Aristizza Romanescu,

[315] D.J.A.N. Botoşani, fond Prefectura județului Botoşani, dosar 2/1888, f. 19-22.
[316] Ibidem, fond Primăria Orașului Botoşani, dosar 15/1888, f. 12
[317] „Voacea Botoşanilor", Anul IX, Nr. 17 din 26 aprilie 1888

www.cimec.ro

venind la Botoşani stă aici o lună, în care timp nu numai locuitorii oraşului, ci şi cei de la moşiile de primprejur îşi reţin locurile, prin corespondenţă, cu patru-cinci zile înainte, astfel că la spectacole vine atîta lume încît actorii erau siliţi să repete piesele.[318] Autorii nu precizează nici componenţa trupei, nici repertoriul jucat la Botoşani şi nici în care anume lună a anului 1888 au jucat aici.

Date mai multe privind acest turneu le dă T.T. Burada care arată că după distrugerea completă a clădirii din Copou a Teatrului Naţional din Iaşi, în incendiul devastator din noaptea de 17-18 februarie 1888, actorii ieşeni, rămaşi fără sediu în plină iarnă, s-au împrăştiat: unii s-au dus să joace pentru stagiunile viitoare în alte oraşe, iar alţii, primind şi un ajutor din partea Comitetului central de administraţie a fondului incendiaţilor, au rămas în Iaşi pînă prin luna mai cînd au putut relua spectacolele în grădina Tivoli sub conducerea lui P.S.Alexandrescu (Pechea).

La sfîrşitul lunii iunie a sosit la Iaşi turneul trupei bucureştene condusă de Grigore Manolescu şi Aristizza Romanescu (Manolescu) din care mai făceau parte: Ana Grigore Manolescu (Popescu), Alexandrina Alexandrescu, Eliza Gănescu, Elena Petrescu, Verona Almăgeanu, Eliza Orloff, Ana Dumitrescu, Ion Popescu, Vasile Alexandrescu, Ion Niculescu, Ion Băilescu, Gheorghe Cîrjă, Constantin Davidescu, Neculai Petrescu, Gh. Alexiu ş.a., cu un repertoriu ce cuprindea, printre altele, marile creaţii universale *Hamlet* şi *Macbeth*, de Shakespeare, *Intrigă şi iubire*, *Maria Stuart* şi *Luiza Miller* de Schiller etc.

Trupa a dat spectacole la Iaşi, tot în grădina Tivoli, în perioada 1 iulie – 14 august după care – afirmă T.T. Burada – ea a plecat la Botoşani „unde a dat o serie de 5 reprezentaţii şi anume: *Hamlet*, *Maître des Forges*, *Moartea civilă*, *Luise Miller* şi *Uriel Acosta*. Însă, în ciuda marelui succes la publicul ieşean, care-şi manifesta admiraţia prin aplauze la scenă deschisă pentru talentul interpretativ al lui Grigore Manolescu şi al Aristizzei Romanescu, bugetul trupei a fost greu dezechilibrat pentru că mai multe spectacole nu s-au putut prezenta din pricina ploilor însoţite de furtuni şi pentru că şi trupa era prea numeroasă.

De aceea, înainte de a pleca la Botoşani, Grigore şi Aristizza Manolescu-Romanescu au reformat trupa lor recompunînd-o din o parte din actorii din Bucureşti şi din cîţiva artişti ai Teatrului Naţional ieşean: Dimitrie Constantinescu, Constantin Ionescu, Gheorghe Cîrjă, Alexandru Rădulescu, N.A.Bogdan (viitorul istoric al Iaşului – n.n.), H.Emandi, Vlad Cuzinski, Emanoil Manoliu, V.Alexandrescu, Verona Almăgeanu,

[318] „Istoria teatrului în România II", p. 68

www.cimec.ro

Alexandrina Alexandrescu, Ecaterina Ionescu, Eliza Orloff şi Eliza Ionescu.[319]

Cu această trupă, la 19 august 1888, Grigore Manolescu era sosit în Botoşani de unde şi face cererea către Primăria oraşului spre a i se da autorizaţia pentru "cîteva reprezentaţii teatrale" în sala teatrului, lucru ce se şi îndeplineşte cu scutirea de a plăti taxa cuvenită casei comunale[320].

La 21 august *Voacea Botoşanilor* anunţă evenimentul astfel:

„Distinsa trupă din Bucureşti, sub direcţiunea d-lui Gr.A.Manolescu, cu concursul d-nei Aristizza Romanescu-Manolescu şi a mai multor artişti dramatici a sosit în oraşul nostru şi va da o serie de 5 representaţiuni, din repertoriul cel mai ales al Teatrului Naţional din Bucureşti. După cum suntem informaţi, piesele ce se vor reprezenta sunt următoarele: *Luiza Miller (Kabale und Liebe)*, tragedie de Schiller în 5 acte şi 8 tablouri; *Moartea civilă*, dramă în 5 acte; *Francesca de la Rimini*, tragedie în 5 acte; *Mîndrie şi amor (Le Maître des Forges)*, dramă în 5 acte şi *Hamlet, prinţul Danemarcei*, celebra tragedie a lui Shakespeare, în 5 acte".

Peste o săptămînă aceeaşi gazetă enumera piesele jucate şi anunţa pe cele ce se vor juca în zilele următoare, unele piese nefiind trecute în programul iniţial:

„Compania dramatică sub direcţiunea d-lui Gr. A. Manolescu cu concursul doamnei Aristiţa Manolescu îşi urmează representaţiunele cu cel mai deplin succes. În cursul săptămînei piesele *Moartea Civilă, Francesca de la Rimini* ca drame, şi comediele *Bucuria Casei* şi *Scînteia* au fost admirabil interpretate şi publicul botoşănean a rămas pe deplin satisfăcut.

Pentru astăzi s-a anunţat frumoasa piesă: *Uriel Acosta*, tragedie în 5 acte. Mâne Duminică se va representa piesa: *Doi Sergenţi*, tragedie în 3 acte.

În curînd se vor representa piesele: *Mândrie şi amor* (*Le Maître des Forges*), *Hamlet, Orfanii regimentului* etc.

Invităm pe publicul botoşănean a da tot concursul acestei distinse trupe, cu atât mai mult că rar putem avea ocasiunea a avea astfel de artişti în mijlocul nostru".[321]

Continuînd să evidenţieze succesele obţinute de cei doi mari artişti şi trupa lor care "atît în dramă cît şi în comedie seceră aplauze binemeritate de la botoşănenii care întotdeauna au ştiut a aprecia

[319] T.T.Burada, op. cit., p. 650-655. Vezi şi Ioan Massoff, op. cit., p. 505-506
[320] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 15/1888 f. 211
[321] „Voacea Botoşanilor", Anul IX, Nr.33 din 28 august 1888.

www.cimec.ro

arta"(subl.n.), *Voacea Botoşanilor* anunţă următoarele spectacole: pentru sîmbătă 4 septembrie *Hamlet*, Prinţul Danemarcei, tragedie în 5 acte; pentru duminică 5 septembrie *Mutul*, dramă în 2 acte şi, la cererea publicului, *Scînteia*, comedie într-un act, iar pentru marţi 7 septembrie *Orfanii Regimentului*, dramă în 2 acte şi comedia *Aşa sunt femeile***.**[322]

Ultima reprezentaţie, de adio, a fost dată duminică 12 septembrie 1888 şi s-a jucat pentru a doua oară, la cererea publicului, drama *MÎNDRIE ŞI AMOR*.[323]

După aceasta, trupa şi-a continuat turneul şi a plecat în Basarabia, la Chişinău unde a dat prima reprezentaţie la 18 septembrie 1888 cu *Hamlet, Prinţul Danemarcei*.[324]

Printre evenimentele muzicale ale sezonului de vară nu putem menţiona decît că un concert vocal-instrumental dat luni 7 iunie 1888 în sala teatrului botoşănean. Despre interpreţi, interpretare şi program spicuim din cronica publicată de *Curierul Român*. Protagonista concertului a fost d-şoara **Adela Metz**, „distinsa elevă a profesorului Ştefănescu din Bucureşti" care a primit concursul „d-nei **Hoffer**, elevă a celebrului Rubinstein, al d-şoarei **Virginia Metz** şi al d-lui **A.Haynal**" (botoşănean, membru al societăţii *Armonia* - n.n.).

Piesele cîntate de Adela Metz „cu o voce generoasă şi admirabil condusă" au fost: *Val d'Andore*, de Halevy, *Unde eşti*, de Cavadia, *Priera* din *Maria de Rohan*, de Donizetti şi *Serenada*, de Braza. „Toate aceste bucăţi de o recunoscută forţă – spune cronicarul – au avut o deplină reuşită graţie rarului talent şi excelentei şcoli, împreunate cu o elegantă rutină de scenă cu prisos probate de tînăra concertistă. Publicul care reunea mai toată societatea aleasă a urbei, a răsplătit-o cu dese aplauze, rechemări pe scenă şi frumoase buchete de flori".

O identică răsplată a primit şi Virginia Metz, o pianistă încă foarte tînără, dar „stăpînă pe un mare talent, care ne-a cucerit cu desăvîrşire prin excelenta executare a unei bucăţi din *Hughenoţii* şi a *Capriciului* de Moskowski".

Cu mult succes s-au achitat de bine-voitorul concurs şi d-na Hoffer, „o meritoasă profesoară" şi d-l Dr. Haynal „un simpatic şi brav violonist".

Beneficiul net al concertului s-a ridicat la circa 800 lei,[325] ceea ce înseamnă şi un numeros public participant.

---

[322] Ibidem., Nr. 34 din 4 septembrie 1888
[323] Ibidem., Nr. 35 din 11 septembrie 1888
[324] T.T.Burada, op. cit., p. 655
[325] „Curierul Român", Anul III, Nr. 30 din 8 iunie 1888.

www.cimec.ro

*

* *

În întreaga stagiune de iarnă 1888-1889 nu s-au dat decît cîteva reprezentaţii de teatru de către trupa condusă de renumitul actor Constantin Nottara.

Ştirea despre venirea în oraş a acestei trupe, înserată într-una din gazetele locale[326], este confirmată, ca certitudine, de cererea depusă la Primăria Botoşani, scrisă şi iscălită de însuşi marele actor, la 24 decembrie 1888:

„Domnule Primar,

cu începere de mîine 25 decembrie, voi da un şir de reprezentaţii teatrale în limba română, în teatrul din acest oraş şi vă rog să binevoiţi a-mi da autorizaţia cuvenită; tot de odată a mă scuti de orice taxă deoarece cheltuielile noastre sunt destul de ridicate... Nottara, Artist Dramatic" ... [327]

Nu se ştie cîte reprezentaţii a dat trupa condusă de C.Nottara la Botoşani, care au fost actorii componenţi şi ce piese s-au jucat.

Ştim cu certitudine că la 24 ianuarie 1889 Nottara se afla încă la Botoşani de unde trimite următoarea telegramă directorului general al Teatrului Naţional din Bucureşti, Rosetti: „Rog trimiteţi telegrafic prin bancher [la] Botoşani 500 franci în contul părţei [mele de] societar. Mare trebuinţă. Prin acest mijloc pot fi vineri (27 ianuarie –n.n.) în Bucureşti. Nottara".[328]

Începutul sezonului cald al stagiunii 1888-1889 l-a făcut o trupă de operă italiană destul de cunoscută în România şi Rusia la acea vreme şi a cărei sosire la Botoşani a fost anunţată pe parcursul a o lună de zile înainte, de către gazetele locale. Trupa era condusă de Micci Labruna şi avea în repertoriu opere celebre ca: *Africana*, *Gioconda*, *Saffo*, *Faust*, *Ballo in maschera*, *Ernani*, *Aida*, *Traviata*, *Trovatore*, *Bărbierul din Sevilla*, *Lucia de Lammermoor*, *Elixirul dragostei*, *Otello*, *Rui-Blas* ş.a. programate a fi jucate şi la Botoşani într-o serie de 20 de reprezentaţii.[329]

Făcînd precizarea că "oraşul nostru n-a fost vizitat de nici o trupă de operă de la 1863"[*], gazeta *Libertatea* anunţă începerea spectacolelor

---

[326] „Voacea Botoşanilor", Anul IX, Nr. 48 din 24 decembrie 1888.

[327] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 15/1888, f. 235

[328] D.A.N.I.C. Bucureşti, fond Teatrul Naţional, dosar 472/1877, f. 235.

[329] „Voacea Botoşanilor", Anul X, Nr. 7 şi 9 din 11 martie şi 2 aprilie 1889; „Libertatea", Anul I, Nr. 6 din 16 martie 1889; „Curierul Român", Anul IV, Nr. 11 din 5 aprilie 1889.

[*] Aceasta este singura informaţie, neconfirmată de alte documente, că în 1863 la Botoşani ar fi dat spectacole o trupă de operă.

www.cimec.ro

trupei italiene de operă de sub conducerea lui Micci Labruna în seara zilei de duminică 9 aprilie cu opera *Lucia de Lammermoor* în următoarea distribuție a rolurilor principale: Lucia – Dra. Giuglietta Villa, primadonă; confidenta Luciei – Dna Ermina Fabre, mezzosoprană; Edgardo – Dl. Giuseppe Gardini, tenor; Lord Aston, fratele Luciei – Dl. Guarrini, bariton; Lord Enrico - Dl. Barterra, tenor secund; Un confident – Dl. Michelisse, bas.

Gazeta mai face precizarea că trupa, compusă din 48 de persoane, venea din Orient şi înainte de Botoşani a dat reprezentații la Brăila, Galați, Buzău şi Ploieşti.[330]

După *Lucia de Lammermoor* a urmat, luni 10 aprilie 1889, o altă operă de F. Donizetti, *La Favorita*, în 4 acte, iar marți 11 aprilie trupa a jucat opera în 4 acte *Jone sau Ultimele zile ale Pompeiului*, muzica de Petrella.[331]

Spectacolele trupei italiene de operă condusă de Micci Labruna s-au bucurat de ample cronici în paginile celor trei gazete care apăreau atunci la Botoşani: *Voacea Botoşanilor*, *Curierul Român* şi *Libertatea*. Unele din aceste cronici le vom cita integral, altele în extenso şi, deşi cititorului poate i se vor părea prea lungi, cu riscul de a-l plictisi, facem şi vom face şi în viitor acest lucru cu scopul bine determinat de a arăta că şi presa botoşăneană a avut un rol important în dezvoltarea criticii teatral-muzicale, fie şi numai la nivel provincial.

Referindu-se la această problemă, autorii Istoriei teatrului în România, vol. II, p. 68-69, arată că prezența trupelor în turneu a produs o anumită emulație în presa de provincie, unde critica teatrală îşi face cu stăruință loc. „Deşi lipsită de pretenții, cronica dramatică provincială a contribuit la formarea gustului publicului, la stimularea schimbului de idei privitoare la artă, a pregătit climatul favorabil pentru înțelegerea şi aprecierea ei". În sprijinul afirmațiilor de mai sus autorii dau ca exemplu ziarele: *Democratul* din Piteşti, *Trompeta* din Brăila şi în special *Adevărul* din Focşani ca unul din ziarele din provincie în care critica teatrală se practica „activ şi competent" citînd în acest sens o cronică „pilduitoare" din 15 aprilie 1882 în care autorul ei remarca „discernămîntul publicului în materie de teatru, concretizat prin refuzul de a participa la spectacolele minore cu care era uneori îmbiat".

Despre cronicile teatral-muzicale apărute în gazetele din Botoşani, care şi ele au contribuit la educația publicului botoşănean în materie, nu se pomeneşte nimic, nicăieri, deşi unele din ele nu sunt cu nimic mai prejos de cele întîlnite în gazetele din Bucureşti, Iaşi, Craiova etc.

---

[330] "Libertatea", Anul I, Nr. 9 din 6 aprilie 1889

[331] "Voacea Botoşanilor", Anul 10, Nr. 10 din 9 rilie 1889

www.cimec.ro

Şi nu se pomeneşte nimic pentru că, mai mult ca sigur, ele nu au fost cercetate de autorii tratatelor de istoria teatrului din România.

Revenind la primele trei spectacole date la Botoşani de trupa italiană de operă condusă de M. Labruna, iată ce scria gazeta *Libertatea* de joi 13 aprilie 1889 la rubrica Curier teatral**:**

„Trupa de operă italiană, sub direcţiunea d-lui F. *Micci Labruna*, aşteptată cu atîta nerăbdare în localitate, se află în astă sară la al patrulea succes al său.

Teatrul s-a deschis Duminică 9 Aprilie, cu *Lucia* de *Lamermoor,* opera maestrului Donizetti. – Rece la început, sala s-a electrizat repede şi Lucia a captivat în curînd simpatiele auditorului.

Ajutată de exteriorul său cît se poate de plăcut, cu talentele sale de tragediană, şi un joc de scenă admirabil d-na *Giuglietta Villa* are vocea justă şi dulce. Romanţa din actul final a fost foarte viu aplaudată.

Acelaşi lucru se poate zice de tenorul *Gordini,* care chiar de la primul act îşi asigurase un succes neîndoios. Baritonul *Guarini* a fost de asemenea foarte gustat.

Cu mici rezerve, Lucia a fost foarte bine primită. – S-a resimţit însă insuficienţa scenei şi reaua acustică a sălii.

A doua zi a fost *Favorita*, o compoziţiune tot a lui Donizetti, ale cărei frumuseţi, care traduc aşa de bine calităţile muzicei italiene au fost întrucîtva trunchiate, prin suprimarea acelor părţi imposibil de dat pe scena noastră. În schimb artiştii şi-au făcut perfect datoria.

Rolul Leonorei a fost cît se poate de bine ţinut de d-na *Pantanelli.* În scena finală din actul al IV-lea a fost neîntrecută.

Cel mai în cîştig a fost însă tenorul *Gordini* în rolul lui Fernando. Vocea-i dulce, armonioasă, sigură în registrul de sus, l-a făcut să triumfe de dificultăţile rolului său. A interpretat admirabil scena în care respinge pe întreţinuta regelui de Castilia. – În toate rolurile avute pînă acum, se constată în sfîrşit şcoala sa îngrijită, care l-a făcut să cîştige succese strălucite atît în Orient cît şi în Italia.

Ţinuta şi cîntul d-lui *Guarini* în rolul lui Alfonso, a dovedit asemenea că d-sa merită a păşi pe scene cît de mari. Bassul Micalizzi (scris uneori şi Michelisse – n.n.). cu oarecari rezerve, a fost bine.

Marţi 11 aprilie s-a dat *Jone s-au Ultimele zile ale Pompeiei*, cînd s-a pus şi mai tare în evidenţă imperfecţiunile sălei precum şi ale scenei noastre.

Afară de artiştii aplaudaţi în serile precedente, Guarini şi Gordini, avem să înregistrăm succesul d-nei Bonazetti care a fost desăvîrşită în rolul lui Jone şi ca voce şi ca joc de scenă. De aceea Jone a fost foarte dese ori acoperită de aplause.

www.cimec.ro

În general, trupa d-lui Labruna este o trupă bună. Afară de artiştii Villa, Gordini, Guarini, Bonazetti, Pantanelli, corurile sunt îngrijite, orchestra admirabil condusă.

În astă seară *Aida*. Lojele date (vîndute – n.n.) de două zile. Lume mai multă ca totdeauna".

Este de remarcat faptul că autorul cronicii a sesizat suprimarea unor părți ale operelor din cauza acusticii rele a sălii şi a lipsei de capacitate a scenei care nu permitea montarea decorurilor necesare, ceea ce înseamnă că respectivul autor era un cunoscător perfect al acestor opere.

Şi *Voacea Botoşanilor*, în cronica sa privind opera italiană remarcă succesul trupei Labruna cu menţiuni speciale pentru d-şoarele Giulietta Villa şi Mathilda Pantanelli „care în fiecare representaţie rivalizează în jocul de scenă şi în voce, publicul făcîndu-le în mai multe rînduri adevărate ovaţiuni" precum şi pe tenorul Gordini şi baritonul Guarini. „Din cele patru representaţiuni anonsate *Aida* a avut cel mai mare succes, astfel că, după cererea generală, se va representa pentru a doua oară".

În continuare sunt anunţate viitoarele spectacole: sîmbătă 15 aprilie se va juca opera *Traviata*, duminică 16 aprilie – reprezentarea operei *Trovatore*, iar marţi 18 aprilie - *Ernani*, în studiu fiind *Africana*.[332]

La rîndul său *Curierul Român* într-o cronică referitoare la trei evenimente muzicale petrecute la Botoşani, între care şi reprezentaţiile „Operei italiene a d-lui F. Micci Labruna", menţionează despre acestea din urmă cîteva elemente în plus faţă de confraţii de la celelalte două gazete botoşănene, unele bune şi altele mai puţin bune, privind şi costumele, decorurile, orchestra şi corul:

„Trupa şi-a început representaţiile în prima seară a Paştelor şi, de-atunci pînă astăzi ne-a dat vreo şase representaţiuni, între cari *Lucia de Lamermoor*, *Aida*, *Traviata* şi *Trovatore*, de-un succes neaşteptat sub toate privirile: teatru plin, costume bogate, decoruri pe cît posibil de reuşite şi adevărate ovaţiuni pentru cele trei forţe principale ale trupei: Giuglietta Villa**,** o primadonă de-naltă şcoală, plină de pasiune-n joc dispunînd de-o voce adeseori fermecătoare şi de un esterior atât de dulce, încât procură ochiului o adevărată plăcere, de câte ori ea apare pe scenă; apoi dl.Gordini**,** un tenor simpatic, de multă forţă şi de-o activitate infatigabilă; nici o piesă nu se joacă fără dânsul, şi, de la început chiar, şi-a acaparat atâta simpatie în public, încât după d-ra Villa, e totdeauna cel mai acoperit de aplauze; în fine meritosul bariton dl. Guarini, care are

[332] Ibidem., Anul X, Nr. 11 din 16 aprilie 1889

www.cimec.ro

vocea cea mai sigură şi şcoala cea mai bine-ngrijită; - o achisiţiune, care face onoare şi trupei şi patriei sale, unde, pe cât ni se spune, a cules de-asemenea multe succese.

În general, trupa d-lui Labruna nu este o trupă de mare forţă; îi lipsesc multe pentru aceasta; aşa, ca să nu zicem mai mult, orchestra şi corul sunt incomplecte; dar are-n schimb talentele musicale ce le numirăm mai sus şi cari ne fac să gustăm părţile principale ale fiecărei opere în toată frumuseţea lor; are apoi costume bogate şi-o punere în scenă, care ne-a surprins.

Este, într-un cuvânt, o trupă ambulantă din cele mai serioase şi mai conştiincioase.

Astfel a judecat-o de la-nceput chiar bunul simţ al publicului nostru, şi, de-aceea, ea merge din succese în succese, asigurându-şi o şedere cît se poate de lungă şi de onorabilă între noi".[333]

Pentru săptămîna 13-20 aprilie cronica gazetei *Libertatea* consemnează succesul crescînd al *Operei italiene*, botoşănenii frecventînd teatrul „cu o regularitate încă neîntrecută şi cu o aşa pasiune încît e imposibil a se mai găsi locuri în serile de representaţii". Întreaga săptămînă a fost consacrată lui Verdi: joi 13, s-a jucat *Aida*; sîmbătă - *Traviata*; duminică - *Trovatore*; marţi - *Ernani* şi miercuri - *Aida*, pentru a doua oară, la cererea generală a publicului.

Din nou sînt subliniate talentul şi arta interpretativă a Giugliettei Villa comparabilă, după părerea cronicarului, doar cu celebra cîntăreaţă română Elena Teodorini: „În *Aida*, locul de onoare se cuvine negreşit graţioasei d-re. Giuglietta Villa care, cu deosebire în actul al II-lea, a ştiut a-şi atrage în rolul Aidei, torente neîntrerupte de aplauze. Am vorbit altă-dată despre vocea şi jocul artistei. Joi însă, am văzut-o cu plăcută surprindere abordînd tot cu atîta talent partitura dură şi serioasă a *Aidei*, după cum [la fel] de bine reuşise în muzica lejeră a *Luciei [de Lammermoor]*. A reuni ambele aceste două genuri într-o singură persoană este foarte dificil şi singurul exemplu pe care îl cunoaştem, pînă acum, este numai celebra noastră Teodorini".[334]

Este această caracterizare una făcută de un cronicar competent, cunoscător şi capabil să facă şi comparaţii? Este!

Desigur, sunt evidenţiaţi şi ceilalţi artişti menţionaţi în celelalte cronici precum şi efortul direcţiunii pentru a asigura fiecărei opere decorurile care au fost foarte apreciate de public.

---

[333] „Curierul Român", Anul IV, Nr. 13 din 16 aprilie 1889
[334] „Libertatea", Anul I, Nr. 11 din 20 aprilie 1889

www.cimec.ro

Este foarte interesantă şi de reţinut şi o observaţie a cronicarului dramatic de la *Voacea Botoşanilor* cu privire la perceperea şi preţuirea diferită a publicului botoşănean faţă de artişti:

Afirmînd faptul de necontestat că succesul trupei italiene se datorează numai „d-şoarelor. Villa şi Pantanelli şi d-lor. Gordini şi Guarini care sunt adevăraţi artişti"(subl.n.), cronicarul aduce ca o dovadă atitudinea publicului care nu vine în număr aşa de mare la reprezentaţiile la care aceşti artişti nu sunt anunţaţi în distribuţia operelor respective.[335] Încă o dovadă a discernămîntului botoşănenilor în aprecierea artei de calitate.

În săptămîna 20-27 aprilie 1889 trupa Labruna a mai jucat cu acelaşi succes operele *Un Ballo in Maschera* şi *Rigoletto* de Verdi şi *Otello* de Rossini. La cea dintîi reprezentaţie, cronicarul de la *Libertatea* constată „debutul puţin reuşit al tenorului Di Napoli" în comparaţie cu succesele celorlalţi patru artişti deja permanent evidenţiaţi, ceea ce denotă obiectivitatea acestuia care nu-i lăuda pe ultimii din complezenţă.

În încheiere se menţionează că *Otello* a fost cea din urmă reprezentaţie, cu abonament, după care vor începe cele date în beneficiu dacă trupa le va putea aranja, deoarece artiştii Guarini şi Gordini vor pleca în Italia unde au angajamente. Sîmbătă 29 aprilie se va juca, în beneficiul d-rei Villa, opera *Faust* de Ch. Gounod.[336]

Iniţial Micci Labruna anunţase că spectacolul cu *Faust* va fi reprezentaţia de „Adio" pentru Botoşani, de unde trupa va pleca la Iaşi.[337] Aceasta, probabil, şi din cauza expirării contractului de închiriere a sălii teatrului.

Ulterior, graţie succeselor obţinute şi solicitărilor publicului precum şi timpului frumos, trupa italiană şi-a prelungit şederea, mutîndu-şi locul reprezentaţiilor în grădina Vîrnav (*Belvedere*), după ce mai întîi, miercuri 3 aprilie, d-şoara Mathilda Pantanelli cu concursul artiştilor Gordini, Guarini şi d-nei Bonazetti au dat un mare concert în saloanele clubului militar cu cele mai cunoscute arii şi duete din operele reprezentate pînă atunci.[338]

Un anunţ publicat în *Voacea Botoşanilor* aducea la cunoştinţa botoşănenilor că „Opera italiană s-a decis a mai dea cîteva representaţiuni în grădina Vîrnav (*Belvedere*). Duminică 7 mai se va

[335] „Voacea Botoşanilor", Anul X, Nr. 12 din 23 aprilie 1889
[336] „Libertatea", Anul I, Nr. 12 din 27 aprilie 1889
[337] „Voacea Botoşanilor", Anul X, Nr. 13 din 30 aprilie 1889
[338] Vezi: „Voacea Botoşanilor", Anul X, Nr. 13 din 30 aprilie 1889; „Curierul Român", Anul IV, Nr. 15 din 3 mai 1889; „Libertatea", Anul I, Nr. 13 din 4 mai 1889

www.cimec.ro

representa piesa *Il Barbiere di Siviglia*, operă buffă în 3 acte. Marţi, 9 mai se va juca *Ruy-Blas*, operă în 4 acte. Preţurile locurilor: Stal I numerotat – 3 fr., Stal II – 2 fr., Stal III – 1 fr." [339]

Presupunem că reprezentaţiile trupei italiene au continuat la grădina Vîrnav pînă pe la începutul lunii iunie 1889 cînd formaţia de operă italiană Micci Labruna este menţionată ca prezentă la Iaşi cu spectacole date la grădina Tivoli de acolo.[340]

*
* *

Seria concertelor vocale şi instrumentale ale stagiunii 1888-1889 a început în Botoşani încă din luna decembrie.

La 3 decembrie, cîntăreaţa franceză Blanche D′Estrées „voind a da o reprezentaţiune de concert în sala teatrului din acest oraş" solicită Primăriei Botoşani autorizaţia necesară, care i se acordă contra unei taxe de 20 lei.[341]

Gazeta botoşăneană *Curierul Român* publică ştirea despre concert astfel: „O celebră cîntăreaţă de la Opera Comică din Paris, d-na Blanche d′Estrees va da duminică seara (4 decembrie – n.n.) un concert în sala teatrului cu concursul renumitului pianist dl. E. Mezetti. Programă variată şi atrăgătoare. Locurile, pe cît ni se spune, în mare parte plasate. Succesul, deci, de pe-acum chiar, deplin asigurat."[342]

Păcat că gazeta nu a prezentat şi programul concertului.

Tot în luna decembrie a avut loc şi un concert dat de Societatea *Armonia* din Botoşani la care a participat „un public ales şi cunoscător de muzică ce a rămas cu cele mai bune impresii". Gazeta care publică ştirea nu menţionează ziua, locaţia şi programul concertului însă afirmă că toţi participanţii recunosc că meritul principal în obţinerea succesului se datorează dirijorului H. Bernhard „care dă dovezi că cunoaşte la perfecţie arta sa."[343]

Un al doilea concert al Societăţii *Armonia*, anunţat de gazetele botoşănene[344], a fost dat sîmbătă 1 aprilie 1889 în saloanele societăţii din casa Buicliu, cu concursul d-şoarelor Virginia Metz şi Clara Segal, sub conducerea artistică a aceluiaşi Hans Bernhard.

---

[339] „Voacea Botoşanilor", Anul X, Nr. 14 din 7 mai 1889
[340] Ioan Massoff, op. cit., p. 512
[341] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani", dosar 15/1888, f. 223-224
[342] „Curierul Român", Anul III, Nr.54 din 4 decembrie 1888
[343] „Voacea Botoşanilor", Anul IX, Nr. 48 din 24 decembrie 1888.
[344] Vezi „Libertatea", Anul I, Nr. 8 din 30 martie 1889; „Curierul Român", Anul IV, Nr. 10 din 29 martie 1889; „Voacea Botoşanilor", Anul X, Nr. 9 din 2 aprilie 1889

www.cimec.ro

Cu toate că şi celelalte două gazete botoşănene au publicat cronici destul de bune asupra acestui concert[345], ne-am oprit asupra celei din *Voacea Botoşanilor* deoarece, pe lîngă analiza propriu-zisă a interpretărilor concertistice, care denotă un bun cunoscător de muzică, cronicarul artistic al acestei gazete sesizează nu numai progresul *Armoniei* ca atare, ci şi rolul concertelor acesteia în dezvoltarea discernămîntului botoşănenilor în materie de muzică.

Astfel, vorbind despre concertele Societăţii *Armonia*, în general, cronicarul (păcat că nu iscăleşte măcar cu pseudonim –n.n.) arată că importanţa acestora este cu atît mai mare cu cît se observă tot mai clar fazele prin care a trecut societatea pentru a ajunge la starea lor de progres netăgăduit la care a ajuns. Concertele *Armoniei* au pe lîngă meritul lor pur artistic şi pe acel practic, căci bucăţile ce se execută în ele, separat de valoarea lor intrinsecă, sunt în aşa fel alese şi executate încît plac întregului auditoriu. Şi auditoriul acestor concerte – afirmă criticul – merge şi el crescînd din ce în ce şi progresînd în ceea ce priveşte gustul şi tendinţele estetice (subl.n.).

Concluzia, la care cronicarul a ajuns atît de frumos, a fost că un public numeros şi distins a asistat la acest ultim concert, din 1 aprilie, zelos şi ascultînd cu interes şi plăcere toate bucăţile programului bine întocmit.

Din concluziile anonimului critic muzical referitoare strict la calitatea interpretativă a protagoniştilor concertului reţinem următoarele:

- Orchestra *Armoniei*, întocmită şi dirijată aşa cum se găseşte ea în momentul concertului, merită, cu drept cuvînt, toată consideraţia. Chiar luate la întîmplare, spre a fi examinate, bucăţile executate de ea, i s-ar constata toate calităţile unei excelente orchestre. De ex. *VISUL din Hughenoţii* a fost cîntat într-un „mod sublim şi delicios. Tremolo-urile, trecerile de la piano la forte şi vice-versa, totul în fine a fost perfect şi putea satisface şi pe cel mai neîmpăcat critic."

- Despre cele două soliste criticul notează, printre altele: D-ra Virginia Metz, chiar dacă nu este o artistă desăvîrşită, este pe cale de a deveni judecînd „după interpretarea cea mai nimerită ce o dă bucăţilor ce execută … Sub degetele sale clavirul cîntă şi încîntă"… D-ra Clara Segall, „deja cunoscută publicului de la concertul trecut … a cules aplauzele şi rechemările unui public care a constatat la d-sa progrese rapide"...[346]

---

[345] Vezi „Curierul Român", Anul IV, Nr. 11 din 5 aprilie 1889; „Libertatea" Anul I, Nr. 9 din 6 aprilie 1889

[346] „Voacea Botoşanilor", Anul X, Nr. 10 din 9 aprilie 1889

www.cimec.ro

Un eveniment concertistic deosebit a trezit interesul botoşănenilor în primăvara anului 1889.

Este vorba despre două spectacole – concert susţinute în zilele de miercuri 12 şi vineri 14 aprilie de corul Mitropoliei din Iaşi condus şi dirijat de nu mai puţin celebrul Gavriil Musicescu, compozitor şi regenerator al muzicii noastre naţionale, profesor la Conservatorul ieşean etc. etc.*

Dintre toate anunţurile, care au început încă din luna decembrie 1888, privind intenţia lui G.Musicescu de a veni în turneu la Botoşani şi dintre cronicile celor două concerte (apărute în presa botoşăneană),[347] care toate conţin cel puţin o informaţie preţioasă (de ex. corul număra peste 40 de persoane, el stîrnise chiar gelozia corului din Moscova, corul a dat cele două concerte în sala teatrului, dar a cîntat şi o liturghie întreagă la biserica Vovidenia etc.) ne-am oprit la cronica gazetei *Libertatea* pentru că aceasta conţine nişte aprecieri deosebite referitoare la starea de atunci şi de viitor a muzicii corale româneşti şi la importanţa deosebită a activităţii lui Gavriil Musicescu în acest domeniu.

Astfel, cronicarul – anonim şi de data aceasta – arată că „muzica corală la noi este încă cu totul în faşă; şi dacă s-a cultivat uneori, a fost numai în corurile bisericeşti. D-l Musicescu, abia după o muncă de 15 ani, a reuşit să introducă muzica corală în societatea românească … cu cea mai neaşteptată reuşită.

Corurile sale: *Lelea vitează*, *Răsai lună*, *Nevasta care iubeşte*, *Dor, dor, doruleţule*, *Stăncuţa, Zis-a badea* etc. etc. păstrîndu-şi caracterul naţional (citeşte popular-n.n.), sunt ca aranjament, aşa de originale, melodiile sunt ţesute cu atîta măiestrie, încît ascultîndu-le, îţi pare că auzi şoaptele unui zefir răcoritor, te întinereşte, într-un cuvînt.

După cum muzica naţională polonă (mazurcele) prin Chopin au devenit universale, după cum ariile şi jocurile ungureşti au devenit cunoscute de toţi prin transcripţiunile lui Liszt şi Brahms, tot aşa de răspîndită prevăd că va deveni şi muzica noastră naţională prin măiestria aranjamentului d-lui Musicescu”.

În ce priveşte strălucitele succese obţinute de corul mitropolitan, acestea se datoresc, faptului că el este compus numai din „puteri bune

---

* Detalii mai pe larg despre viaţa şi activitatea lui Gavriil Musicescu vezi medalionul cu acelaşi nume la Mihail Gr. Posluşnicu, - „Istoria muzicei la Români”, Bucureşti, Editura „Cartea Românească”, f. an, p. 353-364

347 “Voacea Botoşanilor”, Anul IX, Nr. 48 din 24 decembrie 1888; „Curierul Român”, Anul IV, Nr. 10 din 29 martie 1889; „Voacea Botoşanilor”, Anul X, Nr. 10 din 9 aprilie 1889; „Libertatea”, Anul I, Nr. 10 din 13 aprilie 1889; „Voacea Botoşanilor”, Anul X, Nr. 11 din 16 aprilie 1889; „Curierul Român”, Anul IV, Nr. 13 din 19 aprilie 1889

www.cimec.ro

muzicale conduse chiar de însuşi talentul compozitorului" şi nu a lăsat nimic de dorit în interpretarea melodiilor: „este de admirat cît de bine şi de distinct se pronunţa fiece cuvînt chiar şi în pianissimo, cît de admirabil se executau crescendo-urile şi descrescendo-urile"…

Pe soliştii „excelenţi" care au contribuit foarte mult la succesul dobîndit, cronicarul îi caracterizează astfel: „Dl. Georgescu, basistul, are o voce care, desigur, îl va face în curînd o ilustraţiune a României; baritonul Popovici are o voce frumoasă şi cultivată; sopranul Galbază şi mai ales altistul Florescu, sunt tineri cu mult viitor muzical. O impresie foarte plăcută a făcut [interpretarea] tinerelor pianiste Sofia şi Valentina Musicescu (ficele lui G. Musicescu-n.n.) eleve ale Conservatorului din Iaşi, la profesorii E.Caudella şi, în special, la distinsa pianistă Zoe Miclescu".[348]

Sezonul de vară al stagiunii 1888-1889 s-a încheiat cu un concert susţinut în grădina *Belvedere* de muzica regimentului XVI dorobanţi în beneficiul dirijorului ei, Ioan Purş, la 27 august, după următorul program:

1) Uvertura la opera *Wilhelm Tell* de Rossini; 2) *Luri-Luri* – vals de Ziehrer; 3) Rugăciunea din opera *Moses* de Rossini; 4) *Frigul iernii* – vals de Ivanovici; 5) Chor sextetto din opera *Lucia de Lammermoor* de Donizetti; 6) Cadrilul din *Baba Hîrca* de Flechtenmacher; 7) Uvertura la opera *Dama de pică* de Fr. Suppé; 8) Miserere din opera *Trubadurul* de Verdi; *Angelo* – vals de Czibulka; Marş din opera *Due Foscari* de Verdi etc.

Anunţurile despre această serată muzicală îndemnau pe botoşăneni să dea tot concursul d-lui I. Purş avînd în vedere că „numai muzica Regimentului XVI dorobanţi a fost unica distracţiune a lor în tot cursul acestei veri".[349]

*

* *

Stagiunea de iarnă a anilor 1889-1890 ar fi putut să le aducă botoşănenilor şansa de a avea din nou în oraşul lor o trupă stabilă românească de teatru care să realizeze cel puţin 30 de spectacole cu abonament şi în continuare altele, cu beneficiu, pentru actori, acţiuni de binefacere etc.

[348] „Libertatea", Anul I, Nr. 11 din 20 aprilie 1889

[349] Vezi „Libertatea" Anul I, Nr. 29 din 24 august 1889 şi „Voacea Botoşanilor", Anul X, Nr. 29 din 27 august 1889.

www.cimec.ro

Este vorba despre *Societatea dramatică* a lui Zaharia Burienescu, „poate cel mai reprezentativ dintre actorii ambulanți; director de trupă, pentru sfîrșitul secolului al XIX-lea”.[350]

Născut la Roman în 1845, a început să joace teatru într-o formație locală condusă de actorul Dimancea şi apoi în cea a lui Ioan Lupescu. În 1870 pleacă la Iaşi împreună cu M. Galino. În anii 1875-1876 joacă în trupa lui Matei Millo, de la care învață foarte mult. În 1877 îşi alcătuieşte propria sa trupă, care rămîne una din cele mai cunoscute formații teatrale itinerante timp de trei decenii. În aprilie 1881 „a dat o serie de spectacole la Iaşi, în grădina *Chateau-aux-fleurs*, popularul Zaharia Burienescu, cel admirat de Caragiale, şi care cînta cu măiestrie dintr-o frunză de mesteacăn”.[351] Rolul care l-a consacrat pe Z. Burienescu şi i-a adus faima a fost cel al lui Iancu Jianu, haiducul, jucat în 1882 la Buzău. În anul 1885 face o stagiune la Turnu-Severin, în 1887 la Focşani[352] şi în primăvara lui 1889, la Craiova.[353]

La 5 octombrie 1889 el publică în gazetele botoşănene un foarte frumos afiş-program, dar şi invitație în acelaşi timp, către cetățenii Botoşanilor de a-l sprijini, făcînd abonamente, propunînd să susțină stagiunea 1889-1890 cu următorii artişti şi un repertoriu extrem de bogat, compus din 29 de drame, 31 comedii, 12 operete şi 3 reviste:

“**T E A T R U R O M Â N**
S O C I E T A T E A D R A M A T I C Ă
Z. B U R I E N E S C U

Istituțiunea Teatrului Român a fost pururea obiectul celor mai serioase preocupațiuni pretudindeni, pe unde scânteia bine-făcătoare a civilisațiunei a pătruns. Astăzi, ca şi în timpii cei mai depărtați, teatrul este considerat ca cea mai predilectă şcoală de educație a poporului. Mulțumită înclinării poporului Botoşănean pentru tot ce este frumos şi folositor, teatrul a fost susținut în acest oraş timp de mai mulți ani, fără nici o altă sursă decît prin sprijinul bine-voitor al Publicului.

[350] „Istoria teatrului în România. II”, pe. 61
[351] Ioan Massoff, op. cit., p. 470
[352] „Istoria teatrului în România. II”, p. 62 şi 522
[353] Claudia Dimiu ş.a. „Istoria Teatrului Național din Craiova”, p.58-59

www.cimec.ro

Societatea BURIENESCU, dorind să ridice această instituțiune la înălțimea menirei sale, n-a cruțat nici un sacrificiu pentru a organiza o trupă bună, compusă din 17 persoane şi a alege unul din cele mai frumoase Repertorii.

Cu preferință, a insistat asupra elementelor de operete şi vodevile, care va procura publicului cele mai plăcute distracțiuni.

Avem deplină convingere că cetățenii Botoşăneni vor da acestei instituțiuni prețiosul lor sprijin.

P E R S O N A L U L T R U P E I:

BĂRBAȚI	FEMEI	
D-nu I. Chirițescu	D-na Marg. Alecsandrescu	D-ra E Negrini
D-nu Dumitrescu	D-na A. Negrini	D-na M.Mariana
D-nu T.Popovici	D-na F.Burienescu	D-ra Georgescu
D-nu Scărlătescu	D-naR.Scărlătescu	
D-nu F.Francisco		
D-nu F.Emil		
D-nu S.Aurelian		
D-nu Z.Burienescu		
D-nu G.Vasilescu	Casier D-na Braun,	Sufler: I.Eranov.

Programma pieselor pe stagiunea 1889-90

D R A M E:

Horea, Cloşca şi Crişan	*Taverna Dracului*	*Orfelinele*
Castelul Blestemat	*Tiranul Padovei*	*Copila din Flori*
Doctorul Negru	*Clopotarul de la santul Paul*	*Îngerul Morții*
Sant Petru	*Îngerul Păzitor*	*Bastardul*
Orfelinul Artur	*Rabinul Natan*	*Vlad Țepeş*
Memoriile Diavolului	*Doi Sergenți*	*Procesul Barbarei Ubric*
Cavalerul de Sanjorj	*Barbara Ubric*	*Diogen, cîinele Atenii*
Mizerabilii Londrei	*Hoții de codru şi de oraş*	*Curierul din Lion*
Meşterul Manole	*Moartea lui Brâncoveanu*	*Țăranul Ministru*
Cucerirea Spaniei	*Mânăstirea de Castro*	

C O M E D I I:

Franțuzitele, Mireasa nebună, Adevăr sau Comedie, Hai să rîdem, Doctoria Soacrelor, Năbădăile amorului, Theatru în Theatru, Tata cu două fete, Domnu încurcă tot, Avocatul fără procese, Îmbrățişează-mă ginere, Mireasa şi Eapa, Oițele rătăcite, Deputații în halat, Contesa Margo,Doi filosofi, Bărbierul de Sevila, Bărbatul cu 3 neveste, Loteria de la Paris, Doi Zăpăciți, O scrisoare pierdută, Ardă-l focu Bucureşti, Te cârpesc, Parole de trei, şi 5 mazu, Fabrica de cununii, Doctorul şi moartea, Iudita şi Oloferno, Hai cu nunta, Schimbarea ministerială, Pescaru-Rege, Ordinul căpitanului.

www.cimec.ro

O P E R E T E:

Cavalerii cu ochelari,Muma Vitregă, Unchiu şi Nepotu, Banii, Gloria şi Femeile, Urâta satului, Soacra Mâței, Criza de Flăcăi, Însurăței, Baba Hârca, Coada Dracului, Cei trei vagabonți,Cimpoiul Dracului,

R E V I S T E:

Trecerea Gârlei, Zeflemelele, Nazat.

Abonamentul pentru 30 representații la loja de jos 300 lei, Loja de sus 200 lei, la Stal I. 70 lei Lojile cu seara de representație, cele de jos 15 lei, Loja de sus12 lei, Stalu I 4 lei, Stalu II-lea 3 lei.-

Un afiş special va anunța prima Representație”[354]

Nu se ştiu motivele pentru care Zaharia Burienescu şi societatea sa dramatică nu au mai venit să joace la Botoşani în sezonul rece 1889-1890. Poate drumul de la Craiova (unde trupa jucase toată primăvara şi vara) la Botoşani era prea lung şi costisitor, poate neobținerea unei subvenții din partea primăriei botoşănene care să mai atenueze cheltuielile, poate condiții mai avantajoase l-au determinat pe Z. Burienescu să rămînă în capitala Olteniei sau să meargă la Bucureşti “unde în anul 1890 a jucat revista de succes a epocii *Viața la cafe – chantant*, de C. Bacalbaşa" – afirmă autorii *Istoriei teatrului în România. II*, p. 62, fără a preciza în care parte a anului s-a întîmplat acest lucru.

Totuşi, dacă trupa Z.Burienescu n-a mai venit, nu înseamnă că Botoşanii au rămas complet fără teatru, pînă la sfîrşitul anului 1889 pe aici perindîndu-se unele trupe de teatru sau de operetă, mai mult sau mai puțin cunoscute.

Mai întîi a sosit în Botoşani o trupă italiană de teatru formată din 15 persoane, dar în care vedetele ce deținеau rolurile principale erau două mici surori de 6 şi 8 ani.

Sosirea trupei este anunțată de *Voacea Botoşanilor* din 8 octombrie 1889:

„Trupa italiană de sub direcțiunea d-lui Hugo Gardini a sosit în oraşul nostru şi va da numai două representațiuni.

Ziarele cele mai importante din capitală sunt pline de elogii la adresa acestei trupe în care escelează mai cu seamă surorile Desdemona Gardini, în etate de 6 ani şi Irma Gardini, în etate de 8 ani, care sunt adevărate fenomene.

---

[354] „Curierul Român”, Anul IV, Nr. 34 din 5 octombrie 1889, „Libertatea”, Anul I, Nr, 35 din 5 octombrie 1889

www.cimec.ro

Întreaga trupă se compune din 15 persoane.

Astă-zi, Duminică 8 Octombrie 1889, se va juca*: Lumea pe dos*, comedie în două acte de A.Testone. *Prima durere*, dramă într-un act de C.Fabricatore şi *Ţigareta Tatei*, farsă într-un act.

Sperăm că publicul botoşănean va încuraja această trupă despre care nu se zice decât bine".

Pe lîngă cei trei nominalizaţi în gazetă, din trupă mai făceau parte şi artiştii Gh. Patrioli, D.Valliera, d-na A.Gardini, G.Marazzi ş.a.[355]

Peste o săptămînă, aceeaşi gazetă, după ce făcea o scurtă cronică a interpretărilor celor două mici surori şi ale tatălui lor în reprezentaţiile din zilele de duminică 8 octombrie şi joi 12 octombrie, anunţă piesele ce se vor juca sîmbătă 14 şi duminică 15 octombrie.

„Reprezentaţiile anunţate cu surorile Gardini au avut loc în sala Teatrului. Micele artiste au repurtat un succes strălucit şi publicul le-a făcut ovaţiuni, mai ales d-şoara Desdemona, face adevărată admiraţie.

Dintre piesele jucate relevăm: *Ţigareta Tatei*, o comedioară într-adins scrisă pentru drăguţele artiste; în care cea mai mare juca p-un băiat şi cea mai mică p-o fetiţă.

Pline de vervă şi cu mult natural sunt amândouă şi numai văzându-le cineva îşi poate face o idee.

Piesa *Prima durere* a fost încă foarte bine interpretată şi mica Irma, în etate abia de 8 ani, a avut putere să stoarcă lacrimi la toţi cei din sală, aşa de mare era desperarea ei când a aflat că mama ei e moartă.

Joi s-a jucat *Moartea civilă*, în care nu numai Desdemona, dar şi *Gardini tatăl*, a dovedit că este artist de valoare.

Pentru astăzi seara Sâmbătă, s-a anunţat piesa *La Povera Lalia*, dramă într-un act jucată de surorile Gardini, *Il Mondo alla Rovescia***,** comedie în 2 acte şi *Ţigareta Tatei*.

Representaţia se dă în folosul ridicărei bustului marelui Poet Mihai Eminescu (subl.n.).

Duminică 15 Octombrie se va da o representaţie în beneficiul D-şoarei *Irma Gardini*. Se va juca piessele*: La Figlia del Condamnato a morte*, dramă în două acte şi *Mamă de 6 ani*, comedie în 2 acte".[356]

---

[355] Vezi T.T. Burada, op. cit., p. 668, care arată că prin luna ianuarie 1890 trupa lui Hugo Gardini, din care făceau parte şi aceşti artişti, a venit la Iaşi, unde a dat mai multe reprezentaţii între care şi cea din 25 ianuarie, jucată în unire şi cu Grigore Manolescu, Aristizza Romanescu, Ştefan Iulian şi Amelia Willner, cu piesa *O sticlă de Cotnar*, comedie într-un act, localizată de Gusti. Dacă trupa n-ar fi fost bună, Gr. Manolescu şi A, Romanescu nu ar fi jucat cu ea.

[356] „Voacea Botoşanilor", Anul X, Nr. 36 din 15 octombrie 1889

www.cimec.ro

Din relatările gazetelor botoşănene,[357] venitul net al reprezentației din 14 octombrie dată de trupa Gardini pentru sporirea fondurilor destinate ridicării unui bust lui M.Eminescu s-a ridicat la suma de 508,5 lei, din care jumătate a revenit ca onorariu trupei, iar jumătate s-a trimis Comitetului central studențesc din Bucureşti ales pentru a lucra la ridicarea bustului.*

La o lună după plecarea trupei italiene de teatru, a venit în Botoşani o trupă israelită de operete condusă de Aneta Finkelştein fostă Finkel (probabil fiica sau fosta soție a acelui Finkel care, împreună cu Mogulescu, la conducerea unei trupe israelite asemănătoare, a repurtat succese deosebite la Botoşani în anul 1884).

Voacea Botoşanilor din 19 noiembrie 1889, care anunța sosirea acestei trupe, arăta că, după cum scriau ziarele gălățene *Poşta* şi *Galații* ea avusese un foarte mare succes acolo.

La Botoşani, însă, lucrurile au fost exact invers: după primele două reprezentații, fiind puțin public, direcțiunea luase decizia de a părăsi Botoşanii, predînd chiar bagajele la gară.

Dar, în urma intervenirii conducerii comunității israelite, trupa şi-a amînat plecarea, urmînd a mai da o serie de spectacole pe baza asigurării prezenței coreligionarilor.

În afară de faptul că orchestra mai ales, sub conducerea d-lui. Finkelstein, e bine alcătuită, iar muzica foarte originală, gazeta nu dă nici un altfel de detaliu privind componența trupei sau repertoriul jucat.

Deşi peste o săptămînă aceeaşi gazetă afirma că „trupa israelită de operete continuă representațiunile în oraşul nostru cu succes", puțin mai

---

[357] „Libertatea", Anul I, Nr. 37 din 19 octombrie 1889; „Voacea Botoşanilor", Anul X, Nr. 37 din 22 octombrie 1889.

* Inițiativa de a se da reprezentația, precum şi plasarea biletelor a fost a unui grup de botoşăneni între care: Şt. Gane, L.Teodor, G.Rangli, I.Ciolac, frații Şardin, C.Dobjanski ş.a. Această inițiativă venea şi ea ca urmare a hotărîrii celui de al X-lea Congres al studenților universitari români desfăşurat la Ploieşti, în 1889, după moartea lui Eminescu, de a se face un bust marelui poet care să fie realizat din donații, spectacole etc. şi care să fie amplasat în oraşul său natal, Botoşani, în timpul manifestărilor celui de al XI-lea Congres studențesc hotărît a se ține tot aici, în luna septembrie 1890. Bustul din bronz, realizat de sculptorul Ion Georgescu şi turnat la Paris în atelierul lui L.Martin, a fost inaugurat la 11 septembrie 1890 şi amplasat inițial în fața şcolii primare de băieți nr. 1 „Marchian" din Botoşani. În 1932 statuia a fost mutată, prin hotărîrea primăriei, în parcul „Mihai Eminescu" unde se află şi astăzi. (Date mai ample despre această problemă, vezi la Ştefan Cervatiuc „Congresul al XI-lea al studenților din România desfăşurat la Botoşani în 1890 şi importanța lui" în „Acta Moldaviae Septentrionalis"- Anuarul Muzeului județean Botoşani – Nr. V-VI, 2005-2006, p.211-220)

www.cimec.ro

jos ea recunoaşte că „cu toate silinţele ce trupa îşi dă, coreligionarii lor le refuză sprijinul … Toate promisiunile comitetului israelit de pînă acuma de a da un concurs moral şi material trupei nu s-au realizat încă”.[358] De aceea, probabil, trupa a şi plecat din Botoşani imediat.

Tot în ziua de 26 noiembrie 1889 *Voacea Botoşanilor* publica ştirea că Societatea dramatică din Iaşi, după insistenţa comitetului său, ar fi obţinut de la Ministerul Cultelor permisiunea de a face un turneu prin oraşele învecinate, deoarece „afacerile sale în sezonul actual sunt foarte compromise din cauza circului Sidoli care răpeşte întreaga atenţie a publicului ieşean”. Redactorul acestei ştiri era convins că „Botoşanii va fi cel întîi oraş vizitat, deoarece actualmente suntem lipsiţi de orice soi de distracţiune.”[359] Redactorul botoşănean era bine informat asupra stării de criză la care ajunsese Societatea dramatică din Iaşi, dar nu atît de bine şi asupra cauzei acestei crize care nu era circul Sidoli. La acesta nici nu se dădeau spectacole la acea dată.

Cauza principală a nefrecventării de către public a reprezentaţiilor teatrale la Iaşi era sala “Pastia” în care actorii ieşeni au fost obligaţi să joace după ce teatrul lor de la Copou a fost mistuit de incediul din noaptea de 17 februarie 1888. Respectiva sală era cu totul nepotrivită pentru reprezentaţii teatrale şi mai ales inspira o mare frică publicului în caz de incendiu. Dezinteresul autorităţilor de a asigura un local adecvat de teatru şi deficitul permanent înregistrat la toate spectacolele prin neparticiparea publicului au determinat criza tragică a Societăţii dramatice ieşene, urmată de o hotărîre unică în istoria teatrului românesc: întreruperea stagiunii la inceputul lunii decembrie 1889 în Iaşi şi continuarea ei pe timp de o lună, cel puţin, în oraşele învecinate.

Primind şi autorizarea Ministerului Cultelor, o parte din actorii ieşeni, nemaiputînd suferi starea mizerabilă în care se găseau „ca să nu rămînă fără existenţă” s-au asociat între ei şi „se duseră la Botoşani ca să dea acolo o serie de reprezentaţiuni (subl.n.)… Ceva, ceva starea lor se mai ameliora. După aceea, revenind la Iaşi, au continuat cu seria reprezentaţiilor ce trebuiau să joace în cursul acelei ierni”.[360]

Afirmaţiile lui T.T.Burada şi Ioan Massoff privind venirea actorilor ieşeni la Botoşani sunt întărite şi de o ştire din gazeta locală

[358] „Voacea Botoşanilor”, Anul X, Nr. 42 din 26 noiembrie 1889
[359] Ibidem
[360] T.T. Burada, op. cit., p. 666. vorbeşte numai de Botoşani. Ioan Massoff, op. cit. p. 514 -515 spune că actorii ieşeni au plecat să joace la Botoşani, la Piatra-Neamţ şi la Roman; au fost bine primiţi, „îndeosebi la Roman unde au jucat cu săli pline timp de două luni”. Printre actori el îi numeşte pe Aglae Pruteanu, Al. Rădulescu-Mariu, Mihail Arceleanu, Constantin Ionescu şi P.S.Alexandrescu.

www.cimec.ro

Libertatea din 30 noiembrie 1889 în care se arată că Societatea dramatică din Iaşi este dispusă să dea un şir de reprezentaţii în „oraşul nostru". În acest scop a şi sosit în localitate reprezentantul societăţii, d. P.S. Alexandrescu, pentru a face abonamente.

Nu se ştie cîte spectacole s-au dat, iar printre artişti au fost, desigur, cei nominalizaţi de I.Massoff că au jucat la Roman, în frunte cu P.S.Alexandrescu, foarte apreciat şi de botoşăneni în anii trecuţi.

Ultima manifestare teatrală a anului 1889 la Botoşani s-a petrecut la 30 decembrie cînd s-a dat în sala teatrului reprezentaţia de adio a unor spectacole „combinate" realizate de „marele teatru poliramic" al profesorului I. V. Derssin, sosit de la expoziţia internaţională din Paris şi de cunoscutul artist comic, cupletist şi cantonetist I.D.Ionescu.[361] Gazeta care inserează anunţul nu ne dă mai multe amănunte despre aceste spectacole.

În ce priveşte evenimentele muzicale din ultima parte a anului 1889 este de consemnat concertul Societăţii *Armonia*, cu concursul d-şoarelor Metz şi Segall, din 30 octombrie, căruia gazeta *Libertatea* din 2 noiembrie îi face următoarea cronică:

„Concertul societăţii noastre filarmonice, pe care-l anunţasem pentru Sîmbăta trecută, din diferite împrejurări, n-a avut loc decît luni 30 Octombrie. Luni sara *Armonia* şi-a dat serata muzicală în saloanele sale, sub abila direcţiune a cunoscutului capelmaestru d.I.Purch. Bucăţile de solo, pentru piano, executate de d-ra Metz au fost destul de bine interpretate şi i-au meritat atît aplauzele auditorului cît şi buchetele oferite de d-na Nataliea Arapu.

D-ra Segall a răspuns pe deplin tuturor aşteptărilor. D-sa a fermecat întregul auditor cu bucăţi pe cît de grele pe atît şi de perfect executate.

Membrii societăţei i-au oferit un mare şi frumos buchet, iar auditorul a aplaudat-o cu entuziasm.

Orchestra, condusă cu multă ştiinţă şi abilitate, a produs sub direcţiunea îngrijită a d-lui Pursch cea mai frumoasă impresiune. Uvertura din Semiramis mai cu samă, cu toate dificultăţile ei de ansamblu şi de nuanţare, a fost admirabil executată.

În scurt, concertul a reuşit pe deplin şi se speră că sub direcţiunea D-lui Pursch, societatea, - orchestra în special – va cîştiga calităţi şi merite noi în ochii cunoscătorilor".

La 20 decembrie 1889, în sala teatrului a avut loc o serată muzicală organizată de comitetul şcolar în folosul Şcolii Româno-Israelite, la care şi-au dat concursul: d-nele Adela M.Moscovici, Bertha

[361] „Voacea Botoşanilor", Anul X, Nr. 46 din 30 decembrie 1889

www.cimec.ro

Segall, d-şoarele Clara Segall şi Susana Goldenberg, precum şi, mai ales, Societatea muzicală *Armonia*. S-au executat bucăţi muzicale de Rossini, Thalberg, Raff, Rubinstein, Beriot, Chopin ş.a. Preţul locurilor au fost: lojele de sus şi jos – 20 lei, stalul – 4 lei.

Succesul artistic şi material a fost deplin, sala teatrului fiind plină cu elita societăţii botoşănene.[362]

*

* *

Intenţia nematerializată a lui Zaharia Burienescu a fost ultima din seria de încercări de a se permanentiza în Botoşani stagiuni de iarnă complete cu o trupă stabilă de teatru. Abia peste zece ani, şi numai o singură dată, se va mai izbuti acest lucru, însă cu o trupă de operete. De aceea vom renunţa la prezentarea în continuare a evenimentelor teatral – muzicale botoşănene pe stagiuni de iarnă şi de vară şi le vom prezenta aşa cum au avut ele loc în cadrul unui singur an calendaristic, dar separînd tot ca pînă acum teatrul, opera şi opereta de evenimentele concertistice.

*

* *

Anul 1890 a debutat cu două serate declamatorice susţinute de Conrad Pekelman, „declamator destul de cunoscut de critica favorabilă a ziarelor din Bucureşti", în localul CLUBULUI DE LECTURĂ al Junimii israelite în 13 şi 16 ianuarie.[363] Gazeta care a publicat ştirea nu dă alte amănunte.

La 14 februarie revine la Botoşani F.Micci Labruna, cu trupa sa italiană de operă, solicitînd Primăriei autorizaţia pentru un şir de reprezentaţii în sala teatrului şi o reducere la taxa serală. I se dă autorizaţia, fixîndu-i-se taxa de 20 lei pentru fiecare reprezentaţie şi o condiţie: „luminarisirea sălii şi a coridoarelor se va face cu lumînări şi nu cu gaz, sub pedeapsă de a i se retrage autorizaţia".[364]

Presa botoşăneană a întîmpinat cu entuziasm venirea operei italiene făcîndu-i iniţial o reclamă foarte binevoitoare: „Trupa de operă italiană a d-lui Micci Labruna, care ne-a lăsat aşa de puternice amintiri primăvara trecută, s-a reîntors de cîteva zile în localitatea noastră după ce a săcerat meritate aplause pe cele mai însemnate scene din ţară – scria de ex. *Libertatea* de joi 15 februarie 1890. Între artiştii cunoscuţi putem cita pe d-ra Giuglietta Villa şi d-na Pantanelli, care prin vocea lor simpatică şi

[362] "Voacea Botoşanilor", Anul X, Nr.45 şi 46 din 20 şi, respectiv, 30 decembrie 1889
[363] Ibidem., Anul XI, Nr. 2 din 14 ianuarie 1890
[364] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 18/1890, f.6.

www.cimec.ro

cu îngrijire educată, precum şi prin calităţile lor scenice s-au făcut neuitate în oraşul nostru. Reprezentaţiunile vor începe chiar în timpul săptămînii, sîmbătă cu opera *FAUST***.**"

Însă, cu toate laudele şi reclama făcută, trupa n-a mai înregistrat succesul din anul anterior, dimpotrivă, totul a fost un eşec, iar acesta a fost cauzat de plecarea din trupă a unor valori certe ca tenorul Gardini, baritonul Guarini ş.a. şi completarea ei cu elemente mai puţin valoroase. Aceeaşi gazetă *Libertatea* care lăudase trupa, a fost nevoită să recunoască în numărul următor, din 22 februarie, că spectacolul cu *FAUST* „anunţat pentru sîmbăta trecută a fost amînat pentru a doua zi. Giuglietta Villa în [rolul] Margaretei şi M.Pantanelli în [rolul] Siebelei au avut oarecare succese. Basul încă a fost apreciat. Tenorul şi baritonul, slabi (subl.n.). Lume foarte puţină, abia cîteva loji.

Pe marţi (20 februarie - n. n.) se anunţase *LUCREŢIA BORGIA*. Faţă însă cu puţina încurajare ce a găsit de astă dată în oraşul nostru, representaţia a fost suprimată şi trupa pleacă astăzi la Bîrlad".

Şi *Voacea Botoşanilor* în numărul său din 24 februarie scrie că „trupa părăseşte oraşul nostru din cauza relelor afaceri, proiectînd a da o serie de reprezentaţiuni în oraşul Piatra".

Cum la Iaşi spectacolele de teatru continuau în faţa unei săli mai mult goale,[365] unii actori, asociindu-se, plecau să dea cîte 2-3 reprezentaţii în alte oraşe, printre care şi Botoşani.

Astfel, la 4 februarie 1890 *Voacea Botoşanilor*, fără a da şi alte detalii, scria că trupa asociată din Iaşi a dat două reprezentaţii în sala teatrului din Botoşani, iar duminică, 5 martie, va avea loc o a treia reprezentaţie în sala Societăţii *Armonia*. Cine au fost actorii asociaţi şi ce piese au jucat nu se ştie.

În a treia decadă a lunii mai, două gazete botoşănene anunţau venirea, în curînd, de la Iaşi a unei trupe condusă de Grigore Manolescu şi din care făcea parte şi Aristizza Romanescu pentru a da cîteva reprezentaţii în sala teatrului din Botoşani.[366] Se pare că ştirea a fost numai un zvon căci alte informaţii precum că trupa ar şi fi dat acele reprezentaţii, gazetele respective n-au mai publicat. Este adevărat că cei doi mari artişti au jucat la Iaşi de la 1 aprilie pînă la sfîrşitul lunii mai 1890, dar de aici – spune Ioan Massoff – „Romanescu şi Manolescu au plecat la Paris unde se deschisese Expoziţia Universală".[367]

---

[365] Ioan Massoff, op. cit., p. 515

[366] „Voacea Botoşanilor", Anul XI, Nr. 17 din 20 mai 1890. Anunţul este reluat şi în următorul număr 18 din 27 mai. Vezi şi „Libertatea", Anul II, Nr. 67 din 24 mai 1890.

[367] Ioan Massoff, op. cit., p. 517

www.cimec.ro

Toată primăvara şi vara anului 1890 nici o trupă de teatru nu a ajuns la Botoşani.

Abia la 24 august soseşte aici Societatea Dramatică Română condusă de Zaharia Burienescu care şi depune cerere pentru autorizarea de a da cîteva reprezentaţii de comedii şi operete în sala teatrului.

Este interesantă rezoluţia prin care se eliberează autorizaţia „fără nici o taxă către comună. Comuna, însă, îşi face rezervare pentru zilele de 6-9 septembrie cînd se ţine Congresul studenţilor [din România-n.n.] şi descoperirea bustului lui Eminescu (subl.n.), fără nici o răspundere către suplicant sau trupa Dsale".(De fapt Congresul a fost amînat şi s-a ţinut în zilele de 8-11 septembrie 1890-n.n.).

În continuarea rezoluţiei este trecută şi următoarea notă: "Dl. Burienescu mi-a promis că în acest interval va lucra în înţelegere cu Comuna pentru a nu suferi nici o parte şi au oferit serviciile D-sale în interesul acestor serbări pentru care-i mulţumim şi va subscrie". Semnează ajutorul de primar, Carp şi Z.Burienescu.[368]

În seara de Sîmbătă 25 august trupa a reprezentat comedia în 5 acte *Banii, Gloria şi Femeile*, iar Duminică 26 august *Năbădăile Amorului*, comedie în 3 acte şi *Fraţii de Arme*, comedie într-un act, cu cîntece. La sfîrşit „D-l Burienescu a executat pe coaja (de fapt pe frunza –n.n.) de mesteacăn, Doina, care a fost aplaudată în toată România".[369]

În comedia jucată sîmbătă s-au distins actorii: Burienescu în rolul lui Herman, T.Popovici în rolul lui Rudolf, Regina Scărlătescu în rolul Stelei, Catinca Mihăescu în rolul Gretli. D-nul Scărlătescu în rolul Digdig a fost de un comic neîntrecut".[370] Joi 30 august s-au jucat comediile *Schimbarea Ministerială* şi *Mireasa şi iapa***.**

Şi *Voacea Botoşanilor*, în numărul său din 2 septembrie 1890, prezintă o cronică din care se pot desprinde noi informaţii privind piesele jucate, componenţa trupei, jocul actorilor etc.

Astfel despre prima reprezentaţie „dată sîmbăta trecută cu piesa *Banii, Gloria şi Femeile*, cronicarul acestei gazete afirmă că deşi „piesa este foarte grea", spectacolul a reuşit cît se poate de bine căci publicul a fost „foarte mulţămit".

În continuare arată că „duminică la *Năbădăile Amorului* am putut distinge pe d-nul Rădulescu în rolul lui Iulistan Bujorel [unde], ca în toate rolurile, acesta este atît de natural încît la unele scene rămîi chiar surprins … D-na Scărlătescu prin graţiile şi surîsul ei dulce este atît de

[368] D.J.A.N. Botoşani, fond Primîria Oraşului Botoşani, dosar 18/1890, f. 35-36
[369] „Voacea Botoşanilor", Anul XI, Nr. 31 din 26 august 1890
[370] „Libertatea", Anul II, Nr. 80 din 30 august 1890

www.cimec.ro

drăgălaşă încît îi încîntă pe toţi ... Cît priveşte pe d-nul Scărlătescu, în orice rol de comic joacă, este destul numai să privească la public, [ca] să fie aplaudat … D-nul Z. Burienescu e perfect. În *Fraţii de arme*, în rolul lui Rămurea este atît de perfect şi natural, cum nu-şi poate închipui cineva".

După ce îi mai remarcă şi pe actorii T.Popovici, S.Aurelian şi actriţele F.Burienescu, C.Mihăescu şi Brosnitz care „au fost foarte bine", cronicarul anunţă că miercuri 5 septembrie se va juca piesa *Copii de trupă,* în beneficiul d-lui Rădulescu.

Ultima ştire despre turneul acestei Societăţi Dramatice la Botoşani este aceea că „sîmbătă 15 septembrie se va juca frumoasa piesă *Meşterul Manole*, comedie – dramă în 5 acte şi un tablou, în beneficiul D-lui Director Z.Burienescu."[371]

Una din manifestările cuprinse în programul Congresului Studenţesc ţinut la Botoşani între 8-11 septembrie 1890 a fost şi o reprezentaţie teatrală dată de studenţi în sala teatrului, în folosul elevilor săraci de aici şi care a reuşit foarte bine pentru că „a produs un beneficiu net de 1175 lei, care bani s-au încredinţat Primăriei locale pentru a se întrebuinţa la destinaţiune".[372] Presa botoşăneană care a comentat acest eveniment nu a menţionat numele studenţilor-actori şi piesa jucată.

La 18 octombrie 1890 în Botoşani soseşte o trupă evreiască de teatru al cărei director, M.Segalescu, în cererea prin care solicită Primăriei autorizaţia de a da cîteva reprezentaţii menţionează că a jucat cu această trupă de mai multe ori în acest oraş (subl.n.). I se eliberează autorizaţia fixîndu-i-se o taxă de 15 lei pentru fiecare reprezentaţie.[373]

Nu se cunosc componenţa trupei, repertoriul şi numărul reprezentaţiilor. Acestea din urmă vor fi fost destul de multe căci la interval de peste o lună, mai precis la 26 noiembrie, trupa încă dădea reprezentaţii care au făcut obiectul unui raport foarte interesant al Poliţiei de oraş către Primărie.

În raport se arăta că trupa israelită, ce dădea reprezentaţii în sala *Teatrului Naţional*, în scop de a trage cît mai multe foloase, dă vînzarea biletelor reprezentaţiunilor sale în antrepriză, iar antreprenorii, pentru a-şi scoate plata serală şi a realiza beneficii mari, dau biletele cu preţuri mai scăzute decît cele prevăzute prin anunţ, astfel că lojiile în loc să fie ocupate de maxim 4 persoane, se ocupă de 10 persoane, iar galeria se umple cu atîta lume încît se prespune că nu va putea suporta asemenea

[371] „Libertatea", Anul II, Nr. 81 din 13 septembrie 1890
[372] „Voacea Botoşanilor", Anul XI, Nr. 34 din 18 septembrie 1890.
[373] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 18/1890, f. 39-40

www.cimec.ro

greutate şi din această cauză s-ar putea lesne întîmpla vre-un accident regretabil. În consecinţă, se cer instrucţiuni ce măsuri să se ia.

Primăria ordonă Poliţiei să vegheze „ca la fiecare reprezentaţie teatrală, societatea artistică actuală să nu primească decît numărul reglementar la fiecare loc din teatrru, adică în fiecare lojă [nu mai mult] decît patru persoane, în galeria de sus nu mai mult de 300 (trei sute) de persoane, iar numerele şi locurile numerotate de jos, pînă la complectare şi nu mai mult. Aceasta pentru motivul că în urma a mai multor cercetări făcute de corpul tehnic s-a găsit că clădirea Theatrului nu are soliditatea necesară pentru a putea purta o povară peste măsură".[374]

Mai mult ca sigur, aceeaşi trupă condusă de M.Segalescu a dat şi reprezentaţia de binefacere în folosul săracilor din Botoşani, din 1 decembrie 1890, la solicitarea Societăţii meseriaşilor israeliţi din localitate care, mai tîrziu, aduce mulţumiri prin presă „tuturor persoanelor generoase care ne-au dat sprijinul lor binevoitor cumpărînd bilete" la respectiva reprezentaţie din al cărei beneficiu net de 320 lei noi s-au cumpărat 4 stînjeni de lemne ce s-au împărţit sărăimanilor".[375]

*

Prima importantă manifestare muzicală a anului 1890 a avut loc la 5 mai. Pentru acea dată Ateneul din Botoşani a organizat o serată artistică-literară al cărei produs era destinat sporirii fondului ridicării bustului marelui poet Eminescu, în oraşul său natal.[*]

La apelul Ateneului au răspuns notabilităţi artistice din Botoşani şi trei eminenţi elevi ai Conservatorului din Iaşi: Christian Georgescu, renumitul bas admirat de botoşăneni la concertele corului Mitropolitan condus de G. Musicescu în 1889, baritonul Grigore Bîrsan şi State Dragomir, actor-declamator.[**] În program figurau bucăţi orchestrale,

---

[374] Ibidem., f. 46-47

[375] "Voacea Botoşanilor", Anul XI, Nr. 47 din 31 decembrie 1890

[*] Gazetele botoşănene au rezervat coloane întregi acestui eveniment. Dar cum uneori informaţiile se repetă, iar alteori nu concordă în privinţa numelor, programului etc., pentru cursivitate vom intercala informaţiile unei gazete cu ale celeilalte, dînd la sfîrşit toate numerele fiecăreia care s-a referit la respectiva serată.

[**] State Dragomir (1870-1920) chiar imediat după terminarea Conservatorului în 1890 a fost angajat la Teatrul Naţional din Iaşi, fiind partenerul constant al Aglaei Pruteanu. Roluri de seamă: Romeo, Hamlet, Karl Moor, Armand Duval, Rascolnikov, Karenin, Ovidiu, Horaţiu etc. etc. În arta interpretativă a fost influenţat de Aristizza Romanescu şi Grigore Manolescu. A dinamizat activitatea Naţionalului ieşean în calitate de director de scenă şi profesor la Conservator. Avînd o solidă pregătire intelectuală a fost profesor de istorie şi filozofie la Liceul Naţional şi la Institutele Unite din Iaşi, a fost publicist şi traducător (Hamlet, Macbeth, Ana Karenina ş.a.), a adaptat pentru scenă opere ca "Sărmanul Dionis" şi "Făt-Frumos din lacrimă" de Eminescu. A scris şi piese originale.

www.cimec.ro

solouri de pian, vioară şi voce, duo pentru voci, bucăţi de ansamblu, triouri de voci şi instrumente etc. pe muzică de compozitori celebri ca Rossini, Mozart, Beethoven, Donizetti, Glinka, Thalberg, Beriot ş.a.

La partea literară, Scipione Bădescu, prietenul din fragedă tinereţe al ilustrului poet, trebuia să ţină o conferinţă despre „Mişcarea culturală a ţării în cei din urmă 30 de ani şi rolul lui Eminescu în această mişcare", ilustrată cu cîteva amintiri intime din viaţa poetului, iar State Dragomir, proaspăt absolvent al Conservatorului din Iaşi, trebuia să recite *Scrisoarea a III-a* de Eminescu.

Desigur, în timpul desfăşurării seratei s-au mai executat şi alte bucăţi muzicale sau poezii în afară de program, ca urmare a „bis"-urilor cerute de public. De ex. Chr. Georgescu, după executarea ariei din *Zauberflote* de Mozart, în urma ovaţiilor care nu se mai opreau a mai cîntat melodia *Dorul* de Caudella, iar State Dragomir, după *Scrisoarea a III-a*, rechemat de aplauzele frenetice, pentru a linişti entuziasmul sălii, a recitat *Linişte* de Vlahuţă. Şi exemplele ar putea continua.

Presa locală a publicat ample cronici privind desfăşurarea acestei serate din care spicuim comentariile despre talentul şi arta interpretativă a protagoniştilor ei, comentarii care ne dezvăluie nişte cronicari, buni cunoscători ai actului artistic, cu nimic mai prejos decît cei de la gazetele centrale:

„Serata Eminescu

La 5 Mai a avut loc această serată artistică-literară, al cărei program l-am publicat la timp, dată sub patronajul Ateneului din Botoşani, cu concursul mai multor diletanţi şi a trei studenţi veniţi întradins de la Iaşi. Succesul ei a fost aşa de măreţ, încît cu drept cuvînt a fost apreciat ca *unic* pînă acum, în Botoşani. Meritul reuşitei se datoreşte natural, în primul loc executanţilor, al căror nume a atras în sala teatrului nostru acel public numeros şi ales, cum rar se mai vede adunat la un loc; iar modul şi executarea programului a făcut decisivă reuşita seratei…

Nu putem traduce mai bine impresiunea ce o păstrăm încă vie, de cît începînd prin a releva calităţile artistice netăgăduite ale d-rei *E.Manu*, distinsa profesoară de muzică de la externatul secundar (de fete Botoşani – n.n.) Domnişoara Manu a dat dovezi nu numai de o perfectă educaţiune, ci chiar de erudiţiune muzicală. Jocul său, departe de a fi silit şi măiestrit, este liber şi natural; iar nuanţele de interpretare, dovedesc cunoştinţi întinse şi aprofundate. Execuţiunea sa de o velocitate

(Vezi „Istoria teatrului în România. II", p.32, 33, 67, 227, 301, 305, 312-314, 373, 384, 394, 413, 517, 523)

www.cimec.ro

prodigioasă în bucățile de gen, constrastează în mod surprinzător şi artistic cu gravitatea în executare a bucăților clasice. *Concertul de Beethowen*, bucată clasică, foarte grea, şi a cărei executare este supusă interpretării capricioase, datorită compoziţiunei marelui maestru, a fost executată de d-sa într-un mod uimitor, şi i-a bine-meritat calificarea de artistă, ce i se decerne şi recunoaşte din toate părțile.

Secundată de un quintet bine alcătuit şi compus din membri ai societăței *Armonia*, între cari onorurile se cuvin d-lor *Rangli* şi *Chessym*, secundată cu multă ghibăcie, această bucată, mulțumită mai ales excelentei execuțiuni a d-rei Manu, a fost *le clou d'or* (punctul de atracție de aur – n.n.) al seratei …

D-na *Elena Iorgandopol*, acompaniînd pe fratele său d. *C. Cosmovici*, a ştiut să deie toată importanța acestui gen de execuțiune, a unit aşa de intim sunetele pianului cu ale cîntului, încît a dat dovezi de eminentă pianistă şi a cules, negreşit, o bună parte din aplauzele recoltate de superbul ansamblu acompaniat de d-sa…

Solo de vioară al d-rei *Clara Segal*, tînara noastră virtuoză, care a executat cu mult sentiment şi acurateță *Andante* din Concertul 7 de Beriot, a atras odată mai mult atențiunea publicului deprins a o aplauda. Trăsătura sa de arcuş este simplă şi clară; jocul degetelor sigur şi precis. Sentimentul ce d-sa adaugă la aceste calități, face să fie ascultată cu plăcere vădită.

Pe lîngă numeroase execuțiuni foarte alese şi superioare, ne-a fost dat să mai auzim încă odată pe d. *Ch. Georgescu*, celebrul bas şi o zicem fără sfială, unicul în țara românească. Înzestrat cu o voce mare, sonoră şi plăcută, dotat cu un talent necontestat, d-lui Georgescu nu-i lipseşte de cît o şcoală specială, pentru a-l face cu siguranță o celebritate europeană şi o fală a patriei noastre. Scala vocei sale este un adevărat fenomen de întindere; ea cuprinde 18 note, adică 2 game şi 3 tonuri. D-sa cîntă *fa* de sus al baritonului, tot aşa de uşor cum cîntă contra *do*, acea notă mare pe cari puțin başi o cîntă, cel puțin cu puterea şi plenitudinea de ton cu care o cîntă d. Georgescu. Notele de jos fac podoaba vocei sale, iar *in media*, d-sa este o forță surprinzătoare. Cînd vedem pe d. Georgescu întrunind toate calitățile superioare, proprii a face din d-sa un artist de o valoare necontestată; cînd îl vedem cîştigînd pe toată ziua în renume şi reputație, ne mirăm – şi cu drept cuvînt – cum guvernul, căruia superioritatea d-lui Georgescu îi este bine cunoscută, nu îngrijeşte să-i procure mijloace de a se putea desvolta şi perfecționa în străinătate …

Cînd îți aminteşti duetul executat la 5 Mai, numele d-lui *Gr. Bîrsan* îți vine de la sine în memorie. Voacea sa bine cultivată este un giuvaer de dulceață şi gingăşie, şi nu putem mai bine caracteriza

www.cimec.ro

impresiunea ce d-sa a lăsat tuturor, decît repetînd aceia ce ş-a zis fiecare: d. Bîrsan a cîntat puţin, dar a încîntat mult.

D. *C. Cosmovici* are voce, şcoală şi talent. D-sa este un merituos elev al conservatorului din Paris, care a esercitat asupra calităţilor sale artistice o înriurire ale cărei efecte au fost foarte gustate de publicul nostru. O dicţiune clară şi vocalizare perfectă, sunt calităţi cari caracterisează producţiunele sale. Cu o dibăcie lăudabilă, d-sa ştie să-şi mlădie sunetele vocei şi să deie fiecărui cuvînt nuanţare proprie. Vocea sa creşte şi scade în putere, după trebuinţă, sentimentul rămînînd pretutindeni credincios situaţiunei.

Dacă pe lîngă toate aceste producţiuni pe cît de variate, pe atît şi cu măiestrie executate, vom adăuga declamarea satirei a III-a din Eminescu şi a poeziei *Linişte* din Vlahuţă, de cătră simpaticul şi mult talentatul tînăr *Th. Dragomir*, care cu putere neîntrecută ni-a sugestionat toate emoţiunele luptei dintre *Mircea* şi *Baiazid*: dacă vom aminti interesanta conferinţă şi momentele de sublim entusiasm patriotic ale confratelui nostru Sc. Bădescu, a cărui preţioasă disertaţiune regretăm că n-o putem măcar rezuma; dacă vom menţiona ansamblul perfect cu care muzica regimentului XVI de Dorobanţi a esecutat uvertura din Guillaume Tell, sub conducerea cunoscutului capelmaestru *I.Pursch*; dacă vom aminti însfîrşit concursul dat de d-nii C.Pursch şi Paraschiv; atunci se va înţălege bine de ce aplauzele salei erau nişte adevărate ovaţiuni şi de ce amintirea seratei de la 5 Mai, pe care cineva o compara cu *une boite a surprises* (cutie a surprizelor–n.n.) va rămînea încă multă vreme [în amintirea] publicului Botoşănean. Toate acestea, spre onoarea executanţilor şi a comitetului ateneului, care a organizat serata. N.G."

Succesul seratei s-a concretizat şi în beneficiul material net care s-a ridicat la cifra de 850 lei care s-au depus la Casa de consemnaţiuni în contul Asociaţiei generale a studenţilor, secţiunea Iaşi.[376]

Al doilea mare eveniment muzical petrecut la Botoşani în anul 1890 a fost concertul dat de renumita noastră soprană Haricleea Hartulary – Darclée, angajată la Opera mare din Paris după ce culesese mulţi ani lauri pe scenele cele mai vestite din Europa.

Anunţat în presa locală cu o săptămînă înainte,[377] concertul a avut loc la 24 iunie, la buna lui reuşită aducîndu-şi contribuţia T.T. Burada, profesor la Conservatorul din Iaşi, maestru de violină (şi autorul Istoriei Teatrului în Moldova) şi o domnişoară Burada (probabil sora mai mică

[376] „Voacea Botoşanilor", Anul XI, Nr. 14 şi 16 din 29 aprilie şi, respectiv, 13 mai 1890; „Libertatea", Anul II, Nr. 64, 65 şi 66 din 3, 10 şi, respectiv, 17 mai 1890.
[377] „Voacea Botoşanilor", Anul XI, Nr. 21 şi 22 din 17 iunie şi 24 iunie 1890.

www.cimec.ro

sau o nepoată a lui T.T.Burada de la unul din cei patru fraţi ai săi), care a acompaniat-o la pian pe marea cîntăreaţă.

Dintr-o cronică a spectacolului aflăm că în ziua respectivă „oraşul Botoşani a avut rara fericire de a fi vizitat de una din reginele cîntării. Această neprețuită fericire o datoreşte modestul nostru oraş generozităţii şi sentimentelor frumoase ale d-nei Darclée care, ca româncă, a crezut de datoria sa ca, în turneul său artistic, să vie să revadă[*] (subl.n.) un oraş, care se poate mîndri de a o fi avut-o odată ca cetăţeană[**], şi să răpească cu glasu-i feeric pe aceia, pe cari pînă atunci, pe lîngă daru-i de muză îi subjugase prin calităţile frumoase şi simpatia ce a sciut să inspire tuturor.

Nu vom încerca, precum şi încearcă unii, de a face critici artistice mai presus de puterile lor, ci vom arăta pe scurt impresiunile ce a produs asupra noastră concertul d-nei Darclée, şi lăsînd specialiştilor competenţi (cari din nefericire lipsesc în oraşul nostru), dar cari în străinătate ş-au dat verdictul în causă, grija şi dreptul de se institui arbitri supremi.

Deşi o căldură arzătoare apăsa asupra oraşului, şi deşi o mare parte din publicul apreciator lipsea, fiind dus la băi sau la ţară, cu toate acestea teatrul era împodobit cu tot ce societatea noastră posedă mai ales, mai cult şi mai cunoscător în artă.

D-na Darclée înzestrată cu o voce de un timbru metalic, ca sunetul argintului şi de o claritate cristalină, de un registru excepţional, a fermecat auditorul. Începînd cu *Grand air de l'opera le Cide* de Massenet şi continuînd cu valsul din opera *Romeo et Juliette* şi *Air des bijoux* din opera *Faust*, ambele de Gounod, a încheiat cu romanţa din opera *Mignon* de Ambroise Thomas şi a făcut, ca auditorul să încerce rînd pe rînd toate sentimentele ce le sugerează capodoperile celor mai iluştri compositori ai timpului, iar în ariile din *Faust* şi *Mignon* pe cari le-a executat în costum de scenă ne-a făcut să admirăm pe lîngă graţiele-i naturale şi deosebitu-i talent dramaturgic, printr-un admirabil joc de scenă.

Cu deosebire ne-a impresionat notele-i profunde de o frumuseţe fără seamăn, notele de sus cari te cufundau într-un adevărat extas estetic, trilele tot atîtea mărgăritare şi pianissimele, la auzul cărora perdeai pentru moment conştiinţa că asculţi un glas omenesc.

Pe lîngă aceste calităţi, vocea d-nei Darclée e de o forţă pe care am putut-o aprecia tocmai prin faptul că, deşi teatrul nostru lasă totul de

[*] Darclée a mai concertat aici, să ne amintim, la 8 decembrie 1885.

[**] Haricleea Darclée a devenit „cetăţeană" a Botoşanilor, probabil, după căsătoria sa cu căpitanul G. Hartulari care va fi fost mutat cu serviciul, pentru un timp oarecare, în una din unităţile militare din acest oraş.

www.cimec.ro

dorit sub raportul acustic, se auzea perfect orice notă şi se distingea foarte clar şi cea mai neînsemnată silabă, însuşiri pe cari rari artiste le posedă.

Cu un cuvînt: fiecare bucată ce o aborda era de un succes tot crescînd, iar cu *Faust* şi *Mignon* d-na Darclée a pus culme entusiasmului general, manifestat prin aplausele frenetice şi rechemările cari nu mai aveau sfîrşit.

Dar, afară de modestele noastre aprecieri e de ajuns a aminti că d-na Darclée a fost, eleva maestrului musicei actuale, Gounod, şi că la Opera Mare din Paris a fost găsită capabilă de a înlocui pe diva [Adelina] Patti în operile *Romeo* şi altele, pentru ca cineva a priori să-şi poată face o idee de valoarea-i artistică.

În toate aceste bucăţi grele, d-na Darclée a fost cu măiestrie acompaniată la piano de d-ra Burada, o tînără artistă, premiantă a conservatorului, de un merit deosebit.

În fine, în intervale, am fost delectaţi de d.Theodor T.Burada, cunoscutul virtuos român, profesor la conservator, care cu arcuşu-i maestru a smuls aplause bine meritate publicului, care de mult îl cunoaşte şi-l apreciază.

Într-un cuvînt: întregul concert a fost un *deliciu artistic*, cum prea nimerit a fost calificat de cunoscători.

D-na Darclée lasă o suvenire neştearsă în oraşul nostru.

Cine ştie dacă Botoşanii vor mai avea vreodată fericirea de a auzi pe o artistă, pe care şi-o dispută scenele străine?"[378]

Cînd vorbeşte despre „unii care încearcă de a face critici artistice mai presus de puterile lor" şi că „e de-ajuns a aminti că D-na Darclée a fost găsită capabilă de o înlocui pe [Adelina] Patti la Opera Mare din Paris … pentru ca cineva a priori să-şi poată face o idee de valoare-i artistică" cronicarul de la *Voacea Botoşanilor* face o aluzie mai mult decît ironică la adresa confratelui său de la *Libertatea* care şi-a permis, în cronica sa, unele aprecieri nefondate, ba chiar răutăcioase s-ar putea spune, la adresa marei artiste.

Astfel, chiar de la începutul relatării sale, cronicarul de la *Libertatea* afirmă despre concert că s-a făcut prea mult „zvon şi vorbă", că publicul a fost puţin numeros din cauza „preţurilor urcate ale locurilor" şi nu din cauză că botoşănenii, în special cei înstăriţi, erau plecaţi în vacanţă la băi sau în străinătate şi că „în jurul numelor concertiştilor s-a făcut multă reclamă şi tămîiere", iar laudele li s-au decernat cu „profunzime", adică cu prea mare abundenţă.

[378] Ibidem, Anul XI, Nr. 23 din 3 iulie 1890.

www.cimec.ro

În ce priveşte vocea Haricleei Darclée, dacă respectivul cronicar s-ar fi limitat la a spune numai că „e prea slabă pentru acustica sălii [teatrului] în care s-a produs", ar fi fost bine, dar el continuă afirmînd că „foarte agreabilă în notele de jos şi de mijloc, vocea d-sale pierde din dulceaţă cu cît se suie mai sus şi sfîrşeşte prin a deveni cam aspră şi strigătoare" şi încheie „îngăduitor", dar cu obrăznicie în acelaşi timp: „Oricum, d-na Darclée merită toată lauda pentru bravura (subl.n.) cu care cîntă bucăţile marilor maeştri".[379]

De bravură, într-adevăr a dat dovadă Haricleea Darclée, dar nu pentru că a îndrăznit să cînte muzica marilor compozitori, ci pentru că ea, care cîntase pe marile scene din Paris, Londra, Viena, Berlin, Milano etc etc.,[*] a acceptat să concerteze în sala teatrului din Botoşani, cu totul improprie unei asemenea activităţi, fapt constatat şi cu ocazia reprezentaţiilor de operă ale trupei franceze condusă de Labruna, dar şi cu alte ocazii.

Dar iată cum îşi aminteşte Vladimir Şardin în 1932 că arăta teatrul botoşănean prin anii 1880-1890:

„Şi acum reîntorcîndu-ne cu 50 de ani în urmă vreau să călăuzesc pe cititor prin interiorul teatrului Petrachi Cristea şi să-l fac să asiste cu imaginaţia la una din reprezentaţiile de pe acele vremuri. Forma arhitectonică a sălei era ca a tuturor sălilor moderne de teatru, jumătate de elipsă cu două rînduri de loji ale căror despărţituri de scînduri erau vopsite cu alb, fără nici un capitonaj şi mai ales fără scaune, pe care publicul în seara de reprezentaţie trebuia să le aducă de acasă pentru a avea pe ce şedea. Scena destul de mare avea o cortină reprezentînd în pictură o perdea bogat drapată în falduri. La mijlocul ei era zugrăvită o liră peste două măşti greceşti, emblema Thaliei.

Nici cîteva decoruri nu lipseau: o pădure seculară, un interior ţărănesc, un salon de castel medieval şi fondul unei pieţe de oraş. Culisele erau în raport cu fondul. Ca mobilier teatrul nu avea nici unul. Trupele, prin aşa numiţii lor recuziteri, închiriau sau împrumutau de la binevoitori mobila necesară, totdeauna anacronică cu timpul în care se desfăşura acţiunea pe scenă. Dar nimeni nu făcea caz de asemenea mici neajunsuri…

Sala era văruită alb. Din mijlocul plafonului atîrna un candelabru uriaş în care erau înfipte vreo 200 de lumînări de parafină. Acest

[379] „Libertatea", Anul II, Nr. 72 din 28 iunie 1890

[*] Despre talentul şi succesele Haricleei Darclée pe marile scene ale lumii, de la Buenos-Aires la Petersburg şi Istanbul, vezi şi medalionul dedicat ei de către Mihail Gr. Poslușnicu, op.cit.p. 254-255.

www.cimec.ro

candelabru, care trebuia să fi avut o greutate considerabilă, atîrna amenințător deasupra capetelor spectatorilor din parter. Candelabrul trebuia coborît pe scripete pînă jos pentru a-i fi aprinse lumînările, operație care dura destulă vreme. Din spirit de economie candelabrul se aprindea cu foarte puțin timp înainte de începerea reprezentației.

Cîteva sobe vechi de fier, aşezate în spatele lojilor de jos, pe culuarul din dosul acelora şi păzite de către un pompier de serviciu care mai mult căsca gura la cele ce se petreceau pe scenă decît să supravegheze focul, asigurau menținerea temperaturei pe timpul reprezentației…

Stalurile, un fel de lavițe cu spătar, erau rezervate numai bărbaților … Erau, să-i zicem capitonate cu percal (pînză de bumbac, deasă, subțire şi netedă –n.n.) de culoare roşie cu flori negre, un fel de tapițerie rudimentară bătută în cuie, în care eleganții cavaleri, care veneau la teatru totdeauna în mare ținută, îşi sfîşiau hainele scumpe comandate la Paris, iar cucoanele din loji îşi vedeau a doua zi toaletele de mătase veritabilă şi catifea de Lyon îmbîcsite de funinginea de la lumînările de parafină care ardeau în marele candelabru din sală…

Pentru a pătrunde în sala de spectacol, publicul trebuia să treacă din stradă printr-un fel de verandă de scînduri, pînă la uşa de intrare a clădirei aşezată pe latura de Nord-Est a edificiului … şi dădea acces la scara strîmbă şi sucită care ducea la etajul întîi unde se afla sala de spectacol...

De cum intrai în sală un miros acru de mucegai şi fum de la sobele de fier te prindea de beregată. Bucuros că prin întuneric ți-ai găsit, în fine, locul, aşteptai cu resemnare lumina şi începutul spectacolului care întîrzia pînă cînd se aduna suficient public …

E greu să descriu desfăşurarea acțiunii scenice, ca joc, scenariu şi interpretare. În afară de cîteva puține trupe de teatru mai bune care dispuneau de cele necesare pentru a se înfățişa spectatorilor în mod convenabil, celelalte, ambulante, făceau ce puteau pentru a înjgheba o reprezentație… Se aduna de pe la case particulare mobilier, tacîmuri, cîte o dată haine, în fine tot ce lipsea şi era indispensabil. Costumele? vai de ele, regi, regine, miniştri, demnitari înalți, îmbrăcați în mantii de stambă roşie, înlocuind purpura regală, cu coroane de carton poleit, paloşe de tinichea sau şindrilă, diademe de sticlă de pahar, armonizînd cu decorul de pe scenă, opera vre-unui zugrav primitiv care habar nu avea de perspectivă, totul scăldat în lumina sărăcăcioasă a unei rampe cu cîteva mucuri de lumînări fumegînde…

www.cimec.ro

Şi cu toate astea lumea era veselă, liniştită, ba chiar entuziasmată, pentru că era fără prea mari pretenţii de occidentalism şi parvenitism”.[380] În asemenea condiţii nu era, cu adevărat, un act de curaj, dar şi de bunăvoinţă, pentru un solist de operă de talie mondială să cînte într-o astfel de sală?

În seara de miercuri 15 august 1890 în grădina de la Hotel de France din Botoşani a avut loc un concert susţinut de un cunoscut artist (violonist, pianist, copozitor şi solist vocal –n.n.) botoşănean, Iancu Filip, cu concursul marelui actor de la Teatrul Naţional din Iaşi, Gh. Cîrje.

Iancu Filip a cîntat, acompaniindu-se la pian, piese de Beethoven, Beriot, Vieuxtemps, Wieniawski etc.etc. iar Gh. Cîrje a declamat din Vlahuţă, Beldiceanu şi Nicoleanu.* Despre succes este concludentă următoarea frază: „Ca pentru Botoşani, lume foarte multă; ca pentru un concert, locul foarte rău ales; în tot cazul un succes meritat”. Un al doilea concert era anunţat pentru sîmbătă 18 august.[381]

Pînă la sfîrşitul anului 1890 nu a mai fost semnalată vreo altă manifestare muzicală sau concert.

*

* *

La jumătatea lunii ianuarie 1891 a sosit la Botoşani, într-un turneu de adio, venerabilul artist Matei Millo.

Presa botoşăneană a comentat pe larg acest turneu, nuanţînd însemnătatea lui M.Millo în mişcarea teatrală din România.

Astfel, în numărul său din 21 ianuarie, gazeta *Libertatea*, menţionînd prezenţa în oraş a celui mai vechi fruntaş al scenei române arată că „marele artist, omul care şi-a sacrificat totul pentru a ridica teatrul la înălţimea unei adevărate şcoli de morală (subl.n.), a venit încă odată la Botoşani pentru a-şi lua adio de la această scenă şi de la acest public pe care l-a vizitat şi l-a încîntat în mai multe rînduri” (subl.n.).

Cu mai multe date biografice, aprecieri şi cronici ale spectacolelor, *Voacea Botoşanilor* a publicat, în două numere consecutive, cîteva coloane de ziar din care merită să reţinem: „Veteranul

---

[380] Vladimir Şardin, op. cit., loc. cit.

* Nicoleanu, Nicolae (pseudonim al lui Neagoe Tomoşoiu; 1835-1871) poet, autor al unui volum de „Poezii” apărut în 1865, traducător din poeziile lui Alfred de Musset, Arvers ş.a., autorul piesei de teatru „Van Buck”. A fost membru al junimii, apreciat de Titu Maiorescu, cronicar teatral şi literar la „Gazeta de Iaşi”. (Vezi Academia Română, „Dicţionarul General al Literaturii Române”, vol. IV Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2005, p. 618-619. În continuare: Academia Română, „Dicţionarul literaturii”.)

[381] „Libertatea”, Anul II, Nr. 78 din 16 august 1890.

www.cimec.ro

scenei române, Dl. M. Millo, a sosit de cîteva zile şi în oraşul nostru pentru a da acea serie de ultime reprezentaţii spre a-şi lua adio pentru totdeauna de la ţara şi publicul pe care timp de 63 de ani l-a încîntat, ba, putem zice, octogenarul artist a făcut într-o viaţă de aproape trei generaţii educaţiunea dramatică a poporului român" (subl.n.).

După ce arată că marele actor a debutat la vîrsta de 17 ani, pe vremea domnitorului Mihai Sturza căruia i-a cîştigat simpatia cu arta sa, cu toată împotrivirea familiei sale, în special a unchiului său, marele vistiernic Neculai Millo, care nu odată a umplut sala de spectacol cu vizitiii şi feciorii lui de casă ca să-l fluiere, doar-doar l-o dezbăra de „ruşinoasa" sa pasiune, Matei Millo şi-a sacrificat artei scenice toată averea sa, pentru ea a refuzat toate onorurile de familie. Pentru el, „scena a fost toată viaţa sa, soţia sa, iar artiştii, copiii săi".

În turneul pe care-l face acum, în ajunul plecării definitive la Paris, Millo, în mijlocul unei pleiade de tineri actori – spune cronicarul – pare şi el de o vigoare interminabilă, iar înalta sa şcoală de dicţiune şi mimică „ne face să uităm că avem înaintea noastră un octogenar".

Pînă la 30 ianuarie Millo a dat 3 reprezentaţii cu un succes „din ce în ce crescînd". Al 3-lea spectacol cu piesa *Millo director* de Alecsandri a fost marcat de un incident din cele mai plăcute „nemaipomenit în analele teatrului local". Cînd artistul juca pe directorele de teatru M.Millo, cu o iluziune care, desigur, nu poate fi întrecută, a urcat pe scenă un fiu al urbei noastre, dl. căpitan în rezervă Gh. Varlaam, în aplauzele prelungite ale unei săli pline şi entuziasmate şi a depus, însoţind-o de o alocuţiune bine simţită, în numele tînărului viitor, verdea cunună a imortalităţei pe fruntea venerabilului reprezentant al unui nobil trecut. Dl. Millo adînc mişcat de această neaşteptată manifestaţie, înaintînd pe scenă, a mulţumit cu lacrimi în ochi, publicului, la rîndu-i adînc emoţionat de cuvîntarea decanului dramei. Apoi reprezentaţia şi-a reluat cursul"…

Pentru joi 31 ianuarie a fost programată a se juca piesa "Prăpăstiile Bucureştilor", scrisă de Millo, şi în care autorul va apărea în "6 diferite şarge", adică ipostaze.

Duminică la 3 februarie era anunţată piesa *Influenza* tot de Millo, iar pentru joi 7 februarie, cu creaţiile sale *Coana Chiriţa* şi *Barbu Lăutaru*, neîntrecutul artist „îşi va lua pentru totdeauna ziua bună de la lumea nouă, prăpădindu-se ca un cîntec bătrînesc"… Cu acesta urma să se termine turneul la Botoşani.

Probabil că la cererea publicului turneul s-a prelungit, programul suferind şi unele modificări, astfel că la 7 februarie s-au jucat în beneficiu *Barbu Lăutaru* de Alecsandri, *Kera Nastasia* de M.Millo, *Divorţul după 6 ani* şi *Reţeta soacrelor*, iar pentru duminicile şi joile viitoare s-au pus

www.cimec.ro

în repetiție *Baba Hîrca*, *Chirița în Iaşi*, *Jianul*, *Spoelile Bucureştilor*, dintre care una în folosul săracilor din Botoşani.

La reprezentația din 3 februarie cu piesa *Influenza* de M.Millo, „a fost dat unui public bine dispus de a admira atît fantezia şi spiritul aristofanic al octogenarului autor, cît şi verva şi jocul vioi al octogenarului actor”.[382]

Dacă s-au respectat programările cu reprezentarea pieselor puse în repetiție înseamnă că M.Millo şi trupa sa au plecat din Botoşani pe la sfîrşitul lunii februarie 1891.

La sfîrşitul lunii aprilie a sosit în Botoşani o trupă mică de 4 artişti francezi al cărei conducător, Paul Esquier, solicită, la 1 mai 1891, autorizație de la primărie pentru a da 2 reprezentații teatrale, în sala teatrului.[383]

Primei reprezentații ce urma să se dea joi 2 mai i se face următoarea publicitate, din care aflăm şi numele actorilor trupei:

„O reprezentație de dramă şi comedie va fi dată joi, în limba franceză, la Teatrul nostru, de d-na Wilson Esquier, artistă de la *Théatre Français* din Paris, şi d. Esquier de la Teatrul *Odeon* din Paris. Aceşti artişti, cari se bucură de-o perfectă reputație prin succesele dobîndite la Paris, sunt întovărăşiți de d. Decrozat, comic al Teatrului *Vaudeville*, şi de d-şoara Darcy, de la Teatrul *Variétés.* Programul e foarte bine ales, un program de bună societate, după care, mai ales în urma dărilor de seamă ce ne vin din Brăila, Galați şi Bucureşti, unde d-lor au dat mai multe reprezentații, publicul nostru cult nu ne-ndoim că se va grăbi şi el a aplauda nişte artişti de-asemenea valoare”.[384]

O cronică teatrală publicată de *Voacea Botoşanilor* în numărul din 19 mai 1891 ne prezintă ce anume s-a jucat şi cum a jucat fiecare actor francez la primul spectacol din 2 mai:

„Oraşul nostru are arareori fericirea de a fi dilectat de o trupă bună de teatru. Din când în când pare că soarta se îmblânzeşte, lăsând să apară un soare mai luminos pe cerul obişnuit înnourat al scenei noastre. Unul din aceste favoruri escepționale este fără îndoială trecerea prin oraşul nostru a trupei franceze de sub direcțiunea d-lui Esquier, care în sara de 2 Mai a.c. a încântat publicul, puțin numeros din cauza timpului defavorabil, dar foarte distins.

---

[382] „Voacea Botoşanilor”, Anul XII, Nr. 4 şi 5 din 30 ianuarie şi, respectiv, 6 februarie 1891.
[383] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 38/1891, f. 4.
[384] „Curierul Român”, Anul VI, Nr. 14 din 30 aprilie 1891.

www.cimec.ro

Programul foarte variat şi de bun gust se compunea din câteva piese şi monologuri foarte bine alese. – Artiştii, care au jucat pe scenele Odeonului şi a Comediei Franceze s-au achitat într-un chip admirabil de rolurile lor. În deosebi trebuie să relevăm pe d-na Wilson-Esquier care în piesa, *Jean Marie* de André Theuriet, - piesă al cărei subiect e lupta între datorie şi amor – a avut momente superbe, şi-n genere a fost la înălțimea unei artiste de merit. D. Paul Esquier în *Les jurons de cadillac* s-a identificat cu persoana al cărei rol îl împlinea făcând ca la fiecare moment sala să izbucnească de rîs, iar în Monologurile *La Bénédiction* de François Coppée şi *La Vie* a arătat că este un artist consacrat.

În fine Monologul *Oh! Monsieur* recitat cu mult talent de tânăra şi gentila D-şoara Darcy, parcă înadins a fost creat pentru artista, care şi ca persoană incorporează candoarea şi naivitatea, calități ce monologul tinde a releva.

În fine d-nul *Decrozat*, un comic de valoare în *le Garde Municipal* ne-a arătat pe Parisianul glumeț şi sarcastic, şi-n *La Souris,* ne-a făcut să rîdem de meridionalii lăudăroşi, a cules aplauzele meritate.

Cu un cuvînt, o serată din cele mai plăcute. Lumea care n-a fost la representația de joi, s-a grăbit a asista la ultima representație de Sâmbătă, care a reuşit de minune, şi pentru care toate lojile erau vândute. – De aici trupa a plecat la Iaşi.

Dea soarta ca să avem de multe ori petreceri aşa de plăcute ca cele ce ne-a procurat trupa Esquier!"

La 28 iunie 1891 cunoscutul şi talentatul interpret de cuplete, şansonete şi mici comedioare I.D. Ionescu, fiind în trecere prin Botoşani împreună cu alți patru artişti, solicită primăriei permisiunea de a da 2-3 reprezentații în grădina *Belvedere*, obligîndu-se în schimb a dona venitul unei jumătăți de reprezentație pentru un scop filantropic pe care să-l decidă primăria.

I se eliberează autorizația în aceeşi zi cu următoarele precizări: zilele de reprezentații vor fi lunea şi vinerea, luminatul şi tot ce va trebui pentru aranjarea grădinei va privi pe solicitant. În privința seratei a cărui jumătate de produs va fi pentru Ospiciul Comunal, aceasta va fi a doua reprezentație ce o va da trupa. Nu se va percepe nici o taxă, D-lui Ionescu [ce este] cunoscut deja publicului botoşănean" (subl.n.).[385]

Mica trupă venea din Bucovina unde, în urma cererii depuse de I.D.Ionescu, Director, în Cernăuți la 1 iulie (stil nou, adică la 20 iunie stil vechi –n.n.) a căpătat permisiunea de la Înalt c.r. Guvernămînt al țării să dea timp de 2 săptămîni reprezentații în Cernăuți şi 2 săptămîni în

[385] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 38/1891, f. 12 şi 15.

www.cimec.ro

Rădăuți şi Suceava. În cerere, I.D.Ionescu arăta că intenționează să dea mai multe spectacole cu vodeviluri, mici comedii, scenete şi cuplete comice cu trupa lui constituită din el, directorul, d-nii Halepliu Scarlat, Gh. Niculescu şi d-nele Fani Ionescu şi Penelopa Halepliu, în oraşele amintite, solicitînd autorizația pentru două luni.

Deşi i s-au aprobat 4 săptămîni,[386] nu se cunosc motivele pentru care, la puțin numai peste o săptămînă, adică la 28 iunie (stil vechi), trupa a părăsit Bucovina şi se afla deja la Botoşani.

După cele 2-3 reprezentații date în grădina *Belvedere*, la 3 iulie I.D.Ionescu cere Primăriei Botoşani prelungirea autorizației pentru a da încă 2-3 reprezentații, însă data aceasta în grădina Hotelului de France sau, cum mai era cunoscută, grădina Café-Français. I se aprobă, „D-l Ion Ionescu fiind cunoscut", contra unei taxe simbolice de 3 lei pe seară.[387]

Terminînd şi seria spectacolelor la grădina Café-Français, I. D. Ionescu, încurajat şi de succesul la public, revine cu reprezentațiile în grădina *Belvedere*, în urma unei înțelegeri cu primăria de a da iar, la 12 iulie, o altă jumătate de reprezentație în folosul Ospiciului Comunal. Este interesant de reținut ordinul prin care primăria, aducînd la cunoştința Poliției Oraşului Botoşani această înțelegere, îi trimite şi 152 bilete a 2 lei, 160 a 1 leu şi 100 a 50 bani, toate ştampilate cu sigiliul primăriei, pentru ca poliția „avînd în vedere scopul de binefacere ce urmărim", să-şi dea concursul la vînzarea acestor bilete, urmînd ca cele rămase nevîndute mai înainte de ora fixată pentru începerea reprezentației să le încredințeze şefului Biroului regiei comunale împreună cu banii încasați pe cele vîndute.[388]

Dacă s-ar fi vîndut toate aceste bilete, la o simplă socoteală rezultă că s-ar fi încasat 514 lei de la 412 spectatori, ceea ce înseamnă un public foarte numeros la acea vreme.

Din următorul decont raportat a doua zi, la 13 iunie, de către şeful Administrației Regiilor Comunei Botoşani către primărie se vede că suma încasată, deci şi numărul cumpărătorilor de bilete, au fost cu puțin mai mari:

„Domnule Primar,

la reprezentația de asară, 12 iulie, dată în Grădina *Belvedere* de D. artist Ionescu, al căreia venit, după decisiunea luată de Dv., a fost a să împărți în două - adică jumătate pentru D.Ionescu şi jumătate în folosul Ospiciului Comunal – s-au încasat după cum urmează:

[386] Teodor Balan, op.cit., p. 132-133 şi 251-253
[387] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 38/1891, f. 13-14
[388] Ibidem., f. 20

www.cimec.ro

530 – încasările serale, după răfueala făcută împreună cu D.Ionescu
93,50 – s-au plătit cheltuelile făcute cu bilete, afişe, recuzită de serviciu etc. care se scade din suma de sus.
436,50 rămas neto, din care s-au dat
218,25 D-lui Ionescu, adică jumătate din produsul neto, după cum se vede în alăturata aici chitanța subscrisă de D.Ionescu.
218,25, adică două sute optsprezece lei, douăzecişicinci bani, restul, au rămas pentru Ospiciul Comunal, pe care cu onoare vi-i depun odată cu acesta.

Primiți resp[ectul] ce vă conserv.
Şef. C. Vasiliu"[389]

Ultima reprezentație dată de trupa lui I. D. Ionescu la Botoşani în anul 1891 a avut loc miercuri 16 iulie. Ştim acest lucru din două surse: prima este un raport al aceluiaşi şef al Regiilor Comunale către Primarul de Botoşani în care arată că numitul artist, dînd în seara respectivă o reprezentație teatrală în grădina *Belvedere*, n-a plătit taxa pe motiv că „Dv. ați tolerat această reprezentație ca o gratificație pentru jumătatea de beneficiu ce au dat D-sa. în folosul Ospiciului Comunal." În consecință, cere instrucțiuni ce măsuri să ia. Primarul răspunde că „Dl. Ionescu a fost autorizat de noi de a da reprezentațiuni fără a i se percepe nici o taxă".[390]
A doua sursă o constituie relatările gazetei botoşănene *Curierul Român* din 16 iulie 1891 referitoare la spectacolele date de I.D.Ionescu şi trupa sa la Botoşani:

D. I. D. Ionescu, renumitul artist - comedian din Bucureşti, venind c-o mică dar bine alcătuită trupă în urba noastră, ne-a delectat cu câte-va representațiuni de mici comedii, farse şi canzonette, dând în acelaşi timp şi două representațiuni estraordinare, în grădina *Belvedere*, una pentru beneficiul spitalului comunal, alta pentru fondul ridicării statuei lui Cogălniceanu. Astăzi, mercuri sara, d. Ionescu va da ultima sa representație de adio, tot în aceeaşi grădină, pentru beneficul său. – Nu ne-ndoim, că publicul botoşănean se va grăbi să răsplătească după merit pe valorosul şi încă tot tânărul artist, care ni-a procurat atâtea seri de adevărată mulțămire sufletească".

De la Botoşani I.D. Ionescu a plecat la Iaşi unde a dat mai multe reprezentații în grădina Tivoli cu „mici comedii de actualitate … primite de publicul ieşean cu mare plăcere. Ultima reprezentațiune avu loc în 4 august 1891".[391]

[389] Ibidem., f. 24
[390] Ibidem., f. 30
[391] T.T.Burada, op. cit., p. 677

www.cimec.ro

În a doua jumătate a lunii august 1891 la Botoşani a sosit spre a da mai multe spectacole de comedii şi vodeviluri trupa condusă de A.L.Bobescu, renumitul actor care a mai jucat în acest oraş în stagiunea 1884-1885, în trupa lui Th. Popescu.

La 19 august el se adresează Primarului de Botoşani cu următoarea cerere:

„Domnule Primar!

Subsemnatul Artist Român voind a da una serie de representaţiuni în Grădina Primăriei (Belle-Vedere) pe tot timpul cît va dura vremea bună, vă rog să binevoiţi a-mi da autorisarea, obligîndu-mă ca în schimbul acestei concesiuni să dau două jumătăţi de representaţiuni în folosul ce D-voastră veţi crede util uşurinţelor cetăţenilor lipsiţi de mijloace.

Zilele pentru aceste două jumătăţi de representaţiuni vor fi prima miercuri, la 21 August, şi a 2-a, Luni la 26 a.c.

Construirea scenei şi iluminatul grădinei mă vor privi pe mine în zilele representaţiilor ordinare.

A.L.Bobescu

1891.19.August

Botoşani

D-sale D-lui Primar Comunei Botoşani".[392]

Ca şi în cazul înţelegerii cu I.D.Ionescu, primarul aprobă cererea dar ordonă poliţiei, de data aceasta, să vîndă mult mai multe bilete la prima reprezentaţie de binefacere în folosul Ospiciului Comunal, cu speranţa că aceasta va avea un succes şi mai mare: 150 bilete a 2 lei, 299 a 1 leu şi 302 a 50 de bani,[393] ceea ce înseamnă 751 spectatori şi 750 lei încasări.

Rezultatul material n-a fost, însă, pe măsura aşteptărilor.

A doua zi după spectacol, la 22 august, şeful Regiilor Comunale înaintează primăriei raportul cu decontul biletelor în care arată că s-a încasat suma de 209 lei şi 50 bani din care scăzîndu-se 99 lei şi 50 bani, cheltuielile făcute cu reprezentaţia, au rămas neto de împărţit 110 lei. Din aceştia, jumătate, în sumă de 55 lei, i-a predat D-lui Bobescu şi jumătate s-au depus la casieria comunei, în contul Ospiciului Comunal.[394] Se poate observa că beneficiul rezultat nu s-a ridicat decît cu 1 leu şi 75 bani peste un sfert din reţeta reprezentaţiei dată de I. D. Ionescu în acelaşi scop.

[392] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 38/1891, f. 40
[393] Ibidem., f. 45
[394] Ibidem., f. 47

www.cimec.ro

De altfel, se pare că şi la următorul sau următoarele două spectacole, pînă la 26 august, încasările au fost la fel de slabe, fapt care, probabil, a determinat întreruperea lor şi plecarea trupei din Botoşani. Facem această afirmaţie pe baza faptului că, în afară de un anunţ-reclamă apărut în *Curierul Român* din 26 august care zicea: „O societate dramatică sub direcţiunea d-lui Bobescu, a început a dilecta, de cîteva zile, publicul botoşănean printr-o serie de representaţiuni (în deosebi comedii) întreprinse pe scena din grădina *Belvedere*. Afişuri speciale anunţă şi indică fiecare representaţiune", nici o altă ştire, anunţ sau cronică nu a mai apărut în vreuna din cele trei gazete botoşănene după această dată, ba mai mult, pentru cea de a doua reprezentaţie de binefacere, ce trebuia dată la 26 august, nu există nici ordin de distribuire de bilete şi nici decont al sumei încasate, ceea ce înseamnă, aproape sigur, că ea nu a mai avut loc.

La 25 august 1891, pentru prima oară, poposeşte la Botoşani o trupă de actori armeni al cărei director, V.Bahlavuni, solicită primăriei autorizaţia de a da în sala teatrului local 3 reprezentaţii în limba armeană. I se eliberează autorizaţia a doua zi, fixîndu-i-se o taxă de 15 lei de fiecare reprezentaţie.[395]

Despre această trupă T.T.Burada arată că „la 26 iulie 1891 a început să joace în teatrul de vară din grădina Tivoli o trupă armenească, ce venise atunci în Iaşi, din Rusia. Trupa era sub direcţia d-lui Bahlavuni, reprezentînd pentru debut piesa „Arşac al doilea, regele Armeniei, la 382". Trupa aceasta era compusă numai din bărbaţi care jucau şi rolurile femeieşti. Piesele ce ei reprezentară erau toate de domeniul istoriei armeneşti".[396] Şi Ioan Massoff pomeneşte de trupa aceasta, dar spune că ea a venit la Iaşi de la Constantinopol, şi, în plus, că piesa de debut, o „tragedie în 5 acte cu cîntece" a fost jucată „în costume naţionale".[397]

Aşadar, trupa armenească venea la Botoşani de la Iaşi, ştiind probabil că în Botoşani era atunci o numeroasă comunitate armeană care putea, prin participarea la spectacol, să contribuie la succesul material al turneului. Presupunerea s-a dovedit a fi realistă căci la 8 septembrie trupa încă dădea reprezentaţii, în acea zi jucînd piesa *Aram*, în beneficiul d-lui Răşduni.[398] Desigur reprezentaţia de adio s-a dat mai tîrziu decît 8 septembrie.

---

[395] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 38/1891, f. 50
[396] T.T.Burada, op. cit., p. 672
[397] Ioan Massoff, op. cit., p. 524
[398] „Voacea Botoşanilor", Anul XII, Nr. 28 din 8 septembrie 1891

www.cimec.ro

O încercare nereuşită de a da o reprezentaţie teatrală în sala teatrului o face un grup* de 4 bărbaţi şi 2 femei, anume: I.Coşteanu, N. S. Costrăş, Scarpet Alexandru, Ioan Vasiliu, Maria Gheorghiu şi Elena Dumitrescu care, la 7 septembrie 1891, se adresează Primăriei Botoşani pentru autorizaţie, declarînd că jumătate din beneficiul spectacolului va fi în folosul Ospiciului Comunal şi promiţînd că „ne vom da toată silinţa pentru a mulţumi publicul”.[399]

Aprobînd spectacolul, primăria trimite şefului Regiilor Comunale următorul ordin, datat din 13 septembrie 1891:

„Domnule şef

Cu autorizaţia noastră Nr. 4925 din 12 Septembrie D-nii I.Coşteanu, N.Costraş etc. vor da o representaţie teatrală în sala teatrului, din produsul căria jumătate în beneficiul ospiciului comunal. Biletele care se vor pune în vînzare sunt numai acele care poartă ştampila comunei şi sunt la numărul următor:

21 bilete pentru loja de sus a lei 8
20 bilete pentru loja de jos a lei 12
64 bilete pentru stalul I a lei 3
64 bilete pentru stalul II a lei 2
50 bilete pentru parter a lei 1
100 bilete pentru galerie a lei 0,50 bani

Toate biletele acestea sunt date în primirea numiţilor.

Vă fac cunoscut aceasta şi vă invit, Domnule şef, ca vînzarea biletelor să se facă sub controlul Dvs., iar banii ce veţi încasa să-i vărsaţi în casa comunală.

Primiţi asigurarea consideraţiunei mele.

D-sale: D-lui Şef Regiilor Comunale.

P.S. Veţi trimite un bilet stalul I pentru ajutorul de Primar însărcinat cu poliţia spectacolelor. Climescu”[400]

Aşadar primăria a pus la vînzare bilete pentru 319 persoane, iar repartizarea lor, pe loji, staluri, parter şi galerie arată capacitatea teatrului.

Încercarea grupului a fost nereuşită căci la 23 septembrie şeful Regiilor Comunale trimite primăriei un referat în care arată că d-l Coşteanu şi asociaţii săi n-au mai dat reprezentaţia oferită din cauză că

* Credem că grupul era de amatori, poate chiar de botoşăneni, deoarece nici o persoană nu figurează în vreo istorie a teatrului din România: De altfel nici în cerere ei nu s-au autodefinit „actori”.

[399] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 38/1891, f. 65

[400] Ibidem., f. 70

www.cimec.ro

nu s-au cumpărat bilete.[401] O dovadă în plus că botoşănenii nu mergeau la reprezentaţii teatrale decît dacă acestea erau date de artişti valoroşi.

În toamna anului 1891 este din nou prezent la Botoşani Frederich Dorn care, în fruntea unei trupe germane de operetă, solicită, la 21 octombrie, primăriei cuvenita autorizaţie pentru a da 5 reprezentaţii în sala teatrului din localitate.[402]

Trupa venea de la Iaşi unde mai întîi în februarie-martie şi apoi în vara1891dăduse mai multe reprezentaţii cu operetele: *Studentul cerşetor*, *Voievodul Ţiganilor, Die Fledermans, Viceamiralul, Cei 7 şvabi, Gornistul, Mikado, Sărmanul Jonathan, Războiul vesel, Prinţul Matusalem, Orfeu în infern, Bufonul curţii, Nanon* ş.a. frecventate de multă lume datorită cîtorva elemente bune ce le poseda trupa, precum cîntăreţele Gabriela Mrak de la Karltheater din Viena şi Emmi Klinkhof.[403]

Deşi nu dispunem de alte date, credem că şi la Botoşani trupa lui F.Dorn a dat cele 5 reprezentaţii autorizate, cu operete cuprinse în repertoriul jucat şi la Iaşi.

Pînă la sfîrşitul anului 1891 au mai venit la Botoşani o trupă israelită şi o trupă italiană de teatru ai căror conducători, A. Axelrod şi, respectiv, Frantz Dorfman au depus la primărie cereri, în 1 noiembrie şi 20 noiembrie spre a li se elibera autorizaţii pentru a da cîteva reprezentaţii în sala teatrului.[404] Ca şi în cazul lui F. Dorn, nedispunînd de alte date, nu putem decît să constatăm şi prezenţa acestor trupe la Botoşani.

*

Singurul eveniment muzical-concertistic al anului 1891 a fost o serată literară-muzicală organizată de Ateneul român din Botoşani în beneficiul basului Christian Georgescu din Iaşi, bine cunoscut botoşănenilor din anii trecuţi.

Anunţat încă din 8 februarie că se va desfăşura „în curînd", apoi în 21 martie, „negreşit" pentru primele zile ale lui aprilie, evenimentul a fost amînat şi, în cele din urmă, s-a ţinut joi 25 aprilie 1891.[405]

Din fericire gazeta *Voacea Botoşanilor*, în numărul 18 din 28 aprilie, a publicat o cronică detaliată privind această serată şi din care cititorul capătă informaţii preţioase despre program, interpreţi, execuţie, beneficiu etc. Iată ce spune cronicarul în articolul intitulat:

---

[401] Ibidem., f. 72
[402] Ibidem., f. 80
[403] T.T.Burada, op. cit., p. 672. Vezi şi Ioan Massoff, op. cit. p. 523
[404] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani dosar 38/1891, f. 82 şi respectiv 86
[405] „Curierul Român", Anul VI, Nr. 4 din 8 februarie şi Nr. 10 din 21 martie 1891; „Voacea Botoşanilor", Anul XII, Nr. 17 din 21 aprilie 1891

www.cimec.ro

„Serată literară-muzicală în beneficiul d-lui Christea Georgescu

În seara de 25 Aprilie s-a dat sub patronagiul Atheneului român din Botoşani şi cu bine-voitorul concurs al d-lui *A.D. Xenopol*, profesor la Universitatea din Iaşi, a *D-rei Elena Manu, I.* şi O. *Pursch*, şi altor diletanți, o serată în scop de a se procura beneficientului mijloacele necesare ca să poată merge în străinătate să studieze arta cântului.

Programul a fost din cele mai atrăgătoare.

Începutul l-a făcut muzica regimentului 16 de dorobanți sub conducerea d-lui *I. Pursch* cu preafrumoasa Ouvertură din opera *Bărbierul de Sevilla*. După Ouvertură, d-nul A. D. *Xenopol,* prof. univ. din Iaşi, cu talentul şi reputațiunea ce o are printre cei mai tari conferențiari ține încordată atențiunea publicului vreme de-un ceas tratând subiectul *Ideiea romană în desvoltarea poporului român.* Modul de espunere, însemnătatea subiectului, dicțiunea clară şi presărarea subiectului din când în când cu glume şi alusiuni cam pişcătoare, fără a fi supărătoare însă, a făcut ca conferința să fie bine gustată şi d-lui Xenopol să i se adreseze felicitări şi nenumărate salve de aplauze.

Partea II se-ncepe cu vestita Elegie a lui Massenet, cîntată de beneficient. Vocea limpede şi dulce a d-lui Georgescu s-a potrivit de minune cu melodia plină de farmec a bucății.

D-ra Manu, primită în aplausele generale, execută con maestria, dulce interpretare şi espresiune admirabilă *Les deux alouettes* de Lechetizki şi *Valse Caprice* de Rubinstein. Valsul mai cu seamă a dat ocasiune publicului cunoscător să vadă cât de mult e pătrunsă D-ra Manu de muzica clasică şi tehnica pianului.

D.Georgescu apare şi cîntă *Unde eşti*, o prea frumoasă romanță a d-lui *A.D.Xenopol* şi *Doru*l, vestita romanță a d-lui Ed. Caudella.

Partea III, se-ncepe cu concertul III *do minor*, (Largo şi Rondo) solo de piano, esecutat de D-ra Manu şi cu acompaniament de quintet.

Vreme de aproape un sfert de oră D-ra Manu a probat în deajuns minunatul joc de piano ce posedă şi îngrijita cultură musicală de care e înzestrată. *Largo* mai cu seamă a fost splendid esecutat, nuanțarea fără nici un cusur, aşa că ți se părea că te transportă în alte regiuni. *Rondo* însă a fost o adevărată victorie, ceia ce a făcut ca D-ra Manu să primească aplauze asurzitoare.

De altfel toți esecutanții au fost foarte bine şi mult aplaudați.

Bucata *Cei doi grenadiri* de Schumann cântată de d. Georgescu a avut un succes strălucit, iar beneficientul şi-a arătat toate calitățile vocei sale.

www.cimec.ro

Salve de aplauze a primit viitorul artist, a fost rechemat şi a trebuit să biseze bucata. O coroană mare şi frumoasă, cea dintâiu coroană ce a căpătat-o, i s-a oferit cu prilejul acesta din partea Atheneului.

Parafrasa *Loreley* pentru piano (D-ra Manu) vioară (Gh. Rangli) şi violoncel (I. Chessym) a fost bine esecutată. La această bucată publicul a admirat mult sentimentul ce-l pune d-nul Chessym în esecuțiunile sale pe violoncel.

Serata se închee cu *Couplets du Toréador* din opera Carmen, în care d. Georgescu, acompaniat de orchestra condusă de d-nul I.Pursch, a fost măreț. Salve de aplause, şi publicul n-a părăsit sala până ce d. Georgescu nu i-a mai cântat *Trage podul măi podar* şi *Unde eşti* romanță de d-nul Xenopol.

Cu această ocasiune am putut observa şi eminentele însuşiri ale vocei d-lui Georgescu, voce de-o întindere de 18 note de la *fa* cel de sus până la *re* din *contra-octavă* şi pe când pentru un bas e destul chiar pînă la nota *fa de jos*, la el îl auziam pe *mi* de-o nespusă frumuseță; iar trecerile de la forte la piano dintre cele mai gingaşe.

Sala ticsită; în lojă tot ce oraşul are mai elegant şi cunoscător de muzică. Aplause multe; buchete s-au dat D-rei Manu două; unul din partea Atheneului şi altul din partea beneficientului.

Acompaniamentul la piano la bucățile d-lui Georgescu s-a ținut de d-nu Xenopol cât se poate de precis.

Pianul a fost oferit pentru această ocesiune cu multă amabilitate de d-nul B.J.Freifeld.

Venitul net, se speră, după cum auzim, că trece peste 600 lei".

Credem că este demnă de reținut şi următoarea ştire publicată de *Curierul Român* din 4 octombrie 1891 privind succesul repurtat de Christian Georgescu, aflat la studii în străinătate, pentru că şi botoşănenii, care au participat la serata muzical-literară din 25 aprilie, au avut şi ei partea lor de contribuție la finanțarea acestor studii:

„Cu plăcere înregistrăm ştirea, ce ne vine din Milano, că d. Cristea Georgescu, distinsul şi cunoscutul bariton, care studiază la conservatorul din acel oraş, invitat fiind să cânte la un concert de binefacere dat de lumea artistică de acolo, a făcut un fericit debut cu două piese de canto, fiind foarte viu aplaudat, iar piesele bisate, şi oferindu-i-se o frumoasă coroană de lauri. Suntem siguri că lumea botoşăneană, care a avut în două rânduri ocazia să asculte şi să aprecieze pe tânărul artist, nu poate fi decât încântată de-această bună veste."

www.cimec.ro

*

* *

În întreg anul 1892 numai două trupe de operete au delectat pe botoşăneni, una în primăvară şi cealaltă în toamnă.

În primăvară, trupa anunțată că vine la Botoşani, vineri 1 mai, a fost Teatrul de operete al Societății dramatice din Craiova, compus din 70 de persoane şi care a cules multe aplauze „în a doua capitală a țării" (adică la Iaşi – n.n.). Prima reprezentație a fost programată pentru sîmbătă 2 mai 1892 cu opereta *Boccacio*, mare parte din loji fiind deja angajate pentru 3 reprezentații consecutive, fapt care îi făcea pe redactorii gazetelor din Botoşani să prezică „excelentei trupe despre care n-am auzit vorbindu-se decît numai de bine", o reuşită deplină.[406]

Într-adevăr, *Opereta din Craiova* sub conducerea lui Aron Leon Bobescu, ca director general şi director de scenă, venea de la Iaşi unde în perioada 5 aprilie - 30 aprilie a dat o serie de spectacole cu operetele: *Boccacio, Mascotta, Mama Angot, Briganzii, Mademoiselle Nitouche, Girofle-Girofla, Prințesa de Trebizonda, Studentul cerşetor, Voievodul Țiganilor, Clopotele din Corneville, Femeia lui Popa, Choufleuri* şi unde a fost bine primită de public pentru că avea un ansamblu bun, garderobă bogată, cor şi o bună orchestră condusă de Niedola Kompanschi,[407] dar mai ales pentru că unii artişti ce o alcătuiau erau eminenți.

Desigur, repertoriul jucat la Iaşi s-a jucat şi la Botoşani, iar caracteristicile bune, dar şi cele mai puțin bune, ale trupei în ansamblu precum şi meritul acelor artişti eminenți sunt foarte bine creionate de Scipione Bădescu, ce semnează cu pseudonimul B, următoarea cronică de cunoscător avizat, în gazeta sa *Curierul Român*, Nr. 14 din 10 mai 1892:

„OPERETA ÎN BOTOŞANI

De-o săptămână de zile, trupa de operete române din Craiova, condusă de d. Bobescu ne delectează în toate serile cu veselele şi cât se poate de bine îngrijitele sale representațiuni.

Am aplaudat pînă azi piesele: *Boccacio, Briganzii, Nitouche, Princesa de Trabizunda, Mascota* şi *Voivodul Țiganilor* această din urmă repetată astăzi, ca încheiare a scurtei, dar bine apreciatei serii de representații.

[406] „Curierul Român", Anul VII, Nr. 13 din 30 aprilie 1892 şi „Voacea Botoşanilor", Anul XIII, Nr. 14 din 30 aprilie 1892.
[407] T.T.Burada, op. cit., p. 676-677; Vezi Ioan Massoff, op. cit., p. 531

www.cimec.ro

Desigur, era preferabil, atât pentru public, cît şi pentru artişti, de-a se lăsa intervaluri, măcar de-o zi sau două, între representaţiuni, decît a se juca în toate serile de-a rândul, o săptămână întreagă, - ceea ce nu putea şi nu poate fi decât peste măsură de obositor şi pentru public, şi pentru artişti.

Timpul înaintat însă, şi espirarea angajamentului unora din artişti, pare a fi impus direcţiei acest mare zor, de care tot ne pare bine întru-atât, că am putut vedea şi aplauda, patru representaţiuni de-a rândul, pe artista de primă forţă a trupei, d-na Găluşcă, plecată dintre noi de două zile deja, angajamentul, pentru sezonul acesta, fiindu-i espirat, dar rămasă pentru foarte mult timp în inimile şi mintea tuturor, ca o amintire pururia vie, dragă şi duioasă.

Ne-ar fi şi greu, dar în acelaş timp ar fi şi inutil de-a ne pierde, tocmai acum la spartul târgului, în aprecieri mai detaliate asupra valoarei acestei trupe. Ajunge numai să constatăm, în trăsături generale, că trupa de operete române din Craiova posedă câteva artiste şi câţiva artişti de toată consideraţia, ca d-nele Găluşcă, Vladaia, Kaiser, şi d-nii Tănăsescu, Anestin, Băjenaru, Popescu, Fărcăşanu, Bobescu şi Iuliano-fiul. În deosebi d-na Găluşcă, - o artistă desăvârşită în toată puterea cuvântului, care farmecă şi stăpâneşte toată dificultatea scenei, - şi d-nii Tănăsescu şi Anestin, sunt artişti de-o perfectă valoare şi de-o reputaţie bine stabilită, care pot să facă onoare oricărei scene.

Corurile, în sfîrşit, - un lucru foarte esenţial pentru opere şi operete, - sunt în general foarte bune, cu un ansamblu totdeauna cât se poate de reuşit.

Negreşit, nu vroim a zice că trupa craioveană nu are şi multe lipsuri şi defecte de acele, care îi slăbesc efectul şi îi ştirbesc reputaţia. Am înţeles însă, că inteligenta direcţie însăşi o recunoaşte şi cunoaşte aceasta, şi dar nu ne îndoim, că la o altă ocazie, pe care o aşteptăm cu cel mai viu interes, vom avea plăcerea de-a constata multe îndreptări în bine.

Un lucru, pe care ţinem în deosebi a-l pune în vederea direcţiunei, e lipsa din repertoriul ei a orice bucăţi naţionale. Cu toate-aceste, noi credem, că *Baba Hîrca*, bunăoară, bine montată şi bine studiată, ar putea să ţină piept cu oricare din operetele străine, producând în acelaşi timp publicului o mulţămire sufletească mult mai deplină, de cît toţi bringanzii, toate mascotele, sau toţi voievozii ţiganilor.

Ori cum fie însă, cu drag şi cu plăcere constatăm, că trupa de operete din Craiova, sub toate punctele de vedere, lasă o escelentă impresie şi amintire între noi, ca şi-n Galaţi şi Iaşi, şi ca pretutindeni, graţie talentelor de cari dispune şi bunei sale direcţiuni.”

www.cimec.ro

Cea de a doua trupă de operete ce a venit în Botoşani în anul 1892, a fost o trupă evreiască „despre care se vorbeşte mult bine" şi a cărei sosire „apropiată" era anunţată încă din 8 octombrie de către *Curierul Român*.[408]

La 18 octombrie, această trupă condusă de A.Axelrod şi Weinstok era sosită şi dădea deja spectacole în sala teatrului. *Voacea Botoşanilor* care publică ştirea, mai adaugă: "Se asigură că această trupă este una din cele mai bune. Atît piesele cît şi decorurile sunt foarte frumoase şi representaţiunile au început a fi frecventate".[409]

Din scurtele ştiri date de cele două gazete botoşănene reiese că trupa, avînd succes de public, a prezentat în ziua de sîmbătă 24 octombrie „frumoasa piesă *A X-a PORUNCĂ*, pe care a reluat-o sîmbăta următoare, 31 octombrie, în scop de binefacere. Atît subiectul piesei cît şi decorurile sunt prea frumoase şi cea mai mare parte dintre artişti şi-au îndeplinit bine rolurile."[410]

La 7 noiembrie 1892 „trupa de operete israelite continuă [să dea reprezentaţii] cu destul succes".[411] Nu ştim cît timp această trupă a mai dat reprezentaţii la Botoşani şi cu ce piese.

*

Sezonul muzical al anului 1892 a început cu o serată literar – muzicală a Ateneului din Botoşani din al cărei afiş-program, publicat de *Curierul Român* în Nr. 9 din 26 martie 1892, cititorii erau anunţaţi că are loc în

SALA TEATRULUI
SÂMBĂTĂ 28 MARTIE 1892

SERATA LITERARĂ-MUSICALĂ ORGANISATĂ DE **ATENEUL DIN BOTOŞANI,** pentru mărirea fondului şi-a bibliotecei sale, cu binevoitorul şi valorosul concurs al Domnului A.D.XENOPOL, profesor la Universitatea din Iaşi, şi-al D-rei *Elena Manu*, al D-nei *Profira Prapurgescu*, al D-lui *Scipione Bădescu*, al D-lui *Gr. Bîrsan*, student universitar, şi-al Musicei Regim. 16, condusă de d.şef. *Toma Ionescu.*

P R O G R A M U L:

1) **ROSINI***:* Uvertura din Opera "*Semiramis"* esecutată de Musica Regim. 16, condusă de d.*Toma Ionescu.*

2) **Conferinţă** de d. **A. D. Xenopol**, despre **„Românii Ardealului".**

[408] „Curierul Român", Anul VII, Nr. 37-38 din 8 octombrie 1892
[409] „Voacea Botoşanilor", Anul XIII, Nr. 30 din 18 octombrie 1892
[410] Ibidem., Anul XIII, Nr. 31 din 30 octombrie 1892
[411] „Curierul Român", Anul VII, Nr. 40 din 7 noiembrie 1892

www.cimec.ro

3) a] **Liszt**: Berceuse b] **Karganof**: Vals caprice, Solo de piano, esecutat de D-ra Elena Manu.

4) **Tito Matei**: *Non Torno*, cântat de D.*Grigore Bârsan*. Piano, D-na *Prapurgescu.*

Partea II.

5) **Vanduzi:** *Dueto Concertando,* pentru Clarinet (Dimitriu) şi cornet (Petrescu), acompaniaţi de muzica condusă de d. *Toma Ionescu.*

*6***) „Esaltatul",** *Rapsodie maghiară de A.Petöfi***, tradusă şi produsă pe scenă de d. Scipione Bădescu.**

7) **Weber:** *Concerto,* Fa minor; solo de piano, esecutat de D-ra Elena Manu.

8) **Ştefănescu:** *Mândruliţa de la munte*, cântată de D.Gr.*Bârsan*. Piano, D-na *Prapurgescu.*

Începutul la 8 ore precis.

Gazeta mai face precizarea că pentru această serată "nu se mai găsesc nici loji, nici staluri, decît prin revindere. Aşadar, succesul Ateneului e pe deplin asigurat, lucru ce nici nu se putea altfel într-o societate cultă ca aceea a Botoşanilor".

În numărul următor, 10, din 3 aprilie, *Curierul Român* publică o amplă cronică a seratei din care reproducem fragmentele ce se referă strict la partea muzicală. Astfel, cronicarul anonim, după consideraţiile generale asupra importanţei seratei, prezenţei botoşănenilor în număr foarte mare etc. etc., revenind la miezul ei, afirmă:

„Începutul ambelor părţi, ce constituiau programa, s-a făcut de *muzica militară* a Reg. 16, condusă, c-un tact inteligent şi o rară pricepere, de d. şef *Toma Ionescu*. Mai ales *duetul concertat* de Vanduzi, de la-nceputul părţii a doua, în care-au escelat cornetistul *Petrescu* şi clarinetistul *Dimitriu* (doi artişti de-o perfectă valoare), a fost bisat şi-acoperit de-o salvă-ntreagă de aplauze…"

După prezentarea conferinţei susţinută timp de o oră de „ilustrul istoric şi profesor la Universitatea din Iaşi, A.D. Xenopol", cronicarul revine la partea muzicală cu următoarele aprecieri:

„…O parte, plină de merit ş-acoperită de salve de aplause, reveni apoi d-şoarei *Elena Manu,* profesoară de muzică la Esternatul secundar de fete, din localitate. D-sa ne esecută, succesiv, în cele două părţi ale seratei, - pe un piano foarte escelent, oferit pentru ocazie de d. I.Bernhard, profesor particular şi depositar de pianuri, - *trei bucăţi* de mare forţă, una de Liszt, alta de Karganof şi-a treia de Weber, - dovedindu-ne, ca în toate ocaziile precedente, o înaltă şcoală ş-un foarte îngrijit talent, pentru cari, auditorul, în mare parte cunoscător, n-a lipsit a o răsplăti, nu numai cu cele mai bine meritate aplauze, dar şi cu două

www.cimec.ro

mari şi elegante buchete de flori, unul din aceste oferit de Ateneul recunoscător.

A treia parte de netăgăduită valoare a fost susținută apoi de d. Gr. *Bârsan,* tenor absolvent al Conservatorului şi prof. la Liceul din Iaşi, cunoscut deja publicului nostru, şi foarte aplaudat şi-acum, pentru două melodioase bucăți: *Non Torno* de Tito Matei şi *Mândrulița de la munte* de Ştefănescu, acompaniate, cu multă pricepere, la piano, de d-na *Profira Prapurgescu*, compensată, în schimb, c-un frumos buchet de flori naturale…"

În ce priveşte rezultatul material al seratei cronicarul subliniază că el a fost cît se poate de îmbucurător, față de urmările crizei economice ce afectase țara în acei ani, venitul brut ridicîndu-se la circa 1000 lei, iar cel net la 700 lei.

Un concert care s-a bucurat de o bună reclamă[*] a fost cel dat de pianista ieşeană Aspazia Sion în seara de joi 9 aprilie 1892, concert despre care aflăm mai multe amănunte de la cronicarul muzical al *Curierului Român* din Botoşani:

„Joia trecută, publicul distins şi inteligent al Botoşanilor a avut o rară ocasiune de-a gusta şi resimți deliciul şi farmecul unei adevărate serate de artă.

Vroim să vorbim câteva cuvinte despre concertul dat în saloanele Cercului militar din localitatea noastră de către tânăra şi simpatica d-şoară Aspazia Sion, nepoata distinsului profesor şi vechi director al Conservatorului din Iaşi, d. C.Gros, absolventă a acelui institut şi mai pe urmă elevă a celebrului artist Leschetitzky din Viena ca bursieră a Curții Regale, iar astăzi profesoară cu concurs la Conservatorul din Iaşi.

După mai multe concerte splendid reuşite în a doua capitală, d-şoara Sion a conceput fericita idee de-a onora şi metropola țării de sus dându-ne, joia trecută seara, în saloanele cercului militar, un concert, care va rămâne desigur, pentru mult timp, un adevărat eveniment artistic pentru urba noastră.

De la primele măsuri ale nr-ului unu din bogatul program compus din 20 de bucăți, am putut constata, că avem dinaintea noastră, nu o diletantă, ci o adevărată şi distinsă artistă. Energia, siguranța, uşurința, espresiunea, delicatețea în pasajele perlate şi memoria surprinzătoare, - toate la un loc ne autorizează a prezice tinerei concertiste un viitor cu totul artistic.

[*] Concertul a fost popularizat de "Curierul Român" încă din 3 aprilie cu datele personale despre artistă reluate şi în cronică.

www.cimec.ro

Rar ni s-a dat să vedem şi să aplaudăm o esactitate atât de perfectă a pasajelor, o interpretare atât de fidelă a caracterului şi inspiraţiunei fiecărui autor, iar mai ales o espresie atât de adâncă, cum ne-a dovedit d-şoara Sion, începând cu *Sonata appassionata* de Beethoven şi sfârşind cu *Poloneza* de Chopin, una din cele mai grele compoziţiuni ale marelui compositor…

Un adevărat succes al seratei a fost admirabila *Fantasie-Caprice* a distinsului profesor de la Conservatorul din Iaşi, d. Eduard Caudella, esecutată aşa cum trebuia să fie această delicioasă bucată din marele număr al operelor de rară valoare ale merituosului profesor şi compositor de-o neobosită activitate. De aceea, publicul nici n-a lipsit a chema pe scenă, de repetate ori, atât pe autor, care incidental se afla de faţă, cât şi pe talentata concertistă, căreia i s-a oferit un mare şi frumos buchet de flori…"[412]

Pentru data de 21 aprilie 1892 presa botoşăneană a vremii a anunţat un concert vocal, în sala teatrului, ce urma să fie susţinut de o cântăreaţă din Paris, NORA DARRÉS, cu concursul d-nei Marguarita Hoffer, profesoară particulară de pian din Botoşani şi al d-lui Mihai Belador, laureat al Conservatorului din Iaşi, secţia actori-declamatori. Un asemenea anunţ arăta că ziarele din Bucureşti şi Iaşi sînt pline de dări de seamă foarte măgulitoare pentru D-na Darrés, iar „cît priveşte pe d-nul Belador, d-sa nu e necunoscut în oraşul nostru, fiind aici aplaudat în mai multe rînduri."[413]

Referindu-se la concertul propriu-zis, o minicronică arăta că el a avut un succes deplin, Nora Darrés dovedind că este o cîntăreaţă de primă forţă…, D-na Hoffer, cunoscuta noastră profesoară privată de piano", excelînd prin cîteva bucăţi „care au adăugat mult la reputaţia d-sale de pianistă". O mare parte a succesului s-a datorat şi lui M.Belador care a încîntat publicul cu o serie de declamaţiuni, între care "o anecdotă a lui Speranţă (Th. Speranţia – n.n.) *Evreul gînditor*, admirabil interpretată, cu mult şi desăvîrşit talent".[414]

Păcat că nici una dintre gazete nu a menţionat şi ce bucăţi muzicale anume a interpretat cîntăreaţa din Paris.

Cîteva anunţuri lapidare publicate în *Voacea Botoşanilor* Nr. 20 din 21 iunie 1892 consemnează că miercuri seara, 17 iunie, Anton Kneisel, un distins profesor de vioară din Bucureşti a dat un concert în sala teatrului din Botoşani cu un succes deplin din punct de vedere al

[412] Ibidem., Anul VII, Nr. 11 din 14 aprilie 1892
[413] „Voacea Botoşanilor", Anul XIII, Nr. 13 din 21 aprilie 1892
[414] „Curierul Român", Anul VII, Nr. 12 din 23 aprilie 1892

www.cimec.ro

artei şi măiestriei interpretului, dar cu un rezultat material foarte scăzut din cauza marilor călduri şi a reţinerii publicului de a intra în sala teatrului „cu totul improprie şi defectuoasă, periclitînd chiar viaţa spectatorilor". În continuare, cititorii sunt înştiinţaţi că se vor da alte două concerte. Primul de către distinsul violonist şi apreciatul botoşănean IANCU FILIP şi al doilea de către DON FUCHS, un artist din Viena care în ultimele sale concerte din Viena şi Brünn a repurtat succese foarte mari. Programele şi locul seratelor nu s-au mai anunţat.

O ştire din *Curierul Român*, Nr. 35-36, din 29 septembrie 1892, aducea la cunoştinţa cititorilor că artistul Christian Georgescu, bine cunoscut botoşănenilor, reîntorcîndu-se din Italia unde s-a perfecţionat un an de zile şi avînd dorinţa de a merge pentru un alt an, în acelaşi scop, la Paris, va întreprinde un turneu pentru procurarea mijloacelor necesare, însoţit de bunul său protector A.D.Xenopol, eminentul profesor de la Universitatea din Iaşi. În cadrul turneului, - mai spune gazeta - artistul va veni „zilele viitoare" şi în urbea noastră, fiind desigur, ca totdeauna bine venit şi bine primit".

Numai că „zilele viitoare" s-au tot prelungit pînă în ajunul Crăciunului, căci abia marţi 22 decembrie, s-a desfăşurat în sala teatrului serata literar – muzicală dată de Chr. Georgescu, avînd concursul D-şoarei Elena Manu şi al lui A. D. Xenopol, după următorul program:

I

Conferinţa d-lui A. D. Xenopol „Societatea şi moravurile în epoca fanarioţilor".

II

1. Meyerbeer G.**:** *Il Monaco* cîntată de d-nul Christea Georgescu, acomp. de piano de d-ra Elena Manu.

2) a. Reinhold H., *Impromptu,* b. Schütt E.**,** *Valse lente,* Solo de piano esecutate de d-ra Elena Manu.

3) Scuderi**:** *Dormi pure,* Antonelli *Barcarola* cântate de d-nul Chr. Georgescu, acomp. de piano de d-ra Elena Manu.

III

4) Stradella**:** *Aria di chiessa* cîntată de d-nul Chr. Georgescu, acomp. de piano de d-ra Elena Manu.

5) Godard B.**:** *Mazurca,* Solo de piano esecutat de d-ra Elena Manu.

6) a. Caudella E.**:** *Doru,* b. Schumann**:** *Doi Grenadiri*. Scheletti: *O clipă,* cântate de d-nul Chr. Georgescu, acomp de Piano de d-ra Elena Manu.[415]

[415] "Voacea Botoşanilor", Anul XIII, Nr. 36 din 20 decembrie 1892

www.cimec.ro

Ambele gazete ce apăreau în acel moment la Botoşani au publicat rînduri elogioase la adresa celor trei protagonişti ai seratei, despre concertişti afirmînd că "ambii au reuşit la perfecţiune, D-nul Georgescu, după un studiu abia de un an în Italia, a progresat aşa de mult, că azi poate fi privit ca un artist aproape desăvîrşit. Notele sale sînt pricepute, frazarea exactă şi în notele de jos e pe deplin stăpîn, vocea curată, cu multă limpeziciune în pronunţarea cuvintelor, … şi după ce-şi va termina studiile ce şi-a mai propus a face în capitala Franţei, …. va face fală ţării ce l-a văzut născîndu-se… D-şoara Manu, mai ales în "Mazurka", de astă dată s-a întrecut pe sine însăşi..."[416]

*

* *

Anul 1893 a fost pentru botoşăneni un an mai bogat în spectacole de teatru decît anii trecuţi, din care unele au fost adevărate evenimente, graţie unor artişti de excepţie.

Seria acestor spectacole a început-o trupa Artiştilor asociaţi din Iaşi, a cărei venire la Botoşani a fost anunţată de *Curierul Român* din 28 ianuarie, pentru a da o singură reprezentaţie în ziua de marţi 2 februarie, cu piesa *Ştrengarul din Paris*.

Însă la 2 februarie, cînd secretarul Asociaţiei depune cererea pentru obţinerea autorizaţiei din partea Primăriei Botoşani, acesta solicită încuviinţarea pentru 2 reprezentaţii, prima pentru miercuri, 3 februarie cu piesele *Ştrengarul din Paris* şi *Doi soldaţi* şi a doua pentru joi, 5 februarie cu piesa *Noaptea furtunoasă*, toate piesele „fiind deja jucate la Teatrul Naţional [din Iaşi] şi cunoscute".[417] Nu s-au publicat cronici ale reprezentaţiilor, deşi autorizaţia s-a emis fără a se percepe taxă, „trupa fiind românească".

La 18 februarie 1893 era sosită în Botoşani o trupă israelită de operetă al cărei director, K. Juvelier, solicită primăriei autorizaţia de a da 10 reprezentaţii. I s-a eliberat aceasta, a doua zi, cu condiţia de a plăti o taxă de 25 lei pentru fiecare seară de spectacol, anticipat (subl.n.),[418] deşi trupa şi directorul ei nu erau chiar nişte necunoscuţi. În vara anului 1892 trupa Juvelier dădea spectacole cu destul succes în sala grădinii Tivoli din Iaşi, la 15 august jucînd în limba idiş operetele *Raiul şi iadul* şi *Sulamita* în beneficiul "fondului destinat ridicării unui bust de bronz

[416] Vezi „Curierul Român", Anul VII, Nr. 45-46 din 24 decembrie 1892 şi „Voacea Botoşanilor", Anul XIV, Nr. 1 din 10 ianuarie 1893.
[417] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 15/1893, f. 3.
[418] Ibidem., f. 4.

www.cimec.ro

marelui artist Grigore Manolescu" ce murise la 9 iulie, acelaşi an, într-un spital din apropierea Parisului.[419]

O ştire în *Voacea Botoşanilor* ne aduce un plus de informaţii despre această trupă: prima şi cea mai preţioasă, este aceea că „trupa israelită de operetă de sub conducerea renumitului C. Juvelier" era parte componentă „a Teatrului Naţional (Stadt Theater) din Cernăuţi"; la 9 martie, trupa încă dădea reprezentaţii la Botoşani „deşi coreligionarii evrei nu dau nici un concurs acestei trupe, aşa că în curînd va părăsi oraşul"; sîmbătă 6 martie s-a reprezentat opereta *JUDITH şi OLOFERN*, „bine interpretată"; în general artiştii se achită bine de rolurile lor, corul este excelent, iar decorurile de toată frumuseţea.[420]

Nu se ştie data exactă cînd trupa a plecat din Botoşani, dar la începutul lunii aprilie 1893 ea este menţionată că dădea spectacole la Iaşi, în sala Sidoli.[421]

O ştire publicată de *Curierul Român*, în numărul său din 21 martie 1893, îi anunţa pe botoşăneni asupra unui eveniment teatral de excepţie ce avea să se petreacă în oraşul lor şi anume faptul că „Celebra tragediană D-ra Agatha Bârsescu, aflându-se actualmente în Bucureşti şi de-acolo venind pentru Paşti la Iaşi, spre a da acolo o scurtă serie de representaţii, c-o trupă compusă din artiştii cei mai de valoare de la teatrele din Hamburg şi Berlin, va face şi urbei noastre distinsa onoare de-a o visita şi-a ne da trei representaţiuni. Renumele universal apreciat al celebrei stea române ne dispensează de orice altă reclamă, fiind siguri că, de p-acuma chiar, societatea noastră inteligentă se va grăbi a-şi reţine locuri la teatru, pentru aceste representaţiuni, cari vor constitui un adevărat eveniment artistic pentru Botoşani".

La 26 martie, în numele vestitei artiste, intelectualul botoşănean Simeon Labin solicită primăriei autorizaţia de rigoare arătînd că aceasta va sosi în oraş pentru a da o serie de 4 reprezentaţii în zilele de 4,5,6 şi 7 aprilie. Autorizaţia se acordă, contra taxei de 15 lei pentru fiecare reprezentaţie.[422]

La 4 aprilie, *Voacea Botoşanilor* salută şi ea „cu iubire şi veneraţiune sosirea ilustrei compatriote în mijlocul nostru pentru a da o serie de 5 reprezentaţiuni succesive cu o trupă de artişti din cei mai valoroşi".

Marea tragediană a dat la Botoşani mai mult de 5 reprezentaţii.

---

[419] Ioan Massoff, op. cit., p. 534; T.T. Burada, op. cit., p. 677.
[420] „Voacea Botoşanilor", Anul XIV, Nr. 7 din 9 martie 1893.
[421] Ioan Massoff, op. cit., p. 538.
[422] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 15/1893, f. 13

www.cimec.ro

Deşi acestea au avut loc în zilele de 4-9 aprilie, adică de duminică pînă vineri consecutiv, se pare că cel puțin în 3 zile au avut loc spectacole şi cu matineu, cu piesa *Deborah* sau fragmente din această piesă deoarece, în amintirile sale, Agatha Bârsescu vorbind despre turneul din 1893, afirmă: "a fost într-adevăr un triumf, n-aş putea să-l definesc altfel… căci doar reveneam în patria mea după o absență de zece ani, ca o artistă cu celebru nume. Am jucat la Bucureşti, de unde am trecut la Iaşi,[*] fiind primită cu mare entuziasm … Un entuziasm de nedescris am provocat la Botoşani, unde am jucat *Deborah* **de nouă ori**[**] consecutiv. (sublnierile noastre). Pentru vremurile acelea era ceva într-adevăr nemaipomenit".[423] Ca să joace în 6 zile de 9 ori consecutiv aceeaşi piesă trebuia, obligatoriu, să joace în unele zile şi cu matineu.

Entuziasmul provocat la Botoşani de care-şi aminteşte marea actriță a fost unul real, acesta, ca şi alte considerații privind talentul ei şi desfăşurarea ultimelor spectacole etc. etc. fiind reliefate pe larg în editorialul gazetei *Curierul Român* din 10 aprilie 1983 pe care-l transcriem în întregime pentru ca şi cititorul de azi să trăiască atmosfera acelor zile:

BOTOŞANI, 9 APRILIE, 1893.
AGATHA BÂRSESCU

Evenimentul artistic, pe care ni l-a procurat venirea-n Botoşani a celebrei artiste tragediană Agatha Bârsescu, ne impune datoria de a-i consacra câteva linii, chiar aici în primele noastre coloane.

Acesta e al doilea eveniment artistic, ce ni-a căzut ca parte Botoşanilor, în cursul celor trei ani în urmă.

Cel întâi a fost venirea între noi a celebrei cântărețe D-na Darclée, care ocupă azi unul din cele dintâi locuri pe scenele lumii, începând cu Scala din Milano, unde-şi primesc botezul artistele de primă valoare ale conservatoarelor de muzică. Din împrejurări însă cu totul fatale,- o mare parte a publicului nostru cult aflîndu-se retras la țară pentru oocupațiuni

[*] La Iaşi a dat spectacole în sala circuitului Sidoli cu piesele „Faust", „Romeo şi Julieta", „Intrigă şi iubire", „Maria Stuart", „Debora", „Emilia Galotti", ş.a. precum şi acte din „Hamlet" şi „Don Carlos".(Mai pe larg vezi: T.T.Burada, op. cit., p.682 şi Ioan Massoff, op. cit, p. 537-538)

[**] La început s-ar putea crede că este vorba de o greşeală de tipar, în loc de "două", scriindu-se „nouă". Dar, după o paranteză în povestire, autoarea revine la turneu şi, la pag. 139, reafirmă: „Aşa de pildă, cum am mai arătat, la Botoşani am jucat „Deborah" de 9 ori în şir", de astă dată numărul fiind scris, nu cu litere ci cu cifra "9"

[423] Agatha Bârsescu, „Memorii", Editura „Adevărul" S.A.,Bucureşti, fără an, p. 122.

www.cimec.ro

agricole, căci d-sa ne venise pe la-nceputul lui maiu, - D-na Darclée n-a avut un auditor la înălțimea valoarei şi-a meritelor sale de incomparabilă artistă. Suvenirea însă ce ni-a lăsat unica sa representațiune este vie încă şi astăzi în memoria tuturor, şi desigur cu drag ni-o vom reaminti întotdeauna.

Mult mai favorisată de împrejurări, celebra artistă Agatha Bârsescu, venită de cîteva zile în mijlocul nostru, a găsit o primire şi-o îmbrățişare îndoit de călduroasă. Deşi vorbindu-ne într-o limbă prea puțin familiară publicului român, - în limba germană, - D-na Bârsescu însă, cu puterea magică a neasemănatului său talent de mare artistă, a ştiut să ne facă a pricepe totul şi-a o putea astfel aprecia după întreaga şi justa sa valoare.

Înzestrată cu o figură nobilă şi-o statură impunătoare, dispunând de-o voce dulce şi sonoră, iar pe deasupra tuturor acestora stăpână desăvârşită pe toate cerințele cele mai superioare ale artei dramatice, D-ra Bârsescu pune atâta foc, atâta pasiune în măestrul ei joc, încât trebuie să fie cineva un profan vulgar, ca să n-o simtă şi să n-o-nțeleagă, chiar vorbindu-ne într-o limbă străină. Şi cu toată bogăția însuşirilor trebuitoare artei dramatice, D-ra Bârsescu ştie întotdeauna să ție cumpăna adevăratei situațiuni psihice în care se găseşte intrepretându-şi rolurile. Deplină stăpână pe cugetările autorilor, ea ni le redă clare şi precise c-o espresiune adevărată, fără nici o sforțare, şi cu gesturi moderate, naturale, într-un cuvânt, reflectându-ne un tot armonios, fidel şi perfect.

Desigur, aceste toate nu sunt decât o palidă umbră a justei aprecieri ce se cuvine unei artiste de valoarea şi mărimea D-şoarei Bârsescu. Dar nici n-avem pretenția de-a ne măsura cu criticile mari şi aprecierile competente, făcute talentului său, prin cele mai mari organe de publicitate ale cultei Europe şi cari au aşezat-o într-un glas şi cu unanimă mulțămire pe scara cea mai înaltă a artei dramatice de astăzi.

*

Pe cât de puțin entuziasmată la sosirea artistei, p-atât de impresionată la finele petrecerii sale între noi, societatea botoşăneană mai cu osebire la ultimele două representațiuni cu „Maria Stuart" şi „Deborah", i-a făcut adevărate ovațiuni. Deşi întotdeauna plină, la aceste două din urmă representațiuni, însă, sala Teatrului a fost astfel de ticsită, încât au trebuit să se mai adauge un număr mare de scaune suplimentare.

La ultima representațiune de astăzi (Deborah), dată în beneficiul marei artiste, Ateneul Român din Botoşani, - ca espresie a societății culte botoşănene, - i-a oferit o splendidă Liră de foi verzi şi flori naturale.

Suvenirul a fost oferit pe scenă, în fața publicului, de către delegații Ateneului d-nii V.D.Vasiliu, vice-preşedinte, Scipione Bădescu,

www.cimec.ro

membru şi Lazăr Teodoru, secretar, însoțit de următoarele cuvinte adresate artistei de către cel din urmă:

Ilustră artistă,

Ateneul Român din Botoşani, - o tânără, dar cu viitor instituțiune de cultură a cetății Botoşanilor, - adânc impresionat de manifestarea între noi a înaltului Vostru talent de mare artistă, Vă roagă respectuos, prin graiul nostru, representanți ai săi, să binevoiți a-i face grația şi onoarea de-a priimi, din parte-i, această Liră de lauri şi flori naturale, - semn al divinei arte ce cu-atâta dar cultivați, - ca omagiu al înaltei admirațiuni, ce i-ați inspirat.

Dup-aceste, d. Scipione Bădescu îi recită versurile de la vale, improvisate de d-sa şi aruncate din galerie asupra publicului, în foi volante.

La toate aceste, artista, foarte emoționată, răspunse în scurte cuvinte, mulțumind, în dulcea-i limbă maternă, pentru călduroasa primire şi ovațiunile ce s-au făcut, acoperită fiind de-o ploaie de aplause şi repetate rechemări pe scenă.

La finele piesei, artista ne declamă, în costum național şi condusă de cele mai frenetice aplause, trei poesii româneşti: *Două stele*, de Alecsandri, *Tricolorul* de Scip. Bădescu, şi *Somnoroase păsărele*, de Eminescu, … interpretate cu talentul de care numai o Bârsască ştie şi poate să dispună.

A doua zi de dimineață, marea artistă plecă de la noi, condusă la gară de numeroşi admiratori, reîntorcându-se la Iaşi şi de-acolo urmându-şi călătoria la Galați şi Bucureşti, dar promițându-ne a ne visita din nou, în curând.

Ca încheiere, iată poesia, de care vorbirăm mai sus:

ARTISTEI AGATHA BÂRSESCU

Măiastră interpretă a celor mai sublime
Poetice gândiri!
Pe cât de mult dorită, p-atât de admirată,
Tu-n noi redeşteptat-ai o lume de simțiri…
Simțiri, ce azi, desigur, n-ar mai avea-nțelesuri,
- Atâta sunt de rari! -
De n-ar găsi în Tine, - nenvinsă interpretă. –
Oglind-atâtor genii şi-a unei inimi mari!
Eşti, fără îndoială, a-ntregei lumi podoabă,

www.cimec.ro

- Căci ei te-ai devotat!
Pe noi. însă, Românco, - ce ne reflecţi în Tine
O stea a ţărei noastre, - pe veci ni-ai captivat!...

Botoşani, 8 aprilie, 1893.

Scipione Bădescu"

Ca o completare a editorialului, în interiorul gazetei se mai arată că la sfîrşitul reprezentaţiei de adio, afară de splendida liră de flori a Ateneului, artista a mai primit o frumoasă coroană din partea clubului de lectură israelit şi un foarte frumos „evantaliu" de flori din partea d-lui Vasiliu, preşedintele Camerei de Comerţ; iar în urma declamaţiunilor de la sfîrşit i s-a aruncat dintr-o lojă o pereche de porumbei albi, legaţi împreună cu o mare panglică albă.

De asemenea – mai scrie gazeta – domnişoara Agatha Bârsescu, în ajunul plecărei sale, a fost „oaspeta" doamnei şi a domnului Dr. Hajnal, la un intim şi elegant dejun la care au fost poftiţi şi cîţiva membri şi amici ai familiei. „Ilustra artistă a fost foarte mişcată de distinsa primire şi onorurile ce i s-au făcut".

Deoarece spaţiul n-a permis ca în acest număr să se publice amănuntele ultimelor momente ale petrecerii ilustrei artiste între botoşăneni, gazeta revine asupra lor în numărul următor 15, din 22 aprilie 1893, sub titlul „Plecarea Artistei Agatha Bârsescu", din care citãm:

„După sfîrşitul representaţiei de adio (Deborah), la care celebra artistă a fost obiectul celor mai entuziaste demonstraţiuni din partea întregei noastre societăţi culte, care s-a grăbit s-o admire mai mult decât pe ori cine alta, D-ra Bârsescu a visitat *Ateneul Român*, instalat în acelaş local al Teatrului, primită fiind de întregul birou şi lăsându-i, ca aducere aminte, câteva linii scrise pe un pergament anume pregătit, linii, prin care marea artistă îi promite căldurosul ei concurs, pentru oricând Ateneul ar apela la D-sa.

De, aici artista sărbătorită a fost condusă cu muzică şi torţe până la Hotelul Mutu unde i s-a oferit un cordial supeu de către un mare număr de membri ai ateneului Român, iar trupei de către Clubul de lectură israelit, - supeu servit cu multă amabilitate de către d. antreprenor al Hotelului, H.Weissman, şi la care am remarcat pe d-nii: V.Vasiliu, vice-preş. al Ateneului, lt. – colonel Dr. Georgescu, Dr. Hynek, Dr.I. Mavrocordat, O.Catargiu, G. Vella, căpit. Gorgos, locot. Guriţă, locot. Crupenschi, I.Buzdugan, Jules Ciolac, V.Bantaş, Gh. Buicliu, Gh. Rangli, L.Teodoru, N. şi C.Vişineanu, Gh. Neculau, M.Costache, I.Prassa, Max Abramovici, Sc. Bădescu, şi alţii.

www.cimec.ro

La orele 2 după miezul nopții, toată această societate şi-a însoțit oaspeta până la gară, de unde marea artistă a plecat, în sunetele muzicei militare, la Iaşi.

D-ra Bârsescu, înainte de plecare, a promis să revie de curând, spre a ne da o representație pentru folosul spitalului de copii în ajun de a se înființa în Botoşani, - scop pentru care întreprinzătorii turneului au predat şi din parte-le, d-lui primar al urbei, ca recunoştință şi bună amintire, suma de 300 lei.

Iată amănuntele interesante ale plecării marei artiste dintre noi, - amănunte, cari am crezut că nu trebue să rămână necunoscute de toată societatea botoşăneană, care atât de bine a ştiut s-o primească şi s-o aprecieze."

În primăvara şi vara anului 1893 Comitetul teatral din Craiova a hotărît ca secția de operetă a Societății dramatice a Teatrului Național craiovean să întreprindă un mare turneu în oraşele principale din țară şi peste hotare, la Cernăuți şi Chişinău. Între oraşele din țară incluse în itinerariul turneului au fost şi Botoşanii.

Trupa de operete din Craiova, condusă de Aron Leon Bobescu, înainte de a veni la Botoşani a dat mai multe reprezentații la Iaşi, în perioada 20 aprilie – 16 mai 1893,[424] jucînd aceleaşi operete pe care le va juca şi la Botoşani, Cernăuți şi Chişinău, adică: *Mikado*, de Sullivan, *Voievodul Țiganilor* de Strauss, *Vînzătorul de păsări* de Zeller, *Giroflé-Girofla* şi *Fiica doamnei Angot* de Lecocq*, Briganzii, Frumoasa Elena şi Prințesa din Trebizonda*, de Offenbach, *Boccacio* de Supée, *Mam'zelle Nitouche* de Herve*, Clopotele din Corneville*, de Planchette, dar şi unele operete şi vodeviluri româneşti ca: *Baba Hîrca* de Matei Millo, muzica de Flechtemmacher, *Barbu Lăutarul*, de Alecsandri, *Păunaşul codrilor* de I.St. Rădulescu, *Orfanul de la Dorna* de Ciprian Porumbescu, *Schimbarea la Față*, de A.L.Bobescu ş.a.

Din trupă făceau parte artiştii: A. L. Bobescu, I.Tănăsescu, Ion Anestin, Nae I. Popescu, Ştefan Iulian, I. Băjenaru, Nicu Poenaru, G. S. Vasiliu, P. I. Nicolau, D. Alexandrescu, A. Nanu, D. Băciulescu, I. Fărcăşanu, I. Petroni, Irina de Vlădaia (pe numele ei adevărat, Irina Vlădoianu-n.n.), Elisa Odeseanu, Profira Fărcăşanu, Atena Ionescu, Maria Nicolau, precum şi 34 de corişti şi coriste, o orchestră de 24 de persoane sub conducerea lui Neuwirth, regizor al întregului ansamblu fiind N.Iliescu, în total ansamblul avînd 79 de persoane.[425]

---

[424] T.T. Burada, op. cit., p. 683-684; Ioan Massoff, op. cit., p. 538

[425] Vezi „Istoria Teatrului Național din Craiova", p. 63-64 şi T.Balan, op. cit., p. 134 - 138. Acesta din urmă dă mai complet lista operetelor jucate la Cernăuți şi a actorilor

www.cimec.ro

Încă înainte de a se termina seria reprezentațiilor la Iaşi, un fel de consiliu de administrație al Operetei din Craiova, format din A. L. Bobescu, N. Iliescu şi I. Fărcăşanu, solicită, la 10 mai 1893, Primăriei Botoşani, autorizația de a da şi aici un şir de spectacole cerînd, în acelaşi timp, scutirea de taxă conform Legii teatrelor din 1877, modificată în 1892, care prevedea această scutire pentru artiştii societăților dramatice plecați în turnee, dar avînd în vedere şi „grelele cheltueli ce întîmpinăm spre a veni în acest oraş". Şi nici nu se putea să nu fie cheltuieli foarte mari cu o trupă de 80 de persoane. Conform rezoluției pusă pe cerere se acordă autorizația fără plata taxei.[426]

La 18 mai Opereta din Craiova începe seria reprezentațiilor la Botoşani. După al cincilea spectacol, *Curierul Român* din 25 mai publică o cronică a acestora, cu accente critice destul de dure, mai ales la adresa Irinei de Vladaia, primadona trupei, critici care sunt parcă identice cu cele la adresa vocii Haricleei Darclée, ceea ce dă impresia că acel cronicar de la *Libertatea*, gazetă botoşăneană ce între timp şi-a încetat activitatea, s-a transferat la *Curierul Român*. Facem precizarea că Iosefina Găluşcă a fost una din marile cîntărețe ale României, dar şi Irina de Vlădaia nu a fost mai prejos. Ea îşi făcuse ucenicia la Opera Comică din Paris şi a fost considerată „vocea de aur a comediei muzicale româneşti".[427] Aşa că nu avea dreptate „criticul" de la *Curierul Român* în cronica sa, cînd afirmă:

„De-o săptămână de zile, trupa de operete din Craiova ne întreține cu reprezentațiile sale, jucând până astăzi cinci piese.

Ne pare rău însă, că de-astădată nu putem spune tot binele pe care l-am dori despre această trupă. E o deosebire frapantă între trupa din anul trecut şi cea de acum. Cu toate-aceste, ea e compusă mai tot de-acelaşi personal, cu singure două escepțiuni, d-na Găluşcă şi d. Băjenaru, cari astă-dată ne lipsesc. Dar… vezi tocmai aici rezidă golul, defectul cel mare al trupei!

În deosebi, lipsa d-nei Găluşcă, inima şi viața trupei, este absolut neînlocuibilă. Mai ales în rolurile create de d-na Găluşcă, d-na Vlădaia, care pretinde a o înlocui, este abia o palidă imitatoare. Îi lipseşte jocul de scenă; mimica sa abia se reduce la cîteva mişcări de mîini; iar vocea d-sale, pe cât de slabă în notele de jos, p-atât de stridentă la trecerea

---

trupei după afişele şi „dările de seamă" publicate de presa cernăuțeană, însă îl „botează" pe A.L.Bobescu în Aurel Lazăr Bobescu în loc de Aron Leon Bobescu.

[426] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 15/1893, f.15

[427] Vezi „Istoria Teatrului Național din Craiova", p. 57,59,62,63,74; Ioan Massoff, op. cit., p. 500, 538, 545, 569.

www.cimec.ro

registrelor de sus, trece adesea peste disonanța țipetelor. E incontestabil, că d-na Odeseanca, a doua cântăreață, deşi cu mai puține pretenții, e însă cu mult mai bine, şi ca joc de scenă, şi ca voce.

În aşa împrejurări, natural că, ori câtă trudă şi-ar da adevărații atleți ai trupei, d-nii Anestin, Popescu şi Tănăsescu, - aceşti trei artişti ajunşi în adevăr la culmea perfecțiunei, aşa c-ar putea să-şi țină locul cu onoare pe orice scenă, truda lor devine paralisată, prin lipsa macar a unei artiste de forța d-nealor.

Pân-acum, abia o singură representație a fost satisfăcătoare: "Neguțătorul de păsări", în care cu deosebire a plăcut d. Poenaru, un nou şi tînăr tenor c-un sigur viitor.

Astăzi, marți, se va juca *Micado*, o piesă de un mare succes, dacă nu va fi cumva parodiată; iar joi, probabil, *Voievodul Țiganilor*, cu d. Julian, cel neîntrecut în rolul baş-porcarului.

În fine, representațiile se vor încheia sâmbăta viitoare, cu *Frumoasa Elena*, dată în folosul Ligei culturale. – Nu ne-ndoim, că publicul nostru, care-a încurajat destul de bine şi pân-acum această trupă, cu toate defectele ce i le semnalarăm, va căuta să se întreacă pe sine însăşi sâmbăta viitoare, în vedrea specială a scopului, care nu trebue să lese indiferent pe nici un om de bine, ce se-ncălzeşte subt ceriul liber şi la soarele generos al României!"

În numărul următor 19, din 5 iunie 1893, criticul dramatic al *Curierului Român* revine la sentimente mai bune privind Opereta din Craiova, aceasta datorită, poate, şi faptului că marea actriță Aristița Romanescu, a venit la Botoşani, jucînd în cîteva spectacole ale trupei, spre marea bucurie a publicului ce-i admirase talentul în anii anteriori:

„Doamna Aristița Romanescu, celebra noastră artistă tragediană şi comediană, venind de câteva zile în mijlocul nostru, a participat la câteva representații d-ale trupei de operete, cântând rolul principal din opereta *Nitouche,* apoi declamând *Doina* lui Eminescu şi-o anecdotă de Speranță la representația dată în folosul Ligei, iar la representația dată în folosul Ateneului jucând rolul principal din admirabila piesă *Comedie şi Tragedie*. În fine, aseară a jucat rolurile Leonorei şi Almei din tragedia lui Sudermann *Onoarea*. În toate aceste ocasiuni, d-na Aristița Romanescu ni-a dat o nouă şi puternică probă de admirabila d-sale cultură artistică, făcându-ne să resimțim toate-acele emoțiuni vii, pe cari ni le produsese jocul artistic neîntrecut al d-nei Bârsescu. D-na Romanescu, desăvârşită stăpână pe toate rolurile ce interpretează c-o unică măestrie, nu are decât un singur păcat: că joacă în limba ei maternă şi pe scenele țării sale. Dac-ar juca în limbi şi pe scene străine, desigur s-ar număra printre celebrițăile tragediene şi comediene din țările cele mai

www.cimec.ro

cunoscute. Dar tocmai pentru - acest cult, consacrat ţării şi limbei sale materne, noi o respectăm cu îndoită consideraţie şi-o admirăm cu îndoit entusiasm. Ea este mândria noastră, - şi numai a noastră! – Să ne trăiască!

Representaţiile trupei române de operete, date sâmbăta şi lunea trecută în folosul *Ligei culturale* şi-a *Ateneului* din Botoşani, au produs, scăzându-se cheltuelile şi partea cuvenită artiştilor următoarele beneficii nete: cea întâî, pentru Liga culturală, 707 lei; cea d-a doua, pentru Ateneu, 730 lei.

Trupa română de operete, care ni-a dilectat până azi c-o serie de vreo 10 representaţii şi care lasă cele mai bune amintiri între noi, pleacă mîine la Cernăuţi, unde va da asemenea o serie de representaţii şi unde o aşteaptă o priimire, pe cât de bună, p-atât şi de binemeritată".

Informaţia din gazetă precum că de la Botoşani trupa de operete condusă de A.L. Bobescu a plecat la 6 iunie la Cernăuţi este adevărată deoarece la 21 iunie stil nou (9 iunie stil vechi-n.n.) aceasta a dat acolo prima reprezentaţie cu opereta *Mikado*. După mai multe reprezentaţii ziarele din Cernăuţi se întreceau să remarce jocul impecabil al ansamblului, faptul că prestaţiile trupei româneşti nu erau inferioare celor ale trupelor germane, poloneze etc. care s-au perindat pe scena de acolo, ba, dimpotrivă, în unele spectacole le depăşeau. Teodor Balan, care prezintă pe larg aceste caracterizări elogioase ale gazetelor cernăuţene cu privire la ansamblu, spune că în unele din dările de seamă este descris şi jocul fiecărui artist în parte, iar despre Irina de Vlădaia, în ele se afirma: „Vocea ei încînta publicul", în „piesa *Mikado* l-a fermecat cu privirea şi dulceaţa glasului ei", „superbă a fost în rolul fetiţei Angot", în *Neguţătorul de păsări* a fost „o prinţesă din cap pînă în picioare", în rolul Fiorelei din *Briganzii*, a cîntat ca „o adevărată fată de bandit" şi exemplele pot continua. Alături de „graţia rară", frumuseţea dată de „perechea de ochi mari, grăitori" şi statura „maiestuoasă", toate aceste calităţi au făcut din Irina de Vlădaia – în opinia tuturor gazetarilor cernăuţeni – „mărgăritarul" trupei, artista adorată şi răsfăţată a publicului.[428]

Aceste caracterizări ale Irinei de Vlădaia făcute de cinci gazetari, unul român, 3 germani şi unul polonez, care în Cernăuţi asistaseră la spectacole date de multe cîntăreţe străine, să fi fost oare ale unor necunoscători şi gazetarul din Botoşani să fi avut dreptate? Ne îndoim.

La 16 iulie 1893 directorii unei trupe israelito-germane de operete, Treitel şi Rosenberg, depun cerere la Primăria Botoşani pentru autorizaţia de a da 5 reprezentaţii în grădina *Belvedere*, oferindu-se ca a

[428] Teodor Balan op. cit., p. 133-141 şi 253-254

www.cimec.ro

2-a reprezentație să fie beneficiu în folosul Ospiciului Comunal, iar dacă după 5 reprezentații nu vor veni alte trupe, să li se prelungească autorizația pentru altele 5. Primăria aprobă cererea contra taxei de 15 lei de fiecare serată, iar toate cheltuielile cu facerea scenei şi ale luminatului grădinii să-i privească pe directorii trupei.

La cerere este anexată şi o listă cu următoarele 10 operete propuse a se juca.

1. Țiganca, Operetă în 5 acte
2. Regele Persiei, Operetă în 5 acte
3. Iosef în Egipt, Operetă în 5 acte
4. Strigoiul, Operetă în 5 acte
5. Bandiţii din Londra, Operetă în 4 acte
6. Regele Solomon, Operetă în 5 acte
7. Rebeca, Operetă în 5 acte
8. Doi Sergenţi, Operetă în 4 acte
9. Otrăvitorul, Operetă în 5 acte
10. Mincinosul, Operetă în 4 acte [429]

Alte date despre această trupă nu avem.

O trupă de actori români ambulanți, în frunte cu Ştefan Arion, soseşte în Botoşani la 19 august 1893. Pe lîngă cererea depusă la Primărie, în această zi, pentru autorizația de a da o serie de reprezentații şi a fi scutit de taxă „ca fiind teatru pur român", Ştefan Arion anexează o listă cu personalul trupei şi reperoriul ei.

Pe lîngă Ştefan Arion, din trupă mai făceau parte actorii: Grigore Valeşteanu, D. C. Cartonescu, N. Soreanu, I. G. Curatollo (sufleur) şi actrițele: Elena Constantinescu, S.Tănăsescu şi Elena Valeşteanu. Dintre toți aceşti actori ambulanți, numiți şi actori nesubvenționați, singurul mai cunoscut în epocă, avînd în unii ani propria-i trupă şi menționat de istoriile teatrului românesc, a fost Grigore Valeşteanu.[*] De asemenea merită a fi menționat N. Soreanu, care, chiar dacă în 1893, la vîrsta de abia 20 de ani încă nu era cunoscut şi îşi făcea temporar ucenicia în astfel de trupe ambulante, va deveni, odată cu debutul din 1896, la Teatrul Național Bucureşti, unul din cei mai de seamă actori ai scenei româneşti şi profesor la Conservatorul bucureştean.[**]

---

[429] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 15/1893, f. 24-25

[*] Vezi, de ex. Ioan Massoff, „Teatru Românesc", vol III, p. 328; vol.IV, p. 158 şi 307. La această ultimă pagină Massoff îl caracterizează pe G. Valeşteanu „actor rătăcitor dar nu fără merite".

[**] O prezentare foarte succintă a lui Nicolae Soreanu 1873-1950. Vezi în „Istoria Teatrului în România. II", p. 529-530.

www.cimec.ro

Repertoriul trupei condusă de Ştefan Arion cuprindea următoarele titluri conform anexei:

„Frânele Guvernului.

Comedie în 3 acte [tradusă] din Franţuzesce de D-na Eug. Marinescu

Viaţa din Lumea Mare.

Comedie în 3 acte de Darvaius, tradusă de C.Bălănescu

Două Fete ş-un Flăcău.

Operetă în 2 acte, tradusă de D-na M.Theodorini.

Dracu şi Ciobanu.

Operetă Naţională în 2 acte de Eug. Carada.

Bărbatul care-şi ucide Femeia.

Comedie cu cîntece în 2 acte, tradusă de D-nu M.Millo.

Iudita şi Oloferno.

Operetă în 2 acte, tradusă din Franţuză de C.Theodorini.

Două Vite Încălţate.

Comedie într-un act cu cântece, tradusă de D-nu M.Millo.

Arion Actoraşu.

Comedie cu cîntece într-un act.

D-na s-a culcat.

Comedie într-un act, tradusă de M.Pascaly.

Fermecătoarea.

Operetă Naţională în 2 acte.

Doctoria pentru Soacre.

Comedie cu cîntece într-un act, de d-nu C.Radu, Deputat.

Doi Sfioşi.

Comedie într-un act, tradusă de M.Pascaly.

Nunta Ţărănească.

Comedie Naţională cu cîntece într-un act, de V.Alecsandri.

Rusaliile.

Comedie Naţională cu cîntece într-un act, de V.Alecsandri.

Villa la Şosea.

Comedie buffă într-un act.

Coroana lui Stefan Cel Mare.

Comedie Naţională cu cîntece într-un act, de V.Alecsandri.

Doctorul Nebunilor.

Comedie în 2 acte.

Portărelul din Paris.

Comedie Vodevillă în 2 acte.

Coarda Simţitoare.

Operetă într-un act".

www.cimec.ro

Conform autorizației i s-a permis lui Ștefan Arion şi trupei sale să dea o serie de reprezentații teatrale în grădina Vîrnav urmînd ca toate cheltuelile ce ar necesita aceste reprezentații să-l privească personal şi să plătească o taxă de 10 lei pentru fiecare specatcol.[430]

Păcat că în presa botoşăneană a vremii, atît cît am putut consulta din ea, nu am găsit nici o cronică în care să fi fost menționată prestația artistică a actorilor acestei trupe şi în special a lui Nicolae Soreanu aflat la începutul carierei.

În luna septembrie a anului 1893 botoşănenii iubitori de teatru au fost din nou în sărbătoare timp de o săptămînă căci, aşa cum promisese la prima venire din aprilie, marea tragediană Agatha Bârsescu a revenit la Botoşani.

Anunțul revenirii, publicat de *Curierul Român* din 7 septembrie, sublinia că:

„Celebra tragediană d-ra Agata Bârsescu ne va onora, în cursul acestei luni, c-o scurtă visită, spre a ne da, în sala Teatrului, o serie de 4-5 representațiuni, cu totul altele decât acele din primăvara trecută. D-sa vine c-o trupă proprie şi probabil însoțită şi de d. Nottara cu alți câți-va artişti români, spre a ne da o representație sau două în limba română. – Celebra artistă a lăsat amintiri atât de puternice între noi, încât orice apel, din parte-ne, la publicul nostru inteligent, este, credem, de prisos. Mai ales cum lumea toată se rentoarce de pe la băi şi de pe la țară, şi cum venirea d-şoarei Bârsescu va fi cam pe la finele acestei luni, după ce adică va termina seria de representațiuni, d-abia începută în Galați, Bucureşti, Craiova şi Iaşi, sala Teatrului nostru va fi desigur, în toate cele 4-5 seri, mai plină decât ori când. Abonamentele se pot face de p-acum la librăria d-lui L.Goldşlegher."

La 17 septembrie Librăria Goldşleger „în numele celebrei artiste Agatha Bârsescu, care soseşte în oraşul nostru spre a da cîteva representații", face cerere la Primăria Botoşani pentru autorizația cuvenită care se şi eliberează a doua zi, fixîndu-se o taxă de 20 lei pe fiecare seară de spectacol şi asigurarea a 2 staluri gratuite pentru reprezentanții primăriei.[431]

Comentînd sosirea propriu-zisă în Botoşani a artistei, care s-a întîmplat în seara de sîmbătă, 18 septembrie 1893, gazeta *Curierul Român* considera că şi acum, ca şi în primăvară, venira unei celebrități de talia Agathei Bârsescu constituie un eveniment artistic „din cele mai fericite pentru Botoşani". Deşi botoşănenii nu vor avea fericirea, după

[430] Ibidem., f. 29 – 30 şi 34.
[431] Ibidem., f. 61

www.cimec.ro

cum gazeta anunțase mai înainte, de a o auzi vorbindu-le de pe scenă în limba română – surpriză rezervată numai capitalei – semnatarul reportajului își exprima convingerea că A.Bârsescu va ști și de astă dată, prin puterea magică a neasemănatului ei talent, chiar vorbind în limba germană, să-i facă a pricepe tot ce se petrece în acțiunea pieselor și a o putea, astfel, aprecia, din nou, după întreaga și justa ei valoare.

Salutînd-o, în numele tuturor botoșănenilor, cu nemărginit respect, înaltă afecțiune și devotament, reporterul încheie cu urarea: „Bine ai venit, Ilustră!”[432]

Prima reprezentație, din această serie de spectacole, a avut loc duminică, 19 septembrie, cu piesa *Fiul deșertului*, cu un succes total: „teatrul plin și ovațiuni din cele mai entuziaste”, notează aceeași gazetă, arătînd în continuare că „în cursul săptămînii se vor mai juca piesele: *Eva*, de Voss; *Fermecătoarea de piatră*, de Nissel; *Alexandra* și *Dama cu camelii*, de Dumas. Personalul trupei se compune din directorul Teatrului cel mare din Hamburg, directorul de scenă și mai mulți artiști de frunte de la același teatru și de la Burgtheater din Viena”.[433]

O cronică a tot ceea ce s-a întîmplat la teatru, dar și în afara lui, în săptămîna în care Agatha Bârsescu a jucat la Botoșani, o constituie editorialul publicat de *Curierul Român*, în Nr. 32 din 28 septembrie 1893, pe care-l redăm integral deoarece el prezintă o importanță deosebită nu numai pentru istoria teatrului din România, ci și pentru istoria orașului Botoșani:

„AGATHA BÂRSESCU
În BOTOȘANI

Săptămâna trecută, petrecută de admirata tragediană D-ra Agatha Bârsescu între noi, a fost timp de continue sărbători. Ca și la prima sa venire între noi, așa și de astădată, marea artistă a fost obiectul celor mai simpatice manifestațiuni din partea societății culte botoșănene.

Deja, îndată după prima representațiune (Fiul deșertului), la care teatrul a fost cât se poate de bine visitat, ilustra artistă a fost poftită la un splendid supeu cu musică, la d. primar I. Arapu, la care a asistat un frumos cerc de cunoștinți.

Representațiile următoare: *Eva, Fermecătoarea de pe stâncă* și *Alexandra,* au fost de asemenea destul de bine frecventate de public, oferindu-se artistei, acoperită de aplause în fie care seară, buchete de flori.

[432] „Curierul Român”, Anul III, Nr. 31 din 20 septembrie 1893.
[433] Ibidem

www.cimec.ro

Cele mai bogate în succese însă, au fost ultimele două zile şi seri. Astfel joi, D-ra Bârsescu a fost oaspeta D-nei şi a D-lui Dr. Hajnal, la dejun, la care a participat familia ş-un mic cerc de intimi, şi la care onorurile gazdei au fost făcute c-o rară eleganță şi amabilitate. Iar seara, după representația piesei *Hero* şi *Leandru*, în care succesele artistei au fost neîntrecute şi buchetele oferite foarte numeroase, - printre cari trebuie să-l remarcăm pe cel mai frumos oferit de d. Grigore Holban, - D-ra Bârsescu a fost poftită la un supeu cu musică, oferit de d-nii Doctori Hynek şi Goilav, la Hotel Mutu, - unde D-sa a fost găzduită tot timpul, - şi la care a fost reunit un mic cerc de prieteni şi cunoştinți de-ale artistei.

Rareori însă teatrul nostru a fost aşa de ticsit de public, ca vineri seara, la ultima representație (*Dama cu camelii*), când ilustra artistă a fost în adevăr la cea mai mare înălțime a artei dramatice şi când i s-au oferit, între altele, după actul al doilea, un frumos buchet de camelii din partea clubului de lectură israelit, iar după actul al treilea un superb paner cu trandafiri, atârnându-i în două părți o cordea roz cu inscripțiunea: *un grup de admiratori din Botoşani celebrei artiste Agatha Bârsescu*. Odată cu aceasta a căzut, din trei părți ale galeriei, şi-o ploaie de foi volante în cele trei culori naționale, cu următoarewa poesie, dedicată marei artiste:

Ai revenit, să-ți revedem figura de măiastră,
Şi genialul tău talent din nou să-l admirăm…
Ne-ai regăsit, şi, tot aşa, şi noi te revăzurăm
Dar, din admiratori de ieri, azi – te divinizăm!
Botoşani, 24 septembrie 1893

La sfîrşitul piesei, ilustra artistă mulțămi, în românește, publicului botoşănean, pentru buna primire ce i-a făcut, promițând a ne visita din nou, peste doi ani de zile. Cuvintele acestea au fost acoperite de-o salvă nesfîrşită de aplause, fiind rechemată, artista, de nu mai puțin de şapte ori, pe scenă.

După representație, sărbătorita Botoşanilor a fost iarăşi poftită la un supeu cu musică, oferit, tot la Hotel Mutu, de către d. I. T. Buzdugan, la care-a fost reunit de-asemenea un cerc intim. Din nenorocire însă, ilustra artistă abia a putut asista un cuart de oră, îmbolnăvindu-se subit, ceea ce-a şi împedicat-o de-a pleca cu trenul din acea noapte la Iaşi, amânându-şi călătoria pentru a doua zi, când, şi-atunci, a trebuit să fie însoțită pînă la Iaşi de d-nii Doctori Hynek şi Goilav.

La plecare, sâmbăta dimineața la 11 ore, artista a fost iarăşi obiectul unei călduroase ovațiuni din partea tuturor prietenilor şi-a cercurilor în cari a petrecut, oferindu-i-se două frumoase buchete de flori.

www.cimec.ro

În momentul plecării trenului, făcută în sunetul musicei militare care cântase tot timpul acesta pe peronul gării, admirata artistă a mai primit, din partea unuia din tinerii noştri talentaţi, următorul *acrostih,* cu care şi terminăm această, cât se poate de scurtă dare de seamă:

***A**i să pleci, regina artei !...*
***G**raba nu ţi-o înţelegem…*
***A**mărâţi şi supuşi soartei,*
***T**ot, ce-n urma ta culegem,*
***H**arpa-n cânturile sale*
***A** suna de-acum a jale !...*

***B**otoşanii, câte-odată,*
***A**i să vii a-l renvia…*
***R**ămâind îns-adorată,*
***S**ă sperăm că nu-i uita*
***E**poca de admirare*
***S**ubt care ne laşi plecând !...*
***C**âte-odată, da-vei, ore,*
***U**itaţilor câte-un gând?!...*

Botoşani, 24 septembrie 1893"

Pe lîngă precizarea pe care o facem din nou că acel B care semnează catrenul este unul din pseudonimele lui Scipione Bădescu, fondatorul, proprietarul şi directorul gazetei *Curierul Român*, merită de menţionat şi faptul că Agatha Bârsescu a jucat în plus, faţă de ceea ce fusese anunţat, piesa *Hero şi Leandru*, tragedie în 5 acte de Franz Grillparzer, astfel că, în total, numărul reprezentaţiilor s-a ridicat la 6, jucate seară de seară, de duminică 19 pînă vineri 24 septembrie, inclusiv, 1893 – un adevărat tur de forţă pe care puţini artişti reuşeau să-l facă şi mai ales şi cu deosebit succes.

La 12 octombrie 1893 Iacob Glasman, reprezentantul unei trupe israelite, solicită Primăriei Botoşani autorizaţia pentru a da 10 reprezentaţii în sala teatrului, începînd cu 23 octombrie „dacă va sosi trupa". (subl.n.). Se pare că trupa respectivă a mai fost în Botoşani deoarece în rezoluţie se motivează acordarea autorizaţiei cu faptul că "au mai avut autorizaţii de a da spectacole". Condiţia eliberării acesteia acum a fost plata unei taxe de 25 lei pe seară şi două staluri în favoarea primăriei.[434] Acea condiţionare „dacă va veni trupa" creează şi

[434] D.J.A.N.Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 15/1893, f. 65

www.cimec.ro

posibilitatea ca ea să nu fi ajuns din diferite motive. Totuşi această trupă a venit şi a jucat în Botoşani, căci la 9 noiembrie, un oarecare Filipescu cere şi el autorizaţie de a da o reprezentaţie teatrală (subl.n.) împreună cu trupa israelită (subl.n.) în seara de joi, 11 noiembrie. Autorizaţia se acordă, contra unei taxei de 5 lei, dar pentru o reprezentaţie de concert şi nu de teatru cum era menţionat în cerere.[435] Să fi fost trupa israelită o trupă de operete? Cum presa botoşăneană nu a scris nimic despre această trupă şi nici despre Filipescu, nu putem şti cîte spectacole a dat, cu ce repertoriu şi cu care artişti.

Anul 1893 nu a fost prea bogat în evenimente muzicale deosebite la Botoşani.

O primă referire făcută de presa locală este cea privind o serată muzicală organizată în sala teatrului la 24 aprilie de către un grup de diletanţi şi diletante din Botoşani pentru folosul fondului de binefacere al Societăţii femeilor române din acest oraş.

Cronicarul gazetei care prezintă această serată face precizarea că, din cauza unei regretate lipse de atenţie a organizatorilor faţă de presa locală, nu a putut asista la această întreprindere atît de lăudabilă şi deci nu poate face o dare de seamă specială şi completă, cum s-ar cuveni. Însă, după informaţiile culese, s-au evidenţiat doamnele Elena Gr.Holban - voce, Maria Ghelemé la pian, Elena Frunză, domnişoarele Maria Tomşa – Brăescu şi Maria Gh. Saintgeorges – „o artistă desăvîrşită la pian, graţie rarului său talent şi înaltei şcoli pe care a urmat-o şi a terminat-o la Viena". De asemenea şi cîntările d-lui Cosmovici, un tînăr cu înaltă şcoală la Paris. Cu toate că nu îl şi prezintă, cronicarul afirmă că "întreg programul seratei a reuşit cu un succes vrednic de executarea unor artişti adevăraţi".[436]

Un eveniment muzical remarcabil este adus la cunoştinţa botoşănenilor prin următorul anunţ-reclamă publicat de *Curierul Român* din 22 iunie:

„Un concert, într-adevăr artistic, vom avea plăcerea de-a asculta şi-a aplauda joia viitoare seara, în sala Teatrului. Concertistul e un tînăr şi deja celebru bariton, d. Traian Mureşanu, care s-a ilustrat până azi în nenumărate concerte, atât în ţară, cât şi în străinătate. Am avut ocasia să-l auzim şi noi odată cântând, şi putem încredinţa pe toţi lectorii noştri, că un bariton de-o asemenea forţă şi înaltă şcoală încă n-au văzut şi n-au ascultat Botoşanii. D-sa îşi va da concertul cu binevoitorul concurs al d-lor Narice, profesor-pianist de la conservatorul din Bucureşti, I. Filip,

[435] Ibidem., f. 69.
[436] „Curierul Român", Anul VIII, Nr. 21-22 din 22 iunie 1893.

www.cimec.ro

profesor-violonist, atât de bine cunoscut şi apreciat între noi, şi Scipione Bădescu, care va recita şi produce pe scenă celebra rapsodie maghiară *Esaltatul*, atât de mult aplaudată vara trecută, cu ocasia seratei artistice şi literare, dată atunci în beneficiul Ligei culturale. Deja, cea mai, mare parte a locurilor sunt plasate. Nu rămâne, deci, cea mai mică îndoială, că reuşita seratei va fi complectă şi sala plină de tot ce Botoşanii au mai distins şi mai inteligent".

De fapt numele artistului era Mureşianu căci aşa îşi semnează şi cererea din 25 iunie 1893 către Primăria Botoşani pentru autorizaţie „voind a da în sala Teatrului un concert în ziua de Sîmbătă (şi nu joi cum se anunţase în ziar –n.n.) 26 iunie, după programul alăturat".

Este demnă de menţionat concepţia înaintată a primarului care semnează rezoluţia pusă pe cererea lui Traian Mureşianu: „Se va da autorizaţia cuvenită cu obligaţia de a se supune condiţiunilor reglementului poliţienesc; încît priveşte taxa, se scuteşte, ca încurajare a acestei arte. J. C. Ciolac" (subl.n.).[437]

Pentru popularizarea concertului s-a tipărit şi un frumos afiş-program care, printre altele, anunţa că Traian Mureşianu va cînta arii din opere de: Massenét - *Regele Lahore*, Verdi - *Ernani* şi *Un ballo in maschera*, Meyerbeer - *Africana*, Bizet - *Carmen* ş.a. precum şi cîntecul popular *Eu mă duc, codrul rămîne* şi romanţa *Ochi albaştri* de Denza. La pian, Ernest Narice va interpreta: o romanţă, compoziţie proprie, *Polonaise* de Chopin, *Rapsodie* de Liszt şi *Aus flügeln des gesanges* de Mendelsohn-Bartholdy. Violonistul Iancu Filip va interpreta o *Elegie*, iar Scipione Bădescu va declama *Esaltatul*, rapsodie.

Preţul locurilor era fixat la 20 lei – loja de jos, 12 lei – loja de sus şi 3 lei – stalul.[438]

O dare de seamă destul de sumară privind prestaţia interpreţilor şi rezultatul material al concertului prezintă *Curierul Român* din 3 iulie 1893: programul a fost executat perfect, toţi „producătorii" fiind viu aplaudaţi şi de repetate ori rechemaţi pe scenă. Este îndeosebi evidenţiat Traian Mureşianu care „a dat dovada unui incontestabil talent şi a unei înalte şcoli, care au făcut dintr-însul, la o vîrstă relativ destul de tînără încă, un artist foarte apreciat nu numai în ţară, dar şi în străinătate". Cît priveşte succesul material acesta a fost peste aşteptări, venitul net al concertului fiind de aproape 800 lei, cu toată absenţa din tîrg a „unei mari părţi a publicului nostru de elită". Totuşi publicul prezent a rămas foarte

[437] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 15/1893, f. 19.
[438] Ibidem., Colecţia documente foi volante, pachet XVII, document nr. 34.

www.cimec.ro

satisfăcut exprimîndu-şi dorinţa de a revedea cît mai curînd pe „talentatul şi simpaticul artist", Traian Mureşianu.*

La 18 noiembrie 1893 *Curierul Român* publică un alt anunţ-reclamă în care aduce la cunoştinţa botoşănenilor două viitoare concerte ce urmează a se da în oraşul lor: unul de către d-şoara Aspazia Sion „distinsă profesoară de piano de la Conservatorul din Iaşi" şi altul de către Traian Mureşianu „celebru bariton român", cu concursul al „nu mai puţin distinsului pianist" E.Narice.

Atît d-şoara Sion, care va concerta în beneficiul Societăţii d-şoarelor pentru ajutorarea elevelor şi elevilor fără mijloace, cît şi d. Traian Mureşianu, erau deja bine cunoscuţi publicului botoşănean care a mai avut ocazia să-i aplaude şi să-i aprecieze după adevărata lor valoare artistică. Îndeosebi – spune anunţul – „marea valoare artistică a d-lui Mureşianu este foarte recentă încă în memoria publicului cult al Botoşanilor. De aceea nu ne îndoim că succesul va fi şi de data aceasta complet, … ceeea ce în primul loc va onora pe însăşi societatea distinsă căreia îi adresăm această mică reclamă prealabilă".

Nu se cunosc motivele pentru care concertul anunţat al D-rei Sion nu a mai avut loc.

Traian Mureşianu, însă, încurajat probabil de succesul repurtat şi la Botoşani în iulie, revine aici şi, la 3 decembrie 1893, cere primăriei autorizaţia pentru a da un concert în sala teatrului.

De data aceasta, nemaifiind primarul J.C.Ciolac cel care să semneze rezoluţia, se acordă autorizaţia, dar i se fixează petentului o taxă de 10 lei.[439]

Ca şi în iunie, se tipăreşte şi acum un afiş-program care îi anunţă pe botoşăneni că Duminică în 5 decembrie 1893, în sala teatrului va avea loc un CONCERT dat de baritonul TRAIAN MUREŞIANU cu binevoitorul concurs al D-lui Scipione Bădescu şi al D-lui Ernest Narice,

---

* Calitatea de talentat artist nu i-a fost acordată de gazetarul botoşănean din complezenţă. În toamnă, Traian Mureşianu a dat două concerte în Bucovina. La 6/18 octombrie a concertat la Suceava cu arii din Massenet, Tosti, Wagner, Meyerbeer şi Rosini. A plăcut mult şi încurajat de succesul obţinut la Suceava, Mureşianu a dat al doilea concert la Cernăuţi în seara de 15/27 octombrie. Şi aici a cucerit publicul prin frumuseţea sa şi vocea deosebită de bariton. Gazetarii din Cernăuţi l-au caracterizat drept „frumuşel, simpatic auzului şi văzului". În aria toreadorului din opera *Carmen* de Bizet a dovedit „o bogăţie de voce în toate registrele". Tot ce a cîntat, a cîntat cu o „rară măiestrie" şi, drept urmare, publicul „s-a înferbîntat de căldura comunicativă a artistului". La urmă, la cererea publicului, a cîntat, acompaniindu-se la pian, o chiuitură din Ardeal, care a plăcut foarte mult. Drept mulţămită a primit o cunună de lauri, înfăşurată în panglici tricolore. (Vezi Teodor Balan, op. cit. p. 142)

439 Ibidem., fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 15/1893, f. 71.

www.cimec.ro

pianist. Conform programului, Traian Mureşianu trebuia să cînte arii din operele: *Africana* de Meyerbeer şi *Bărbierul din Sevilla* de Rossini, Aria *Nina* de Pergolese, romanţele: *Lîngă tine şi departe de tine* de Denza, *Ce te legeni codrule?* de Scheletti, cîntecul spaniol *La Sevilla* de Dessauer, liedul *Der Wanderer* de Schubert, cîntecul popular *Eu mă duc, codrul rămîne*, ş.a. La pian E.Narice urma să interpreteze mai multe compoziţii de Rubinstein, Chopin, Godard şi Kullak, iar Scipione Bădescu urma să execute o declamaţiune la alegere.

Preţul locurilor era fixat la 20 lei – loja de jos, 12 lei – loja de sus, 5 lei – stalul I, 3 lei – stalul II, 2 lei – stalul III şi un leu galeria.[440]

O scurtă dare de seamă privind evenimentul artistic consumat prezintă *Curierul Român* în numărul său din 10 decembrie 1893:

„Concertul celebrului bariton român Traian Mureşianu, dat marţi[*] seara, în sala teatrului a avut un succes deplin, după cum cu drept cuvânt se şi aştepta. Sală plină de-o lume aleasă şi esecuţiuni de-un merit şi valoare neîntrecute. Toate bucăţile, care mai de care mai alese, şi parte din ele chiar bucăţi clasice, au fost esecutate d-un glas de adevărat maestru într-ale artei, secondat, c-un succes nu mai puţin perfect, de escelentul profesor pianist d. Narice. Peste tot, d. Tr. Mureşianu, care, astădată, pentru a doua oară a visitat urba noastră, s-a făcut stăpân pe bunele dispoziţiuni ale publicului nostru, totdeauna foarte ecsigent, dar, în acelaşi timp, totdeauna fin şi recunoscător apreciator al adevăratelor merite şi talente artistice".

*

* *

Anul spectacolelor teatrale 1894 începe la Botoşani cu un anunţ din presa locală în care se aduce la cunoştinţa celor interesaţi că pe la finele lunii ianuarie va sosi în oraş trupa Operei Italiene din Bucureşti spre a da o serie de 3 reprezentaţii şi că, deja, au şi început a se face abonamente. „Dorim cu tot dinadinsul-spune în continuare redactorul anunţului – să aibă tot succesul material la care aspiră şi pe care, desigur, trebuie să-l merite" (subl.n.).[441]

Neavând, deocamdată, şi alte informaţii mai precise, credem că aceasta este trupa despre care T.T.Burada spune că „pe la sfîrşitul lunii

---

[440] Ibidem., colecţia Documente foi volante, pachet XVII, document nr. 35.

[*] După cum se observă, între afişul-program al concertului care fixase data acestuia în ziua de duminică, 5 decembrie, şi data menţionată în gazetă, marţi, 7 decembrie, este o neconcordanţă care nu se poate explica decît prin faptul că, din motive necunoscute, concertul a fost amînat cu două zile.

[441] „Curierul Român", Anul IX, Nr. 2 din 20 ianuarie 1894.

www.cimec.ro

ianuarie 1894 a venit la Iaşi o trupă de operă italiană avînd cîteva elemente bune, care au jucat următoarele opere: *Il Trovatore, I. Pagliacci, Aida, Ernani, Othello, Ballo in maschera* şi *Cavaleria rusticană*. Publicul a primit călduros această trupă care, deşi nu era de primul rang, avea totuşi un ansamblu bun".[442]

Probabil că trupa, după încheierea reprezentațiilor la Iaşi, a venit la Botoşani unde începuseră a se face abonamente.

Merită a fi subliniat un fapt care denotă interesul şi dragostea botoşănenilor pentru teatru şi, în special pentru teatru de calitate.

Astfel, Ioan Massoff, arată că Iaşul, deşi fără un edificiu potrivit de teatru, a continuat să fie vizitat de turneele marilor actori străini. În drum spre Rusia, Mounet-Sully (cel mai vestit artist european al epocii, societar la Comedia Franceză din Paris – n.n.) a dat la Teatrul-circ, (sala Circului Sidoli –n.n.) în zilele de 12-13 februarie 1894, două spectacole cu *Hamlet* şi *Oedip - rege*, din formație făcînd parte şi tînăra Segond – Weber, viitoare societară la acelaşi teatru. Interesul stîrnit de acest turneu a fost enorm, nu numai la Iaşi, la reprezentațiile de la circ asistînd şi numeroşi spectatori veniți din Botoşani … (subl.n.)[443].

În seara de marți 9 martie a avut loc în sala teatrului din Botoşani o reprezentație teatrală susținută de Mihail N. Belador, artist al Teatrului Național din Iaşi şi de Maria Ella Dial, laureată a Conservatorului ieşean, în care au fost interpretate mai multe fragmente dramatice din autorii cei mai renumiți. Deşi ziarele din Iaşi şi Bucureşti lăudau mult meritele acestor artişti[444], cronicarul dramatic al gazetei botoşănene are şi unele observații critice cu privire la interpretarea lor:

„Alt eveniment - cît de rare sînt la noi evenimentele! – întîmplat în zilele din urmă în capitala județului Botoşani, a fost reprezentația de declamație dată de d-l N.Belador şi d-ra Maria Ella Diall. – D.Belador e un tînăr plin de talent, care trebuie încurajat, dar de sigur că d-sa mai are nevoe de studiu. Acelaşi lucru îl putem spune şi despre tovarăşa sa. Versuri mai puțin cîntate, mai puțină furie şi mai multă cumpănire în gesturi şi strigăte, în sfîrşit un studiu mai de aproape al sentimentelor cuprinse în bucățile alese pentru declamat, şi vom avea o bună artistă. – Se aşteaptă mult de la talentul acestor doi tineri şi credem că un viitor apropiat va afirma aşteptările noastre."[445]

---

[442] T.T.Burada, op. cit., p. 689.
[443] Ioan Massoff, op. cit. p. 545-546.
[444] „Voacea Botoşanilor", Anul XV, Nr. 7 din 8 martie 1894.
[445] Ibidem., Nr. 8 din 22 martie 1894

www.cimec.ro

În acelaşi număr al gazetei s-a publicat şi „o noutate înveselitoare pentru iubitorii de teatru din Botoşani, care-i va scăpa pentru o vreme de urît", anume sosirea trupei de operete din Craiova. Din păcate ştirea s-a dovedit a fi un zvon fals.

Aproape toate anunţurile despre viitoarele spectacole la Botoşani, fie teatrale, fie muzicale, scot în relief raritatea acestora, fapt ce creează botoşănenilor o „stare de urît".

Astfel, anunţul publicat în *Curierul Român* din 24 mai 1894 în care se arată că duminică „29 ale curentei vom avea plăcerea a asista la o prea interesantă serată ce urmează a se da în sala Teatrului de către tînărul domn Eugen Constantinescu elev al Conservatorului din Bucureşti, cu concursul d-rei Elena Andromeda şi al d-lor C.Grigoriu, tenor, şi G.Demetriu, de la Teatrul Naţional, că se vor cînta mai multe piese alese şi părţi din opere, iar la urmă se va juca opera comică *Gasparone***,** de Millocker, se încheia cu constatarea şi convingerea că publicul botoşănean se va grăbi, desigur a participa în număr cît mai mare la „o serată atît de interesantă", tocmai pentru că „în timpul acesta n-avem alte distracţii mai de seamă".

De asemenea, la începutul rubricii Noutăţi teatrale - muzicale din *Voacea Botoşanilor*, Nr. 14 din 26 mai 1894 redactorul făcea afirmaţia: „în sfîrşit se pare că urîtul de care era cuprins oraşul nostru, începe să dispară. În curînd ni se anunţă mai multe reprezentaţii şi concerte, care ne vor mai scoate pentru cîtva timp din plictiseala noastră".

Printre noutăţile teatrale era şi anunţul că: „În curînd va sosi în oraşul nostru trupa de operetă franceză *Milland***,** care a jucat în timpul din urmă pe secena teatrului *Ronacher* (Viena) şi care actualmente delectează publicul bucureştean cu mult succes la *Hugo* şi la *Stavri*. Trupa va da numai 5 reprezentaţiuni în timp de 8 zile. Prima reprezentaţie va avea loc în seara de 29 Maiù. – Listele de abonamente sînt încredinţate d-lui Herman Weissmann, antreprenorul hotelului *Mutu* şi librăriei *Fraţii Ivaşcu*. Preţurile pentru 5 reprezentaţiuni sunt: Loja de jos - 100 lei, Loja de sus - 75 lei, Stal I – 20 lei, Stal II – 15 lei.

L'Indépendance Roumaine spune că această trupă franceză de operete se compune din 15 artişti, dintre care se distinge M-lle Noelly, care în 1866 a creat rolul *la Petite Fadette* la opera populară din Paris. Această artistă a cîntat anul trecut *Bouffes* şi, în *Jeane, Jeannette* et *Janneton,* a obţinut cel mai mare succes. Apoi ea a obţinut, prin cîntecele sale fermecătoare, un succes colosal la *Eldorado* precum şi la Liége, Bruxelles, Rotterdam şi Viena.

D-rele Bonis, Constance şi Dupuis aù jucat în mai multe teatre din Paris şi din provincie.

www.cimec.ro

D.Milland, impresariul acestei trupe a fost în 1886 secretar al Operei populare din Paris. În 1886 îl găsim director la Chateau d'Eau. Dar un gust pronunţat pentru călătorii l-a împins să facă turneuri cu trupe, compuse cu o rară inteligenţă.

De atunci a parcurs o mulţime de ţări şi succesul l-a urmat pretutindenea. Sperăm că şi în Botoşani el va fi bine primit".

Dacă s-a respectat strict programarea de a da 5 reprezentaţiuni în timp de 8 zile înseamnă că această trupă a sosit în Botoşani la 28 mai şi a dat prima reprezentaţie în ziua următoare, duminică 29 mai. Numai aşa se explică de ce serata teatrală şi muzicală a lui Eugen Constantinescu, anunţată pentru duminică 29 mai, a fost amînată pentru următoarea duminică, 5 iunie şi după aceea din nou amînată pentru marţi 7 şi apoi pentru miercuri 8 iunie 1894, sala teatrului fiind ocupată de trupa franceză de operete condusă de impresarul Milland.[446]

Nu cunoaştem cu care anume operete s-au dat cele 5 reprezentaţii şi nici alte detalii, presa botoşăneană mulţumindu-se să consemneze doar că, trupa franceză de operete îşi continuă reprezentaţiile în sala teatrului, că ea are cîteva elemente foarte bune şi că ultima reprezentaţie este anunţată pentru luni 6 iunie.[447]

Bănuim, doar, că această trupă este una şi aceeaşi trupă franceză de operete despre care Ioan Massoff spune că a venit la Iaşi, însă n-a apucat să dea decît un spectacol, căci, după cum scria un ziar din 30 iunie, între directorul trupei şi angajaţii săi a avut loc o straşnică bătaie pe peronul hotelului Traian din cauza neplăţii salariilor.[448]

Aşa cum s-a arătat mai sus, după multe amînări, miercuri 8 iunie a avut loc în sala teatrului din Botoşani reprezentaţia de canto şi declamaţiune în beneficiul lui Eugen Constantinescu, elev al Conservatorului din Bucureşti şi, după afirmaţia gazetei *Vocea Botoşanilor* din 26 mai 1894, fiu al Botoşanilor.

Referitor la partea declamatorică şi teatrală, o cronică artistică asupra acestei serate, publicată în *Voacea Botoşanilor* din 16 iunie 1894, arată că Eugeniu Constantinescu, în bucăţile ce le-a declamat a dovedit „mult talent", mai ales în monologul *Musca* a fost „cît se poate de bine" dar, pentru a deveni un bun artist îi mai trebuie încă „muncă şi o voinţă energică".

---

[446] „Curierul Român", Anul IX, Nr. 19-20 din 2iunie 1894. "Voacea Botoşanilor", Anul XV, Nr. 15-16 din 5 iunie 1894.
[447] Ibidem.
[448] Ioan Massoff, op. cit. p. 546.

www.cimec.ro

În piesa *Gasparone* toţi trei artiştii „şi-au arătat talentul lor”, numai un singur lucru a cam indispus publicul şi anume pauzele prea mari dintre acte.

Un eveniment teatral deosebit a fost pentru Botoşani şirul de 3 reprezentaţii date de o trupă mixtă formată din actori ieşeni şi bucureşteni în frunte cu Aristizza Romanescu, în a doua jumătate a lunii septembrie 1894.

Aristizza Romanescu, Petre Liciu şi Maria Ciucurescu veniseră de la Bucureşti la Iaşi şi, împreună cu mai mulţi actori ieşeni, au jucat aici toată primăvara şi o parte din vară mai multe piese între care *Se zice*, de Heinrich Waldberg şi *Microbii Bucureştilor*, localizare de Paul Gusti, plecînd apoi în turneu prin oraşe moldovene,[449]. Actriţa a revenit la Iaşi unde a jucat în zilele de 14 şi 15 septembrie 1894 cu concursul actorilor ieşeni piesele *Georges Dandin* de Moliere şi *Vînătorii de zestre*, localizare de Paul Gusti[450], după care a venit la Botoşani.

Din păcate, numai o simplă ştire apărută în *Voacea Botoşanilor*, Nr. 26 din 17 septembrie 1894 şi în care se arată că „Astă seară, sîmbătă, trupa dramatică din Iaşi, cu concursul artistei Aristizza Romanescu de la Teatrul Naţional din Bucureşti, va reprezenta în Teatrul din localitate piesa *Vînătorii de zestre*. Trupa va mai da încă două reprezentaţiuni”, pomeneşte despre acest eveniment, astfel că alte amănunte nu se pot da.

O ştire, tot aşa de lapidară şi singulară, îi anunţa pe botoşăneni că “în cursul acestor zile va sosi în oraşul nostru celebra tragediană a Curţii din Viena, d-na Alexandra Wiarda, spre a da o singură reprezentaţiune, sîmbătă 3 decembrie. D-sa vine acompaniată de cunoscutul pianist al curţii Ferdinad Domeier şi renumitul artist Wilrodt Schroder. Ziarele străine precum şi cele române sunt pline de elogii la adresa acestei renumite artiste”.[451] Marea artistă venea de la Iaşi unde a dat spectacole împreună cu aceiaşi artişti în sala Pastia[452].

Activitatea concertistică a anului 1894 a fost deschisă de concertul organizat şi dat de Societatea de binefacere a femeilor române din Botoşani cu concursul D-şoarei Zoe Agapiadi şi al D-lor C.Cosmovici, Ţăranu[*] şi Comino[**] în seara de miercuri 4 mai.

---

[449] Ibidem., p. 545. Vezi şi T.T.Burada, op. cit., p. 689.
[450] Ibidem., op. cit., p. 549.
[451] Ioan Massoff op. cit., p. 549
[452] *Voacea Botoşanilor*, Anul XV, Nr.32-33 din 30 noiembrie 1894.

[*] Andronic Ţăranu (1852-1930) a fost unul din animatorii vieţii culturale a Botoşanilor. A făcut studii de pictură la Şcoala de Belle Arte din Iaşi şi de vioară cu Eduard Caudella. A fost membru fondator al Societăţii muzicale „Armonia” în 1883, contribuind în mod substanţial la concertele date de aceasta. Fiind un bun violonist a dat

www.cimec.ro

Criticul muzical al gazetei *Voacea Botoşanilor*, în preambulul cronicii pe care o face acestui concert, scoate în evidenţă importanţa lui pentru combaterea acelei „stări de urît" ce cuprinsese societatea botoşăneană din cauza lipsei unor manifestări teatrale sau muzicale serioase, profesioniste: „Este greu a putea descrie ce se simte în provincie cînd o întîmplare, un eveniment plăcut ca acesta poate tulbura tăcerea plicticoasă, poate să ne deştepte pentru cîteva clipe din somnolenţa obicinuită". Avînd în vedere şi scopul filantropic pentru care s-au ostenit concertiştii, serata – apreciază cronicarul – a fost „cît se poate de bine… şi succesul a fost strălucit".

În ce priveşte interpretarea artiştilor, cronicarul o caracterizează la fiecare în parte astfel: „D-na Z.Agapiadi a dovedit că posedă cunoştinţi întinse şi multă abilitate în executarea diferitelor bucăţi muzicale. Cu deosebire am putut lua seama cu cîtă patimă şi căldură a cîntat *Ruines d'Athénes* de Liszt. Sub clapele tremurătoare vibra plînsul unei suferinţi, ruina unei lumi înnecate în dureri sfîşiitoare. D-l C. Cosmovici, simpaticul nostru absolvent al conservatorului din Paris, netăgăduit talent destul de puternic şi după cum se vorbeşte că i s-a propus a fi angajat la opera comică din Paris, nu ne prinde deloc mirarea că a putut să ne farmece astfel încît să rămînem încîntaţi de înfăţoşarea (interpretarea, prestaţia –n.n.) D-sale. Afară de cîteva bucăţi care le-a executat cu o deosebită artă, la urmă *pour la bon bouche* a recitat un monolog de E.Guillard, *La mouche.* Aici a putut să-şi arate vocea sonoră şi dulce, timbrul cald, dicţiunea admirabilă, intonaţiunea şi gesturile perfect de exacte şi potrivite situaţiunei şi împrejurărilor.

Nu putem să nu aducem admiraţia noastră D-lui Comino, căruia îi putem zice că se datoreşte întreaga reuşită a concertului. D-sa pe lîngă cîteva bucăţi alese din Beethowen, Reinberger, Mayer şi cîntate cu o deosebită exactitate şi precisie, a mai întovărăşit întreaga seară atît pe D-l Cosmovici cît şi pe D-l Ţăranu.

D-l Ţăranu a cîntat *Rhapsodie Hongroise* cu atîta foc şi entuziasm încît ne-a transportat ca printr-un fir electric într-o lume cu totul necunoscută nouă. Totuşi regretăm din suflet că în *Résignation* de

---

un preţios concurs multor solişti vocali şi instrumentişti care au venit să concerteze la Botoşani. A colaborat cu poezii, schiţe, amintiri şi evocări la ziarele şi revistele din Botoşani. (Vezi amintirea cu „Ion la teatru" redată şi în această carte).

** Nefiind trecut şi prenumele nu ştim dacă este vorba despre actorul Ioan Comino care în 1864-1865 a făcut parte din trupa Tardini-Vlădicescu şi despre care apoi nu s-a mai auzit nimic, sau despre un fiu al său, ori despre o persoană fără nici o legătură cu actorul, deşi numele este unul mai rar întîlnit la noi.

www.cimec.ro

Danela s-a întrerupt comunicaţia unei strune tocmai la sfărşit şi din această pricină s-a perdut tot efectul ce-l putea face asupra noastră".

Două reprezentaţii concertistice date de pianistul Wilhelm Vicenz Leeb în salonul Clubului Comercial din Botoşani la 21 şi 24 mai 1894 au fost incluse în şirul acelor noutăţi teatral-muzicale menite să scoată oraşul din „urîtul şi plictiseala" în care căzuse, publicat de *Voacea Botoşanilor* din 26 mai1894.

Despre întîiul concert criticul afirmă că „a dovedit o prisosinţă calităţile muzicale ale concertantului".

Este consemnat şi programul executat de pianist, fără a se specifica în care anume din cele două zile de concert:

Partea 1: *Marea fantezie* de Mozart şi *Vals Cis Moll* de Chopin.

Partea 2: *Lohengrin fantazie* de W. V. Leeb, *Träumerei* de Schumann, *Volkslied* de Mendelshon.

Patrea 3: *Ştii tu*? (Transcripţiune de piano) de W.V.Leeb, *Polka* de Delibes-Grünfeld.

După cum se observă, W. V. Leeb era şi compozitor nu numai interpret la pian.

Ultimul eveniment concertistic la Botoşani în anul 1894 a fost serata de canto şi declamaţie, dată la 8 iunie în beneficiul lui Eugen Constantinescu, despre care s-a vorbit, parţial, mai sus.

Despre partea de canto, acelaşi cronicar artistic al gazetei *Voacea Botoşanilor* spune că a fost o adevărată surprindere pentru botoşăneni mai ales prin măestria cu care talentata d-ră care se ascunde sub pseudonimul *Andromeda* a executat diferitele bucăţi muzicale. D-ra Maria Andronescu (dacă nu ne înşelăm), pe lîngă o voce fermecătoare întruneşte, şi încă într-un grad foarte mare calităţile unei bune artiste: mimica, expresiunea sa, totul te farmecă. De aceea şi publicul azistent, cam puţin din nenorocire, a răsplătit-o prin aplauzele sale. După cît aflăm d-sa, care a absolvit cu deosebit succes cursurile de canto şi declamaţie de la conservatorul din Bucureşti, va pleca în curînd în streinătate spre a se perfecţiona.

D-l Grigoriu e un tenor de mare valoare. D-sa a executat cu mult talent bucăţile muzicale anunţate şi a excelat mai ales în duetul executat împreună cu d-ra Andromeda.[*]

[*] Tenorul C.Grigoriu îşi va alcătui mai tîrziu şi o trupă de operete cu care va fi prezent aproape permanent pe scena Teatrului Naţional din Craiova, dar şi la Bucureşti şi Iaşi.(Vezi Claudia Dimiu ş.a., op. cit., p. 59, 92, 96, 100, 112, 125, 184, 235, 402 precum şi "Istoria teatrului în România. II", p. 67)

www.cimec.ro

*

* *

După cum credem că a observat şi cititorul, în lipsa unor trupe dramatice care să susţină un timp mai îndelungat spectacolele de teatru, operetă sau operă, la Botoşani s-au înmulţit acţiunile forţelor artistice locale de amatori care singure sau cu concursul unor actori sau solişti profesionişti, mai mult ori mai puţini celebri, organizau acele reprezentaţii combinate de muzică, teatru, declamaţie numite serate, cele mai multe fiind date în scopuri de binefacere.

Aceste serate au avut un mare rol în a suplini lipsa de care vorbeam, dar şi în a menţine vie dragostea botoşănenilor faţă de teatru şi muzica clasică.

Cu o astfel de serată a începutul anul teatral 1895 la Botoşani. Ea a fost organizată de „Societatea *Şezătoarea* a domnişoarelor din Botoşani pentru ajutorarea elevilor fără mijloace" în beneficiul fondului ei de ajutor şi s-a dat în sala teatrului în seara de 18 martie 1895. Programul a cuprins mai multe bucăţi de canto, executate de corul elevelor de la Externatul secundar de fete condus de excelenta profesoară de muzică a şcolii, d-ra *Elena Manu*, şi o piesă de teatru, jucată de d-ra Aglaia Adam, directoarea Externatului, de d-nii C. Cosmovici şi T. Ghica din elita societăţii botoşănene şi d-l State Dragomir, apreciatul actor de la Teatrul Naţional din Iaşi.[453]

Conform relatării gazetei *Curierul Român* din 24 martie, serata „a avut un succes desăvîrşit, toată sala teatrului fiind ticsită de lumea cea mai aleasă şi tot programul perfect executat".

Păcat însă, că gazeta nu a menţionat, măcar, ce piesă de teatru a fost jucată.

Un anunţ din aceeaşi gazetă aducea botoşănenilor vestea bună că „Trupa artistică asociată din Iaşi ne va delecta cu cîteva reprezentaţii (comedii şi drame) date în sala teatrului. Cea dintîi reprezentaţie va fi poimîine, (2 aprilie –n.n.) duminica Paştilor, cu piesa *Primul bărbat din Franţa*, comedie în 3 acte de Albin Valabreque. Între acte va cînta muzica militară, iar preţurile sunt mai reduse ca oricînd. Iată o distracţie venită tocmai la timp".[454]

Albin Valabreque a fost un autor dramatic foarte tradus şi jucat în România nu numai în a doua jumătate a secolului al XIX – lea, ci şi în prima jumătate a secolului XX. De exemplu, comedia aceasta, cunoscută şi sub titlul *Soacra lui Adam*, cu un subiect foarte facil (un soţ, deşi trece

[453] „Curierul Român", Anul X, Nr. 7-8 din 5 martie 1895.
[454] Ibidem., Anul X, Nr. 11-12 din 1 Aprilie 1895.

www.cimec.ro

în ochii nevestei drept un soţ model – primul bărbat al Franţei – are totuşi, la Paris, o amantă) încă s-a jucat în anul 1939 la Teatrul Modern din Bucureşti.[455]

Nu cunoaştem cîte reprezentaţii a mai dat trupa ieşeană la Botoşani şi cu ce piese.

La 2 mai 1895 a sosit la Botoşani teatrul *Eden* al cărui director, Bruno Schenk, depune la Primăria oraşului cererea de a i se da autorizaţia pentru 5 reprezentaţii în sala teatrului. Aceasta i se eliberează în aceeaşi zi cu obligaţia de a plăti cîte 25 lei pentru fiecare reprezentaţie.[456]

Singura gazeta care mai apărea în Botoşani, *Curierul Român* din 4 mai 1895, îşi informează cititorii că „The Continental Eden Theatre, sub direcţiunea B[runo] Schenk, a sosit luni în oraşul nostru şi a dat marţi o reprezentaţiune de gală în sala Teatrului, urmînd a mai da una astăzi, iar alta şi cea de pe urmă mîine, joi seara. Teatrul Eden îşi are decoraţiunile (decorurile –n.n.), sale proprii, iluminaţiune electrică, maşinărie proprie. Ziarele din capitală şi străinătate sunt unanime în a recunoaşte că acest teatru, unic în felul său, merită o deosebită atenţie. În Bucureşti succesul trupei a fost atît de strălucit încît ea a trebuit să dea 64 reprezentaţiuni în şir. Îndemnăm, deci, publicul să viziteze şi el acest teatru, care putem spune că merită într-adevăr admiraţiunea tuturor".

Este curios, totuşi, că în ciuda unui aşa strălucit succes la Bucureşti, nici trupa şi nici directorul ei nu sînt deloc pomeniţi în istoriile teatrului din România aşa cum au fost, fie şi sumar, alte trupe străine mai puţin lăudate. De altfel, nici *Curierul Român* în numărul său imediat următor din 16 mai 1895 nu mai zice nimic despre acest teatru formidabil.

La 13 mai 1895 Iosefina Găluşcă, fosta primadonă a trupei de operete a Societăţii dramatice din Craiova, care îi încîntase pe botoşăneni în anii anteriori, depune la primăria oraşului următoarea cerere:

„Domnule Primar!

Subsemnata Artistă Lirică, cu onoare, vă rog să binevoiţi a-mi da cuvenita autorizaţie pentru o reprezentaţiune teatrală ce o dau în sala Theatrului în seara de duminică 14 curent, rugîndu-vă să binevoiţi a face să fiu scutită de taxa comunală …Ar[tistă] L[irică] Găluşcă".

Primăria Botoşani autorizează reprezentaţia, dar hotărăşte să se încaseze „taxa locală" fără a se fixa cuantumul acesteia. Exact în acest termen ea ordonă şefului Administraţiei regiilor comunale să încaseze "taxa legală" de la artista I. Găluşcă pentru reprezentaţia ce o va da în

[455] Ioan Massoff; op. cit., p. 384
[456] D.J.A.N. Botoşani, fond Primăria Oraşului Botoşani, dosar 54/1895, f. 7

www.cimec.ro

seara de duminică, 14 mai. La rîndul lui acesta ordonă unui agent să încaseze taxa şi o fixează el la o sumă destul de mare, de 25 lei, în condiţiile în care taxa maximă era de 30 lei.

Am insistat asupra acestui detaliu al fixării taxei pentru că urmărind traseul invers al încasării ei, rezultă un element şocant al acestei reprezentaţii: lipsa publicului. Astfel; la 30 mai 1895 agentul regiilor comunale reportează şefului său: „Conform resoluţiei D-voastră …,
Respectuos vă supun la cunoştinţă că artista Găluşcă nu a dat decît o simplă reprezentaţie, la care adresîndu-mă spre a încasa taxa cuvenită comunei, numita m-a introdus în sala teatrului şi mi-a arătat că nu avea personal (public – n.n.) în sală spre a putea a-mi achita taxa.

Despre care cu onoare vă referez spre cea din parte-vă regulă. Agent Mitoşeriu"

La rîndul lui, şeful Regiilor comunale raportează Primăriei Botoşani că „la representaţiunea dată de D-na Găluşcă în seara de 14 mai curent (subl.n.), nesocotind cheltuielile, nu s-au putut încasa taxa de 25 lei" şi solicită aprobarea pentru descărcarea de la venituri a sumei respective, lucru ce se şi aprobă la 1 iunie.[457]

Această corespondenţă pentru descărcarea taxei de la I.Găluşcă ridică mai multe semne de întrebare:

a) Dacă în seara de 14 mai, sala de spectacol a fost goală, agentul constatator trebuia să facă raportul a doua zi şi nu după 16 zile cînd artista nu mai putea fi şi ea întrebată dacă într-adevăr sala a fost goală.

b) În ce ne priveşte nu credem că botoşănenii care în anul 1892 au admirat talentul Iosefinei Găluşcă, răsplătind-o cu aplauze şi ovaţii la scenă deschisă, au putut s-o uite şi să nu vină în număr mare la un spectacol al ei, cu atît mai mult cu cît era singurul eveniment teatral al momentului.

c) Corespondenţa vorbeşte clar că a fost numai un singur spectacol dat de Iosefina Găluşcă, cel de duminică 14 mai. Or, iată ce anunţă *Curierul Român* de marţi, 16 mai 1895:

"D-na Găluşcă, celebra artistă lirică a asociaţiunei teatrale craiovene, căreia se datoreşte în primul loc crearea operetei române, trecînd spre Viena pentru un consult medical, a întreprins un turneu în ţară, dând prin toate oraşele mai principale câte, două sau mai multe representaţiuni. De 2-3 zile, d-sa se află între noi şi ne va dilecta astăzi seară (marţi) c-o representaţiune compusă din trei piese lirice: *Drăcoaica, Subreta,* şi *Gasparone*. Nu ne îndoim că Botoşănenii, care de sigur că-şi aduc aminte cu drag de d-na Găluşcă de-acum trei ani de zile,

[457] Ibidem., f. 8-9

www.cimec.ro

decând ne fermecase în toată puterea cuvântului, ca primă artistă a trupei de operete română, ce pentru prima oară visitase atunci oraşul nostru, va da tot concursul, atât de bine-meritat, simpaticei şi valoroasei artiste. Pe cât suntem informaţi, biletele sunt şi plasate deja, în cea mai mare parte, aşa că diseară vom avea o sală din cele mai bine garnisită. Ne pare şi ne va părea foarte bine".

Deci în seara de marţi, 16 mai, Iosefina Găluşcă a dat un al doilea spectacol, cu bilete în cea mai mare parte vîndute dinainte, aşa că agentul Regiiilor comunale avea de unde să încaseze taxa şi pentru prima şi pentru a doua repezentaţie. Dacă nu a făcut-o sau dacă a făcut-o şi a raportat o inexactitate, fiecare este liber să judece.

La 7 iunie 1895 ajunge în Botoşani unul dintre acei actori ambulanţi, puţin cunoscuţi chiar şi în epocă, S. C. Hallepliu care, „voind a juca şi în acest oraşiu cîteva representaţii teatrale române ... în grădina publică *Vîrnav*, obligîndu-mă însumi cu luminarea", cere autorizaţia cuvenită, obligîndu-se în schimb a da jumătate din venitul net al unei reprezentaţii în folosul spitalului comunal. Mai arată că doreşte să dea prima reprezentaţie în ziua de duminică 11 iunie.

În rezoluţia pusă pe cerere „reprezentantul primăriei aprobă suplicantului a da reprezentaţii teatrale româneşti în grădina *Belvedere*, dar numai în zilele de miercuri, vineri şi sîmbătă, făcînd scena „unde a mai fost, lîngă bufet, pe cheltuiala lui", iluminatul întregii grădini pentru zilele arătate va fi tot pe contul D-sale, taxa va fi de 25 lei pe fiecare seară de reprezentaţie, iar cea în folosul spitalului comunal se va da la mijlocul stagiunii.[458]

Neavînd cronici de ziar nu putem spune cîte spectacole şi ce piese s-au jucat.

Doi mari actori cunoscuţi, rămaşi în istoriile teatrului românesc, I.D.Ionescu – autointitulîndu-se „artist şi director din Bucureşti" – şi D.Constantinescu, artist societar din Iaşi, asociindu-se, vin la Botoşani solicitînd primăriei, la 26 septembrie 1895, şi permisiunea de a da numai 2 reprezentaţii, cuprinzînd romanţe, şansonete şi cuplete comice. Li se dă autorizaţia, urmînd a plăti taxa de 10 lei pentru fiecare reprezentaţie.[459]

La sfîrşitul lunii octombrie 1895 revine la Botoşani, după o perioadă destul de lungă de absenţă, vestita trupă israelită de operete

[458] Ibidem., f.9

[459] Ibidem., f. 42.(între 1876 cînd debutează şi 1905, octombrie, cînd a decedat, D.Constantinescu a fost unul dintre actorii de marcă ai Naţionalului Ieşean. Vezi: Ioan Massoff, op. cit., p. 457, 483, 485, 489, 490, 516, 519, 524, 536, 541, 544, 565, 567, 572, 573, 575, 576, 580, 581, 587, 595, 606, 612, 613, 624).

www.cimec.ro

condusă de Avram Goldfaden, care în cererea de autorizaţie către primărie, arată că voieşte a da 20 de reprezentaţii în acest oraş – o adevărată stagiune. I se acordă permisiunea contra taxei de 25 lei pentru fiecare spectacol, începînd cu 28 octombrie.[460] În afară de cerere nu dispunem de alte date privind spectacolele date de această trupă.

Şi din punct de vedere concertistic, anul 1895 este tot aşa sărac în informaţii documentare ca şi anul teatral.

Astfel, abia la 7 octombrie artistul vocal G.M. Nicolescu cere şi obţine de la Primăria Botoşani autorizaţia pentru a da cîteva „reprezentaţii de concert" în sala teatrului, plătind taxa de 10 lei pe fiecare seară.[461]

Curierul Român în numărul său din data de sîmbătă 18 noiembrie 1895 publică următorul anunţ-reclamă:

„Un concert interesant se va da lunia viitoare, (20 noiembrie- n.n.) în Sala Teatrului din Botoşani, de către tânărul şi deja bine reputatul pianist Schweiger, cu concursul baritonului d. A.Codrescu, şi pentru beneficiul Spitalului de copii *Filantropia*. Ziarele străine ca *Leipziger Zeitung* şi *Bucovinaer Post*, cum şi ziarele din Iaşi ne vorbesc cu multă căldură despre talentul şi tehnica acestui tânăr şi simpatic artist în piano, prezicîndu-i un viitor din cele mai strălucite. Afară de-acestea, oamenii cunoscători din societatea noastră, cari au avut ocasia să-l asculte, ne spun de asemenea mult bine despre d-sa. Recomandăm dar, cu toată căldura, patronajului public, serata de lunia viitoare, atât în vederea generosului scop al intreprinderei, cît şi ca încurajare binemeritată pentru tinerii concertişti, şi în special pentru tânărul şi escelentul pianist d. Schweiger".

La aproape trei ani după acest concert, *Curierul Român* din 24 septembrie 1898 publică o ştire extrem de interesantă care aduce noi date referitoare la viaţa şi succesele bas-baritonului Codrescu şi în primul rînd aceea că el este botoşănean: „Dl. A. Codrescu (GURANDA), tînărul artist liric, fiu al judeţului nostru, care ne face onoare în străinătate cu talentul său de desăvîrşit artist, a fost cîteva zile oaspetele urbei noastre, venit să vadă pe bătrîna sa bunică, maică la mănăstirea Agafton şi reîntorcîndu-se, dumineca trecută, iarăşi la Nançy, unde se află stabilit de un an de zile, ca prim bas, angajat la marea OPERĂ din acel însemnat oraş al Franţei."

[460] Ibidem., f. 48
[461] Ibidem., f. 47

www.cimec.ro

*

* *

Pentru anul teatral 1896 nu avem date documentare decît pentru două evenimente, e drept deosebite, petrecute la începutul anului.

Despre primul eveniment vorbeşte un anunţ publicitar, apărut în *Curierul Român* din 14 ianuarie, în care cititorii gazetei erau informaţi că:

„Celebra artistă comediană Ana Judic, atât de mult sărbătorită în Franţa, patria ei, cât şi prin toate ţările pe unde a făcut turneuri, va onora şi urba noastră cu două reprezentaţii, fixate pentru joia şi vinerea viitoare, 18 şi 19 ale curentei, în sala teatrului local, şi anume cu vestitele piese*:* *La Femme A.Papa*, comedie –operetă, şi *Niniete*, vodeville. Nu ne-ndoim că publicul cult al Botoşanilor va face renumitei artiste primirea pe care cu drept cuvânt o merită. Înscrierile pentru ambele representaţiuni se fac la Biroul Societăţii *Unirea*, casa B.Moscovitz. Loja de jos 40 lei, loja de sus 20 lei, locul reservat 10, stalul I 8, Stalul II 5, Stalul III 3, şi Galeria 1 leu".

Anne Judic a fost o admirabilă cupletistă, actriţă plină de vervă şi umor, cu un trecut actoricesc bogat pe scenele de varietăţi din Paris şi alte oraşe mari din Europa. În 1889 vine şi în România, în aprilie începîndu-şi spectacolele la Bucureşti pe care le continuă în oraşele de provincie. În anii următori (1890, 1891, 1892 şi 1896) revine în România şi, deşi nu mai era aşa tînără, iar ansamblul său nu era chiar la înălţime, Anne Judic are mare succes la public, poate şi datorită faptului că repertoriul cuprindea unele comedii şi cîntece puţin, puţin, mai deşucheate.[462] În timp ce Societatea Dramatică din Iaşi dădea spectacole în deficit, avînd ocupate, în cel mai bun caz, doar locurile „ieftine", la spectacolele date de „cunoscuta în epocă actriţa franceză Anne Judic (recent decorată de sultan)" publicul umplea sala,[463] apreciind „călduros" mai ales monoloagele sale ce le spunea cu cea mai mare măiestrie şi bun gust.[464] Probabil şi publicul botoşănean a umplut sala teatrului, răsplătind-o pe marea comediană cu ropote de aplauze.

Sub titlul Artă şi Literatură gazeta botoşăneană *Curierul Român* din 10 februarie 1896 publică o cronică a unei serate muzical-teatrale organizată de comitetul Şcolii israelito-române de băieţi în saloanele Clubului Comercial, cu o seară mai înainte, pentru folosul acelei şcoli şi în care se arată:

---

[462] „Istoria teatrului în România II", p. 79 şi 515.
[463] Ioan Massoff, op. cit., p. 550.
[464] T.T.Burada, op. cit., p. 676.

www.cimec.ro

„S-au esecutat mai multe piese de concert, din producțiunile celor mai celebri compositori, de către d-nele Bertha Segall şi Fany Henzenberg, în piano, d-ra Fany Segall, în vioară, şi d. H. Bernhard, în violă, - fiecare achitându-se c-o adevărată măestrie de rolurile lor, iar în deosebi d-ra Fany Segall, - mult mai mult decît o simplă diletantă în vioară, - făcând, şi de astădată, admirațiunea întregului auditor, pe cât de numeros, p-atât de ales şi inteligent.

Un moment din cele mai strălucite şi mai însufleţitoare ale serii a fost apoi declamațiunea nespus de simpaticei d-şoare Charlotte Wahrmann, care-a recitat, c-un talent surprinzător, şi c-o inimă plină de juvenilă ardoare, admirabila poesie a poetului nostru Vlahuță, şi-o altă şi mai admirabilă poesie germană de Schiller.

Punctul culminant însă al seratei, pe care înadins l-am reservat la urmă, a fost fără îndoială, producțiunile dramatice ale renumitului artist M. Morisson, care şi-a oferit în mod binevoitor concursul pentru mai buna reuşită a întreprinderei. D-sa ni-a declamat două clasice fragmente din cele mai celebre drame ale lui Shakespeare: scena la cadavrul lui Caesar, din piesa *Julius Caesar*, şi *scena I* din piesa *Richard III.*

De prisos să spunem, că declinăm sarcina de a-i face critica, s-au măcar recensiunea. D. Morisson este un artist desăvârşit, care şi-a creat renumele pe cele mai mari scene din Austria şi Germania; şi dar, e de-ajuns, credem, simpla indicațiune, că Morisson a declamat, pentru ca orice om inteligent să-nțeleagă, că serata de la Clubul Comercial, pe lângă celelalte delicii ale programei, şi-a avut şi momentele ei de adevărată şi desăvârşită artă.

După producțiune, s-a petrecut vesel şi plăcut, cu dans şi supeu escelent, până-n zori de ziuă".

Doamnele şi domnişoarele care au susținut partea de concert instrumental erau botoşănence amatoare, însă Maurice Morisson era actor consacrat şi făcea parte din vestita trupă germană de teatru condusă de Georg Eger care „în stagiunea de iarnă 1895 joacă la Bucureşti cu săli pline şi public entuziast."[465]

Pornită în turneu, trupa lui Georg Eger avîndu-l ca prim tragedian shakespearian pe Maurice Morisson, un artist de mare talent, originar din Galați dar care-şi făcuse studiile în străinătate, a ajuns la Iaşi, la 8 ianuarie 1896, dînd mai multe reprezentații cu piesele: *Maître des Forges*, dramă de Georges Ohnet, *Kean* de Alexandre Dumas-tatăl,

[465] „Istoria teatrului în România II", p. 80,84 şi 116

www.cimec.ro

Othello de Shakespeare, *Tesătorii*, dramă de Georg Hauptmann şi *Greva* de Herman Sudermann.[466]

Deşi nu am avut la îndemână şi alte numere ale gazetei locale, înainte şi după 10 februarie 1896, suntem siguri că de la Iaşi, Maurice Morisson a venit cu întreaga trupă germană a lui Georg Eger la Botoşani, dînd şi aici cîteva reprezentaţii cu piese din repertoriul de mai sus. Altfel, este mai greu de crezut că marele artist a venit special pentru serata menţionată.

Singurul concert al anului 1896, despre care avem mai multe date, este un concert vocal susţinut de o botoşăneancă.

O primă ştire cu numele, pregătirea şi începutul de carieră al protagonistei anunţă că:

„O surpriză interesantă ni se vesteşte pentru sărbătorile Paştelor. D-şoara Eugenia Şardin, pe cât de tânără şi frumoasă, p-atât şi de talentată fiică a urbei noastre, elevă distinsă a Conservatorului din Bucureşti, ne va da un estraordinar *concert,* în sala Teatrului – Nu de mult, ziarele din capitală ni-au vorbit cu entusiasm despre talentatul d-şoarei Şardin, a cărei voce de adevărată privighetoare a fost foarte mult apreciată şi aplaudată la mai multe serate simfonice, date în marea sală a Ateneului din Bucureşti. – O aşteptăm dar cu toată nerăbdarea, sperând a putea da în numărul viitor chiar programul seratei, la care nu neîndoim că publicul cult şi ales al cetăţii noastre îşi va face nu numai plăcerea, dar chiar şi o adevărată onoare, de-a asista".[467]

O a doua ştire anunţă data exactă a ţinerii concertului, numele artiştilor care-şi dau concursul şi, mai ales, programul acestuia: „Concertul D-şoarei Eugenia Şardin, despre care am prevenit pe lectorii noştri în n-rul trecut, se va da cu siguranţă marţa viitoare (a treia zi de Paşti), în sala Teatrului, cu concursul distinşilor artişti din Bucureşti d. *Mirconini* (Bas) şi d. *Carlo Bianchi* (Maestru în Piano).

Atât lojele de jos, şi stalurile I, cât şi o mare parte a lojelor de sus şi a stalurilor II, sunt deja de mai multe zile plasate, aşa că de p-acum chiar începe a se agita, printre iubitorii noştri de artă, idea organisării unui al doilea *Concert,* dacă debutanţii nu vor fi prea zoriţi de plecare.

Cât pentru succesul moral, putem încredinţa, până şi pe cei mai esigenţi într-ale artei, că vor avea o serată de adevărat deliciu artistic.

Aceste zise, fără nici o pretenţie de reclamă, cu totul inutilă, iată

[466] T.T.Burada, op. cit., p. 645,702,754 şi 774. Vezi şi Ioan Massoff, op. cit., p. 559

[467] „Curierul Român", Anul XI, Nr. 7-8 din 10 martie 1896.

www.cimec.ro

Programa Seratei:

Partea I.

1) **Mozart**: *Qui peut me dire* (Noces de Figaro) cântat de D-ra **Şardin**
2) **Verdi:** *Scena e Cavatina* (Ernani) cântat de D.**Mirconini**
3) **Gounod:** *Roméo et Juliette* Valse cântat de D-ra **Şardin**
4) **Campana;** *Vieni Mecco* duetto cântat de D-ra **Şardin**
D. **Mirconini**

Partea II

a).**Vassiliù:** *O dorinţă* romanţă cântat de D-ra **Şardin**
1) b).**Spirescu***:* *Te-am văzut* romanţă cântat de D-ra **Şardin**
c).**Spirescu:** *Te-am visat* romanţă cântat de D-ra **Şardin**

2). **Bellini:** Viraviso (*Somnambula*) cântat de D.**Mirconini**
3). **Arditti:** *L´Estasi* Valse brillante cântat de D-ra **Şardin**
Acompaniamentul întreg ţinut de: **Maestrul Bianchini**

Preţurile locurilor: Loja de jos 25 lei, Loja de sus 15 lei, Stal I 5 lei, Stal II 3 lei, Parter 2 lei, galeria 50 bani. – Pentru elevii liceului şi gradele inferioare militare, Stal II 2 lei, Parter 1 leu.

Biletele se află de vânzare la Librăria Sigm. Aronovici fosta Ivaşcu, iar în seara Concertului la Casă.

Începutul la 8 ½ precis"[468].

Al treilea document referitor la concertul Eugeniei Şardin este foiletonul *Curierului Român* din 6 aprilie 1896 care cuprinde, sub semnătura S (un alt pseudonim a lui Scipione Bădescu – n.n.), trecerea în revistă sau critica muzicală a evenimentului şi în care autorul arată:

„A treia zi de Paşti am avut plăcerea de a asista la Concertul anunţat şi dat de D-şoara Eugenia Şardin, cu concursul a doi artişti de valoare din Bucureşti, d-nii Mirconini şi Bianchini, în sala Teatrului din Botoşani.

Rar, foarte rar ni-a fost dat să vedem atâta lume, pe cât de numeroasă, p-atât de aleasă, în sala Teatrului nostru, iluminată a giorno, cu acest prilej. Nici o lojă de jos deşartă, şi mai toate lojele de sus, ca şi stalurile pline.

[468] Ibidem., Nr. 9-10 din 23 martie 1896.

www.cimec.ro

Şi ce lume aleasă! Iată anume, pe cine am remarcat prin cadrele lojelor: …”

Urmează o foarte interesantă înşiruire a numelor unor familii şi persoane care au ocupat cele 2 avanscene din stînga şi din dreapta, cele 19 loji de jos, precum şi lojile de sus ale teatrului, printre care familii de moşieri şi arendaşi de moşii, medici, farmacişti, bancheri, avocaţi, profesori de liceu şi institutori, ofiţeri, proprietari de „întreprinderi” şi magazine, etc etc., români, armeni, evrei, germani, italieni, în fine – cum zice şi autorul – „un teatru ticsit de lume, ... producînd, în acelaşi timp, şi o recetă de 1100 lei”...

Revenind la concertul propriu-zis, cronicarul face şi unele aprecieri referitoare la calităţile vocii şi arta interpretativă a protagonistei, vizavi de constatarea caustică privind lipsa de acustică a sălii teatrului, constatare făcută (şi de el şi de alţii) şi cu alte prilejuri. „Astfel, conchide criticul, D-şoara Şardin, pe lângă fisicu-i elegant şi impunător, creat anume parcă pentru scenă, posedă o voce foarte dulce, foarte curată şi foarte flecsibilă, iar în cântare mult talent şi multă espresiune. Poate volumul vocei să nu fie încă tocmai suficient pentru un teatru, mai ales nenorocit ca teatrul nostru, lipsit de cea mai mică acustică. Aceasta însă se datoreşte desigur vârstei sale încă prea tinere, prin urmare un efect involuntar, pe care timpul îl va indrepta desigur cu prisos, odată cu desvoltarea şi mai perfectă a pieptului, şcoala şi voinţa nelipsindu-i câtuşi de puţin.

Un lucru e incontestabil şi de toţi recunoscut, c-avem a face c-o voce îndreptăţită la cel mai sigur şi mai perfect viitor, şi c-o execuţiune fără defect.

Toate bucăţile din programă au fost cu deplină promtitudine executate; îndeosebi însă au plăcut şi-au fost viu aplaudate: *Valsul* din *Roméo et Juliette*, *Romanţele* româneşti, şi dificilul *Valse brillante* de la sfârşit [din] L´Estasi, după urma cărora tânăra şi frumoasa concertistă a primit trei buchete mari cu camelii şi-un splendid paner cu flori – desigur foarte preţioase suveniruri, menite a-i reaminti cu mulţămire deplinul succes al primului debut din oraşul natal!”

O ştire publicată în *Curierul Român* din 4 august 1896 îi anunţa pe botoşăneni că „Dl Iancu Filip, profesor de muzică la Gimnaziul Real din Fălticeni şi merituos fiu al urbei noastre, ne va vizita zilele acestea, însoţit de un alt virtuos, dl. D. Zaharescu, spre a ne da împreună un concert în Sala Teatrului”.

Amintim că Iancu Filip mai concertase cu succes în oraşul său natal, Botoşani, la 15 august 1890 şi fusese anunţat cu un concert la sfîrşitul lunii iunie 1892.

www.cimec.ro

Acum, el şi companionul său, Dionisie Zaharescu, veneau la Botoşani, după ce, în perioada 4 iulie – 1 august 1896, întreprinseseră un turneu de concerte şi declamaţiuni în mai multe localităţi din Bucovina: Suceava, Cernăuţi, Rădăuţi, Solca, Vatra Dornei şi Cîmpulung.

Este interesant că în cererea către Guvernămîntul Bucovinei pentru autorizaţie ei au adăugat unele date autobiografice însoţite de certificate doveditoare din care, printre altele se constată că:

1) Iancu Filip era absolvent al Conservatorului din Iaşi, secţia vioară şi profesor de muzică la Liceul din Fălticeni unde se bucură de un bun renume.
2) Dionisie Zaharescu, născut în România, a urmat între anii 1881-1889 Liceul din Suceava, apoi Facultatea de Litere şi Filozofie din Bucureşti şi, în paralel cursurile Conservatorului de acolo, secţia de declamaţie. A funcţionat un timp ca profesor de germană la Liceul „Sf. Gheorghe" din Bucureşti. Conform dovezilor, a dat reprezentaţii reuşite în oraşele Fălticeni şi Neamţ.

Teodor Balan, care aminteşte în cartea sa despre turneul celor doi în Bucovina, arată că "au dat prima reprezentaţie la Suceava în faţa unui public numeros. Succesul trebuie să fi fost desăvîrşit. Au urmat apoi două reprezentaţii date la Cernăuţi…[unde] a asistat puţin public, dar, în schimb succesul moral a fost "strălucit". Se relatează [de către presa din Cernăuţi] că seara a fost "neuitată". Reprezentaţiile au continuat în oraşele din provincie.

Prestaţiile vor fi fost bune şi aici, dar în lipsa dărilor de seamă nu se pot da amănunte".[469]

Suntem siguri că şi la Botoşani succesul seratei muzical-declamatorie dată de Iancu Filip şi Dionisie Zaharescu va fi fost strălucit, dar, citîndu-l pe T.Balan, în lipsa dărilor de seamă nu se pot da amănunte.

În toamna anului 1896 s-a petrecut un fapt care a contribuit decisiv la micşorarea aproape totală a numărului manifestărilor teatrale şi muzicale la Botoşani în viitorul apropiat: închiderea teatrului. La 6 octombrie *Curierul Român* anunţă că „Teatrul din Botoşani este condamnat, în fine, la închidere şi radicală refacere. O comisie numită de primărie şi compusă din d-nii: C. Zotta, inginer şef al comunei, Cratero, inginer comunal, A.Stgeorges, inginer –arhitect, Alfred Leopold, arhitect cu diplomă şi N. Nineacăi, maistru – constructor, a opinat că într-adevăr, în actualul local al Teatrului, nu se mai pot autoriza şi da reprezentaţiuni fără a espune publicul la cele mai mari pericole".

[469] Teodor Balan, op. cit., p. 142 - 143 şi 256 – 257.

www.cimec.ro

*

* *

Pentru întreg anul 1897, ca urmare şi a închiderii teatrului, nu avem de consemnat decît serata de muzică şi declamaţie organizată de *Ateneul* din Botoşani, pentru sporirea fondurilor sale, în aula *Liceului Laurian*, în seara de miercuri 19 martie.

Gazeta *Curierul Român* din 18 martie care anunţă evenimentul, publică şi programul acestei serate: „Distinsa profesoară a esternatului secundar de fete, d-na Ortensia Buzoianu, va rosti o conferinţă despre rolul Familiei*;* iar încântătoarea d-şoară Ketty I. Ciolac atât de apreciată de elita noastră socială pentru admirabila d-sale voace, va cânta câteva bucăţi alese; tot astfel şi d. C. Cosmovici, un tânăr de asemenea distins şi apreciat pentru voacea sa dulce de tenor; în fine, d. Toneanu, artist din Bucureşti, va delecta publicul prin cunoscutul său talent declamatoriu. Acompaniamentul cântărilor va fi ţinut de tânărul d. Comino, un adevărat artist în piano. – Nu putem spune nimic mai mult, decât că, cine nu va asista va pierde deliciul unei adevărate serbări de artă. – Începutul la 8 ore seara, precis".

Din fericire s-a păstrat şi cronica acestei manifestări muzical-literare, făcută în coloanele gazetei *Curierul Român* din 30 martie 1897 şi în care se arată:

„Serata Ateneului, de acum 10 zile, dată în Aula Liceului, cu concursul binevoitor al mai multor diletanţi şi diletante din societatea aleasă, a avut tot succesul cu drept cuvânt aşteptat şi meritat. Sală frumos aranjată, lume multă şi distinsă, animaţie perfectă, de la-nceput până la sfîrşit … Membri dirigenţi ai Ateneului n-au cruţat absolut nimic, spre a da publicului tot ce acesta aştepta. – Serata s-a deschis printr-o importantă conferinţă, având de obiect *Familia* şi rostită de d-na Ortensia Buzoianu, eminentă profesoară de geografie la Esternatul secundar de fete. – Nu mai puţin succes au avut părţile musicale, datorite, parte d-şoarei Ketty I. Ciolac, parte d-lor C. Cosmovici şi N. Comino, aceşti doi din urmă, unul tenor-bariton de o perfectă calificaţie, celălalt artist, nec-plus-ultra, în piano.- Eroina însă incontestabilă a seratei a fost d-şoara Kety Ciolac, o feerică apariţiune din lumea noastră înaltă, incomparabila fiică a d-nei şi d-lui Ioan C. Ciolac, vechiu senator şi preşedinte al partidului conservator din Botoşani. D-sa ni-a mai apărut odată, acum doi ani, tot în aceeaşi aulă şi p-aceeaşi scenă, cu ocasia unei serate similare a Societăţii d-şoarelor *Şezătoarea*, când iată omagiul ce-i aduceam: "în nespus de drăgălaşa-i voce, d-şoara Ciolac are tremurătura unei lacrime, vibraţiunile duioase ale unei coarde de harpă, care, sub atingerea dibace a artistei, revarsă un cântec plin de duioşie şi dulceaţă, făcându-ne impresia

www.cimec.ro

generală a unui zefir îmbălsămat, care, departe de a sgudui ca furtuna, este răcorirea sufletelor însătate". De-atunci însă, voacea d-şoarei Ciolac a luat o desvoltare puternică, perfecţionată şi printr-o înaltă şcoală, încât astăzi avem a face c-o adevărată artistă, în puterea reală a cuvântului. Dar, unde d-şoara Ciolac este mai neîntrecută astăzi, sunt admirabilele-i trille şi vocalisarea notelor de-o claritate cristalină, aşa că, accentele ce cu atâta facilitate le scoate din pieptu-i, nu mai par simple note, ci tot atâtea *perle preţioase*, cum ar zice francezul.

Iată de ce, publicul a rechemat-o şi a aplaudat-o cu adevărată frenezie, ateneiştii i-au oferit, după fiecare cântec câte un frumos buchet şi la urmă un superb paner cu flori naturale; - iar noi, încheind, nu putem face nimic mai bun decât a ne asocia din toată inima cu urarea ce-i aduce amicul şi colegul nostru d. *Ludovic Dauş*: să-i fie calea presărată pururi cu flori!"

Deşi în programul seratei era cuprins şi marele actor Vasile Toneanu, societar al Teatrului Naţional din Bucureşti, cu momente de declamaţii, se pare că acesta nu a mai putut fi prezent. Altfel nu poate fi explicată omisiunea sa din cronica seratei.

Rîndurile care urmează, deşi au fost scrise la peste mai bine de un an, completează excelent aprecierile elogioase privind vocea şi talentul interpretativ ale botoşănencei Kety Ciolac, iar faptul relatat în aceste rînduri că ea a fost invitată să cînte la seratele organizate de Regina Elisabeta a României este o dovadă în plus că respectivele elogii nu au fost făcute gratuit. Iată aceste rînduri publicate în gazeta „Steagul" din 14 aprilie 1898, chiar cu titlul

„D-ra Kety Ciolac

Cu o nespusă bucurie ne facem datoria să punem numele domnişoarei Kety Ciolac în fruntea acestui articol. Veştile ce ne-au sosit din Bucureşti entrefileurile elogioase apărute în ziare, laudele unanime şi cuvintele de admiraţiune ce parcă murmură încă în aer, la adresa gingaşei domnişoare, ne-au umplut sufletul de mîndrie. Căci, în adevăr ce satisfacţie sufletească poate egala pe a noastră, aflînd că o fiică a oraşului nostru culege laurii gloriei, prin talentul cu care a înzestrat-o natura şi prin farmecul nemăsurat de dulce al vocei ei de privighetoare.

Anul trecut, la o serată dată de Ateneul din Botoşani, precum şi la cîteva petreceri intime, am avut ocazia să ascultăm cîntecul d-şoarei Kety Ciolac, să ne îmbătăm de armonia vocei sale, şi să-i prezicem un drum presărat de flori şi o frunte încununată de lauri. Şi nu ne-am înşelat. Domnişoara Ciolac a mers înnainte, fără şovăinţă, iar renumele talentului ei, i-a deschis nuoi orizonturi. Dacă poziţia înnaltă ce o ocupă în

www.cimec.ro

societate, a împedicat-o să se dedea artei şi să înfrunte lupta cu scena, a cucerit totuşi victorii mai strălucite decît aplauzele mulţimei, găsind în saloane şi în lumea cultă admiratori ai talentului ei. Ceva mai mult, d-sa a fost obiectul unei distincţiuni speciale, şi M. Sa Regina, adoratoarea artelor şi a frumosului, a ţinut să o asculte, a invitat-o la seratele muzicale date la palat şi a rugat-o să cînte. D-şoara Kety Ciolac a fost farmecul acelor serate, şi regina adînc emoţionată de duioşia cîntecului, a felicitat-o călduros; iar toţi cîţi erau de faţă cunoscători în ale cîntecului, au avut un unanim strigăt de admiraţiune.

Felicităm din inimă pe tînăra Domnişoară şi-i urăm acelaşi strălucit succes şi în viitor.

Acum un an i-am zis: *Fie-ţi calea presărată cu flori!,* acelaşi lucru i-l repetăm şi astăzi, adăugînd, însă: *culege înnainte aplauze şi cununi de lauri, căci te iubim în lumină şi admirată de toţi*."

*

* *

În a doua jumătate a lunii aprilie 1898 mai mulţi actori ai Teatrului Naţional din Iaşi, după terminarea stagiunii de acolo, s-au asociat şi au venit la Botoşani unde au dat două reprezentaţii.

Nu avem date decît despre cel de al doilea spectacol şi ele sunt cuprinse într-un afiş-program publicat de o nouă gazetă apărută la Botoşani *Steagul*, din 21 aprilie 1898, în care cititorilor li se aducea la cunoştinţă: data şi locul desfăşurării spectacolului, piesele ce se vor juca şi, lucru foarte important, distribuţia actorilor în roluri, astfel:

T E A T R U

Artiştii asociaţi din Iaşi dau Astăzi marţi în sala grădinei Vîrnav a II-a şi ultima representaţie de **Adio**

SE VA JUCA

N A P A S T E A

Piesă originală în 2 acte de D-l I.L.CARAGEALI

PERSOANE

Dragomir, cîrciumar ..... D-l N. Vasilescu
Gheorghe, învăţătorul satului ..... C.Ionescu
Ion, ocnaş ..... Gh. Al.Cărjă
Ana, soţia lui Dragomir ..... D-na M.Georgescu

www.cimec.ro

O încurcătură

Comedie într-un act de E. Labiche tradusă de C. O. Toin,

PERSOANE

D-na de Chatenay ..... D-na El Botez
Marieta ..... M.Georgian
Leon, inginer hidraulic ..... D-l C.Ionescu

ÎNTRE ACTE

Mica Anicutza G.Cărjă
în etate de 9 ani
va recita**: Sorin,** monolog dramatic de
BELDICEANU
Începutul la 8 ½ séra.
Îndemnăm publicul să vie

Menţionăm că drama *Năpasta* a lui I.L.Caragiale s-a jucat şi la Iaşi chiar în luna martie 1898 şi tot cu Gh. Cîrje în rolul lui Ion.[470] De asemenea trebuie să menţionăm că în această perioadă nu a existat printre actriţele ieşene nici una care să se numească „M. Georgescu" cum este trecută în afişul nostru interpreta Anei. A existat o singură mare actriţă Georgescu, dar care purta prenumele de Atena şi aşa este trecută în toate istoriile teatrului românesc. În sfîrşit mica Anicuţa G.Cîrje va ajunge şi ea o mare actriţă a scenei româneşti.

Pentru data de joi 7 mai 1898 a fost anunţat un concert (de fapt o serată muzical-declamatorie) în aula *Liceului Laurian* dat de A. Petrovici**,** bariton de la Opera Naţională din Bucureşti şi laureat al Conservatorului din Iaşi cu concursul D-rei Marie Schneider şi al D-lui I.Montaureanu de la Teatrul Naţional din Bucureşti. Locul I – 5 lei, locul II – 3 lei şi locul III – 1 leu.[471]

Baritonul Anastasie Petrovici nu era un necunoscut în epocă. După desfiinţarea temporară a Conservatorului din Iaşi, în 1876, şi o

[470] Ioan Massoff, op. cit., p. 576
[471] „Steagul", Anul II, Nr. 13 din 5 mai 1898

www.cimec.ro

criză artistică prilejuită şi de Războiul de Independenţă, Anastasie Petrovici alături de muzicienii Ed.Caudella, Constantin Gros, Theodor Aslan ş.a. înfiinţează *Societatea lirică* în 1880, transformată în 1884 în *Amicii artelor* şi în calitate de membru activ contribuie la reprezentarea unor opere ca *Vindecarea fără reţetă*, pe muzică de Herold, *Fiica regimentului* de Donizetti, *Somn bun, Domnule Pantalon*, pe muzică de Grisard ş.a.[472]

A.Petrovici venea la Botoşani după un destul de lung turneu întreprins între 21 martie – 1 mai 1898 (stil nou –n.n.) în localităţile Cîmpulung, Gura Sadovei, Gura Humorului, Suceava, Rădăuţi, Cernăuţi, Storojineţ şi Siret, unde a cîntat arii din Verdi, Schubert, Bizet şi Scheletti în limbile română, italiană, germană şi franceză. Atît ariile cîntate de A.Petrovici cît şi poeziile declamate de actriţa Natalia Neculau de la Teatrul Naţional din Iaşi, pe acompaniamentul, probabil la pian, executat de profesoara Alina Scrob, au stîrnit entuziasmul publicului atît de mult, încît în unele localităţi seratele au fost repetate şi în ziua sau zilele următoare.[473]

În ce priveşte serata de la Botoşani, cronica publicată în numărul următor al gazetei *Steagul* din 12 mai 1898 arată: „Concertul de joi, a fost pe deplin reuşit în ce priveşte execuţia programului şi cu deosebire d. Petrovici a avut un prea frumos succes. Singurul lucru trist, e că au venit prea puţini, să asculte pe cîntăreţ aşa că sala era aproape goală. Cauza credem, este că nu publicul n-ar fi fost dorit de petrecere, şi setos să asculte un artist, ci că teama de a nu fi prea multă căldură în sală, a oprit pe mulţi să vie.

Dl. Petrovici, laureat al conservatorului, nu este un simplu diletant, ci un artist deja încercat şi cunoscător al artei sale. D-sa posedă o prea frumoasă voce de bariton, sonoră şi limpede, pe care o ondulează cu multă uşurinţă, lăsînd să se audă fiecare silabă. A cules aplauzele generale.

Cu această ocazie s-au declamat şi mai multe bucăţi din diferiţi autori români. Doamna Nicolescu, o artistă dramatică, destul de cunoscută, a avut un frumuşel succes, mai ales cu monoloagele comice, pe care le-a zis cu multă vervă.

Sperăm că în viitor, cînd d. Petrovici va mai vizita oraşul nostru, va găsi mai mult sprijin şi încurajare şi că publicul se va grăbi să vie şi să-l asculte, căci fără nici o laudă, d. Petrovici merită să fie auzit”.

[472] M.Gr. Poslușnicu, op. cit., p. 212
[473] Teodor Balan, op. cit., p. 145-146

www.cimec.ro

Nu cunoaştem motivul pentru care în locul Mariei Schneider şi a lui I.Montaureanu, trecuți în anunțul publicat cu doar 2 zile înaintea seratei ca şi companioni ai lui A.Petrovici, în cronică se vorbeşte doar de actrița declamatoare Nicolescu.

*

* *

Anul 1899 a adus botoşănenilor, după o perioadă de întrerupere destul de lungă, bucuria de a avea iarăşi în mijlocul lor o trupă stabilă de teatru.

Un anunț din 20 iunie le aducea acestora la cunoştință vestea bună că „O trupă de operete şi comedii începe astăzi seara o serie de reprezentațiuni în teatrul din Grădina Publică, sub direcțiunea cunoscutului artist d. A. B. Leonescu. Piesa, cu care debutează astăzi, e frumoasa operă *D-nul Chouflery*. Nu depinde, decât de concursul publicului, pentru ca seria anunțată să-şi facă cursul cu succes până la sfîrşit, adică mai tot timpul verei, şi, judecând după buna reputație a trupei, ne place a crede că concursul constant al publicului nostru inteligent nici că-i va lipsi!”[474]

Într-adevăr artistul era cunoscut. La sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul celui următor, Al. B. Leonescu-supranumit Vampiru – era cel mai activ şi popular director de trupă ambulantă. El însuşi un comic de talent era apreciat de publicul larg şi nu numai de cel din provincie. Bucurîndu-se de o mare stimă, în trupa lui au jucat, nu odată, cei mai buni actori ai noştri: Aristizza Romanescu, C. I. Nottara, C. Radovici, I. Brezeanu, V. Toneanu, P. Sturdza, P. Liciu ş.a., iar în turneul din 1903, cînd a reprezentat printre altele şi *O scrisoare pierdută*, I. L. Caragiale l-a însoțit, precedînd spectacolele cu lecturi făcute de el însuşi din schițele sale. Repertoriul lui Al. B. Leonescu se compunea din tot ce apărea nou pe scenele teatrelor subvenționate din Bucureşti, Iaşi, Craiova şi din tot ce gustul spectatorilor îl determina să joace.[475]

Se vede că publicul botoşănean şi-a dat tot concursul, venind în număr mare la reprezentațiile trupei lui Al.B.Leonescu – Vampiru, fapt ce l-a determinat pe acesta să continuie reprezentațiile toată vara, jucînd unele piese şi operete de două sau chiar de mai multe ori consecutiv, aşa cum se vede şi din relatările aceleiaşi gazete *Curierul Român* din 27 iulie 1899.

Este interesant de reținut din aceste relatări şi tactica lui Al.B.Leonescu de a juca alternativ la Botoşani şi Dorohoi, ceea ce făcea

[474] „Curierul Român”, Anul XIV, Nr. 24 din 20 iunie 1899
[475] „Istoria teatrului în România II”, p. 62 şi 517.

www.cimec.ro

ca nici botoşănenii şi nici dorohoienii să nu se plictisească de a veni la reprezentații:

„Trupa teatrală a d-lui Leonescu continuă a culege cele mai îmbucurătoare succese pe scena teatrului nostru din Grădina *Belvedere*, ca şi-a teatrului din Dorohoiů, pe cari joacă alternativ de două luni de zile deja. Şi cu drept cuvînt. Trupa, potrivit alcătuită, conține câteva talente de adevărată valoare, iar repertoriul e compus dintr-un bogat număr de comedii hazlii şi operete uşoare, cu cari publicul, totdeauna bine represintat, îşi petrece cât se poate de bine. Vinerea şi sâmbăta trecută s-a jucat *Mascota*, iar aseară *M-selle Nitouche*, c-un succes, care le va readuce încă, desigur, de câteva ori pe scenă. În lipsă mai ales de ori ce altă distracție de vară, trupa d-lui Leonescu trebuie să recunoaştem că e o adevărată achisiție pentru botoşăneni şi dorohoieni, şi de aceea nici odată, poate, la noi, n-a fost trupă teatrală mai bine îmbrățişată, ca trupa vrednică a d-lui Leonescu”.[*]

După toate probabilitățile, la Botoşani, în ziua de 8 august 1899, a fost jucată în premieră pe țară de către trupa lui Al.B.Leonescu piesa *Căpitanul Dreyfus*, o dramă tradusă din limba engleză. Nu se ştie cine este autorul dramei şi nici cine a făcut traducerea. Desigur că subiectul dramei este în legătură cu celebra *Afacerea Dreyfus*, de la sfîrşitul secolului al XIX-lea, în care căpitanul Dreyfus din armata franceză, evreu de origine, a fost pe nedrept acuzat, judecat şi condamnat la închisoare pe viață pentru spionaj şi vînzare de secrete militare către armata germană, „afacere” care a împărțit societatea franceză în două tabere: pro şi antisemite şi din care cauză marele scriitor Émile Zola, apărător al nevinovăției condamnatului, a fost nevoit să se autoexileze în Anglia.

Se pare că această piesă a fost pusă în scenă numai de trupa Leonescu (şi numai la Botoşani) deoarece ea n-a figurat în repertoriul teatrelor naționale ale țării sau ale altor trupe ambulante şi din această cauză nu figurează nici în indicele de piese ale volumelor din istoria teatrului românesc.

Deocamdată singura mențiune despre această piesă este următoarea încercare de analiză a ei, care îi scoate în evidență caracterul total neutru față de eventuale atitudini pro şi antisemite, analiză publicată de *Curierul Român* din 7 august 1899:

[*] Desigur, în scopul unei reclame mai eficiente, redactorul respectiv a exagerat un pic. Să ne amintim cu ce entuziasm au fost primite în trecut şi trupele Tardini-Vlădicescu, Mihai Pascaly, A.L. Bobescu ş.a.

www.cimec.ro

„*Căpitanul Dreyfus* este titlul unei drame tradusă din englezeşte şi anunţată, pentru scena noastră de vară, pe mâne sâmbătă, de către trupa artistică a d-lui A.Leonescu. Întâmplarea ni-a făcut să asistăm şi noi la una din reptetiţiile acestei piese, şi mărturisim c- am rămas surprinşi. De unde ni-aşteptam la o revistă de ocazie, fără fond, fără artă şi seriositate, ni-am găsit faţă-n-faţă c-o piesă, în adevăr de actualitate, dar cu totul ieşită din sfera farselor ordinare; am putea zice c-o piesă de salon, scrisă în stil corect şi elegant, cu intrigă interesantă şi acţiune bogată, c-o ţesătură din ce în ce mai aprinzătoare de curiositate, cu totul obiectivă, fără banalităţi, fără alusiuni pătimaşe, fără prejudiţii, fără intenţii perverse şi fără tendinţi de reclamă; o piesă, în sfîrşit, morală şi fără posiţie luată într-un sens sau într-altul, cuviincioasă, accesibilă pentru toate spiritele şi nelipsită nici chiar de oarecare valoare literară. Iată de ce, suntem siguri că ea va fi bine priimită şi de cei mai aprigi antisemiţi, ca şi de cei mai fanatici evreofili, şi că, în atari condiţiuni, va repurta cele mai binemeritate succese".

Succesul artistic dar şi material obţinut prin larga participare a publicului botoşănean la reprezentaţii, pe tot parcursul verii, l-a determinat pe Al. B. Leonescu să se hotărască să rămînă la Botoşani şi pentru iarna 1899 - 1900.

Un anunţ în ziarul local arăta că în acest scop trupa va fi considerabil îmbunătăţită cu cîţiva actori de certă valoare, precum şi repertoriul cu o serie de piese şi, mai ales, operete din cele mai variate şi bogate. Reprezentaţiile stagiunii de iarnă vor începe aproximativ la mijlocul lunii decembrie "în marea sală, clădită anume pentru acest scop, din apropierea tîrgului vitelor şi înzestrată cu o scenă mai confortabilă decît scena de vară, cum şi cu un număr de loji".[476]

Sala despre care se vorbeşte în anunţ era recent construită şi dată în folosinţă de către „Societatea de binefacere, cultură şi ajutor reciproc a meseriaşilor israeliţi din Botoşani *ZWASS*" - *Cleştele* – fondată la 12 decembrie 1889. La 10 ani după fondarea societăţii, deci în 1899 cu concursul tuturor meseriaşilor evrei, comitetul de conducere a societăţii, izbuteşte să-şi clădească un sediu, devenit în acelaşi timp şi un renumit aşezământ de cultură, pe strada Roşiori (actuala str. Săvenilor) nr. 48, cunoscut sub numele de *Sala meseriaşilor*. Ca mărime, pentru vremea de atunci, sala era destul de încăpătoare: circa 800 de locuri cu scenă, parter, 20 de loji şi un balcon în formă de galerie. Sala era folosită pentru

[476] „Curierul Român", Anul XIV, Nr. 41 din 25 noiembrie 1899.

www.cimec.ro

adunări profesionale, întruniri publice, reuniuni, baluri, nunți şi bineînțeles, reprezentații teatrale şi muzicale.[477]

O astfel de reprezentație, printre primele chiar, a fost marele concert dat de celebrul cor *SLAVINSKY* din Rusia, la 11 decembrie 1899.[478]

*

* *

Hotărîrea lui Al.B.Leonescu de a juca, împreună cu trupa sa, întreaga iarnă 1899-1900 în Botoşani s-a dovedit benefică şi pentru botoşăneni, care au avut un mijloc stabil şi sigur de a petrece timpul liber, dar şi pentru artiştii trupei care, în condițiile precare ale unei ierni foarte grele şi lungi, cu zăpezi foarte mari ce îngreuna circulația, nu mai erau nevoiți să colinde din localitate în localitate spre a-şi cîştiga existența.

Ioan Massoff arată că după Anul nou 1900, pe scena noului Teatru Național din Iaşi, Agatha Bârsescu, slăvită de publicul ieşean a dat un şir de spectacole, cu concursul unor actori bucureşteni şi ieşeni. Însă în zilele cînd „Bârseasca" pleca să dea spectacole îndeosebi la Botoşani (subl.n.) şi la Galați, de mai multe ori s-a întîmplat ca actrița să nu poată reveni la timp în Iaşi, din cauza înzăpezirii trenurilor.

De asemenea, tot Massoff mai afirmă că, printr-o coincidență, Iaşul a fost vizitat în acest început de an, de încă două stele ce-şi cîştigaseră reputația peste hotare: Elena Theodorini şi sora sa, Aura Theodorini care, în cadrul unui ansamblu italian, au dat mai multe reprezentații de operă. [479]

Elena Theodorini (1857-1926) a fost prima cîntăreață română de nivel mondial şi considerată un fenomen vocal neegalat pînă azi. Într-o cronică muzicală contemporană cu ea un critic muzical renumit din Milano spunea despre Elena Theodorini că trebuie să mai treacă 200 de ani ca să se mai nască asemenea talent ca voce şi temperament artistic. A cîntat pe scenele celor mai mari şi vestite teatre de operă din oraşele Europei: Milano, Neapole, Roma, Palermo, Madrid, Paris, Lisabona şi din cele două Americi: New-York, Buenos-Aires, Rio de Janeiro ş.a. interpretînd rolurile principale din operele *Mefisto* de Boito, *Gioconda* de Ponchielli, *Carmen* de Bizet, *Navareza* de Massenet, *Africana* de Meyerbeer etc. etc. Ca profesoară de canto în aceleaşi oraşe din Europa şi

[477] David Chitlaru, "Societatea ZWASS – CLEŞTELE" în "Revista Cultului Mozaic", Nr. 485 din 15 iunie 1981.
[478] "Curierul Român", Anul XIV, Nr. 44 – 45 din 11 decembrie 1899.
[479] Ioan Massoff, op. cit., p. 587

www.cimec.ro

America a căpătat şi o mare autoritate de pedagog, dînd artei interpretative o pleiadă de mari talente.*

Printre primele viitoare talente pregătite de Elena Theodorini a fost şi sora ei, Aura. În momentele în care îşi cucerise deja o faimă mondială, Elena a sprijinit evoluţia „noului astru muzical", cum era caracterizată la acea vreme Aura Theodorini care, cu vocea sa „cristalină, plăcută şi dulce" obţinuse şi ea frumoase succese pe scenele din Italia cu interpretarea rolurilor Miacelei din *Carmen* de Bizet şi Mimi din *Boema* de Puccini.

Deşi cele două artiste surori au avut evoluţii paralele, destule au fost şi momentele în care au evoluat împreună în spectacole comune, aşa cum a fost turneul „trupei italiene" condusă de Elena Theodorini, întreprins la sfîrşitul anului 1899 şi începutul anului 1900, la Bucureşti (14 reprezentaţii), Craiova şi Iaşi, pentru redresarea situaţiei financiare a teatrului *Theodorini*, din Craiova.[480]

Am insistat cu aceste cîteva date referitoare în special, la Elena Theodorini, pentru a sublinia meritul deosebit a lui Al.B.Leonescu – Vampiru care, spre imensa bucurie a botoşănenilor, s-a străduit şi a reuşit să le determine atît pe cele două surori Theodorini cît şi pe Agatha Bârsescu să vină de la Iaşi şi să dea spectacole la Botoşani, iar aceasta în condiţiile unei ierni atît de grele şi ale unei săli de reprezentaţii care nici nu se putea compara cu cele din Europa şi America pe unde divele jucaseră şi urmau să mai joace.

Iată cum comentează şi caracterizează redactorul rubricii CRONICA LOCALĂ a gazetei *Curierul Român* din 3 februarie 1900 venirea celor trei mari artiste la Botoşani:

„Un nou eveniment artistic. – După seratele lirice ale divelor surori Teodorini**,** cărora Botoşănenii le-au făcut ovaţiuni atât de entuziaste şi de binemeritate, abilul director al scenei noastre, D.Leonescu, a reuşit să obţină şi de la D-şoara Agata Bârsescu, celebra tragediană atât de bine cunoscută şi apreciată deja de întregul public cult al Botoşanilor, două reprezentaţii consecutive pe scena noastră, cu parte din artiştii capitalei şi parte din artiştii locali. Venirea celebrei artiste între noi, spre a ne fermeca, în dramele *Eva* şi *Magda*, cu neasemănată putere a înaltului său talent, va constitui, desigur, un nou şi monumental eveniment artistic pentru Botoşani şi ţara de sus, al cărei public luminat va fi, nu ne îndoim, şi de astădată, la înălţimea sa, atât faţă de artă, cât şi faţă de ilustra artistă. Representaţiile, care se vor anunţa prin afipte

* Mai pe larg despre viaţa şi activitatea Elenei Theodorini vezi: M.Gr. Posluşnicu, op.cit., p. 251 – 252 şi Claudia Dimiu ş.a., op. cit., p. 37 - 39

480 Claudia Dimiu ş.a., op. cit. p. 36 – 37

www.cimec.ro

speciale, se vor da, pe cât suntem informaţi, lunea şi marţea viitoare, 7 şi 8 ale curentei luni Februarie. Orice altă reclamă credem a fi de prisos, numele şi talentul D-şoarei Bârsescu, de-o universală reputaţie, fiindu-ne deja prea bine cunoscute. Destul să spunem că, de astă-dată, D-ra Bârsescu îşi va interpreta rolurile în dulcea-i limbă maternă."

Din contextul anunţului se poate concluziona că renumitele artiste surori Theodorini au dat cel puţin două reprezentaţii la Botoşani, în cursul lunii ianuarie 1900, care au avut un succes deosebit. Dar, neavînd numerele gazetei din luna ianuarie, nu putem preciza dacă au fost mai multe spectacole decît două, ce program au interpretat, dacă au venit singure sau împreună cu „trupa italiană" a Elenei Theodorini etc. etc. Oricum, puţine oraşe din România se pot mîndri că au avut pe scenele lor ca soliste pe Elena şi Aura Theodorini.

În ce o priveşte pe marea tragediană Agatha Bârsescu, credem că sentimentele reciproce de simpatie stabilite între ea şi botoşăneni, încă de la prima venire în mijlocul lor, a uşurat misiunea lui Al. B. Leonescu de a o determina să revină la Botoşani, aşa cum se va întîmpla şi în viitor. Mai remarcăm şi faptul că, deşi lipsesc informaţii referitoare la artiştii componenţi ai trupei Leonescu, o parte din aceştia trebuie să fi fost foarte buni, încît au fost acceptaţi de A. Bârsescu să joace alături de ea, fără nici un fel de repetiţie, imediat a doua zi după ce aceştia au dat două reprezentaţii; una în matineu şi una seara după cum glăsuieşte următorul anunţ:

„Două reprezentaţii teatrale vor avea loc duminica viitoare, 6 februarie a.c. în sala Meseriaşilor, date de merituoasa trupă a d-lui Leonescu, subt patronajul d-lui Prefect, al d-lui Primar şi al d-lui Revisor şcolar, pentru beneficiul cantinelor şcolare. Prima representaţie, opereta naţională *Baba Hîrca* va avea loc după amiază, la 3 ore, iar cea de-a doua, opereta *Mam'zelle Nitouche*, seara la 8 ore. – Nu ne îndoim, că lumea inteligentă a Botoşanilor va da cel mai larg şi mai generos concurs acestei nobile intreprinderi, atât de onoratoare pentru iniţiatori, ca şi pentru întreprinzători".[481]

O scurtă cronică asupra celor două reprezentaţii ale Agathei Bârsescu de luni 7 şi marţi 8 februarie 1900 cu *Eva*, dramă în 5 acte de Richard Voss şi *Magda*, dramă de H. Sudermann, relevă că ele au fost un adevărat triumf pentru celebra tragediană: „Teatrul ticsit în ambele seri de un public entuziasmat pînă la culme, oferindu-i marei artiste buchete şi coroane de flori naturale şi frumoase versuri tipărite şi împrăştiate în public. Într-un cuvînt, ceea ce prevăzuserăm, s-a adeverit: reprezentaţiile

[481] „Curierul Român", Anul XV, Nr. 5 din 3 februarie 1900.

www.cimec.ro

D-rei Bârsescu au fost un adevărat eveniment artistic pentru Botoşani. De la noi D-ra Bârsescu a plecat la Brăila şi apoi la Bucureşti, unde mai are angajamente şi de unde, a promis a ne mai onora în curînd cu alte două representaţiuni. O aşteptăm cu drag şi nerăbdare".[482]

Din afirmaţia lui Ioan Massoff precum că „de mai multe ori s-a întîmplat" ca, atunci cînd Bârseasca pleca să dea spectacole la Botoşani şi Galaţi, să nu mai poată reveni la timp în Iaşi, rezultă clar că marea actriţă a fost în iarna anului 1900 de mai multe ori la Botoşani, fapt întărit şi de promisiunea ei, din relatarea de mai sus, de a-i onora pe botoşăneni „în curînd" cu alte două reprezentaţii. Din păcate ne lipsesc numerele următoare ale gazetei care să confirme acest lucru.

Luni, 1 mai 1900, a început seria de 4 reprezentaţii anunţate de o trupă germană de comedii compusă din 26 de persoane „din cele mai alese de pe la marile teatre din Viena, în special de la Teatrul Reimund, sub conducerea d-lui Albert Schiller". S-a jucat la sala meseriaşilor din Botoşani comedia *Escadronul al treilea*, de I. Baumgartner, care comedie, localizată de Paul Gusty, încă se mai juca de unele trupe româneşti în 1920.[483] Trupa germană a lui Schiller venea la Botoşani de la Bucureşti unde jucase "cu mult succes, chiar în faţa Reginei".[484]

Urmînd exemplul lui Al. B. Leonescu – Vampiru care a dovedit că este mai avantajos pentru o trupă ambulantă de teatru să se stabilească la Botoşani pentru un timp mai îndelungat, un alt actor şi conducător de trupă, vestit în epocă, Al. P. Marinescu soseşte aici în vara anului 1900.

Despre Al. P. Marinescu istoriile teatrului din România consemnează că timp de 30 de ani a condus trupa mixtă de operetă şi comedie cu care făcea săli pline la Craiova, Bucureşti, Iaşi precum şi în provincie.[485] În vara lui 1900 el venea pentru prima oară la Botoşani.

Gazeta botoşăneană *Curierul Român* îşi informa cititorii că:

„O trupă de artişti asociaţi, subt conducerea d-lui A. P. Marinescu, şi despre care ni se spune mult bine, a sosit ieri în urba noastră, cu bunul gând de a se stabili între noi pentru mai mult timp şi-a ne delecta, pe scena din Grădina Vârnav, c-o serie de *Operete*, din cele mai favorite publicului botoşănean. Prima representaţie, *Mascota*, se va

[482] Ibidem., Anul XV, Nr. 6 din 12 februarie 1900.
[483] Ioan Massoff, „Teatrul Românesc", vol. V, p. 225.
[484] „Curierul Român", Anul XV, Nr. 16 din 27 aprilie 1900.
[485] Al.P.Marinescu, prin căsătoria cu Eugenia – Geni Ademollo, a devenit cumnat cu surorile acesteia Clotilda Calfoglu – Ademollo şi Adelina Popescu soţia marelui actor Th.Popescu. În trupa sa au jucat şi soţia Eugenia şi Eleonora, fiica lor, şi nepotul Achille Popescu, fiul lui Th. şi al Adelinei. Despre Al.P.Marinescu vezi şi: Claudia Dimiu ş.a., op.cit., p. 57,58,62,92; „Istoria teatrului în România. II", p.61,67; Ioan Massoff, op. cit., vol.III, p. 175,303,388,389,490; vol. IV, p. 88, 89; vol. VII, p.475, 496, 612, 622, 648.

www.cimec.ro

da vineri seara, 20 Iuniŭ, cu concursul a doi artişti de multă valoare d-şoara El. Marinescu şi N.Poenaru (subl.n.). Nu mai rămâne îndoială, că botoşănenii îi vor primi cu braţele deschise.[486]

Baritonul Nicu Poenaru face parte din generaţia de cîntăreţi care în anii 1885-1900 au impus spectacolul de operetă pe scena Naţionalului din Craiova şi de aici în toată ţara, alături de A.L.Bobescu, Irina de Vlădaia, Iosefina Găluşcă, Al. P. Marinescu, Ioan Băjenaru, Elena Theodorini şi mulţi alţii. El îşi cîştigase o mare popularitate în toată ţara prin creaţia memorabilă în opereta *Vînzătorul de păsări*. După 1900 şi-a format propria trupă cunoscută sub numele de *Trupa artiştii asociaţi* din care au făcut parte Ioan Băjenaru, Mara Demetrescu - D′Asty, V. Maximilian, Leontina Ioanid, N. Corfescu, Virginia Miciora ş.a.[487]

Deşi în 1900 fiica lui Al. P. Marinescu, Eleonora sau Nora Marinescu se afla la începutul carierei, ea începuse să fie cunoscută şi mult aplaudată, mai ales în roluri de subretă.[488]

Trupa de teatru vorbit şi de operete a lui Al. P. Marinescu, a jucat la Botoşani toată stagiunea de vară 1900. Cel puţin aceasta este concluzia ce se desprinde din următorul anunţ cu titlul „*REPREZENTAŢIE POPULARĂ"* publicat, la aproape 2 luni de la sosirea trupei în oraş, de *Curierul Român* din 12 august: „Trupa teatrală, condusă cu atîta succes de d. Marinescu şi din ce în ce mai apreciată de societatea botoşăneană, va da astăzi, sîmbătă, o mare reprezentaţie populară, după cererea generală, cu renumita piesă „Cerşetorii în haine negre".

Faptul că nu era menţionată sub nici o formă intenţia lui Al.P.Marinescu de a părăsi Botoşanii în viitorul apropiat confirmă că trupa a rămas să mai dea spectacole şi în restul lunii august şi, poate, şi în luna septembrie, cu atît mai mult cu cît aceasta ajunsese să fie din ce în ce mai apreciată de botoşăneni.

Se pare că trupa lui Al.P.Marinescu a fost ultima trupă românească de teatru mai renumită care a vizitat Botoşanii în acel an de sfîrşit al secolului al XIX-lea.

Secolul XX va marca noi momente de mare importanţă în istoria teatrului şi a vieţii muzicale din Botoşani, momente ce vor fi prezentate în următorul volum.

---

[486] „Curierul Român", Anul XV, Nr. 23 din 18 iunie 1900.

[487] Despre Nicu Poenaru vezi şi: Claudia Dimiu ş.a., Op. cit., p. 57,59,62,63,73 "74,83; „Istoria teatrului în România. II, p. 395; Ioan Massoff, op. cit., vol. III, p. 175,406,414,436,437,441,443; vol. IV, p. 39,49,67,68,88,89,119,120,157,589; vol. VIII, p. 538,545,612.

[488] Despre Nora Marinescu vezi şi: Ioan Massoff, op. cit., vol. III, p. 303,388,490; vol.IV, p. 49, 88; vol. V, p. 224; vol. VII, p. 496.

www.cimec.ro

I N D E X

A

Abramovici Max, 198
Adam Aglaia, 219
Ademollo Luigi, 111
Agapiadi Zoe, 216, 217
Agemolu Margareta, 116
Albescu Alexandrina (Mica), 26, 37
Albescu Caterina, 37
Albescu Elena, 26, 37, 62, 65, 123, 125, 127, 130
Albescu Sultana, 37
Alecsandri Vasile, 13, 19, 24, 27, 28, 36, 57, 85, 115, 136, 137, 141, 175, 197, 199, 204
Alexandrescu Alexandrina, 115, 142, 143
Alexandrescu D., 199
Alexandrescu G., 57
Alexandrescu M., 156
Alexandrescu Vasile, 142
Alexiu Gh., 142
Almăgeanu Verona, 142
Andronescu Maria, 218
Anestin [Maria], 87
Anestin I., 28, 87, 88, 99, 187, 199, 201
Angelescu (Dna.), 92
Angelescu I., 82, 125, 128, 130, 131
Antonelli, 192
Apostoleanu A., 47
Arapu I., 206
Arapu Natalia, 161
Arceleanu Mihai, 101, 102, 108, 120
Arditti (Arditi), 121, 227
Arghilescu T., 26
Argintoianu, 42
Arion Ştefan, 203, 204, 205
Asachi Gheorghe, 12, 13
Asimovici (A. Simiovici), 85, 90
Aslan Theodor, 234
Augier Emile, 63
Aurelian S., 156, 165
Aureliu, 82
Axelrod A., 183, 188

B

Bacalbaşa C., 157
Bahlavuni V., 181
Balan Teodor, 21, 25, 26, 27, 28, 30, 34, 35, 36, 37, 56, 57, 58, 59, 65, 112, 115, 178, 199, 202, 211, 229, 234
Bantaş V., 198
Bargeais Anicet, 87
Bariţiu Gheorghe, 27
Barnard, 90
Bârsan Grigore D., 189
Bârsescu Agatha, 51, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 201, 205, 206, 207, 208, 238, 239, 240, 241
Barterra, 146
Bartolomeu V., 62
Baumgartner I., 241

www.cimec.ro

Băciulescu D., 199
Bădescu Scipione, 138, 169, 186, 188, 189, 196, 197, 198, 208, 210, 211, 227
Băilescu Ion, 142
Băjenaru [Ioan], 187, 199, 200, 242
Bălăceanu Costachi, 20
Bălănescu Constantin, 20, 22, 57, 63, 72, 102, 204
Beethowen L. V., 167, 168, 174, 191, 217
Belador M. N., 141, 191, 213
Beldiceanu, 174, 233
Bellini, 13, 227
Bengescu G., 115
Benotti P., 96, 116, 117
Bergman, 103
Beriot, 162, 167, 168, 174
Bernhard H., 151, 189, 225
Bianchi Carlo, 226
Bianchini, 227
Bizet, 93, 121, 210, 211, 234, 238, 239
Bîrsan Grigore, 166, 168, 188, 190
Blanche Francois de, 86
Bobescu Aron Leon, 95, 109, 111, 116, 180, 186, 199, 200, 202, 236, 242
Bobeycă C., 96
Bogdan N. A., 133, 142
Boian Teodor, 57
Boito, 238
Bolintineanu D., 57
Bonazetti, 147, 148
Bonis, 214
Bosie, 22
Botez Ana, 121
Botez Elena, 233
Botezatu Samoil, 17
Boyan Teodor, 51, 52
Bozianu, 130
Bozianu M., 125
Brahms, 153
Braun, 156
Braza, 144
Brezeanu I., 235
Brosnitz, 165
Bucureşteanu E., 45, 46
Buicliu Gh., 198
Bujoreanu, 26
Bulandra Lucia Sturza, 51
Bulandra Tony, 51
Burada (Dra.), 169
Burada Theodor T., 17, 20, 22, 24, 25, 29, 31, 46, 54, 55, 59, 75, 78, 79, 85, 89, 98, 99, 102, 109, 118, 119, 120, 142, 143, 144, 158, 160, 169, 171, 179, 181, 183, 186, 194, 195, 199, 212, 213, 216, 224, 226
Burienescu F., 156, 165
Burienescu Zaharia, 155, 156, 157, 162, 164, 165
Busuioc Maria, 62
Buzdugan I. T., 198, 207
Buzoianu Ortensia, 230

C

Caimacam Clio, 93, 121
Calcătraur, 22
Calfoglu Clotilda, 111
Caludescu N., 115
Caminschi Marcel, 35, 62
Caminschi Maria, 37
Caminschi Matilda, 37
Caminschi Mihail, 37
Campana, 227
Cananău, 44

www.cimec.ro

Carada E., 28, 204
Caragiale Costache, 6, 15, 16, 17, 18, 26, 28, 44
Caragiale I. L., 63, 138, 139, 232, 233, 235
Caragiale Iorgu, 51
Caragialli N., 125, 128, 131
Cârjă Anicutza G., 233
Cârjă Gh. Al., 142, 174, 232, 233
Cartonescu D. C., 203
Catargi L., 70
Catargiu O., 198
Catargiu Ştefan, 13
Catopol A., 115
Caudella Ed., 56, 154, 184, 191, 192, 216, 234
Cavadia, 93, 144
Călinescu George, 29, 31, 32, 33, 37, 38, 58, 60
Cencu, 36
Chendi Ilarie, 15, 16
Chessim I., 117, 134, 168, 185
Chiriachid M., 99
Chirimescu Mihail (Lache), 26, 27, 37, 62, 74, 76, 77, 78, 79, 123, 125, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134
Chiriţescu C., 125, 140
Chiriţescu I., 156
Chopin Fr., 117, 121, 153, 162, 191, 210, 212, 218
Christescu V., 87
Ciolac Elena, 121
Ciolac J. C., 198, 210, 211, 230
Ciolac Ketty I., 230, 231
Ciucurescu Maria, 216
Clairville Ludovic, 118
Climescu, 182
Codrescu A., 223
Codrescu Teodor, 96
Comino Ioan, 26, 27, 217
Comino N., 230
Conache Savel, 125, 127, 130
Condopol, 24
Constance (Dră.), 214
Constandinescu C., 140
Constandinescu Ecaterina, 140
Constandinescu Ioan, 62
Constandinescu Nicu, 26, 37, 74, 125, 128, 130, 131
Constandinescu Victoria, 140
Constantinescu Dimitrie, 142, 222
Constantinescu Elena, 203
Constantinescu Eugen, 214, 215, 218
Constantinescu M., 82
Constantiniu C.P., 76, 78, 79
Conta Vasile, 22
Coppé Francois, 177
Corbu, 22
Corfescu N., 242
Corlăţeanu Elenco, 19
Cosmovici C., 168, 169, 209, 216, 217, 219, 230
Costache M., 198
Coste, 98
Costin Emanuil, 25, 26
Costrăş N. S., 182
Coşteanu I., 182
Cratero, 229
Cristea Elena, 67, 71
Cristea Petrache, 23, 24, 38, 40, 42, 49, 50, 53, 58, 67, 84, 85, 103, 111, 135, 141, 172
Cristescu Victoria, 98
Curatollo I. G., 203
Cuzinski Vlad, 142
Czibulka, 154

www.cimec.ro

D

D'Estrèes Blanche, 151
Danela, 218
Darclée Hariclea Hartulari, 121, 169, 170, 171, 172, 195, 200
Darcy (Dră.), 176, 177
Dargent G., 116
Darres Nora, 191
Dauş Ludovic, 231
Davidel Dimitrie, 19
Davidescu Constantin, 142
Decker Carol, 90, 94
Decrozat, 176, 177
Delibes-Grünfeld, 218
Demetrescu E., 82
Demetrescu Mara – D'Asty, 242
Demetriade Aristide, 51
Demetriu G., 214
Denza, 210, 212
Derssin I. V., 161
Deschamps Julien, 89
Dessauer, 212
Diamandi S., 121
Dimancea M., 24, 47, 155
Dimitrescu Catinca (Catarina), 26, 37, 47, 57
Dimitrescu I., 36
Dimitriadi C., 44, 46
Dimitriadi M., 115
Dimitriu, 189
Dino D., 35
Dobrovici, 95
Domeier Ferdinad, 216
Donizetti F., 144, 146, 147, 154, 167, 234
Dorfman Frantz, 183
Dorn F., 118, 183
Dragomir State, 166, 167, 219
Dragomir Th., 169
Drăgulici Daniil, 53, 54, 55
Dugne Ferdinand, 87
Dumas Al., 36, 99, 206
Dumas Alexandre - tatăl, 225
Dumitrescu Ana, 142
Dumitrescu Catinca, 26, 37
Dumitrescu Cristina, 19
Dumitrescu Elena, 55, 182
Dumitrescu Maria, 37
Dumitrescu Sultana, 37
Dupetă, 36
Dupuis, 214

E

Eger Georg, 225, 226
Ehrenkranz B.V. (vezi Zbarjer Velv), 73
Ella Diall Maria, 213
Elmar K., 56
Emandi H., 142
Emil F., 156
Eminescu Mihai, 6, 7, 11, 19, 23, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 37, 38, 57, 58, 59, 60, 137, 138, 139, 158, 159, 164, 166, 167, 169, 197, 201
Eminovici Gheorghe, 31, 32, 33, 59, 60
Eranov I., 156
Esquier Paul, 176, 177
Esquier Wilson, 176, 177
Evolski (Ivolski) Al., 24, 26, 27, 37, 47

F

Fabre Ermina, 146
Fabricatore C., 158
Fărcăşanu, 187
Fărcăşanu I., 199, 200
Fărcăşanu Profira, 199

www.cimec.ro

Filaret, 22, 55
Filip Iancu, 125, 174, 192, 209, 210, 228, 229
Filipescu I., 125, 209
Finkel, 104, 159
Finkelştein Aneta, 159
Flechtenmacher Al., 28, 85, 154, 199
Fleury V. C., 105, 106
Flondor Theodor, 106
Florescu (Dl.), 154
Florian, 12
Fotino Alecu, 22
Fraivalt V., 57
Franc Ioan, 63, 64
Francisco F., 156
Freifeld B. J., 185
Fridman Rosa, 90
Frunză Elena, 209
Fuchs Don, 192
Furlani, 56

G

Gabrielescu, 115
Gafenco I., 47
Galbază, 154
Galby, 98
Galino M., 22, 155
Gardini A., 158
Gardini Desdemona, 157, 158
Gardini Giuseppe, 146, 158, 163
Gardini Hugo, 157, 158
Gardini Irma, 157, 158
Găluşcă Iosefina, 85, 125, 187, 200, 220, 221, 222, 242
Gănescu Eliza, 140, 142
Georgescu (Dră.), 156
Georgescu Christian, 154, 166, 167, 168, 183, 184, 185, 192
Georgescu D., 55, 198
Georgescu M. (Dnă.), 232, 233
Georgian M., 233
Gessner, 12
Gestianu I., 57
Ghelemé Maria, 209
Gheorghe Octav, 141
Gheorghiu Maria, 182
Gherghel Maria, 121
Ghica Costachi, 12
Ghica Pantazi, 95
Ghica T., 219
Girardin E. de, 57
Gîrleanu, 36
Glasman Iacob, 208
Gligorescu I., 115
Glinka, 167
Goilav, 93, 207
Goldenberg Susana, 162
Goldfaden A., 73, 100, 223
Goldşlegher L., 205
Gordini, 147, 148, 150
Gounod Charles, 150, 170, 171, 227
Gradner I., 84
Granze, 36
Grasel, 56
Grădişteanu P., 36, 93
Grigorescu Ioan, 28, 46, 47, 48, 51
Grigoriu C., 214, 218
Grillparzer Franz, 208
Grisard, 234
Gros Constantin, 190, 234
Guarini, 146, 147, 148, 150, 163
Guillard E., 217
Gulard, 51
Gullea D., 86, 92, 93
Gusty Paul, 115, 139, 216, 241

www.cimec.ro

H

Hagiescu, 99
Halepliu Penelopa, 178
Halepliu Scarlat C., 178, 222
Halevy, 144
Harisson (Dl. şi Dna), 90
Harmanda, 22
Hasnaş Vasile, 141
Hauptmann Georg, 226
Haydn, 134
Haynal A., 116, 117, 134, 144, 198, 207
Henrion Poly, 56
Henzenberg Fany, 225
Hoffer Marguarita, 144, 191
Holban Elena Gr., 121, 209
Holban Grigore, 207
Holden Thomas, 104, 105
Hopp F., 56
Hugo Victor, 35, 115
Hurmuzachi Alexandru, 27
Hurmuzachi Gh., 65
Hurmuzachi Gheorghe, 25

I

Ianoliu, 57
Idieru Em., 22
Iliade Elena, 19
Iliescu F., 36
Iliescu Mari, 141
Iliescu N., 199, 200
Iliescu S., 62
Ioanid Leontina, 242
Ion Vasile, 141
Ionescu A., 82
Ionescu Atena, 199
Ionescu Constantin, 85, 142, 160, 232, 233
Ionescu Costache, 85
Ionescu Ecaterina, 143
Ionescu Eliza, 143
Ionescu Fani, 178
Ionescu I. D., 112, 113, 161, 177, 178, 179, 180, 222
Ionescu P., 57, 99
Ionescu Toma, 188, 189
Iorgandopol Elena, 168
Istrat V., 36
Iulian Ştefan, 158, 199
Ivanovici, 154
Ivaşcu N., 106

J

Judic Ana, 224
Juin C., 56
Julian, 201
Juvelier K., 193, 194

K

Kaiser (Dnă.), 187
Kaizer F., 56
Kalvo (Dnă.), 56
Kalvo Jacques, 56
Karganof, 189
Klinkhof Emmi, 183
Kneisel Anton, 191
Kogălniceanu Mihail, 21
Kompanschi Niedola, 186
Kotzébue August de, 13, 17, 36
Krüger Karol, 56
Kullak, 212

L

Labiche E., 233
Labin Simeon, 194
Labruna Micci F., 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 162
Lacea Ioan, 26, 27, 28, 36, 37
Lagrange, 98

www.cimec.ro

Lazarini Lazăr, 94, 95
Lechetizki, 184
Lecourt, 98
Leeb Wilhelm Vicenz, 218
Legarde Luise, 98
Legouve E., 63
Leimusin, 35
Leon Aristița, 95
Leonescu Al. B. - Vampiru, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241
Leonescu C., 141
Leonescu Ecaterina, 141
Leontescu Ioan, 37
Leontescu Mileva, 139
Leopold Alfred, 229
Leoveanu C., 37
Leschetitzky, 190
Liciu Petre, 51, 216, 235
Liszt, 117, 121, 153, 189, 210, 217
Luchian Neculai, 22, 51, 102
Luigini, 98
Lupescu Alexandru, 49
Lupescu Anghelina (Dnă), 47, 49, 55
Lupescu Ioan, 22, 47, 49, 51, 54, 55, 75, 155

M

Manea, 93
Maniu I., 36
Manolescu Aristița (vezi şi Romanescu Aristizza), 115, 116, 139, 143
Manolescu Gr. A., 51, 98, 99, 141, 142, 143, 158, 163, 166, 194
Manoli A., 36
Manoliu Emanoil, 142
Mântuleanu St., 99
Manu E., 167, 184, 185, 188, 189, 192, 219
Marazzi G., 158
Marbel, 56
Mariana M., 156
Marinescu Al. P., 111, 241, 242
Marinescu E., 204
Marinescu Eleonora (Nora), 242
Marinescu Iulia, 140
Marinescu Tudora (Theodora), 139, 140, 141
Mariția (Dră.), 22, 95
Mark Şimen, 73
Massenét, 170, 184, 210, 211, 238
Massoff Ioan, 16, 18, 19, 21, 59, 79, 90, 98, 100, 102, 109, 111, 116, 132, 139, 143, 151, 155, 160, 161, 163, 181, 183, 186, 194, 195, 199, 200, 203, 213, 215, 216, 220, 222, 224, 226, 233, 238, 241, 242
Matilda (Dră.), 26, 27, 57, 125
Maurevel, 55
Mavrocordat I., 198
Mavrodin Savel, 85
Maxximilian V., 242
Mayer, 217
Mendelsohn-Bartholdy, 210
Metz Adela, 144, 161
Metz Virginia, 144, 151, 152
Meyerbeer G., 192, 210, 211, 212, 238
Meyerhoff Ermina, 118
Mezetti E., 151
Michelisse, 146
Miciora Virginia, 242
Miclescu D., 28
Miclescu Zoe, 154

www.cimec.ro

Mihăescu Catinca, 164, 165
Mihăilescu C., 125
Mihăilescu Nae, 55
Mihăilescu Simion, 28, 36
Milland (Dl.), 215
Millo Matei, 19, 20, 28, 35, 44, 51, 53, 54, 102, 112, 113, 114, 126, 155, 174, 175, 176, 199, 204
Millocker, 214
Mirache, 82
Mirconini, 226, 227
Mişoglu Mihalache, 19
Mogîldea (Dl.), 22
Mogulescu, 100, 104, 118, 119, 159
Moliere, 216
Montaureanu I., 233, 235
Morisson M., 225, 226
Morţun Dimitrie, 19
Morţun Smaranda, 19
Moscovici Adela M., 161
Moskowski, 144
Mounet-Sully, 213
Mozart W. A., 167, 218, 227
Mrak Gabriela, 183
Munteanu Lina, 62
Mureşianu Traian, 209, 210, 211, 212
Musset, 93, 174
Mustaţă Maria, 116, 117, 121
Musicescu Gavril, 153, 154, 166
Musicescu Sofia, 154
Musicescu Valentina, 154

N

Nacu I., 35
Nag Iulia, 92
Nanu A., 199
Narice E., 209, 210, 211, 212
Narice Marie, 96, 116
Neculau Gh., 198
Neculau Natalia, 234
Negrescu Elena, 92, 98
Negrescu L., 82
Negrini A., 156
Negrini E. (Dră.), 156
Negruzzi C., 24, 35, 115
Negruzzi Iacob, 32
Neubauer E. R., 57
Neuwirth, 199
Nicolau Maria, 47, 199
Nicolau P.I., 199
Nicoleanu Nicolae, 174
Nicolescu (Dnă.), 234, 235
Nicolescu G. M., 223
Nicolini, 6, 14, 16, 17
Niculescu Gh., 178
Niculescu Ion, 142
Niculescu N., 125
Nineacăi N., 229
Nissel, 206
Noelly, 214
Nottara Amelia Welner -, 115
Nottara C. I., 51, 115, 116, 145, 235

O

Odeseanu Elisa, 199, 201
Offenbach Jacques, 56, 115, 116, 199
Ohnet Georges, 89, 225
Olinescu Dionisie O., 115
Ollănescu Dimitrie C., 19
Orloff Eliza, 98, 142, 143

P

Paganini, 91
Pailleron Ed., 115, 133

www.cimec.ro

Pantanelli Mathilda, 147, 148, 150, 162, 163
Paraschiv, 169
Pascaly Matilda, 57
Pascaly Mihai, 26, 28, 44, 51, 53, 56, 57, 58, 59, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 92, 113, 131, 204
Patrioli Gh., 158
Patti Adelina, 38, 171
Pănescu, 28
Pekelman Conrad, 162
Pelimon, 28
Pergolese, 212
Petofi A., 189
Petreanu N., 82, 115
Petrella, 146
Petrescu, 189
Petrescu Costică, 99
Petrescu E., 142
Petrescu Maria, 98
Petrescu Neculai, 142
Petrescu Tinca, 62
Petrino Maria, 102, 114, 128
Petroni I., 199
Petrovici A., 233, 234, 235
Piat Felix, 128
Pîcleanu, 41, 42
Planchette, 199
Poenariu Alecu, 28
Poenaru A., 125, 130, 131
Poenaru N., 201
Poenaru Nicu, 199, 242
Ponchielli, 238
Poni, 36
Pop, 28
Popescu Adelina, 111, 131, 132, 241
Popescu Ana, 57, 59, 60, 98, 142
Popescu Eufrosina, 58, 59, 60
Popescu G., 95
Popescu Gherman, 91, 108
Popescu I.N., 125
Popescu Ion, 142
Popescu L., 57
Popescu Lina, 59
Popescu Nae I., 199, 201
Popescu Th., 131
Popescu Theodor, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 113, 131, 180
Popovici, 154
Popovici T., 156, 164, 165
Porfiriu, 28, 36
Porumbescu Ciprian, 199
Prapurgescu Profira, 188, 189, 190
Prassa I., 198
Prenta Ion, 140
Procopiu Eugenia, 116
Puccini, 239
Pursch (Purş) C., 169
Pursh (Purş) Ioan, 154, 161, 169, 184, 185

R

Radovici C., 235
Radu C., 47, 204
Radulian, 36
Raff, 162
Rangli G., 159, 168
Rangli Gh., 185, 198
Rădulescu, 164
Rădulescu Alexandru, 142
Rădulescu I. St., 199
Răşduni, 181
Răureanu L., 125, 130
Reck, 56
Reinberger, 217
Reinhold H., 192
Reittmann Iosefina, 98

www.cimec.ro

Remy St., 115
Rhona Albina di, 51
Riquier, 98
Romanesco I, 47
Romanescu Aristizza, 139, 141, 142, 143, 158, 163, 166, 201, 216, 235
Romanescu Ioan, 26, 37, 57
Rosalia, 82
Rosenberg, 202
Rosetti, 137, 145
Rossini, 150, 154, 162, 167, 212
Rubinstein Rabandi, 117, 144, 162, 184, 212

S

Sachelarie Stavru, 26, 27, 37, 53, 54, 62, 65, 82, 87, 88
Saint-Georges Al., 93, 122, 132
Saintgeorges Gh. Maria, 209
Sainti, 98
Samurcaş I., 41, 42
Sarasate P., 117
Sardou Victorien V., 57
Săpuneanu C., 57
Sbiera, 30
Scarpet Alexandru, 182
Scărlătescu (Dl.), 164, 165
Scărlătescu Regina, 156, 164
Schablowski Maria, 115
Scheletti, 192, 212, 234
Schenk Bruno, 220
Schiller Albert, 241
Schiller Fr., 28, 142, 143
Schneider Maria, 233, 235
Schriwanek, 118
Schroder Wilrodt, 216
Schubert, 93, 117, 212, 234
Schulhoff, 121
Schuller Louise, 122
Schumann, 121, 184, 192, 218
Schutt E., 192
Schweiger, 223
Scotto Conrad, 106
Scotu Conrad, 26
Scribe E., 63
Scrob Alina, 234
Scuderi, 192
Segal Clara, 151, 152, 162, 168
Segalescu, 103
Segalescu M., 165, 166
Segall Bertha, 162, 225
Segall Fany, 225
Segond –Weber, 213
Shakespeare W., 115, 131, 142, 143, 225, 226
Silion C., 41, 42
Siminne, 98
Sinnmayer, 34, 35, 56, 58
Sion Aspazia, 190, 211
Slavici Ioan, 33
Sofian Ruxanda, 121
Soreanu Nicolae, 203, 205
Soroceanu Adela, 62
Soroceanu D.C., 119
Soroceanu Damian, 84, 85, 96
Soroceanu Dimitrie K., 19, 106, 119
Soroceanu N., 203
Speranția Th., 191
Spirescu, 227
Spivacovski Jaques, 89
Stavri Lascăr, 18
Stănescu Mileva, 140
Stănescu P., 28, 82, 140
Stradella, 192
Strauss, 118, 199
Strauss J., 118
Stroici Caterina, 121
Sturza Mihai, 175
Sturza Petre, 235

www.cimec.ro

Sudermann Herman, 201, 226, 240
Sullivan, 199
Supée F., 56, 118, 154, 199

Ş

Şardin Eugenia, 226, 227
Şardin Vladimir, 24, 38, 172, 174
Şeder, 56
Şibovici, 24
Şoimescu, 36
Ştefanelli Th., 29, 58
Ştefănescu, 144, 189, 190
Ştefănescu N., 115
Şvarț Aron, 86

T

Taillefer, 97, 98
Tardini Fani, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 44, 51, 60, 62, 63, 64, 65, 67, 68, 72, 74, 82, 86, 87, 93, 113, 132, 135, 136, 138, 139, 140
Tardini Sofia, 140
Tălăşescu, 33
Tănăsescu I., 187, 199, 201
Tănăsescu S., 203
Teodoru L., 198
Teodoru Lazăr, 197
Terschak A., 122
Testone A., 158
Thalberg, 162, 167
Theodorescu B., 99
Theodorini Aura, 238, 239, 240
Theodorini C., 204
Theodorini Elena, 149, 238, 239, 240, 242
Theodorini M., 204
Theodoru Emilia, 62
Therschak, 93
Theuriet Andre, 177
Thomas Abroise, 170
Tito Matei, 189, 190
Toin C. O., 233
Tomşa – Brăescu Maria, 209
Toneanu Vasile, 230, 231, 235
Treitel, 202

Ț

Țăranu Andronic, 53, 54, 134, 216, 217
Țepşulea Neculai, 47

U

Urechia V.A., 57, 63

V

Valabreque Albin, 219
Valeri E., 82
Valeşteanu Elena, 203
Valeşteanu Grigore, 140, 203
Valiera D., 158
Vanduzi, 189
Varlaam Gh., 175
Vasilescu C., 62
Vasilescu G., 156
Vasilescu Maria, 24, 51, 55
Vasilescu N., 232
Vasiliu C., 179
Vasiliu Costachi, 20
Vasiliu D., 62, 69
Vasiliu G. S., 199
Vasiliu Ioan, 182
Vasiliu V. D., 196, 198
Vassiliù, 227

www.cimec.ro

Velescu St., 115
Vella G., 198
Verdi Giuseppe, 121, 149, 150, 154, 210, 227, 234
Vieuxtemps, 174
Villa Giuglietta, 146, 147, 148, 149, 162, 163
Vitaly S., 62
Vîrnav Iordache, 15
Vlahuță Al., 167, 169, 174, 225
Vlădaia Irina de, 187, 199, 200, 202, 242
Vlădicescu Alexandru, 25, 26, 27, 37, 44, 51, 62, 65, 82, 84, 87, 88, 113, 133, 136, 137, 138, 139, 140
Vlădicescu Ioan, 26, 51, 62, 65, 82, 87, 88, 113, 133, 136, 138, 139, 140
Voiculescu Marioara, 51
Voight, 134
Voltaire, 12, 15, 141
Voss, 206
Voss Richard, 240
Vulcan I., 57

W

Wachmann I., 28, 36
Wahrmann Charlotte, 225
Waldberg Heinrich, 216
Wawra Alois, 56
Wawra Antoanette, 56
Weber, 93, 189
Weidman P., 118
Weinstok, 188
Weissman H., 198
Weissmann Herman, 214
Wiarda Alexandra, 216
Wieniawski, 174
Wiest Luis, 85
Winterfeld A., 56
Wolf B., 119, 120
Wolf Şt., 119, 120

X

Xenofonte, 22, 24
Xenopol A.D., 184, 185, 188, 189, 192

Z

Zaharescu Dionisie, 228, 229
Zbarjer Velv (vezi Ehrenkranz), 73
Zeller, 199
Ziehrer, 154
Zola Émile, 116, 236
Zotta C., 229

www.cimec.ro

Anexa nr.1

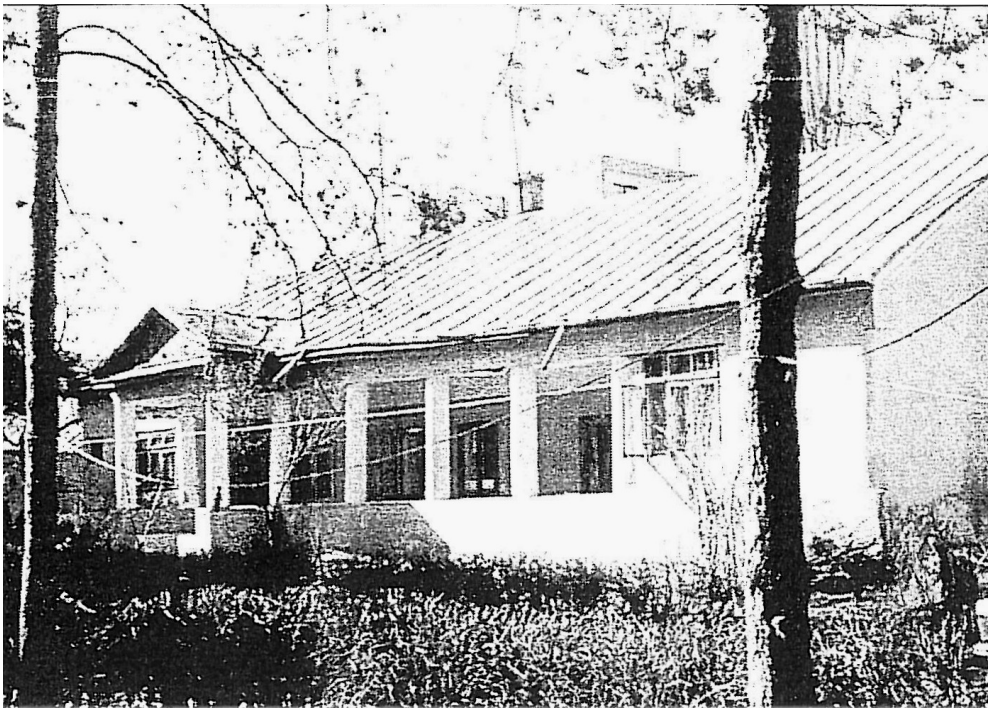

Casa de pe strada Cuza-Vodă, situată în prima jumătate a secolului al XIX-lea în curtea bisericii Sf. Dumitru şi servind ca local pentru Şcoala Publică de băieți. Aici, directorul şcolii, Nicolini, cu trupa ce o înființase a dat, la început singur, apoi ajutat de Costache Caragiale, primele spectacole de teatru românesc la Botoşani, în toamna şi iarna anului 1838-1839

www.cimec.ro

Anexa nr.2

ЕШІЙ 27 НОЕМВРІ 1838. № 94. JASSY le 27 Novembre / 9 Décembre 1838

АЛБИНА РОМѪНЬСКЪ ABEILLE MOLDAVE

ГАЗЕТЪ ПОЛІТІКЪ, ШІ ЛІТЕРАЛЪ | GAZETTE POLITIQUE ET LITTERAIRE

ЕШІЙ.

Чінст: Консȣлат Мар: Брітанік, прін а са нотъ Но: 181, адресȣітъ кътръ Секретаріатȣл де Стат, ѫмпъртъшеще рѫндȣіръ Д. Лȣіс Деічі, ѫн пост де Канчеліер ал ачестȣі Консȣлат.

Афлъм де ла Ботошені къ Д. Ніколіні аȣ ѫнформат аколо о трȣпъ де акторі Молдовені. Ачестъ ѫнтрепріндере націоналъ аȣ афлат ла ноблесъ ші пȣблік аша о ѫнбръцошаре ѫнкѫт діреқціа аȣ фост ѫн старе а ѫнчепе шірȣл репрезентаціілор абонаментȣлȣі ѫнтъі-

JASSY.

L'honorable Consulat Rle Britanique, par sa note No 181, adressée au secrétariat d'etat, communique la nomination du sieur Louis Deischi aux fonctions de chancelier de ce Consulat.

Nous apprenons de Botouchany que Mr Nicoliny vient d'y former une troupe d'acteurs Moldaves. Cette entreprise nationale, a été accueillie par la Noblesse et les habitans avec tant d'intérêt, que la direction a été mi-

ЕШІЙ 4 ДЕКЕМВРІЕ 1838. № 96. JASSY le 4/16 DECEMBRE 1838.

АЛБИНА РОМѪНЬСКЪ ABEILLE MOLDAVE

ГАЗЕТЪ ПОЛІТІКЪ, ШІ ЛІТЕРАЛЪ | GAZETTE POLITIQUE ET LITTERAIRE

Скріȣ де ла Ботошені къ репрезентаціїле театрȣлȣі Націонал ȣрмеазъ кȣ маре плъчере дін партеа пȣблікȣлȣі. Д. діректорȣл Ніколіні ші Д. К. Карацеа, къщігъ фіешкаре датъ віі аплаȣзȣрі пентрȣ талентȣл лор ші сіргȣінца де а адȣче мȣлцъміре прівіторілор, прін алецеръ пієселор ші а лор немерітъ цȣкаре.

On écrit de Botochany que les représentations du Théâtre national y sont assidument fréquentées par le public. M. le diretaur Nicolini et M. C. Caragia recueillissent chaque fois des applaudissemens pour le talent qu'ils developpent et pour les soins qu'ils consacrent de contenter les spectateurs par le choix des pièces et par leur heureuse mise en exéution.

Extrase din numerele 94 şi 96 / 1838 ale gazetei "Albina Românească"
în care au apărut ştirile privind succesele obținute de Teatrul Național înființat
la Botoşani de D [omnul] Nicolini, ajutat apoi de Costache Caragiale

Anexa nr.3

Costache Caragiale (desen în cărbune de C.I. Stăncescu)

www.cimec.ro

Anexa nr.4

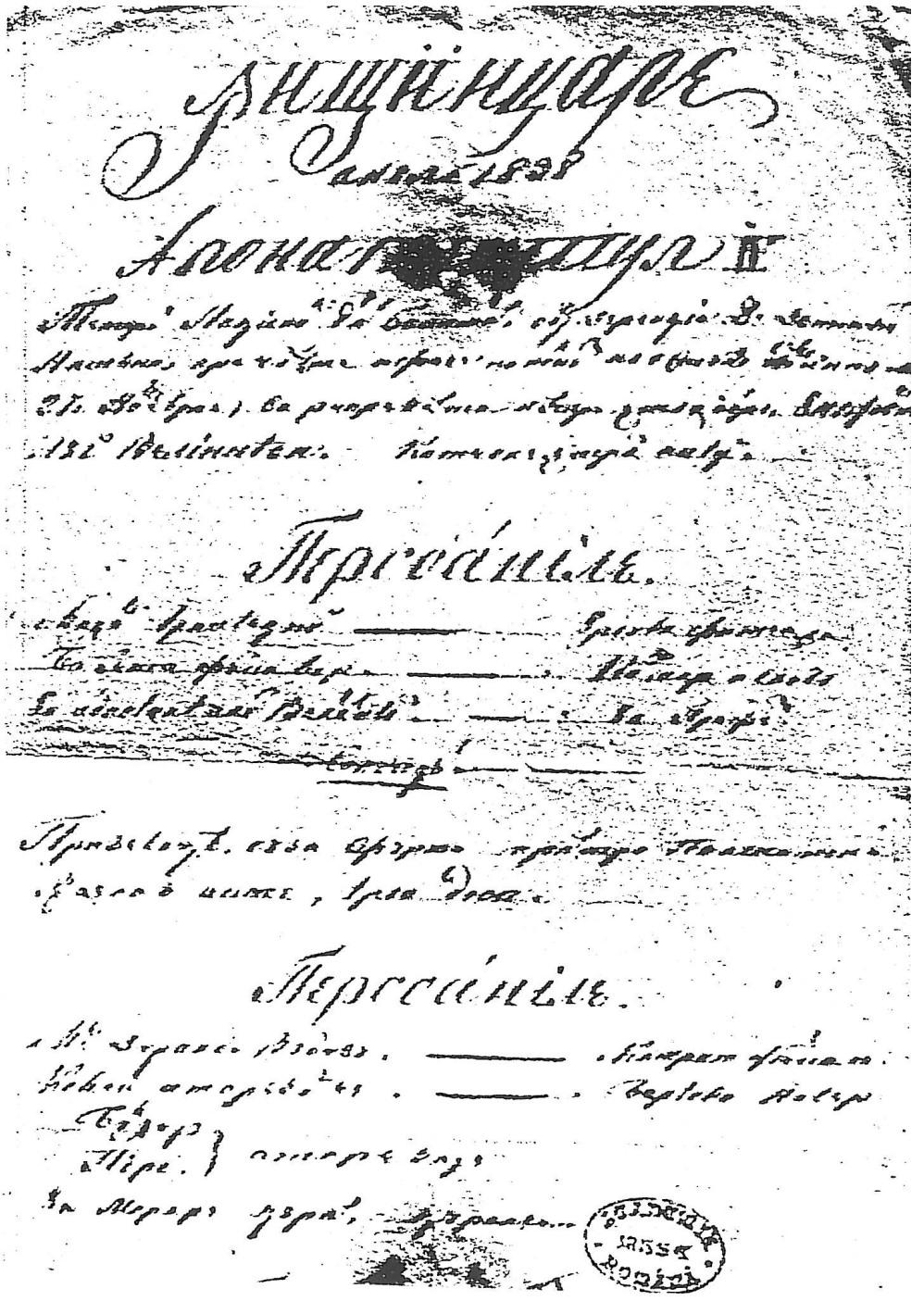

Afişul spectacolului dat de Teatrul Național din Botoşani,
în abonamentul al IV-lea, la 27 noiembrie 1838

www.cimec.ro

Іспрѫвнічіа Цінȣтȣлȣї Ботошанії.

No. 3164.

Д-лор Даскал Стаері, Міхалакі Мішогаȣ, Дімітріе Ласкідел, Дімітріе Бороческȣл, Дімітріе Морцȣн. Кавȣрс. Валенко Кораланȣ Ө Морцȣн ші Васна Іліаде, ѫндемнаці де філантропіче сентіменте, аȣ вініт а да 3 репрезентаціі де театрȣ націонал ѫн ачест ораш. ѫн карнавалȣл ерній трекȣте, ші адȣнѫнд о сȣмѫ де 1045 леї ѫн фолосȣл сѫрачілор, оȣ ші тріміс діче де саȣ регȣларісіт а лор ѫмпѫрціре, ѫн каре Ісправнічіа пе де о парте пентрȣ аша сентіменте, че прагматік аȣ доведіт ѫн ажȣторȣл скѫпѫтаціілор, лаȣдѫ ші фѫкȣт кȣношіта дін партеї мȣлцѫміре, до де дата сѫ фаче обрещеші шіȣт.

Scrisoarea Isprăvniciei Ținutului Botoşani publicată în "Buletinul Foaei Oficiale a Principatului Moldovei" din 28 iulie 1849, prin care se mulțumeşte botoşănenilor care au dat 3 reprezentații de teatru în folosul săracilor, în iarna anului 1848-1849

Anexa nr.6

Matei Millo (pictură de N. Livaditi)

Între 1852 şi 1891 marele actor a jucat de mai multe ori pe scenele teatrelor şi ale grădinilor publice din Botoşani

www.cimec.ro

Constantin Bălănescu - actor permanent şi director de scenă al Teatrului Național din Iaşi între anii 1850-1888. Împreună cu pitarul Costachi Vasiliu a înființat o trupă teatrală moldovenească la Botoşani, cu care a jucat o stagiune în iarna 1857-1858. A revenit de mai multe ori aici cu Naționalul ieşean sau cu alte trupe

www.cimec.ro

Anexa nr.8

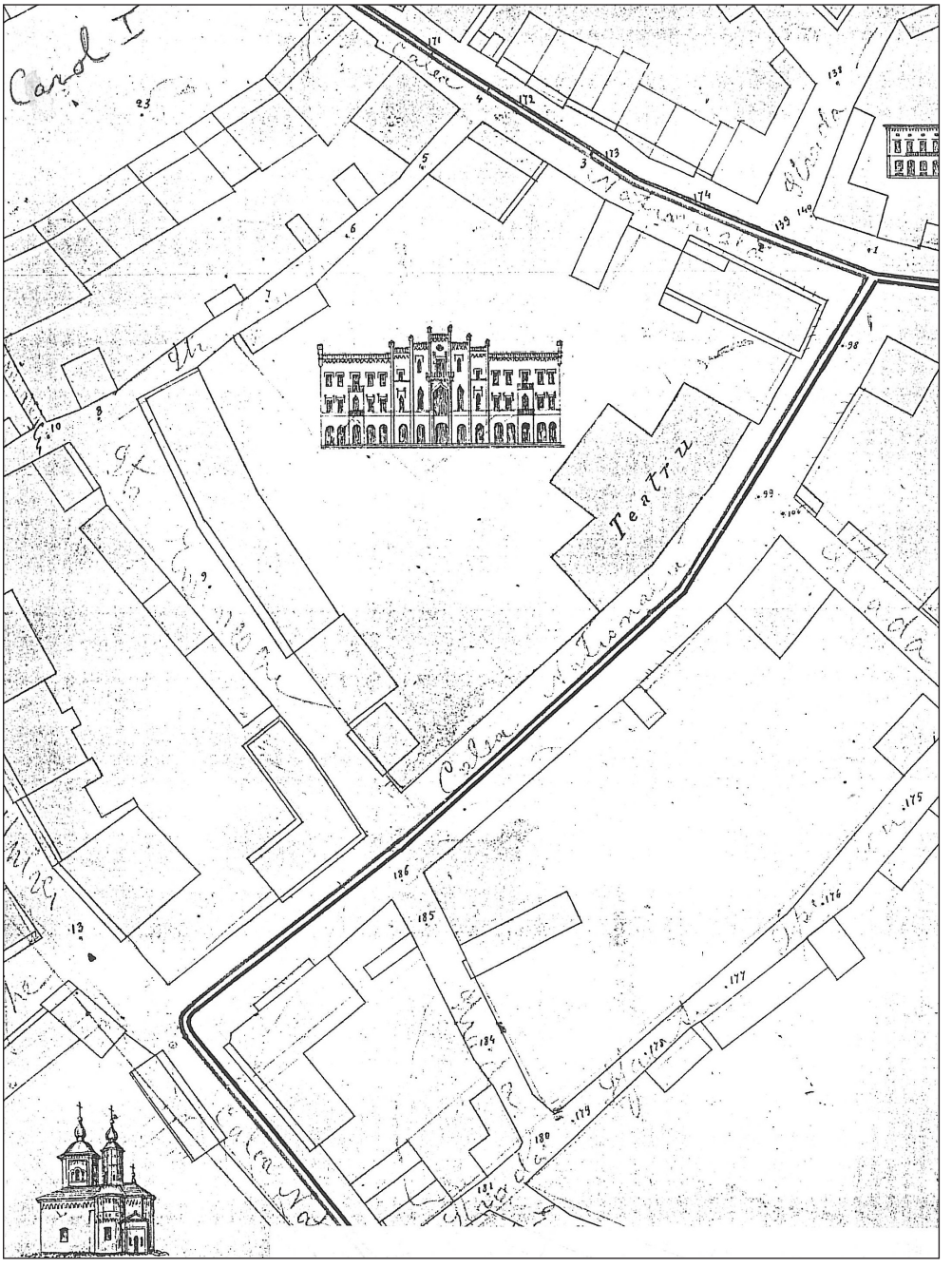

Teatrul “Petrache Cristea” construit în anul 1860, desen în peniță pe harta oraşului Botoşani întocmită de inginerul Ştefan Emilian în anul 1872

Teatrul “Petrache Cristea” prăbuşit în anul 1980 din lipsa
lucrărilor de întreţinere şi consolidare

www.cimec.ro

PRINCIPATELE UNITE - ROMANE

COMITETULŬ GENERALŬ allŭ THEATRELORŬ din Romania.

No 71.

Anulŭ 1865 Luna Mar 16

BUCURESTI

865 Martie 22.
Spre regulă

Extra Urgent 20 1

No 4439.

Domnule Prefectŭ

Dupĕ dispositiile luate de Guvernŭ ficsăndu-se o sumă de 10000 lei pentru întreținerea unui Teatru Naționalŭ în acel Oradŭ, Subsemnatul Vĕ roagă, Domnule Prefectŭ să bine-voiți a ne arăta daca esistă vre un Teatru acollo, în ce condiții precum și a cui posesie este localul în care se dau representațiile.

Acéstă sciință Vĕ rogŭ Domnule Prefect a ne o da căt mai îngrabŭ fiindu-ne de trebuință la întocmirea condițiilor pentru darea în antreprisă a acelui Theatru. —

Primiți încredințarea osebitei melle considerațiuni.

Membru Dirigent J. Samurcaș.

Secretar: [illegible]

Dlui Prefectŭ de Botoșani.

Anexa nr.10

O parte din corespondența privind încercarea de a se înființa în orașul Botoşani un teatru permanent în anul 1865

Botosanii 1865. Luna Martu 30

PRINÇIPATELE-UNITE ROMÂNE.

PRIMARIA
URBII BOTOSENII

Officiul I.

№ 1526

Martu 30

№ 5127.

Domnule Prefecte! —

„Spre satisfacerea adresii D. Vóstre sub № 4148. —
subsemnatului are onóre a vă releva, că Theatru aci
în Oraşŭ esistă, însă e proprietatea D. lui Petru Cristea,
care pe lângă sala Theatrului, are şi încaperile şi
decoraţiile cu venite. — Eară câtŭ privesce pentru dărea
acestui Theatru în antreprise, aceasta nu se póte face de
câtŭ numai după bunăvoita înţelegerea Comitetului
in mediatŭ cu D. Petru Cristea proprietarul Theatrului,
cu care numai trebue a se contracta condiţiile.
Primiţi D. le Prefecte asigurarea mea consideraţie. —

Primariu, [illegible]

Secretar Consiliului.

[illegible]

[illegible]

Anexa nr.11

O parte din corespondența privind încercarea de a se înființa în oraşul Botoşani un teatru permanent în anul 1865

www.cimec.ro

Anexa nr.12

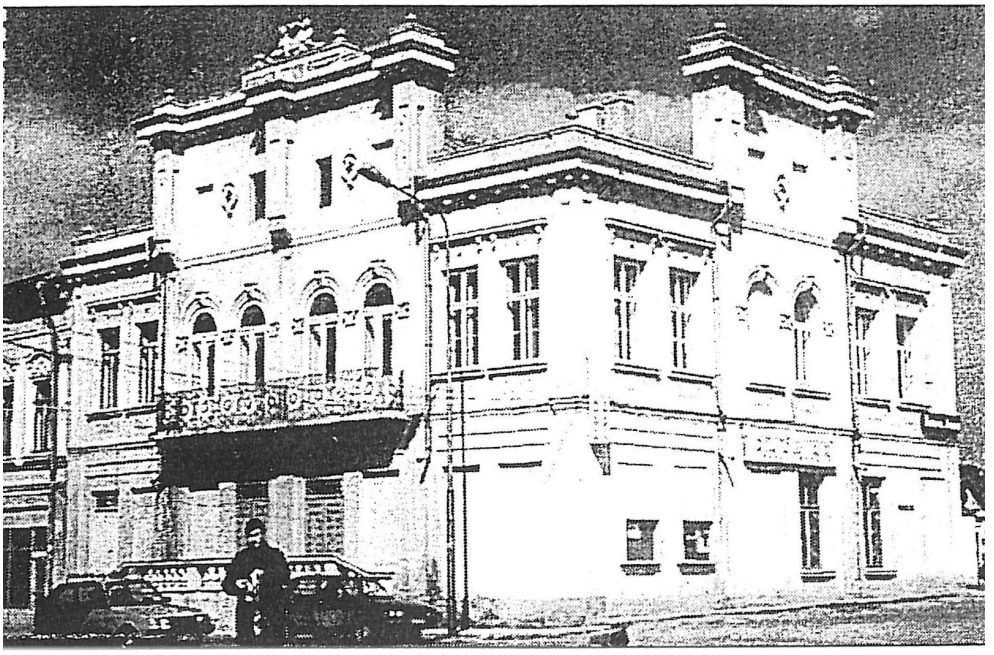

Casa Sommer unde mai multe trupe de teatru, între care şi cea condusă de Mihail Pascaly, au dat spectacole în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.
Casa a fost restaurată radical după anul 1990

www.cimec.ro

Matilda Pascaly

Mihail Pascaly

Petre Velescu

Maria Velescu

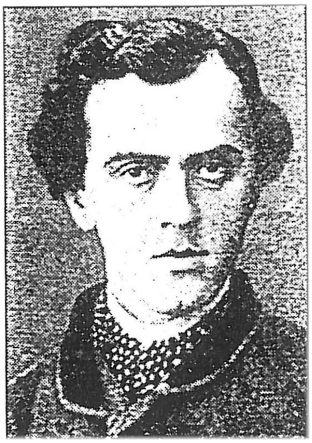

Victor Fraivald

Artişti din trupa Pascaly
în cadrul căreia Mihai Eminescu şi-a încheiat
cariera de sufleor, la Botoşani, în vara anului 1869

www.cimec.ro

Anexa nr.14

Fanny Tardini

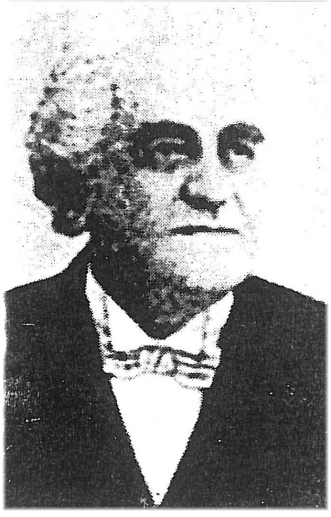

Alexandru Vlădicescu

Ion Vlădicescu

Trupa Tardini-Vlădicescu, începând cu stagiunea 1863-1864, a avut cele mai multe prezențe pe scena Teatrului "Petrache Cristea", în secolul al XIX-lea

www.cimec.ro

PROGRAM

De persónele ce compun Trupa Theatrului Român de sub Direcţia D-nei **Fany Tardiny** şi de piessele ce aŭ a sĕ da în cursul sesónei de iarnă 1869/70 în acest Oraş. —

DAMELE.

D-na Fany Tardiny.
D-ra Alexandrina Theodorésca.
D-na Elena Albésca.
„ Emilia Theodoru.
D-ra Lina Munteanu.
„ Tinca Petrescu.
„ Maria Busioc.
„ Adela Sorocénu.

BARBATII.

D-nu Alexandru Vlădicescu.
„ Ión Vlădicescu.
„ Stavru Sachelari.
„ Lachi Chirimescu.
„ Ión Constandinescu.
„ D. Vasiliu.
„ S. Vitaly.
„ V. Bartolomeu.
„ C. Vasilescu.
„ S. Iliescu.

Marcel Caminschi sufleurul.

PIESSELE.

1. Năpastea. *Drama*
2. Miluiţi Saracii *Comedie*
3. Catacombele Romei. *Drama*
4. Mănuşa şi Evantailu. *Vaud.*
5. Cine scie la ce o fi bună şi asta. *Com.*
6. Hóţa de copii. *Drama*
7. Mulţemimŭ lui D-zeŭ masa e pusă. *Comedie*
8. Cristofŭ Columbu saŭ descoperirea Americei. *Drama*
9. Amoru de inimă, amoru de spiritŭ, amoru dobitocesc. *Comedie*
10. Vornicul Buciocŭ. *Drama*
11. Cuiu lui pepelea. *Vaudeill*
12. Jurământul lui Oras. *Comedie*
13. Trèsnetul saŭ cerşetórea órbă. *Dra.*
14. Curieru be Lion. *Drama*
15. Corda simţitóre. *Vaudeill.*
16. Ce'şi face omul singur nici dracu nu desface. *Comedie*
17. Omul onestŭ în luptă cu banii draculuĭ, *Vaudeill.*
18. Unu ride de altu şi dracu de toţi. *Com.*
19. Sufferinţele Crescinilor in orient. *Dra.*
20. O femee cum sunt multe şi una cum nu e nici una. *Comedie*
21. Femeile limbute. *Comedie*
22. Onórea Casei. *Drama*
23. Jerom pietraru. *Comedie*
24. Cortelu lui Oscar. *Comedie*
25. Lupta Damelor. *Comedie*
26. Linda séŭ Mila lui D-zeŭ. *Drama*
27. Femeile care plâng. *Comedie*
28. Îngerul Morţii. *Drama*
29. Corabia Salamandra. *Vaudeill*
30. Balu slugilor. *Vaudeill*
31. Nu e fum fără foc. *Comedie*
32. Duoi lăcătuşi. *Drama*
33. Morăriţa de la Marli. *Vaudeil*
34. Casa de nebuni. *Comedie*
35. Drumul de fer. *Vaudeill.*
36. Credinţa Barbaţilor. *Comedie*
37. Prinţul de galŭ. *Vaudeill*
38. Virtutea străbună. *Drama*
39. Căsătoria peste putinţă. *Vodeuill*
40. Fantoma. *Vaudeille*

NB. Sub-semnata basată pe încurajarea ce aŭ avut-o în trecut din partea Onorab: D. D. Orăşeni, speră şi acum din nou în concursul bine-voitorilŭ pentru formarea unui abonament spre a putea ajunge cu demnitate misiunea acestei Instituţiuni.

Directórea: FANY TARDINY.

www.cimec.ro

Anexa nr.16

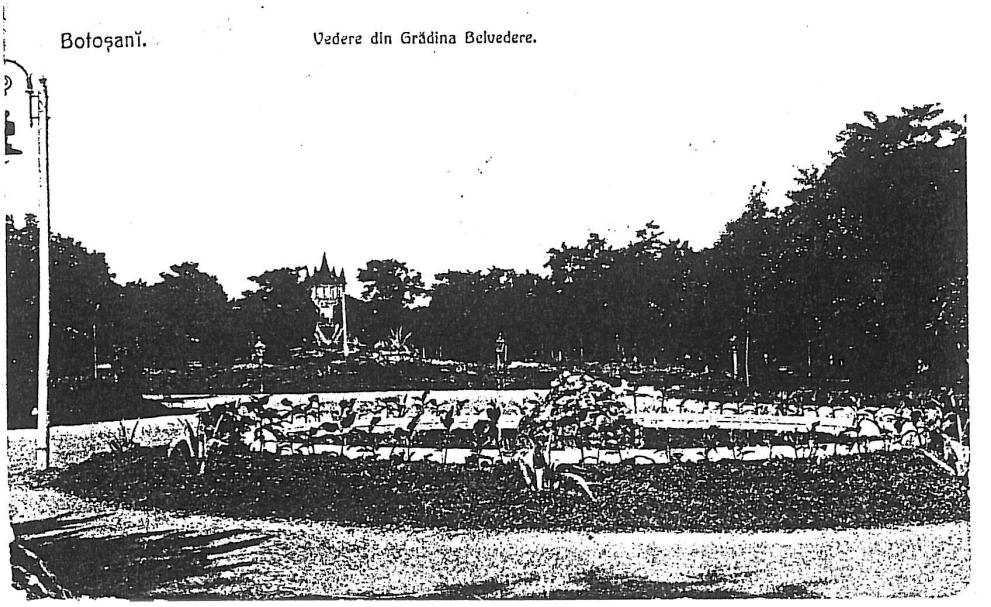

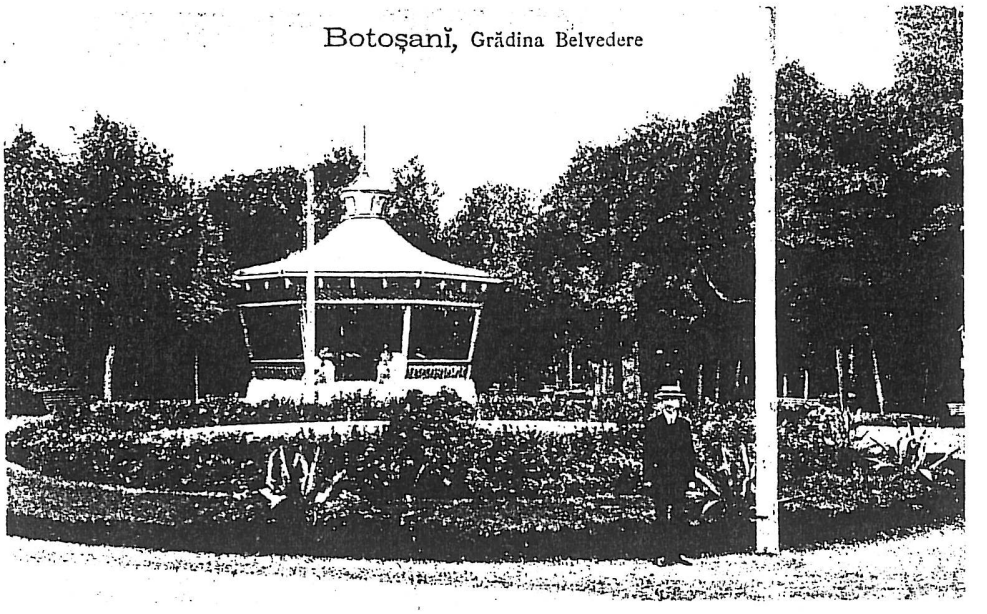

Grădina “Belvedere”, fostă “Vârnav”, actualmente Parcul “M. Eminescu”, altă locație în care s-au dat multe reprezentații teatrale şi muzicale în secolele XIX şi XX

www.cimec.ro

Anexa nr.17

Dirijori ai Orchestrei Simfonice “Armonia” din Botoşani

Al. Saint-Georges

Petre Nicoleanu

Johann Bernhardt

www.cimec.ro

Anexa nr.18

Grigore Manolescu

www.cimec.ro

Anexa nr.19

28 Dbre 88

Domnule Primar

Cu începere de maine 25 Decembrie, voiu da un şir de reprezentaţii teatrale în limba română, în teatrul din acest oraş, şi vĕ rog să bine voiţi a-mĕ da autorizaţia cuvenită; tot d'o dată a mĕ scuti de or ce tacsă de oare ce cheltuelile noastre sînt destul de ridicate.

Primiţi, vĕ rog, D-le Primar asigurarea consideraţii mele.

Nottara

Artist Dramatic

D-sale

D-lui Primar al oraşului Botoşani. —

Cererea marelui artist C. Nottara din 24 decembrie 1888 adresată Primăriei Botoşani în care solicita autorizaţia cuvenită pentru un şir de reprezentaţii

www.cimec.ro

Anexa nr.20

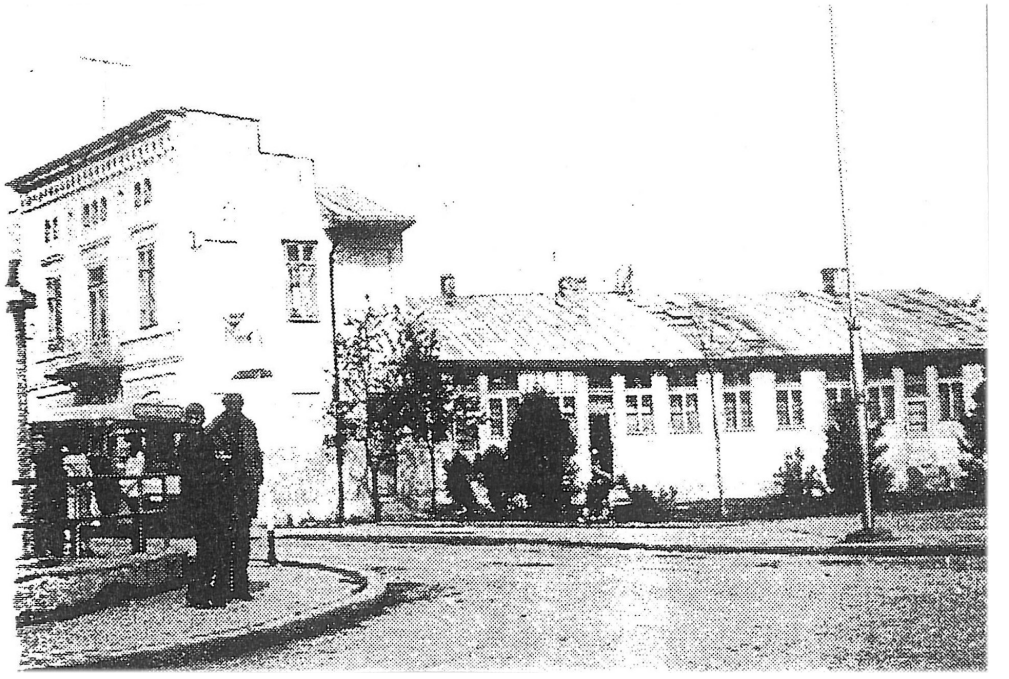

Fostul hotel “Mutu” care a găzduit numeroşi mari artişti între care şi pe celebra tragediană Agatha Bârsescu. Imagine din anii 1970-1980.

www.cimec.ro

Teatru român

Din causa timpului nefavorabil, d-nul M. MILLO, veteranul scenei române, s'a decis a da astă-ḑi Duminecă, 9 Iuniŭ, o representaţiune în sala teatrului român.

Se va representa: **Apele de la Văcăresci,** comedie cu cântece în 3 acte.

Aflăm că trupa ce şi-a alcătuit d-nul Millo, va fi în stare a distra publicul botoşenean.

Aflăm că o trupă română sub direcţiunea d-luĭ Nottara, va veni în oraşul nostru pentru a da câte-va representaţiuni teatrale.

Un eveniment artistic pentru Botoşani:

Joi, 21 Iuniŭ 1890, va avea loc în sala Teatrului, **Concertul** dat de d. **Teodor Burada**, cu generosul concurs al d-neĭ **Darclée** (Hartulary) renumita artistă de la mare Opera din Paris.

Programul e foarte variat, şi suntem mai mult de cât siguri că publicul va da tot concursul său pentru a se convinge de meritele artiştilor, ce aŭ cules brilante succese pe scenele cele mai mari ale Europei.

Seiri şi Fapte

Celebra tragediană, d-ra Agathe Bârsescu, a sosit ieri Duminecă în oraşul nostru pentru a da o serie de 5 representaţiuni, cu o trupă compusă din artişti din cei mai valoroşi.

Pentru Botoşenenĭ venirea acestei artiste celebre este un adevărat eveniment artistic şi de aceia toţi s'aŭ grăbit a'şi reserva locuri la representaţiunele ce vor avea loc succesiv.

DISTRACŢIUNI.

Trupa d-luĭ Gr. A. Manolescu, aşteptată cu atâta dor, a sosit în fine. Prima representaţiune va avea loc Duminică, 22 Ianuarie. Se va juca piesa: **Catherina Howard,** dramă în 5 acte şi 8 tablouri, de A. Dumas, tradusă de d-nul Manolescu.

Aflăm că lojele de joi sunt tóte abonate.

*

THEATRU ROMAN

DIRECŢIUNEA D-neĭ FANY şi VLADICESCU.

Duminecă 1 Noembre, se va juca pentru prima oară piesa: *Delli Zorzana Clampanésca*, comedie localisată în 3 acte cu cele mai frumóse cântece. Spectacolul se va începe cu *Puiculiţa*, comedie într'un act.

Distinsa trupă din Bucureşti, sub direcţiunea d-luĭ Gr. A. Manolescu, cu concursul d-neĭ Aristizza Romanescu-Manolescu, şi a mai multor artişti dramatici, aŭ sosit în oraşul nostru şi va da o serie de cinci representaţiuni, din repertoriul cel mai ales al Teatrului Naţional din Bucuresci.

După cum suntem informaţi, piesele ce se vor reprezenta sunt următorele: *Luiza Miller* (*Kabale und Liebe*), tragedie de Schiller în 5 acte şi 8 tablouri. *Mórtea civilă* dramă în 5 acte, *Francesca de la Rimni*, tragedie în 5 acte *Mândria şi amor* (*le Maitre de Forges*), dramă în 5 acte, şi Hamlet *prinţul Danemarcei*, celebra tragedie alui Shakespeare, în 5 acte.

Sperăm că publicul botoşenean se va grăbi a asista într'un număr considerabil la aceste puţine represintaţii, date de cei mai distinşi artişti dramatici aĭ ţerei nóstre.

1885-1900

Anunţuri în presa locală care confirmă prezenţa la Botoşani a marilor artişti Matei Millo, Grigore Manolescu, Constantin Nottara, Fani Tardini, fraţii I. şi Al. Vlădicescu, Aristizza Romanescu, Haricleea Darclée, Agatha Bârsescu

www.cimec.ro

Anexa nr.22

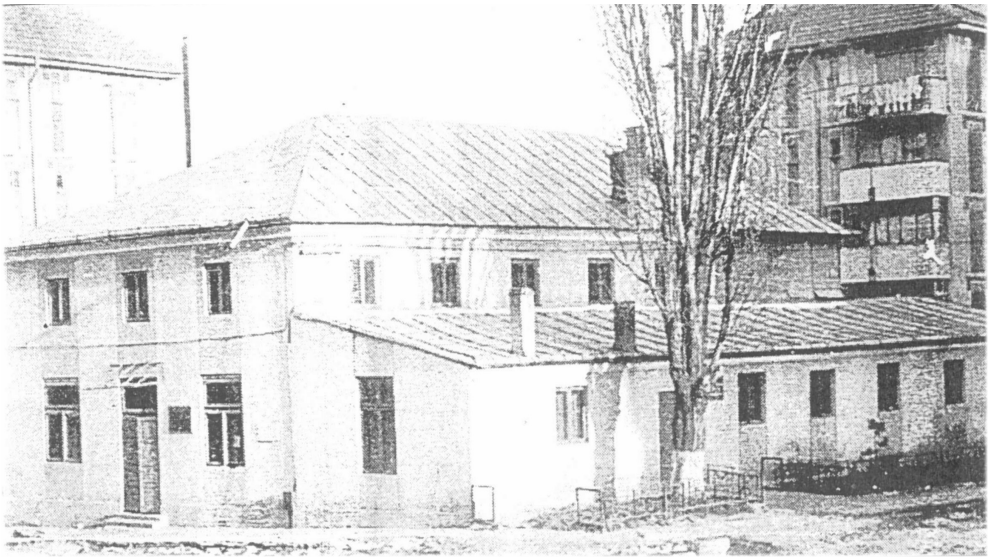

Sala meseriaşilor, inaugurată în anul 1899 a
servit mult timp şi ca teatru pe scena căruia au jucat ori
au cântat Agatha Bârsescu, Constantin Nottara, Elena
şi Aura Theodorini ş.a. renumiți artişti.

www.cimec.ro

C U P R I N S

Argument 5

Cuvînt către cititori 8

Primele spectacole de teatru
la Botoşani (1838 – 1865) 12

Încercarea de înfiinţare la Botoşani a unui
TEATRU NAŢIONAL stabil (1865 – 1870) 39

Revenirea la viaţa teatrală de turnee.
Trupe vestite şi artişti celebri la Botoşani
(1870 – 1900) 67

INDEX ALFABETIC 243

www.cimec.ro

Coperta
Adrian-Iustin Ştirbu

Tehnoredactare computerizată
Mihaela Irimescu

www.cimec.ro